

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**2-6 YAŞ ARASI ÇOCUKLARIN DİL KULLANIMI
ÜZERİNE BİR İNCELEME: DENİZLİ ÖRNEĞİ**

Mevlüt BAYKAL

DENİZLİ-2018

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**2-6 YAŞ ARASI ÇOCUKLARIN DİL KULLANIMI ÜZERİNE BİR
İNCELEME: DENİZLİ ÖRNEĞİ**

Mevlüt BAYKAL

**Danışman
Doç. Dr. Kerim DEMİRCİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Bu çalışma, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Doç. Dr. Fulya TOPÇUOĞLU ÜNAL

Üye: Doç. Dr. Kerim DEMİRCİ

Üye: Yrd. Doç. Dr. Feyza TOKAT

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 29.01.2018 tarih ve 04/56 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Şükran TOK
Enstitü Müdürü

ETİK BEYANNAMESİ

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

imza

Mevlüt BAYKAL

ÖZET

2-6 Yaş Arası Çocukların Dil Kullanımı Üzerine Bir İnceleme: Denizli Örneği

Mevlüt BAYKAL

Bu çalışmanın amacı çocukların konuşurken yaptığı sözcük yanlışları, mantık yanlışları ve telaffuzdan kaynaklanan dil kullanım yanlışlarının sebeplerinin araştırılmasıdır. Daha sonra bu yanlışların analogi, yakıştırma, kalıplaşma, son ekleme, kısaltma, ödünçleme, yerileştirme, derleme, tipik/karakteristik deyiş, birleştirme, ikileme, değiştirim, metatez, çocuk dili ve mantıksallaştırma adı verilen sözcük oluşturma yöntemlerinden hangisi kullanılarak oluşturulduğunun tespit edilmesidir. Seçilen okullardan 2-6 yaş arası çocukların sözcükleri, veri toplama aracı olarak önceden hazırlanan üç sayfalık form yardımıyla toplanıp içerik analizi tekniği kullanılarak kategorize edilmiş, ait olduğu kavramlara göre listelenmiştir. Yurt dışında konuyla ilgili çokça araştırma yapılmasına rağmen, ülkemizde yeterince işlenmeyen bu konuya katkı sağlanmaya çalışılacaktır. Çocukların dile kazandırdığı birçok sözcüğü dikkate aldığımızda konunun önemi ortaya çıkmaktadır.

Anahtar kelimeler: Dil yanlışları, Çocuk Dili, Sözcük Oluşumu, Metatez, Birleştirme, Kısaltma, Mantıksallaştırma, Telaffuz.

ABSTRACT

A Review On The Using Language Of Children Between 2-6 Ages: Example Of Denizli

Mevlüt BAYKAL

The purpose of this study is to investigate the causes of language usage errors caused by the word errors, logic errors and pronouncements made by children during the conversation. After that; another reason of this project is to determine which word formation methods named analogy, made-up words, stereotype, suffixation, abbreviation, borrowing, purification, characteristic expression, compounding, combination, reduplication, substitution, metathesis, child language, logical naming are used to find the reasons of the mistakes. The words of between 2-6 age children from chosen schools were listed to a belonged concept after categorized by using content analysis technique with the help of 3 pages form that arranged before as data collection tool. Despite the fact that, lots of research has been made in abroad, there is not much research in Turkey and this project will contribute this issue. When we consider the words that are used by children, the importance of the issue will be understood more.

Key words: Language Usage Errors, Child language, Word Formation, Metathesis, Compounding, Abbreviation, Logical Naming, Pronunciation.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU	iii
ETİK BEYANNAMESİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
BİRİNCİ BÖLÜM:GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Problem Cümlesi.....	3
1.3. Araştırmanın Amacı.....	3
1.4. Araştırmanın Önemi	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
İKİNCİ BÖLÜM: ALANYAZIN TARAMASI	5
2.1. Kavramsal Çerçeve.....	5
2.1.1. Dil.....	5
2.1.2. Ana Dili.....	6
2.1.2.1. Ses Dizgesi Olarak Ana Dili	8
2.1.2.2. Evrene Bakış ve Anlatım Şekli Olarak Ana Dili.....	8
2.1.2.3. Ulusal Kültürün Aynası Olarak Ana Dili.....	8
2.1.2.4. Toplumunu Ulus Yapan En Önemli Etken Olarak Ana Dili	9
2.1.3. Ana Dili Ediniminin Aşamaları.....	9
2.1.4. Dil Gelişimi Kuramları	14
2.1.4.1. Davranışçı Kuram	14
2.1.4.2. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	15
2.1.4.3. Dil Gelişimini Biyolojik Temellere Bağlayan Görüş	15
2.1.4.4. Bilişsel Kuram.....	15
2.1.5. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler	16

2.1.5.1. Aile İlişkileri.....	16
2.1.5.2. Öğrenme ve Olgunlaşma.....	17
2.1.5.3. Sağlık.....	17
2.1.5.4. Zekâ.....	17
2.1.5.5. Sosyo-Ekonomik Durum.....	18
2.1.5.6. Konuşmaya Teşvik	18
2.1.5.7. Mizaç.....	18
2.1.5.8. İkiz Olma	18
2.1.5.9. Oyun.....	19
2.1.5.10. Cinsiyet	19
2.1.5.11. İki Dillilik.....	19
2.1.6. Dil Öğrenimi ile İlgili Varsayımlar	19
2.1.6.1. Kritik Dönem Hipotezi.....	19
2.1.6.2. Biyoprogram Hipotezi.....	20
2.1.6.3. Sosyobiyolojik Kritik Dönem.....	20
2.1.6.4. Genetik Hipotezi	21
2.1.6.5. Konuşlanma (Stage) Hipotezi	21
2.1.7. Güzel Konuşmanın Nitelikleri.....	21
2.1.7.1. İşitilebilirlik.....	21
2.1.7.2. Açıklık.....	21
2.1.7.3. Artikülâsyon.....	22
2.1.7.4. Dil Bilgisi Kuralları	22
2.1.7.5. Akıcılık.....	22
2.1.7.6. Duraklama.....	22
2.1.7.7. Ses Tonunun Ayarlanması.....	22
2.1.7.8. Beden Dilinin Kullanılması.....	23
2.1.8. Çocuklarda Görülen Dil ve Konuşma Bozuklukları	23
2.1.8.1. Söyleyiş Bozuklukları.....	23
2.1.8.2. Ses Perdesinde Bozukluk	25

2.1.8.3. Sesin Yüksekliği	25
2.1.8.4. Sesin Kalitesi	25
2.1.8.5. Konuşma Akışındaki Bozukluklar	25
2.1.8.6. Acele Konuşma	26
2.1.8.7. Kekemelik	26
2.1.8.8. Afazi	26
2.1.8.9. Dizatri	27
2.1.8.10. Mahalli Ağızla Konuşmak	27
2.1.8.11. Dil Tembelliği	27
2.1.8.12. Gecikmiş Konuşma	27
2.1.8.13. Belirli Dil Yetersizlikleri	28
2.1.8.14. Beyin Felci Sonucu Oluşan Bozukluklar	28
2.1.8.15. İşitme Problemine Bağlı Konuşma Bozukluğu	28
2.1.8.16. Yarı Damak ve Dudakla İlgili Konuşma Bozukluğu	29
2.1.8.17. Zekâ Geriliği	29
2.1.8.18. Öğrenme Bozukluğu	29
2.1.8.19. Duygusal Problemi Olan Çocuklar	29
2.1.8.20. Bilingualizm	29
2.1.9. Konuşmanın Gecikmesine Sebep Olan Çevresel Etkenler	30
2.1.10. Dil ve Konuşma Güçlüğü Çeken Çocukların Eğitimleri	31
2.1.10.1. Sağaltıcı Yaklaşım	32
2.1.10.2. Doğal Yaklaşım	32
2.1.10.3. Bütüncül Yaklaşım	34
2.1.11. Çocukta Oluşabilecek Konuşma Problemlerini Önleme	34
2.1.12. Çocuğun Dil Gelişimi ve Konuşma Gelişimiyle İlgili Etkinlikler	34
2.1.13. Çocuğun Dil Becerilerinin Gelişiminde Anne ve Baba Etkisi	38
2.1.13.1. Kelime Gelişimi	39
2.1.13.2. Gramer Gelişimi	41
2.1.13.3. Edimsel Gelişim	43

2.1.13.4. Akademik Yetilerin Gelişimi	44
2.1.14. Çocukta Özgüven Gelişiminin Dil Gelişimine Etkisi.....	45
2.1.15. Konuşma Eğitimi ve Benmerkezci konuşma.....	50
2.1.16. Çocuğun Aktif ve Pasif Kelime Hazinesi	52
2.1.17. Edinme ve Öğrenmenin Farkı	56
2.1.17.1. Edinme ile Öğrenmenin Zıtlığı Hipotezi.....	58
2.1.17.2. Doğal Sıra Hipotezi.....	60
2.1.17.3. Monitör veya Editör Hipotezi.....	60
2.1.17.4. Anlaşılabilir Mesaj Hipotezi	62
2.1.17.5. Filtre Hipotezi	62
2.1.18. Çocuğun Dil Gelişiminde Televizyon, Tablet ve Bilgisayarın Etkileri.....	65
2.1.19. Sözcüğün Oluşumu	71
2.1.19.1. Analoji (Örnekseme)	73
2.1.19.2. Yakıştırma (Uydurma).....	77
2.1.19.3. Kalıplaşma.....	79
2.1.19.4. Son Ekleme (Suffixation)	79
2.1.19.5. Kısaltma.....	80
2.1.19.6. Ödünçleme.....	82
2.1.19.7. Yerlileştirme.....	85
2.1.19.8. Derleme.....	87
2.1.19.9. Tipik/Karakteristik Değiş	88
2.1.19.10. Birleştirme	89
2.1.19.11. İkilme	90
2.1.19.12. Değiştirim (Substitution).....	91
2.1.19.13. Metatez	92
2.1.19.14. Çocuk Dili.....	95
2.1.19.15. Mantıksallaştırma (Mantıksal Ad Verme)	103
2.1.20. Çocukların Dil Kullanımında Kurallaştırma Yanlıları.....	105
2.1.20.1. Çocukların Yapım Eklerinde Yaptığı Kurallaştırma Yanlıları.....	106

2.1.20.2. Çocukların Çekim Eklerinde Yaptığı Kurallaştırma Yanlıları.....	107
2.1.20.3. Çocukların Yaptığı Diğer Kavramlarla İlgili Kurallaştırma Yanlıları	107
2.1.21. Diğer.....	108
2.1.21.1. Olumsuzluk Sözcükleriyle Yapılan Hatalı Kullanımlar	108
2.1.21.2. Soru Cümleleriyle Yapılan Hatalı Kullanımlar	108
2.1.21.3. Kavramların Karıştırılmasıyla Ortaya Çıkan Hatalı Kullanımlar... ..	109
2.1.21.4. Ünlem veya Vurgunun Yanlış Kullanılmasıyla Yapılan Hatalı Kullanımlar	109
2.1.22. Yabancıların Türkçe Dil Hatalarının Çocuk Dilindeki Hatalarla Benzerliği.....	109
2.2. İlgili Araştırmalar.....	117
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM	118
3.1. Araştırma Modeli	118
3.2. Çalışma Grubu.....	118
3.3. Veri Toplama Aracı.....	118
3.4. Verilerin Analizi	120
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM.....	121
4.1. Kategorize Edilmiş Dil Yanlıları.....	131
4.1.1. Yakıştırma (Uydurma) Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler	132
4.1.2. Son Ekleme (Suffixation) Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler	138
4.1.3. Tipik/Karakteristik Değiş Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler.....	139
4.1.4. Değiştirim (Substitution) Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler	141
4.1.5. Kurallaştırma Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler	142
4.1.6. Metatez Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler	145
4.1.7. Mantıksallaştırma (Mantıksal Ad Verme) Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler.....	153
4.1.8. Çocuk Dili Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler	159
4.1.9. Diğer Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler	189

BEŞİNCİ BÖLÜM: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	192
5.1. Tartışma	192
5.2. Sonuç.....	193
5.3. Öneriler	195
KAYNAKÇA.....	197
EKLER	207
Ek A: Veri Toplama Aracı.....	208
Ek B: Özgeçmiş.....	211

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 4. 1. Genel Bilgiler.....	121
Tablo 4. 2. İki Yaş Grubu Kız Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlıları.....	126
Tablo 4. 3. Üç Yaş Grubu Kız Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlıları	126
Tablo 4. 4. Dört Yaş Grubu Kız Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlıları	126
Tablo 4. 5. Beş Yaş Grubu Kız Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlıları.....	127
Tablo 4. 6. Altı Yaş Grubu Kız Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlıları.....	127
Tablo 4. 7. İki Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlıları	127
Tablo 4. 8. Üç Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlıları.....	128
Tablo 4. 9. Dört Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlıları	128
Tablo 4. 10. Beş Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlıları	128
Tablo 4. 11. Altı Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlıları.....	129

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4. 1. Dil Yanlışları Genel Durum Grafiği.....	124
Şekil 4. 2. Toplam Dil Yanlışı Sayısının Yaş ve Cinsiyete Göre Oran Grafiği.....	125
Şekil 4. 3. Sözcük Türlerine Göre Dağılım ve Yüzdelik Oran Grafiği	130

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Dil ve dile dair araştırmalar bir ulus için çok büyük önem taşır. Ulusların yaşayış biçimi, manevi değerleri, inancı, gelenekleri, çeşitli özellikleri, tarihi ve kültürel hareketlerinin tamamına sadece dilinin detaylı incelenmesiyle ulaşılabilmesi dil ve toplum arasında var olan güçlü bağların ne kadar sıkı olduğunuciddi bir kanıttır. Dil bir ulusun can damarıdır.

Çeşitli işaret sistemlerinin oluşturduğu sistemli bir dizge olan dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan önemli bir vasıttır. Dil olmadan anlaşma sağlanamaz çünkü dış dünyadaki kavramların algılanıp sembolleştirilmesi ve bu sembollerin düşüncelerle şekillenip başkalarına aktarılması mümkün olamaz (Yalçın ve şengül, 2007, s. 751). Milletlerin birlikte yaşadığı tarih boyunca elde ettiği eğitim, kültür, siyaset ve sosyal beceriler gibi kıymetli unsurların ileriki kuşaklara aktarılması da dil ile gerçekteşmektedir. Milletin devamlılığını sağlayacak olan çocuklar, dili doğrudan kendisini yetiştiren ebeveynlerinden öğrenerek konuşur. Ana dili sadece dil öğretiminin devamlılığını değil milletlerin sahip olduğu tüm hazinelerin korunmasını da sağlar.

Doğumdan ölüme kadar toplumla kurulan ilişkiler hep ana dili ile sağlanır. Ulusumuzun ayrılmaz bir parçası olabilmek, gerektiğinde onun için canımızı verebilmek ana dili ile oluşacak kuvvetli bağlarla olur. Milleti millet yapan en temel unsur ortak değer olan ana dilidir (Aksan, 2000, s.82).

Dil edinimi sürecinde, çocuğun konuşması esnasında söylediği ve yetişkinler tarafından yanlış söyleyiş kabul edilen fakat çocuğun kendi konuşmasına göre belli bir sistemi olan türetme örnekleri görölmektedir. Dilimiz incelendiğinde sözlüğüümüze kazandırılan birçok sözcüğün çocuk dilinden doğup toplum tarafından kabullenerek sözlüğüümüze yerleştiği görölr. Her konuda yetenekli olan çocuklarımız, güçlü ve sınırsız hayal güçleri ile ihtiyaç duyduğu kelimeleri de yepyeni ve ilginç yöntemlerle anında türetebilmektedir.

Büyüklerini model alarak, çevresini gözlemleyerek elde ettiği gramer bilgisi ve dili kullanma yeteneğini kendi mantık sisteminin süzgecinde geçirerek özgün bir kullanımla tekrar çevresine karşı etkili bir araç olarak kullanmaktadırlar. Araştırmamızın hareket noktası çocuklarımızın sözcük türetirken hangi yöntemleri

kullanmış olabileceği veya türettikleri sözcüklerin hangi yöntemlerle uyuşacağıdır. Bu sebeple gönüllü olarak seçilmiş çocuklar üzerinde önceden belirlenen bir veri toplama aracı ile araştırma yapılmış, elde edilen sözcükler titizlikle kaydedilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Çocuklarımızın dili edinme ve kullanma sürecinde kendine özgü konuşma hataları vardır. Çocuk bazen kullandığı dilin kelimeleriyle kendi kavrayış ve üretim gücüne bağlı olarak oynar. Bir kısım farklı ifadeler katmak suretiyle dil kullanır, standart dilin kullanım şekillerinden bazı sapmalar gösterebilir (İlhan, 2005, s.159)

Ailesi ve yakın çevresi tarafından rahatça gözlemlenebilen bu sözcükler bazen bir sorun olarak algılanıp paniğe sebep olmuş; bazen de komik karşılanıp gülünmüştür. Çocuğun dil hataları dönemine göre normal olmakla birlikte ait olduğu dönem bittikten sonra devam ediyorsa bu durum konuşma probleminin habercisi olabilir.

Milleti bir tutan, kaynaştıran ve millet olarak şekillendiren sözlü ve yazılı olarak sahip olduğu kültür hazineleridir. Bu hazinelerle kurduğumuz bağın koruyucusu da dildir. Dili kullanmaya başlayan çocuğun hatalarına bilinçsizce tepki verildiğinde çocuğun dil gelişimi olumsuz etkilendiği için toplum açısından da ciddi bir tehlike oluşmaktadır. Doğru tepkiler verilerek, bilimsel yaklaşımlar sergilenerek bu hatalar değerlendirilirse hem dilimiz hem de çocuklarımız için fayda sağlanabilir.

Yaşamın ilk 6 yılını kapsayan dönem çocukların gelişimlerinin hızlı olduğu, karakter ve kişilik yapısının şekillenmeye başladığı en önemlisi bazı temel alışkanlıkların kolayca kazandırılabilirdiği çocuğun yaşamındaki en önemli yıllardır (Ünlü, 2011, s. 1). Çocukların bu dönemde her alanda çok meraklı ve araştırmacı bir tavır sergiledikleri gözlemlenebilir. Dil söz konusu olduğunda da bir bilim adamı titizliğiyle inceleme yaptıkları, ebeveynlerini ve çevresini dikkatle izledikleri düşünüldüğünde çocukların yaptığı hatalı kullanımların sistemli bir şekilde yapıp yapılmadığı merak konusudur. Çocuklar hatalı sözcükler kullanırken kendi gözlemlerine dayanarak belli bir stratejiyle mi bunları türetmektedir yoksa bu sözcükleri rastgele mi ortaya çıkarmaktadır sorusu araştırmamızın çıkış noktasıdır.

2-6 yaş arası çocukların dil kullanımını üzerine yapılan araştırmaların sayısı yurt dışında fazlaca var olsa da ülkemizde bu alanda yeteri kadar çalışma yapılmamıştır. Araştırmamızda, belirlenen yaş grubundaki çocukların türettiği hatalı sözcüklerin

yapılış şeklinin altında yatan sebepler tespit edilmeye çalışılacaktır. Çocuğun türettiği bu hatalı kelimelerde ve farklı şekilde kurduğu cümlelerde üretim için kullandığı kendine özgü sistemin temeli merak edilmektedir. Ayrıca araştırmaya dâhil edilecek çocukların türettiği sözcüklerin, kurduğu cümlelerin benzerlikleri ve farklılıkları da incelenecektir. Bu sebeple araştırmanın problemini, 2-6 yaş arası çocukların dil kullanımı sırasında yaptığı hatalı sözcük t retimlerinin aalışlagelmiş yöntemlerin dışındaki diğer sözcük türetme yöntemleriyle olan ilişkisi oluşturmaktadır.

1.2. Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesi “2-6 yaş arası çocukların dil kullanımı sırasında yaptığı hatalı sözcük t retimlerinin aalışlagelmiş yöntemlerin dışındaki diğer sözcük türetme yöntemleriyle ilişkisi nasıldır?” şeklinde oluşturulmuştur.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı 2-6 yaş arası çocukların dil kullanımı sırasında yaptığı hatalı sözcük t retimlerinin aalışlagelmiş yöntemlerin dışındaki diğer sözcük türetme yöntemleriyle olan ilişkisini araştırmak, çocuğun türettiği hatalı kelimelerde ve farklı şekilde kurduğu cümlelerde türetim için kullandığı kendine has bir sistemin var olup olmadığını tespit etmektir.

1.4. Araştırmanın  nemi

2-6 yaş arası dönem, çocuğun çevresini tanıdığı, sorgulayıcı ve hayal gücünün kuvvetli olduğu, yaşadığı toplumun değerlerine uygun davranışlar kazandığı; dil becerilerini edindiği ve kişiliğinin temellerinin oluşmaya başladığı dönemdir (Kunt, 2016, s.1)

Yakın evremizde ocuk sahibi olan ailelere baktığımızda çocuğa doğduğu ilk günden itibaren çok ciddi emek verildiği ve çocuğun yetişmesi için ebeveynleri tarafından gayret sarf edildiği görülmektedir. Yeme içme, kaliteli giyinme, iyi bir sosyal çevrede yaşama ve güvenliğinin tam olarak sağlanması gibi konularda en iyi olanaklar sağlanmaktadır. Fakat dikkat edilmesi gereken en önemli hususun çocuğa dilin kazandırılması olduğu bazen gözden kaçırılmaktadır. Çocuğun kişiliği, duygu dünyası bu ilk öğrendiği dilin malzemesiyle gelişip olgunlaşacaktır (İlhan, 2005, s.160). Dil

becerisi gelişemediğinde eğitim, meslek edinme, aile kurma, çocuk yetiştirme gibi ileriye dönük hedefleri de elde edebilme noktasında çocuk yetersiz kalabilmektedir.

İnsanın ilk öğrendiği dil, millî dili, millî kimliğidir. Ana dilinin doğru bir şekilde öğrenilmesi ana-baba ve çevreye bağlıdır. Ana dili öğrenirken edinilen yanlışlıklar ve eksiklikler, kişinin sağlam bir ana dili örgüsüne sahip olmasını engelleyecek ve yeni öğrenmelerini olumsuz etkileyecektir (Erenoğlu, 2008, s. 66).

Kültürü, değerleri ve bilgiyi bize taşıyan, yaşadığımız dünyayabakışımızı belirleyen dil olunca, kuşkusuz bütün uluslar kendi dillerine gerekli özeni göstermek durumundadırlar (Çavuşoğlu, 2006, s. 41).

Bireyler birbirlerini kelimelerle tanır. İnsan kelimelerle düşünür. Bir birey kelime açısından ne kadar zenginse, duygu ve düşüncelerini ifade etmede o kadar zengin olur (İpek, 2015, s. 38). Çocuğun hayata bakışının ve evreni anlayıp anlatabilmesinin temelinde dil olduğunu; dilin de toplumun en önemli unsuru olduğunu göz önüne alırsak araştırmamızın önemi ortaya çıkmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılında Denizli merkezdeki Ferhatlar Anaokulu, Rabia Ayrancı Gündüz Bakımevi ve Lale Bahçesi Çocukevi bünyesinde bulunan 2-6 yaş arası çocuklardan 43'ü erkek, 35'i kız çocuğu olmak üzere toplam 78 çocuk ile sınırlıdır. Seçilen kurumların günlük çalışma saatleri müddeti dâhilinde, çocukların istekliliği ve annelerinin izin durumu göz önüne alınarak hazırlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ALANYAZIN TARAMASI

2.1. Kavramsal Çerçeve

2.1.1. Dil

Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en önemli iletişim aracıdır. Kendine has bir sistemi olan dil işaretler, semboller ve seslerden meydana gelir. İnsana evreni anlamının kapılarını açar.

Banguoğlu'na (1995) göre dil insanların meramlarını anlatmak için kullandığı sesli işaretler sistemidir. Elle, başla, gözle ve kaşla işaretler yaparak da bazı duygu, düşünce ve dileklerimiz anlatırız. Fakat en mükemmel anlatma vasıtamız dilimizdir (s. 9).

Dili edinen çocuk, egosundan uzaklaşıp çevresini tanımaya başlar, sosyalleşir, kendisini takip ettirir, duygu ve düşüncelerini rahatça ifade edip özgüven ve kişilik gelişimini sağlar.

İnsan dünyada var olduğu ilk günden beri dili kullanarak konuşmuştur. Konuşmak her türlü davranışa kıyasla daha baskın ve daha sıklıkla yapılan bir insani eylemdir. Konuşmanın, dil olabilmesi için tarafların birbirini anlaması gerekir. Karşılıklı konuşma esnasında herhangi bir sözlüğe, kılavuza ve diğer bir kimsenin yardımına muhtaç olmadan anlaşılabilirse, bu konuşma istemine dil denir (Demirci, 2014, s.312).

Dilin toplumsal yönü *langue* ve bireysel yönü *parol* birbirinden farklıdır. Parol kişinin özellikleri, yetenekleri, ruh hali, eğitim ve kültür durumu gibi sebeplerle kişiden kişiye değişir. Aynı ortamda yetişmiş çocukların, aynı ailede yetişmiş kardeşlerin dili kullanışı ve söz varlığı birbirinden çok da farklı değildir. Ancak aynı dili konuşan iki birey arasında yetiştikleri bölge, ekonomik koşullar, gördükleri öğrenim, ait oldukları çevre, mesleki durum ve alışkanlıkların farklı olması sebebiyle dilin kullanımında çok büyük farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu duruma göre, kendine has alışkanlıkları ile diğerlerinden farklılaşan birey dikkate alındığında, aynı dil içinde bir *bireyin dili* gerçeğinin varlığını kanıtlar (Aksan, 2000, s.80).

Toplumun ortak dilinden bireyin kendine göre tercih ettiği bireysel dil *idiolekt* demektir. Toplumun ortak dilinin bireyselleştirilmiş halidir de denebilir

(Demirci, 2014, s. 307). Öğretmenin rastgele sınıftan seçip tahtaya kaldırdığı öğrencilerin aynı konu üzerinde farklı kelimeler ve üsluplarla konuşması hatta kibar, saygılı veya alaycı bir tavırla konuşmaları bireysel dil ile yakından ilgilidir. Çocuğun dili kullanırkenki tercihlerin, içinde bulunduğu insan grubundan ciddi anlamda etkilendiği düşünülmektedir.

Çocuk, dili kullanarak yaşadığı çevrede yer edinir ve kendi değerini fark eder. Konuşabilme yeteneği yani dil insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliktir. Yaşamın başlangıcından nihayetine kadar bütün isteklerimizi ifade etmemizi sağlar. Çocuğun toplumdaki yerini alabilmesi ve toplumla arasında bağ kurabilmesi için dil olmazsa olmazdır.

Vardar, dil yetisinin toplumsal ürünü olan dili; bu yetinin bireyler tarafından kullanılabilmesini sağlayan ve toplum tarafından benimsenmiş olan bir uzlaşımın düzeni olarak tanımlıyor (2002, s. 71).

Dil kelimesinin Türkçede birbirinden farklı olayları ifade ettiğini komşu iki kadın arasında geçen şu konuşmada görebiliriz. A: “Düşün hele on dil konuşabilen komşumuz profesörün dili tutulmuş!” B: Öyle mi, hangi dili?”. Dil hem *konuşma kabiliyeti* anlamında hem de *gramer ve sözlükle tasvir edilebilecek belirli bir söyleyiş tarzı* olarak farklı anlamlara sahiptir (Dağabakan ve Dağabakan, 2007, s.1).

2.1.2. Ana Dili

Ana dili, kişinin soyca ait olduğu toplumdaki ve doğup büyüdüğü aileden öğrendiği, sosyalleşme sürecinde çevresiyle kurduğu ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan, bilinçaltına yerleşen dildir (Korkmaz, 1992, s.8).

Oruçana dil ve ana dili kavramlarının birbirine karıştırılmaması gerektiği hususunu önemle vurgular. Bu kelimelerin tanımlarına bakıldığında ana dil, içinde başka dillerin yer aldığı, o dillere kaynaklık eden, asıl dil olarak açıklanıyor. Buradaki ana kelimesi anne anlamında kullanılmayıp temel, esas, asıl anlamında kullanılıyor. Türkçenin Oğuzca, Uygurca, Çağatayca, Azerice gibi dillere kaynaklık etmesinde olduğu gibi (2016, s.313). Diğer dillerde ana ve anne sözcüğü aynı anlama gelmediği için karışıklık olmamaktadır. Ana dili ise bireyin annesinden, aile fertlerinden, içinde yaşadığı sosyal çevreden edindiği birinci dil olduğu ifade ediliyor. Ana kelimesi burada

doğrudan anne anlamına gelmektedir.Fakat etnik kökeni Türk olan bir birey ana dili olarak Azerice konuştuğunda, ana dil olarak yine Türkçe konuşmaktadır.

Yukarıdaki görüşten farklı olarak bu konuda başka dilden türemediği halde kendisinden yeni diller türeyene *atadil*, ulusallaşmış olan ve kendisiyle bilim, sanat, felsefe ve öğretim yapılarına *anadil*, anneden aileden ve yakın çevreden elde edilen *annedil* denilmesi önerisini mantıklı bulmaktadır (Dolunay, 2013, s. 36).

Çocuk çevresini, doğayı, canlıları ve kişiler arası ilişkileri ifade etmek için ana dilini kullanır. Dünyayı ana dilinin izin verdiği ölçüde anlamlandırır, kategorilere ayırır. Ana dili çocuğun düşüncelerinin ve hayal dünyasının sınırlarını belirler. Dünyayı algılayışı ve anladıklarını anlamlandırması ana dili ile ilişkilendirerek gerçekleşir.Farklı nesnelere birbirine benzeterek sınıflandırması veya birbirine yakın türde varlıkları aynı isimle telaffuz etmesi bu sebeptendir. Koyunun ne olduğunu öğrenmiş fakat hiç keçi görmemiş bir çocuğun keçiye de *koyun* diye hitap etmesi, *dayı* demeyi öğrenen bir bebeğin aynı yaş ve cinsiyetteki her bireye *dayı* diye isim vererek hitap etmesi buna örnek olarak verilebilir.

Ana dilimiz *yazı dili* ve *konuşma dili* olarak iki unsurdan meydana gelir. Yazı dili *okuma* ve *yazma* etkinliklerinden, konuşma dili ise *dinleme* ve *konuşma* etkinliklerinden oluşur (Marshall, 1974)(akt. Yapıcı, 2004, s. 1).

Çocuk ve anne arasındaki bağ sözlü dil ile oluşur ve çok güçlüdür. Çocuğun hayatta başarılı olabilmesinin en temel anahtarı olan ana dili, annesinin ona verebildikleri ile şekillenir. Dâhiler, devlet büyükleri, topluma yön veren kahramanlar bilgidan ve terbiyeden yana nasibini annesinden almıştır. Özellikle edebi kişiliklerin annesinden dinledikleri ile dil gelişiminin arttığı aşikârdır.

Vardar'a göre sahip olduğumuz anadilimiz insanın doğup ailesi veya ait olduğu toplumda ilk öğrendiği dil olmakla birlikte, anadili bilinci elde edildiği takdirde dili yabancı dillerin olumsuz etkilerinden de korur (2002, s.17).

Ana dili, ait olduğu milletin var olduğu günden bugüne kadar sahip olduğu değerleri yansıtır. Millet olma bilinci ve vatandaş olmanın sorumluluğunu hissedebilen çocukların yetişmesi için ana dilimize özen göstermeliyiz.

Ergin, fertlerin üstünde içtimai bir müessesese olarak tanımladığı dili halkın ortak malı olarak görür. Halkı ayakta tutan, onu var eden ve devamlılığını sağlayan dilin milli benliği, birlik ve beraberliği temin etme noktasında çok önemli bir rolü olduğunu savunur (1992, s. 4).

Ortak duygu ve düşüncelerde buluşabilme, evrene kardeşlik penceresinden bakabilme, değişen ve gelişen dünyayı kavrayabilme gücü ana dili bilincinin ve sevgisinin edinilmesiyle mümkündür. Aynı ulus içindeki insanlar arasındaki bağ, ana dili bilinciyle kuvvetlenir.

Aksan ana dilini insanı sınımsız saran, bilinçaltına nüfuz eden, pek çok yönü olan bir varlık olarak aşağıdaki dört başlık altında inceler (2000, s. 81-82).

2.1.2.1. Ses Dizgesi Olarak Ana Dili:

Ana dilini ses olarak incelediğimizde, belli seslerden oluşan kendine has bir dizgedir. Dilimizdeki *ı* sesine diğer bazı dillerde de rastlanırken Arapçadaki *ayın*, *gayın* gibi farklı sesler dilimizde mevcut değildir. Türkün ses dizgesindeki *a* ünlüsüyle farklı ulustaki birinin dilindeki *a* farklıdır.

Dillerin sahip olduğu ünlü ve ünsüz sayısı da değişkenlik gösterir. Çocukluktan başlayarak sahip olduğumuz, ulusal dizgemiz yabancı dillerle muhatap olduğumuzda, onları öğrenmemiz ve konuşmamız noktasında güçlükler doğurabilir.

2.1.2.2. Evrene Bakış ve Anlatım Şekli Olarak Ana Dili:

Çevremize açılan pencere olan ana dilimizin yardımıyla iletişim kurar, ana dilimizin evreni anlama ve anlatma yolundan giderek varlıkları adlandırırız. Bize herkesten farklı bir evrene bakış biçimi, anlatış biçimi kazandırır. Anlatım şeklinde karşılaşılan farklılıklar, gerçeğin anlaşılmasında ortaya çıkan ayrılıklar düşünce üretiminde dilin temel araç olarak kullanılmasıyla alakalıdır.

2.1.2.3. Ulusal Kültürün Aynası Olarak Ana Dili:

Ulusların yaşayış biçimi, manevi değerleri, inancı, gelenekleri, çeşitli özellikleri, tarihi ve kültürel hareketlerinin tamamına sadece dilinin detaylı incelenmesiyle ulaşılabilmesi dil ve kültür arasında var olan çok güçlü bağların ne kadar sıkı olduğunu kanıtlar. Dil bir ulusun can damarıdır.

2.1.2.4. Toplumunu Ulus Yapan En Önemli Etken Olarak Ana Dili:

Doğumdan ölüme kadar toplumla kurulan ilişkiler hep ana dili ile sağlanır. Ulusumuzun ayrılmaz bir parçası olabilmek, gerektiğinde onun için canımızı verebilmek ana dili ile oluşacak kuvvetli bağlarla olur. Milleti millet yapan en temel unsur ortak değer olan ana dilidir.

Okullarda, sınıfının en arka sırasına oturup hiç konuşmayan, arkadaş edinemeyen, öğretmenine anlamadığını sormayan öğrenciler eğitimciler tarafından kaygıyla izlenmektedir. Bu öğrenciler sınıf içi aktivitelerde söz almadıkları gibi, öğretmen tarafından teşvik edildiklerinde veya katılmaya zorlandıklarında sert tepkiler vermekte, söz almak istemediklerini açıkça belirtmektedirler (Çiçek, 2002, s. 122). Vatanımızı emanet edeceğimiz, geleceğimizin teminatı olacak bu değerli çocukların böyle kötü durumda olmaması için ebeveynler tarafından ana dilinin önemi fark edilmeli ve bu yönde çocuğa destek olunmalıdır.

Çocukla önemli veya önemsiz demeden her konuda konuşulmalı, dikkatle dinlenmeli, duygu ve düşüncelerini yanlış da olsa ifade etmesine izin verilmelidir. Konuşma yeteneğinin zevkine varan çocuklarda bu yönde ciddi bir ilerleme görülebilir.

Gelişmiş bir ülke olabilmenin ana dilini iyi bilen, yetenekli, özgür düşünceli ve özgüveni yüksek bireylerle olacağı unutulmamalıdır.

2.1.3. Ana Dili Ediniminin Aşamaları

Anne karnındayken çeşitli sesleri duymaya başlayan bebekler, normal şartlarda bir eksiklik olmadığı sürece ana dili edinmeye ve öğrenmeye elverişli olarak dünyaya gelirler. Konuşmaya donanımlı olarak doğarlar. Yeni doğan bir bebek bile insan ve hayvan seslerini ayırt edebilir. Annesinin sesini diğer sesler arasından seçebilir (Çakır, 2004, s. 119).

Doğduğu andan itibaren, bebeğin çevresiyle iletişime ihtiyaç duyması dil ediniminin başlamasını sağlar. Büyüdükçe çevresiyle etkileşimine bağlı olarak ilerlemeye devam eder. Ellerini ve ayaklarını sallayarak, belli belirsiz sesler çıkararak ağlayarak isteklerinin ifade etmeye çalışır. Yeterli olgunluğa ulaşan çocuklar bir yaş civarında konuşmaya başlar.

Çocuğun dil edinme süreci iletişim yoluyla hızlanırken dili kazanma evresinin alt boyutları üç şekilde incelenir (Kınık, Okyay ve Aydoğan, 2016, s. 2145).

- a. *Alıcı Dil*: Çocuk, ses ile sesin ait olduğu uyarıcı arasındaki bağlantıyı fark etmekte, dildeki seslerle diğer seslerin farklı olduğunu 10 aylıkken anlayabilmektedir. Annesinin ve çevresindekilerin söylediklerini anlar ama karşılık veremez. Kendisine bir şey söylendiğinde gülümser. İlerleyen yaşlarda bir varlığın ismini öğrendiğinde bunu hatırlayarak diğer varlıkların ismini de öğrenmeye çalışır. Kaşığın ne olduğunu öğrenen çocuk diğer yemek yeme gereçlerinin isimlerini de öğrenmeye başlar.
- b. *İçsel Dil*: Çocuğun sahip olduğu iç sesiyle düşünebilme yeteneğidir. Çocuğun içsel dilinin gelişimi sahip olduğu dil yeteneği seviyesi ile üretebildiği fikirler ve mantıklı düşünceler ile ilgilidir.
- c. *İfade Edici Dil*: Oyunlardan ve gıdıklamalardan keyif aldığını belirten sesler çıkarmasıdır. Tek heceli sesler, el sallama gibi hareketleri taklit eder. 12 aylıktan itibaren tek sözcük söylemeye başlar. İlerleyen yaşlarda çocuğun kendini ifade edebilmesi, dil kurallarını kullanarak konuşabilme yeteneğini elde etmesidir.

Dil gelişimi bütün çocuklarda aynı şekilde olmamakla birlikte bazı ortalama gelişim özellikleri ortak olarak tespit edilmiştir. İlk yılını dolduran çocuklar bazı özgün sesleri taklit etmeye başlarlar (Karacan, 2000, s. 265). Dünyageneralinde çocukların konuşmaya başlaması 2 ile 4 yaş aralığındadır. Bu durum çocukların ait olduğu toplumun her türlü kuralına olduğu gibi dil kurallarına da ayak uydurduğunu gösterir.

Porzig (1985), *Dil Denen Mucize* adlı kitabında insan sesleri ile hayvan seslerinin en büyük farkının *boğumlama* olduğunu ifade ediyor. İnsan da bebeklik çağında iken heyecanlanma veya istemsiz tepkiler sonucunda boğumsuz sesler çıkarabilir. Dili kullanırken ise sadece boğumlu sesleri tercih eder.

Konuşma öncesi dönem, çocuğun dünya gelişinden sonra başlayan ve ilk sözcüklerini söylemeye başladığı döneme kadar süren evredir (Yapıcı, 2004, s. 6). Ağlama, babıldama, mırıldanma gibi dönemlerden oluşur. Çocuk bu dönemde evrensel sesle çıkarır fakat bunların ana dili ile ilgisi yoktur.

- a. *Ağlama Dönemi(0-2 Ay)*: Ağlama bir solunum refleksidir. Çocuk bu dönemde ihtiyaçlarından kaynaklanan istemsiz sesler çıkarır. Soluk alma ve ağlama hareketleri ileriye dönük konuşma gelişimi için gerekli ağız yüz yapısını kazanmaya başlar. Çocuğun ağlama şekilleri acıkma, susama, kızgınlık gibi farklı anlamlara gelir ve anne bunu ayırt edebilir. Dilde gelişmeler oldukça ağlamalar azalmaktadır (Çakır, 2004, s. 119).
- b. *Babıldama Dönemi(2-4 Ay)*: Çocuğun ağlama ile birlikte çıkardığı evrensel sesler rahatsızlığını veya mutluluğunu ifade etmektedir. Ağzını tam kontrol edememekle birlikte basit ağız hareketleri yapabilir. Çocuk çıkardığı seslerin ses olduğunu anlayınca bundan hoşlanmaya başlar, zaman zaman bunu oyuna çevirir. Kendini dinleyerek sesleri tanımak ister. Bir ünsüz ve bir ünlüyü seslendirebilir, sesli harflerin çoğunlukta olduğu görülür. Çevresindeki insanların sesine tepki verir, annesinin sesini duyunca gülümsediği görülür (MEB, 2013, s. 7). Anne ve baba çocuğun çıkardığı seslere gülümseyerek onun daha çok ses çıkarmasına yardımcı olabilir. Bu şekilde anne ve babası tarafından teşvik edilen bir çocuklar, teşvik edilmeyen çocuklara göre daha erken konuşur.
- c. *Mırıldanma Dönemi (4-6 Ay)*: Çocuğun çıkardığı sesler üzerinde daha kontrollü olduğu dönemdir. İnsanların yanında ve yalnızken sürekli ses çıkarıp bu sesleri de taklit eder. Ünlü ve ünsüz içeren *de-de-de, ma-ma-ma* gibi sesler üretir (Altıok, 1971, s. 119). Çıkardığı bu sesler ödüllendirilmeli ve daha fazla yapması sağlanmalıdır.
- d. *Sesleri Taklit Dönemi (6-12 Ay)*: Bu dönemde çıkarılan sesler refleksif değil amaçlı olarak çıkarılır. Çocuk çevresindeki insanların sesini bilinçli olarak dinler ve taklit eder. Bu davranış bebeğin dil gelişimi ve sosyalleşme becerisini kazanması açısından önem arz eder (Karacan, 2000, s. 265). Kelime veya hece olarak sözcükleri söylemeye başlar. Çocuk, kendi dilini öğrenmeye hazırdır.

Konuşma dönemi tek sözcük, telgraf konuşması, üç ve daha fazla sözcük, ilk gramer konuşması evrelerini içerir. Dil öncesi dönemden dilsel döneme geçiş başlar.

- a. *Tek Sözcük Dönemi (12-18 Ay)*:Konuşma için en kritik dönemdir. Giyecek, oyuncak, hayvan ve insan isimleri gibi yakın çevresinden kelimeler seçer. İlk sözcüğünü söyleyen çocuk birden fazla anlamı söylediği tek sözcükle ifade etmeye çalışır. Türk çocuklarının ilk sözcükleri *baba, anne* veya *dede*'dir. Çocuk *baba* dediğinde *babam geldi, bu eşya babama ait* veya *baba gitme* anlamına gelir. Sözcüklere jest ve mimikler de ekleyip sesini iniş-çıkışlarla destekler (Çakır, 2004, s. 122). Anne ve diğerleri bu jest ve ses iniş-çıkışlarından çocuğun ne ifade etmek istediğini anlayabilir. Taklit edilebilen *hav hav, cik cik* ve *miyav* gibi sesleri de rahatça kullanır. İlk sözcüklerin geliştirilmesi zaman alsa da dönemin bitişinedoğru sözcük dağarcığı hızla artar. İkinci yılın bitişine doğru duygularını ifade eden sözcükleri de kullanmaya başlarlar.

Çocuğun yeni kelimeler edinmesinde ailesinin ona gösterdiği ilginin büyük önemi vardır. Henüz anne karnındayken başlayan anadil edinimi, çevre ile şekillenmektedir (Topçuoğlu, 2011, s.1). Çocuğuna zaman ayıran, onunla birlikte nesnelerin isimlerini söyleyen, çocuğun öğrenebilmesi için tekrar eden ebeveynlerin her alanda daha başarılı çocuklar yetiştirme olasılığı yüksektir.

Modern çağda anne ve babanın işe gidip çocuktan ayrılması, işten yorgun gelip çocuğa vakit ayıramaması çekirdek aile mantığının en kötü sonuçlarından biridir. Geniş aile olarak yaşanan evlerde dede ve nine gibi bebekle vakit geçirmeye can atan kişilerin varlığı çocuklar için çok büyük şanstır. Yorgun olduğu için ilgi gösteremeyen ebeveynlerin yerini dede ve nine doldurmakta çocuğun gelişimi için bedava ve kaliteli katkılar yapmaktadır.

- b. *Telgraf Konuşması (18-24 Ay)*: Gerçek telgrafta olduğu gibi gereksiz bağlaçlar ve sözcükler olmadan iki üç sözcüğün anlamlı bir mesaj oluşturmasıyla gerçekleşen konuşmalara benzediği için bu ismi almıştır. Çocuk ihtiyaç duyduğu şeyi başka bir sözcükle yan yana koyarak söyler. Susayan çocuk *anne su* dediğinde su istediği anlamına gelir. 18-24 aylık çocuk sözcüklerin birbiriyle olan ilişkisini hissetmeye başlar. Kullandığı sözcükler ağırlıklı olarak isimlerden meydana gelir (Keskin, Ömeroğlu Okur, 2015, s. 83). Üç yaşına doğru kelime hazinesinde ciddi artış olur ve çocuk anlamlı ifadeler kurmaya başlar.

- c. *Üç ve Daha Fazla Sözcük Dönemi (2-3 Yaş)*: Düşüncelerini üç dört kelimeyi birleştirerek bütün olarak ifade eder. Basit talimatları yerine yetirir. Karmaşık olmayan sorulara cevap verebilir. Dilin asıl yapısını öğrenir ve iletişim yeteneği artar. Ses tonunu isteğine ve ihtiyacına göre ayarlar. Gramer yönünden eksiktir, zamir, edat, bağlaç ve çekim ekleri kullanmayı bilemez (MEB, 2013, s.11).
- d. *İlk Gramer Dönemi (3-6 Yaş)*: Akıcı konuşamamakla birlikte gramer yapısındaki gelişme sayesinde dört beş kelimelik cümleler kurar. İlk kurallı cümlelerini ortaya çıkarır. Duygu ve düşüncelerini, çevresiyle ilişkilerini rahatça ifade eder. Cümlenin öğeleri arasındaki ilişkiyi kavrar. Daha önce babası evden çıkmaya hazırlanırken *baba gittir*ken bu dönemde *baba gidiyor* diyebilmektedir. Ne, kim, nerede gibi soru sözcüklerini doğru şekilde kullanır. Kız çocuklarının bu dönemde gösterdiği gelişme erkek çocuklarından fazladır. Çoğul yapıları doğru kullanabilirler. Beş yaşlarında çocuğun konuşması yetişkin konuşmasına çok yakındır, karmaşık cümleler kullanmaya başlar. Olay ve zaman sıralamalarını doğru yapar (Kol, 2011, s. 15).

Çevresi tarafından konuşma yanlışı sebebiyle sürekli eleştirilen çocuk bu durumdan kötü etkilenir. Kırıcı ve sürekli eleştiriler yerine çocuğun duyacağı şekilde doğrusunu telaffuz etmek daha yararlı olacaktır. Çocukların model alma yoluyla birçok şeyi öğrendiği unutulmamalıdır.

Çocuklar bir dilin bütün sözcüklerini ve cümlelerini belleğinde biriktirerek öğrenmez. Daha önce hiç duymadıkları cümleleri kurmayı denerler. Hiç duymadığı cümleleri duyduklarında anlamayı ve aynı şekilde kullanmayı öğrenebilirler. Çocuğun öğrendiği dil kurallarını kimse öğretmemektedir. Anne ve babalar çocuklarıyla konuşurken her an dilbilim kurallarını aklında tutup ona göre konuşmaz. Çocuk doğuştan getirdiği dil yeteneği sayesinde duyduğu dilin gramerine hâkim olmaktadır (Keskin, Okur, Ömeroğlu, 2015, s. 80).

Dilin temel parçalarının öğrenilmesi de çocuk açısından önemli bir gelişmedir. Çocuk söylenişleri aynı fakat anlamları farklı olan sözcükleri öğrenir. Dilin anlam *semantik* kısmıyla alakalı olan bu durum, çocuğun sözcükleri ve cümleleri doğru şekilde

kullanma yeteneğini geliştirir. Çocuk *kaz* kelimesini duyduğunda *kaz* sözcüğünün bir yeri *kazmak* işi mi yoksa *kaz* adı verilen tüylü kuş cinsi hayvan mı olduğunu ayırt eder.

Dili günlük hayattaki kullanımı *pragmatik* ise çocuğun iletişim kurduğu kişilere göre seçeceği sözcükleri ve ses tonunu nasıl ayarlayacağını öğrenmesidir. *Betimleme*, *açıklama*, *tartışma* gibi yeteneklerin gelişimi açısından önemlidir.

Çocuklar bazen büyüme hatası diyebileceğimiz bazı hatalı genellemeler yapabilirler. Bu hatalar *aşırı kurallaştırma* ve *eksik kurallaştırma* adı altında incelenir. Aşırı kurallaştırma çocuğun öğrendiği bir kuralı alakalı veya alakasız her bütün durumlara uygulamasıdır (Kabadayı, 2012, s.1564). Uçakta sessiz olunması gerektiğini öğrenen çocuğun hostesin ikram için sorduğu soruyu da cevapsız bırakması, *ayakkabıcı* demeyi öğrenen çocuğun manava da *manavcı* demesi, kedinin tüylü ve dört ayaklı bir hayvan olduğunu öğrenen çocuğun tavşan ve benzeri dört ayaklı tüylü hayvanlara da *kedi* diye hitap etmesi bu duruma dâhildir.

Eksik kurallaştırma ise öğrendiği kuralın sadece bir örnek için geçerli olduğunu sanmasıdır. *Ali senden büyüktür, ona saygı duymalısın* denilen çocuğun, bu kuralın sadece Ali için geçerli olduğunu sanması, eve gelen ilk kişileri *misafir* olarak öğrenip daha sonra gelenlere misafir denmesini kabul etmemesi, ilkokul birinci sınıf öğrencilerinin sadece kendi sınıf öğretmenlerini öğretmen zannedip diğer öğretmenlere *amca*, *abla*, *teyze* gibi hitap etmesi de bu kurala dâhil edilir.

2.1.4. Dil Gelişimi Kuramları

Dil zamanla kazanılan veya belli dönemlerden geçerek elde edilen kuralların bütünüdür. Dil sadece donanım veya sadece kazanım ile değil her ikisiyle alakalı bir alandır. Dil edinimine ilişkin görüşler şunlardır:

2.1.4.1. Davranışçı Kuram: Bu görüş çocukların dili sıradan bir şey gibi öğrendiklerini, biyolojik donanımın rolünün önemsiz olduğunu savunur. Sadece gözlenebilen ve ölçülebilen davranışları inceler. Ödül ve ceza gibi pekiştireçleri dil öğrenmenin temeline koyar. Çocuk amacına ulaşmak için çıkardığı seslere verilen tepkiye göre, sonuç aldığı sesleri tekrar eder ve bu şekilde dili öğrenir. Pekiştireç almadığı sesleri tekrar etmez. Sonuç olarak konuşma şekillenir (Kol, 2011, s. 13)

2.1.4.2. *Sosyal Öğrenme Kuramı*: Davranışçı kuramın ilerlemiş hali sayılabilen bu görüş taklit ve model almayı dil kazanımı için temel olarak almıştır. Gözleme dayalı öğrenme önemlidir. Anne-baba model olur, çocuk onları taklit eder. Taklit edilen doğru davranışa pekiştirme verilir, yanlış olanlar düzeltilir. Bu taklitler zamanla dile çevrilir. Çocuğun sosyal ve kültürel olarak çevreden etkilendiğine vurgu yapılır. Birlikte oyun oynarken annesi, oyuncak isimlerini *top*, *araba*, *uçak* şeklinde isimlendirerek çocuğa tekrar ettirir. Doğru sözcükleri ödüllendirir. Çocuk taklit yoluyla öğrenmiş olur (Dağabakan ve Dağabakan, 2007, s. 3).

2.1.4.3. *Dil Gelişimini Biyolojik Temellere Bağlayan Görüş*: Dil gelişimini biyolojik temellere göre inceleyen bilim adamların başında Noam Chomsky, Lenneberg ve Mcneil gelir. Çevresel koşulların etkisini reddetmezler. Psikolinguistik yaklaşım olarak da adlandırılır. Dil gelişimi konusunda Chomsky'nin görüşü oldukça önemlidir. Chomsky'e göre dil çocukla birlikte doğar, doğuştandır. Çocuk beynindeki bir beceri sayesinde ana dilini öğrenmeye yatkındır. Bu beceri **dil öğrenme aygıtı** *langua acquisition device*, *LAD* olarak bilinmektedir. Bu aygıt sayesinde çocuk doğuştan dünya dillerinin tamamını konuşma yeteneğine sahiptir fakat anne-babasının yönlendirmesiyle ana dilini öğrenip konuşur (Demirezen, 2003, s.11). Chomsky, dilbilimsel olarak kelimeleri *derin yapı* ve *yüzey yapı* olarak iki şekilde inceler. *Derin yapı* cümlenin soyut olarak anlambilimsel yönünü temsil etmektedir. Cümlenin görünmeyen fakat algılanabilen seviyesidir. *Yüzey yapı* ise derin yapılardaki dönüşümler sonucu bildirişime elverişli hale gelen somut cümledir (Demirci, 2014, s.175). Derin yapı kavramalarının anlamı ile yüzey yapı ise sözcüklerle alakalıdır. Yüzey yapıda *seni sevmiyor değilim* dediğimizde derin yapıda anlaşılan *seni seviyorum* veya *az da olsa sana karşı sevgim var* anlamındadır. Çocuk düşünsel olarak anlamları edinir, daha sonra onları yüzey yapıya çevirir.

2.1.4.4. *Bilişsel Kuram*: Zihin faktörünü en çok dikkate alan kuramdır. Anlama, algılama, akıl yürütme gibi zihinsel gelişime bağlı olarak dil de gelişir. Dil ve düşünme arasında çok ciddi bir bağlantı vardır. Dil, kişinin

biliş seviyesini gösterir. Bilişsel görüş çocuğu kavramı geliştirip söyleyen, sözcük ve cümle yapısını rahatça edinebilen varlık olarak görmektedir. Çocuk söyleyeceği şey için doğru sözcüğü bulamadığında veya telaffuz edemediğinde kendisi üretmeye çalışır. Küçük yaşta bir çocuk *daha fazla* ve *daha az* sözcüklerini bilme konusunda bir teste tabi tutulur. Araştırmacı masanın üzerine iki küme halinde şeker yığını koyar. Bir yığın diğerinden bariz şekilde daha fazladır. Çocuğa *daha fazla olan* şekerini göstermesi söyler fakat çocuk göstermekte zorlanır. Sonuç olarak da gösteremez. Araştırmacı ortamdan ayrılmadan önce çocuğa istediği yığını eve götürebileceğini söyleyince çocuk daha fazla olan yığını kucaklayıp götürür. Çocuklar önce kavramları edinir, daha sonra bunu dil ile doğru ifade etmeyi öğrenmeye başlar (Çakır,2004, s.117).

2.1.5. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler

Çocuklarda dil gelişimi üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde çeşitli faktörlerin dil gelişimini etkilediği tespit edilmektedir. Bu faktörler aile ortamı, sağlık, zekâ, yaş, cinsiyet, ikiz olma ve mizaç gibi özelliklerdir (Yoleri ve Küçükyeşil, 2014, s. 21). Koçak ve Aydoğan (2003) okul öncesi çocukların dil gelişimine etki eden faktörleri incelediğinde cinsiyetin, çocuğun gittiği eğitim kurumunun resmi oluşunun ve bu kuruma devam süresinin uzunluğunun, ebeveynlerin öğrenim durumunun ve çocuğun sahip olduğu kardeş sayısının dil gelişimine etki ettiğini tespit etmiştir (akt. Keskin, Ömeroğlu, Okur, 2015, s. 87).

2.1.5.1. Aile İlişkileri: Anne ve çocuk iletişimi dil gelişimini etkileyen en önemli faktördür. Ailesiyle birlikte büyüyen çocuğun bakımevlerinde büyüyen çocuğa göre heceleme oranı fazladır. Bakım evlerinde büyüyen çocukların konuşmayı geç öğrenmesi, aile içinde büyüyen çocukların ise daha çabuk öğrenmesi göstermiştir ki dil edinimi söz konusu olduğunda aile içi sıkı kişisel ilişkiler kurmak çocuk için çok faydalıdır. Annenin çocukla küçük yaşlardan itibaren sohbet etmesi, dilinin gelişmesine ve toplumsal hayata hazır olmasına yardımcı olur. Ailede tek çocuk olan birey, çok çocuk olan ailelerde yetişen bireye göre avantajlı durumdadır. Tek çocuk, kendisiyle ilgilenilmek için yeterince zaman ayrılacağı ve ailenin ilgi odağı olacağı için daha iyi ve düzgün konuşabilme yeteneğine sahip

olabilmektedir. Çocuğun yetişkinlerle yapacağı konuşmalar dilin yapısındaki gelişmeler için gereklidir (Günel, 2007, s. 25). Anne veya diğer yetişkinlerle yapılan konuşmalar, soru-cevaplar çocuk için hem eğlenceli zaman geçirmek hem de bilmediği dilsel yapıları öğrenmek anlamına gelir.

2.1.5.2. Öğrenme ve Olgunlaşma: Çocuğun dil gelişiminin başlangıcında olgunlaşma ve öğrenmeyle ilgili öğeler önemli yer tutar. Çocuğun belirli bir olgunluk düzeyine gelmesi, kaliteli bir öğrenme sürecinden geçmesi dili akıcı ve düzgün kullanabilmesi için gereklidir. Örneğin 2-3 üç yaş arası çocukların konuşmasında sıklıkla dil hataları vardır ve anlatmak istediklerini ifade etmek için fazladan cümle kurarlar. Büyüklük, öncelik, azlık-çokluk gibi kavramları birbirinden ayırmakta zorlanırlar (Keskin, Ömeroğlu, Okur, 2015, s. 84).

2.1.5.3. Sağlık: Çocuğun bütün alanlardaki başarılı gelişiminin temel faktörü sağlıktır. Şiddetli ve uzun süren rahatsızlıklar geçiren çocuklar konuşma konusunda birkaç yıl geç kalabilmektedir. Hastanede yattığı süre boyunca veya mikropardan korumalı bir ortamda toplumdan kopuk halde kaldığı durumlarda çocuğun dilsel etkileşimi azalacağı için dil gelişimi yavaşlayabilmektedir. Dil, dudak ve çene yapısındaki sorunlar da konuşmayı olumsuz etkiler (MEB, 2013, s. 13)

2.1.5.4. Zekâ: Dil becerisi ile zekâ yeteneği arasında bir bağlantı olduğu doğrusal ilişki olduğu bilinmekte fakat hangisinin diğerini etkilediği tam olarak tespit edilememektedir. 2 yaşına kadar çocuğun ürettiği seslerle zekâsı arasında bir bağlantı yokken, 2 yaşından sonra dil edinimi ile zekâ arasında ciddi bir ilişki olduğu varsayılmaktadır. Erken konuşan çocuklar normal ve normalin üzerinde zekâyâ sahip çocuklar olarak kabul edilmektedir. Zekâ testlerinin kelime ağırlıklı olması da bu durumu destekler niteliktedir. Dil zekâyâ paralel gelişir. Dilimiz düşüncelerimizi ifade etmemize yararken, düşüncelerimiz de dilimiz sayesinde düzene girmektedir (Çakır, 2004, 125).

2.1.5.5. *Sosyo-Ekonomik Durum*: Maddi açıdan durumu iyi olan ailelerin çocuklarının daha erken konuştuğu; fakir ve sürekli çalışmak zorunda olan ailelere göre sözcük dağarcığı, cümle düzgünlüğü, soru sorma yeteneği açısından daha iyi düzeyde olduğu görülmüştür. Elverişsiz şartlarda yetişen çocuklar, elverişli şartlarda yetişen eşit zekâya sahip çocuklara göre yeterince gelişim gösterememektedir. Anne ve babasıyla daha çok vakit geçiren, daha çok kitap okuyan, eğitici videolara erişebilen çocukların daha düzgün konuştuğu gözlenmiştir. Oyuna ayrılan vakit ve oynadığı oyunların çeşidi bile aradaki farkı çoğaltmaktadır (Günel, 2007, s. 24).

2.1.5.6. *Konuşmaya Teşvik*: Çocuk konuşmaya çalıştığında bunun iyi bir şey olduğunun ona hissettirilmesi, hatalı sözcüklerine gülünüp alay edilmemesi gerekir. Kendileriyle konuşulan çocuklar, yetişkinlerle iletişim kurabildiklerini görünce cesaretlenirler (Esen, 2012). Çocuğunu evden dışarı çıkarmayıp, yaşlılarıyla ve çevreyle iletişim kurmasına engel olan aileler bu konuda çok yanlış bir tavır sergilemektedir. Dışarıya çıkıp yetişkinlerle ve özellikle akran gruplarıyla erken muhatap olan çocukların dil gelişimi daha hızlı olmaktadır. Çocuğa kitap okumak ve doğru şekilde televizyon izlemesine izin vermek çocukları cesaretlendirmek adına faydalı bir davranıştır.

2.1.5.7. *Mizaç*: Bebekliğin ilk dönemlerinden itibaren rahatça gözlemlenebilen duygu, davranış ve dikkat süreçlerindeki biyolojik kökenli bireysel farklılıklardır. Mizaç çocuğun davranış stillerinde, içsel ve dışsal uyarıcılara verdiği tepkilerde, diğer çocuklardan farklı olmasıyla rahatça ayırt edilebilir (Yoleri ve Küçükyeşil, 2014, s. 22). Çocukların dil becerilerindeki gelişimin mizaçlarından etkilendiği anlaşılabilmektedir.

2.1.5.8. *İkiz Olma*: İkiz çocukların belli yaş aralığında (2-5 yaş), yaşlılarına göre dil gelişim noktasında daha yavaş oldukları görülmüştür. Buna sebep olarak ikizlerin birbiri ile kendine özgü iletişim şekli geliştirerek, az kelime ile daha çok anlaşma yoluna gittikleri öne sürülmüştür. Konuşmak yerine kendi aralarında el-kol hareketleri, mimikler, mırıldanmalarla iletişim kurmaktadır (Jersild, 1979, 497)(akt. Çakır, 2004, s. 125).

2.1.5.9. *Oyun*: Oyun oynamak çocuk için hayatın provası, dünyaya uyum sağlamanın anahtarıdır. Anlatmak istediklerini oyunla ifade eder (Yenibaş, 2007, s. 157). Hayallerini oyunlaştırır, toplumsal rolleri oyun aracılığıyla konuşup anlamaya çalışır. Çocuklar bu oyunlar sırasında kuralları kendilerine göre koyarlar. Çocukların vazgeçilmezi evcilik oyunları oynanırken *sen anne ol, ben baba olayım, şimdi sen bakkal ol ben çocuk olayım* veya *doktor benim hemşire sensin* gibi diyalogları hepimiz işitmişizdir.

2.5.10. *Cinsiyet*: İlk yıllarda çok fazla olmasa da dil gelişimi ilerledikçe kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha çabuk ve daha çok sözcükle konuştuğu tespit edilmiştir. Kız çocuklarının konuşması daha akıcı ve cümleleri daha uzundur. Okul yıllarında okuma konusunda kız çocuklarının daha başarılı olduğu, erkeklerin ise zorlandığı görülmektedir (Günel, 2007, s. 24).

2.1.5.11. *İki Dillilik*: Bulunduğu ortamda iki dilin aynı anda konuşulması çocuk için dil gelişimini yavaşlatan sebepler arasında yer almaktadır. Çocuğun iki dili birbirine karıştırdığı gözlenebilir fakat bu durum dil gelişimi arttıkça azalır (Kayıran, Şahin ve Cure, 2012, s. 3). Bulunduğu topluma adapte olamayan birey kendini ifade etme, karşılıklı anlama ve anlatma becerilerini düzgün kullanamadığı için sorun yaşamaktadır. Bununla birlikte iki dili de doğru kullanabilen bireylerin daha esnek bir zekâyâ sahip olduğu gözlenmiştir.

2.1.6. Dil Öğrenimi ile İlgili Varsayımlar

Ana dili ve yabancı dil edinim süreçlerini inceleyen bir takım varsayımlar öne sürülmüştür. Demirezen bu varsayımları (2003, s. 7-12)şöyle sıralıyor:

2.1.6.1. *Kritik Dönem Hipotezi*: Doğumdan sonra çocuk herhangi bir eğitime ihtiyaç duymadan biyolojik zamanlamasına göre doğal olarak dilini rahatça öğrenir. Davranışçılar bu konuyu ispatlamıştır. Kritik dönem diye isimlendirilen yaş sınırı varsayımı, dili rahatça ve kolaylıkla öğrenebilmek için 12. ve 13. yaşları sınır olarak belirlemiştir. Beynin yapısı ergenlik

çağından önce yumuşak olduğu için, kritik yaş öncesinde dil edinimi için daha avantajlıdır (Çavuşoğlu, 2006, s. 38). Ergenlik çağından sonra, beynin sinir dokularının esnekliğini yitirmeye başlamasıyla, dil edinimi ve öğrenimi daha zor olmaktadır. Kritik yaş sonrası dil edinme ile ilgili toplumdan uzakta yetişen çocukların sergilediği olgular, ormanda bulunan vahşi çocukların ilginç dil yetenekleri bu varsayıma kanıt oluşturmaktadır. Konuyla iki örneği incelemekte fayda vardır. *Isebel*le adlı kız çocuk, ruhsal açıdan dengesiz olan anne ve babası yüzünden toplumdan 6 yaşına gelene kadar ayrı kalmıştır. Yetkililer bu kötü duruma el koyunca, kızın ana dilini konuşamadığı ortaya çıkmıştır. Normal toplumsal hayata ve eğitime başlatılan Isebel ana dilini çok çabuk öğrenmiş, bir yıl içinde akranlarından farksız olmuştur. Bu gelişme normal karşılanmış, bunun sebebi olarak da kritik yaş sınırına gelmeden kurtarılmasına bağlanmıştır. Diğer örneğimiz ise *Genie* adlı bir kız çocuğunun 18 aylıkken toplum yaşamından koparılıp, 14 yaşına kadar hapsedilmesiyle alakalıdır. Yetkililerin 14 yaşında kurtardığı bu çocuk normal toplum hayatına başlayınca ana dilini öğrenmekte zorlanmış, belli düzeyde gelişse de edinme süreci hemen sonlanmış. Uzun yıllar yoğun bir şekilde eğitim verilse de kayda değer bir başarı gösterememiştir. Bütün dil becerileri 2,5 yaşında bir çocuk kadardır. Dilden toplumdan yoksun bir şekilde, kritik yaş sınırını geçtiği için bu sonucun ortaya çıktığı söylenmiştir.

2.1.6.2. Biyoprogram Hipotezi: Beynimiz ve sinirlerimiz ana dilimizi öğrenmeye, doğuştan biyolojik olarak programlanmıştır. Çocuğun kafasında dilin kurallarını öğrenmesini kolaylaştıran doğuştan var olan bir aygıt vardır. İnsan dillerinin söz dizimsel yapıları çok farklıdır. Çocuklar bu farklı bilgileri öğrenmek için doğuştan donanımlıdır. Konuşmaya başlamadan önce çocuk etrafı dinleyerek kavrama yeteneğini elde eder. Çocuğun dil edinimi dinlemeyle başlar. Çocuklar dil ile ilgili olayları biyolojik programlarının zamansal çizelgesine göre öğrenirler.

2.1.6.3. Sosyobiyolojik Kritik Dönem: Bu dönem odaklaşma *lateralization* olayına dayanır ve ergenlikten önce çocukların beyninin hem ana dilini hem de yabancı dili rahatça öğrenebilecek esneklikte olduğunu iddia eder. Dili öğrenirken çocuklar çevreleriyle sıkı bağlar kurar, ailesinin ve yakın

akrabalarının *özağız* 'idiolect' ve *lehçelerinden* 'dialect' farkında olamadan etkilenir ve ait olduğu toplumun özelliklerine uygun kedinine has bir kimlik geliştirir. Ergenlik çağından sonra ise bu etkilenme ve şekillenmeler biter.

2.1.6.4. Genetik Hipotezi: Chomsky'nin doğuştanlık varsayımına yakındır. Dil yetenekleri insanın genlerinde yazılı olarak vardır. İnsan doğuştan sahip olduğu genleriyle konuşma özelliğine sahiptir. Çocuğun dilleri nasıl genetik olarak normal bir şekilde çıkıp büyüyorsa dilin konuşulduğu normal bir çevrede çocuk dilini kolaylıkla geliştirir.

2.1.6.5. Konuşlanma (Stage) Hipotezi: Genel kaniya göre ana dili becerileri beyin sol yarımküresinde yer alır. Buradan yola çıkarak beyin sağ yarımküresinin de yabancı dil becerilerinin konuşlandığı yer olduğuna karar vermişlerdir. Asıl inceleme alanları çiftdillilerde (*bilingual*), dilsel yeteneklerin odaklanmasıdır.

2.1.7. Güzel Konuşmanın Nitelikleri

Konuşma, duygu ve düşüncelerimizi, yaşadıklarımızı, ihtiyaçlarımızı veya şikâyetlerimizi bizi dinleyen insanlara sözcükler vasıtasıyla iletme aracıdır (Kansızoğlu, 2012, s.219). İnsanlar arasında sağlıklı biriletişim kurulabilmesi, duygu ve düşüncelerin tam olarak ifade edilebilmesi için konuşmanın nitelikli olması gerekir. Bu nitelikler:

2.1.7.1. İşitilebilirlik: Konuşmacının söylediklerinin dinleyiciler tarafından duyu organları vasıtasıyla net bir şekilde duyulmasıdır. Konuşmanın işitilebilir olmaması hem konuşanın özgüven problemi olduğunu gösterir, hem de anlatılanların tam olarak anlaşılmasına sebep olur. İyi bir konuşmacının sesi dinleyen herkes tarafından rahatça duyulabilmeli ve kulakta patlayan bir his de oluşturmamalıdır (Maviş, 2005, s. 141). Çok yüksek sesle konuşmak da dinleyenleri rahatsız edeceği için konuşmayı kötü etkiler.

2.1.7.2. Açıklık: Konuşmacının sözcükleri düzgün ve belirgin olarak çıkarmasıdır. Söz düşüncüyü açıkça ifade edebilmeli, anlaşılması kolay ve net olmalıdır (Altuntaş, 2013, s. 37). Kelimelerin yarım yamalak söylenmesi,

yutulması ve yuvarlanması anlatılanların anlaşılmasına sebep olur. Yapılan konuşmanın çok uzun cümlelerden oluşması ve anlaşılmayan terimlerle süslenmesi de güzel bir konuşma için engel teşkil eder.

2.1.7.3. Artikülasyon: Seslerin telaffuzu anlamına gelir. Konuşma seslerinin düzgün olarak çıkarılması, nefesin gırtlaktan çıktıktan sonra dil, diş, damak ve dudak gibi konuşmayı biçimlendiren organlardan sağlıklı geçmesi,boğumlama hatalarının yapılmaması gerekir (Esen, 2012).

2.1.7.4. Dil Bilgisi Kuralları: Dillerin kendine özgü kuralları vardır. Konuşmacılar bu kurallara dikkat etmezse anlamadıkları gibi çok kötü sonuçlar da ortaya çıkabilir.

2.1.7.5. Akıcılık: Konuşmacının konuşma esnasında ne kadar hızlı olduğuyla alakalıdır. Bazı insanlar çok hızlı, bazı insanlar çok yavaş konuşur. Genel çoğunluk ise normal hızda konuşur. Etkili bir konuşma için geneli itibar olarak konuşmanın hızı ayarlanmalıdır. Konuşma esnasında kekelemek, *eee*, *hmm* gibi sesler çıkarmak da konuşmanın gidişatını kötü etkiler. Küçük yaşlardasözcükleri söyleyememe, yanlış söyleme veya tekrar etme gibi gelişimsel anlamda normal kabul edilen akıcılığa engel olan bazı sorunlar yaşanabilir (Kuru, 2013, s. 92).

2.1.7.6. Duraklama: Yazı dilindeki noktalama işaretlerinin konuşma içindeki yansıması denilebilir. Hiç bitmeyen cümlelerle hiç durmadan konuşan bir konuşmacıyı dinlemek gerçekten çok yıpratıcı ve sinir bozucu olabilmektedir (Altuntaş, 2013, s. 37). Bununla birlikte konuşmanın akışını olumsuz etkileyecek gereksiz duraksamalar yapmaktan da kaçınılmalıdır.

2.1.7.7. Ses Tonunun Ayarlanması: Konuşma esnasında vurgu tonlama, ses tonunda yapılan alçalma yükselmegibi değişikliklerdir. Tek düze bir ses tonuyla yapılan konuşmalar dinleyiciyi sıkır. Özellikle bilgi ve teorilerin yoğunlaştığı konularda ses tonu mantıklı bir şekilde değiştirilerek konuşma zevkli hale getirilmelidir (Yapıcı, 2004, s. 5). Tek düze konuşmalar insanlar üzerinde iyi etkiler bırakmaz. Doğru olmayan telaffuzlar, vurgulama ve

tonlamalar konuşmanın dinleyiciler tarafından anlaşılmasını zorlaştırır. Bu sebeple tonlama ile anlam arasındaki ilişki iyi öğrenilmelidir.

2.1.7.8. Beden Dilinin Kullanılması: Konuşmanın jest ve mimiklerle, beden diliyle desteklenmesi dinleyicilerin anlamasını kolaylaştırır. Gereğinden fazla vücut hareketi ise dinleyicilerin dikkatini bozacağı için olumsuz etki bırakır. Dinleyiciyle göz teması kurmak çok da önemlidir. Tek bir noktaya bakarak konuşan veya dinleyiciye bakamayan konuşmacılar kendisini uzun süre dinletemez. Dinleyicileri de çeşitli soru cevaplarla konuşmaya dâhil ederek, görsel işitsel malzemeler kullanarak, beden dilini konuşturarak yapacağınız bir konuşma çok başarılı olacaktır (Maviş, 2005, s. 54).

2.1.8. Çocuklarda Görülen Dil ve Konuşma Bozuklukları

Çocukların tamamında dil ve telaffuz bozuklukları görülür fakat bunlar kısa süreli veya dönemseldir. Dil ve konuşma bozukluklarının erken dönemde çocuğun gelişimine zarar vermesini engellemek ve ileriki yaşamında karşılaştacağı akademik ve sosyal başarısızlıkların engellenmesi için önemli olması açısından erkenden tespit edilmesi gerekmektedir (Toğram, 2006). Normalden uzun sürüyorsa ciddi ve düzeltilmesi zor bir sorun olabilir. Konuşmanın akışında, vurgularda, ses ve ritimde oluşan bozukluklar konuşma özürlü olarak kabul edilir.

Konuşmayı sağlayan birçok etken vardır. Bunlardan birinde veya birkaçında var olan sorun konuşma bozukluğuna (MEB, 2007, s. 8-17) sebep olabilir.

2.1.8.1. Söyleyiş Bozuklukları: Nefesin gırtlaktan çıkıp ağız, burun ve yutaktan şekillenerek geleneksel dilimizin konuşma seslerine dönüşmesi olayıdır. Ağız bölmesinde oluşan sorunlardır. Türkçedeki seslerin çıkışının temelinde boğumlama olayı vardır. Boğumlamanın temas noktalarındaki hatalardan dolayı söyleyiş yani artikülasyon bozuklukları meydana gelir (Kuru, 2013, s. 91). Çocuklar beş yaşına doğru sesleri düzgün şekilde edinmiş olsa da yetişkin seviyesine ulaşmaları yedi yaş civarında gerçekleşir. Zorlandıkları yerde kendince uydurmalar veya basitleştirmeler yapabilirler. Bu durum beş yaş civarında azalarak biter. Bitmediği zaman görülenler de artikülasyon bozukluğu olarak anılır. Bu sorunlar sadece ağız bölgesindeki organlardan değil, yanlış öğrenmeden kaynaklı da olabilir. Uygun bir

eğitimle, yanlış öğrenmeden kaynaklanan bu sorun giderilebilmektedir. Bu tür sıkıntıları olan çocuklar ilerde topluma karıştıklarında, konuşmalarına gülünmesi veya kendisiyle alay edilmesi gibi sebeplerle insanlardan uzaklaşıp yalnız kalma sıkıntısı yaşayabilirler. Söyleyiş bozukluklarını Erdem (2013, s. 424-425) dört başlıkta incelemiştir:

- ▶ **Sesin Düşürülmesi:**Sözcüklerdeki bazı seslerin hiç yokmuş gibi veya atlanarak söylenmesidir. Bu kusurların bazıları yöresel olabilmektedir. Trakya'dayaşayanların hava sözcüğünü *ava* diye telaffuz etmesi buna örnek gösterilebilir.
- ▶ **Sesin Değiştirilmesi:** Konuşma kusurlarının en sık görülenidir. Sözcüğün içindeki çıkarılışı zor bir sesin daha kolayı ile değiştirilmesidir. Özellikle *r* ve *s* sesleri çoğunlukla yanlış telaffuz edilmektedir (Esen, 2012). Çocuklarda sevimli bulunan bu özellik yetişkinlerde uyum sorunu yaratabilmektedir. Çocukların çoğu okuma yazma öğrendikten sonra bu sesleri fark edip hatalarını düzeltmektedir. Okuma çalışmalarının küçük yaşlarda yapılması ve sıkça tekrarlanmasının faydalarından bir tanesi de budur. Çizgi sözcüğünün *çisgi*, para sözcüğünün *paya*, olarak telaffuz edilmesi buna örnektir. Bazen kitap sözcüğünün *kipat* şeklinde söylenmesi gibi sözcük içi ses değişikliği yapıldığı da görülür.
- ▶ **Ses Eklenmesi:** Kelimedede veya ekinde olmayan sözcüklerin varmış gibi söylenmesidir. Saat sözcüğünün *sahat*, spor sözcüğünün *sipor* şeklinde söylenmesi; yazarken sözcüğüne *yazarkene* gibi fazladan ek getirilmesi buna örnek olabilir. Köylerde sıkça duyulan ve bizi gülümseten isimlerden *İrecep* akılda kalan bir örnektir.
- ▶ **Sesin Bozulması:** Seslerin çıkarılırken çarpıtılması sonucu tam olarak doğru çıkmasa da gerçeğine yakın olmasıdır. Mahalli söyleyişlerden kaynaklanma ihtimali yüksektir. Pelteklilik farkına varılmayan ve çocukken düzeltilmediği için zamanla alışkanlık haline gelen ses

bozulmalarındandır. *Gider* sözcüğünün söylenirken *gidey* şeklinde bozulması gibi.

Konuşma bozuklukları çeşitli sebeplerden meydana gelse de bunların başlıcaları fiziksel sebeplerden ötürü ortaya çıkanlardır (Çiçek, 2002, s. 121). İnsan seslerinin temel özellikleri olan ses yüksekliği, ses perdesi ve ses kalitesinde oluşan bir bozukluk hem konuşanı hem de dinleyeni estetik açıdan çok rahatsız eder. İletişimin kalitesini düşürür. Bu sıkıntı özellikle ilkokul çağındaki çocuklarda sık görülür. Oyun esnasında bağırarak konuşmaları ve aşırı heyecanlı olmaları buna sebep olmaktadır.

2.1.8.2. Ses Perdesinde Bozukluk: Bireyin sesi yaşına ve cinsiyetine göre olması gereken niteliklerin dışındaysa toplumsal açıdan zorluklarla karşılaşabilir. Normal bireyler konuşma esnasında yüksek ve alçak tonlar arasında yumuşak geçiş yaparlar (MEB, 2013, s. 19). Ergenlik çağında konuşma esnasında özellikle erkek çocukların sesinin aniden veya aralıklı olarak çok incilmesi, kız sesi gibi çıkması buna örnektir. Bu durum geçici olmakla birlikte ilerleyen yaşlarda devam etmesi durumunda bireyi mutsuz eder.

2.1.8.3. Sesin Yüksekliği: Bireyin sesinin çok alçak veya çok yüksek olması dinleyen açısından anlaşılmaya engel teşkil etmektedir (Esen, 2012). Dolmuşta en arkada oturan yolcunun kısık sesle *ineceğim* demesi ve şoför tarafından duyulmadığı için diğer yolcuların onun yerine tekrar inecek kişi olduğunu şoföre söylemesi, komedyenler tarafından sıkça espri malzemesi yapılmıştır.

2.1.8.4. Sesin Kalitesi: Genizsizlik ve boğukluk diye tabir edilir. Burun boşluğundan geçen hava miktarı ve tınlama için burun boşluğunun kullanılması genizsizlikle alakalıdır. Ses hışırtılı çıkabilir, genizden gelebilir veya çok az çıkabilir (Kuru, 2013, s. 91). Bireyin sesinin kronik olarak boğuk olması durumunda ise gırtlak sorunu olduğu ortaya çıkar.

2.1.8.5. Konuşma Akışındaki Bozukluklar: Konuşmanın akıcılığı ritim, süre hız gibi özelliklerle ilgilidir. Konuşurken duraklamak dinleyiciyi sıkır,

dikkatinin dağılmasına sebep olur. Bu durum çok tekrarlanıyorsa bozukluk olarak kabul edilir.

2.1.8.6. Acele Konuşma: Kekemelle karıştırılan bu bozukluk aslında konuşan kişinin çok hızlı konuşması sebebiyle cümlenin başının sonunun belli olmaması, cümle yapılarının bozuk olmasıyla alakalıdır (MEB, 2007, s. 12). Bu durumun farkında olamamaları veya düzeltmek için çaba göstermemeleri de ciddi sorunlara yol açmakta, anlattıkları anlaşılammaktadır.

2.1.8.7. Kekemelik: Psikolojik, nörolojik veya bazı fiziksel sorunlar sebebiyle konuşmanın akıcılığını bozan bir konuşma problemidir. Bilinen en eski ve evrensel konuşma bozukluklarından. Kekeme kişi konuşmaya başlamakta sorun yaşar (Çevikaslan, 2009). Konuşurken bir heceyi veya kelimeyi defalarca tekrar eder, uzun süre duraklar veya bir harfi çıkarmak için uzun süre uğraşır. Bu esnada el ve kol hareketleri yapar, istemeden başını hızlıca sallar veya boynuna doğru çeker. Konuşma kusurları arasında en çok dikkat edilmesi ve önemsenmesi gereken bozukluklardandır. Kekemeliğin nedeni olarak duygusal bir rahatsızlık geçirmek, kendine güvenmemenin sonucunda konuşmanın bozulması, korku ve kaygının birleşmesiyle ortaya çıkan güçsüzlük duygusu, dileyiciyi rahatsız ettiğini düşünerek kendini kötü hissetmesi ve daha da kötü konuşması gibi tespitler vardır. Kekeme çocuklar içe kapanır ve çevresinden uzaklaşır. Normal insanlardan daha fazla ve abartılı şekilde jest ve mimik kullanırlar. Kekemelik sebebiyle yaşadıkları sıkıntı hal ve hareketlerine yansır. Sınıfta söz almaktan kaçınırlar, arkadaş ortamında sadece dinlerler. Erkek çocuklarında kekemelik kız çocuklarına göre daha fazla görülür (Çakır, 2004, s. 127). Kekemelik kendiliğinden düzelebilmekte veya tedavi ile üstesinden gelinmektedir.

2.1.8.8. Afazi: Bireyin fizyolojik veya zihinsel bir eksikliği olmamasına rağmen konuşmasında bozukluklar olmasıdır. Ağızda, ses tellerinde, akciğerde organsal bir sorun olmamasına rağmen kişide konuşma bozukluğu meydana gelmektedir. Beynin sol tarafından kaynaklanır. Dilin anlama ve anlatmayla ortaya çıktığı düşünüldüğünde, afazi olan kişilerde anlama tam

gerçekleşmediği için anlatma yani dil de tam olarak ortaya çıkmamaktadır. Birey bir nesneye dokunur, onu gösterir fakat isimlendiremez. Yazısı bozuktur, yazma kurallarına uyamaz. Duyduklarını anlamakta ve tekrar etmekte zorlanır. Afazi olan çocuklara konuşma ihtiyacı hissettirilmeli, konuşmaya teşvik edilmelidir (Tanrıdağ, 2009, s. 158).

2.1.8.9. Dizartri: Konuşma kaslarının gücüyle ilgili problemlerin yaşandığı motor konuşma bozukluğudur. Sinir hastalıkları sonucu meydana çıkan koordinasyon sorunudur. Ağız bölgesindeki sesler, çeşitli kasların sayesinde ünlü ve ünsüz seslerin koordinasyonu ile kelimelere dönüştürülür. Bu kasların düzgün çalışabilmesi için beyinden gelen komutların sinirler tarafından düzgün iletilmesi gerekir. Tümör ve parkinson da dizartriye sebep olabilir (Atamaz, 2007, s.13).

2.1.8.10. Mahalli Ağızla Konuşmak: Yazılı dilde ve İstanbul Türkçesinde görülmeyen birçok unsur sözlü dilde görülmektedir. Standart konuşmanın öğretilmesi bu açıdan çok önemlidir. *Lazım* sözcüğü yerine *ilazım* denmesi buna örnektir. Mahalli ağızla konuşmak iletişimde problemlere sebep olmaktadır. Bununla mücadele etmenin en güzel yolu yazılı dile yönelmektir (Uçgun, 2007, s. 63). Kişiyi mevcut hataları yazılı olarak tek tek anlatılmalı, radyo ve televizyonlardaki düzgün konuşmalar örnek gösterilmelidir.

2.1.8.11 Dil Tembelliği: Konuşmayı sağlayan organların kaslardan oluştuğu düşünülürken, dil tembelliğinin temelinde dil ve dudak kaslarının yeterince çalışmaması olduğu anlaşılabilmektedir. Seslerin boğumlanmasında çok önemli bir işlevi olan dil, özellikle ünsüzlerin çıkışı esnasında gerekli noktalara dokunmadığı zaman sorun olmaktadır. Kaslar egzersizlerle eğitilebildiği için dil ve dudaklardaki tembellik tekerleme söyleyerek, ağza kalem koyarak ve dili ağızdan çıkarıp hareket ettirerek bu sorun azaltılabilir hatta düzeltilebilir (Erdem, 2013, s. 444).

2.1.8.12. Gecikmiş Konuşma: Çocukların konuşmayı edinme süreleri değişken olsa da belirli zaman aralığında çoğu çocuk konuşma edinimini tamamlar. Bu süreyi çok uzatan, dillerini geliştiremediği anlama ve anlatma

noktasında güçlükleri olan çocuklar gecikmiş konuşma sorununa sahiptir. Bunun asıl sebebi çocuğun, bebeklik döneminde geçilmesi gereken konuşmanın gelişim aşamalarından birine takılması veya o döneme özenmesiyle ortaya çıkmaktadır (Kayıran, Şahin ve Cure, 2012, s. 2). Bu sorunu yaşayan çocuklarda cümle kurma problemi ve gecikmeler görülmektedir. Sözle anlatmak yerine bedensel hareketler yaparak anlaşmaya çalışırlar. Çevresindeki bireylerin konuşmasına ilgi göstermez, onları dinlemezler. Uzun süren hastalıklar, zekâ seviyesinde düşüklük, otizm ve işitme kayıpları konuşmanın gecikmesine sebep olabilmektedir (Esen, 2012). Ailenin çocuğa yeterince sevgi göstermemesi, duygusal sorunlar ve çevrenin yıkıcı etkileri de çocuğun konuşmasının gecikmesinde etkilidir.

2.1.8.13. Belirli Dil Yetersizlikleri: Çocuk herhangi bir beyin sarsıntısı, yaralanma veya beyinde hasar oluşturacak bir olay yaşamadığı halde dil çocuğun becerilerinde, bilişsel ve sosyal becerilerde yaşlılarından çok geride olmasıdır (Kılıç, 2017, s. 12).Toplumsal anlamda uyumlu olsalar da çocuklar dili düzgün konuşamamaktadırlar. Beyin fonksiyonlarındaki bir eksiklik bu çocukların geri kalmasına sebep olmaktadır.

2.1.8.14. Beyin Felci Sonucu Oluşan Bozukluklar: Beyinde oluşan zedelenme sebebiyle zayıflama ve felce sebep olan durumdur. Bu durumu yaşayan çocuklar için konuşmak ve dili edinmek çok zordur. Algı düzeyinde zayıflık vardır, kasları da yeterince gelişmemiştir. Beyin kas koordinasyonları zayıftır. Beyin felci geçiren çocukların hepsi aynı derecede etkilenmeyebilir, yaralanma veya zedelenmenin miktarına göre oluşan zararın sonuçları değişebilir (MEB, 2007, s. 15)

2.1.8.15. İşitme Problemine Bağlı Konuşma Bozukluğu: İşitme organındaki, sesleri beyine ileten sinirdeki veya beynin işitmeye ayrılan bölümüyle ilgili bir sorundan dolayı bireyin sesleri duyamaması, konuşma için gerekli seslerin öğrenilmesini engeller. İşitme kaybının ciddiyet derecesine göre konuşma bozukluğunun miktarı da değişir. İşitme becerisini tamamen kaybetmeyenler işitme cihazı ve eğitim yardımıyla konuşabilmektedir (Kılıç, 2017, s. 12)

2.1.8.16. Yarık Damak ve Dudakla İlgili Konuşma Bozukluğu: Ağız boşluğunun süt kısmında boşluk olması yarık damak problemidir. Üst dudakta tek ya da çift taraflı yarık olması ise yarık dudak problemidir (Esen, 2012). Sebebi tam olarak bilinmemektedir. Annenin hamilelik sırasında beslenmesine dikkat etmemesi, sağlık durumundaki sıkıntılar veya fetüsle ilgili sebeplerden dolayı olduğu söylenmektedir. Yapay olarak kapatılabildiği gibi, cerrahi işlemlerle de düzeltme yoluna gidilebilir. Tıbbi müdahaleden hemen sonra konuşma eğitimi verilmeye başlanmalıdır.

2.1.8.17. Zekâ Geriliği: Zekâ geriliği sorunu olan çocuklarda her türde konuşma bozukluğu sıkça görülmektedir. En yaygın olarak dilde gecikme sorunu ortaya çıkmaktadır (Turan ve Ege, 2003, s. 35).Zekâ geriliğinin sebep olduğu anlama ve algılamadaki yetersizliklerden dolayı diğer çocuklardan daha geç öğrenirler, telaffuz sıkıntısı çekerler ve kendilerinin ifade edemezler.

2.1.8.18. Öğrenme Bozukluğu: Çocuklar altı yaşına doğru eğitime hazır hale gelebilirken öğrenme bozukluğu olan çocuklar buna hazır değildir. Disleksi olarak adlandırılan bu öğrenme bozukluğuna sahip çocuklar, öğrenmeyi sağlayan zihinsel organizasyon bakımından yetersizdir. Konuşma esnasında bir sıkıntı olmadığı halde okuma ve anlama noktasında problemleri vardır (Demirci, 2014, s. 349). Harfleri karıştırırlar, tersten okuyup yazma görülür. Birbirine benzeyen harfleri karıştırırlar, el yazısı okunmayacak kadar kötüdür.

2.1.8.19. Duygusal Problemi Olan Çocuklar: Bu sorunu yaşayan çocuklar çevrelerine susarak tepki verirler, bilerek eksik ve yanlış konuşurlar. Ebeveyn yokluğu, ilgi ve sevgi ihtiyacı, kötü muamele görmek, yaşlıları tarafından dışlanmak bu sorunun kaynağıdır.

2.1.8.20. Bilingualizm: İki dillilik olarak bilinen bu durum, ev ortamında iki dilin aynı anda konuşulmasıyla ortaya çıkan ve her iki dilin de gecikmesine sebep olan bozukluktur. Çocuk ilk edindiği dilin ses yapısını ve özelliklerini benimser, ana dilini de yabancı gibi telaffuz eder. (Çiçek, 2002, s. 122).

Çocuklar genellikle iki dili de ustaca konuşma yeteneğini sonradan kazanabilirler. Yöresel kaynaklı şive ve kullanım farkları da telaffuz sıkıntısına sebep olduğu için bilingualizm sayılabilmektedir.

Konuşma sorunlarının tamamı, iletişim eksikliklerine sebep olmakta ciddi anlamda mutsuz ve içe kapanık bireylerin oluşmasına sebep olmaktadır. Bu sorunun giderilmesinde önce anne babalar, sonra okul çağında öğretmenler sorumluluk altındadır.

Konuşma bozukluğu çeken çocuklar kendisiyle iletişim kurmak isteyenlere pek de olumlu tepkiler vermemekte, zorlandıkları takdirde anne veya öğretmen olarak herhangi bir ayırım düşünmeden sert tepkilerde bulunabilmektedir (MEB, 2007, s. 13-17). Özellikle sınıf içinde ve toplu olarak bulunulan ortamlarda konuşma bozukluğu çeken öğrenciler sürekli saklanma ve konuşmaktan kaçınma çabası içerisindedirler. Bu durumu görüp müdahale ederek yardımcı olmaya çalışan öğretmenlerin işi hiç de kolay değildir. Öğrenci bağırarak, ağlamakta veya hızla sınıftan kaçıp gitme davranışı gösterebilmektedir. Öğretmenler böyle durumlar karşısında sabırlı olup, rehberlik ve psikolojik danışma öğretmenleri ile işbirliği içerisinde bir çalışmalıdır.

Konuşma özrü olan çocuklara yardım edilebilmesi için öncelikle, bozukluğun doğru tespit edilmesi gerekir. Bazı dil bozuklukları belirgin olmadığı için farkına varılamayabilir.

Konuşma yeteneği bireyin hayatını etkileyen en ciddi etkenlerden biri olduğu için üzerinde önemle durulması gerekir. Bu sorunu yaşayan bireyin çevresi de bundan olumsuz etkilenecektir.

Konuştüğünü anlayamadığımız bir iş arkadaşı ile çalışmak, söylediği anlaşılmayan bir görevliden yardım istemek, aynı ortamda yaşamak zorunda olduğumuz insanlarla iletişim kuramamak bu olumsuzluklardandır.

2.1.9. Konuşmanın Gecikmesine Sebep Olan Çevresel Etkenler

Çocuğun organik, nörolojik ve sağlık bozukluğu olmadığı çevreden gelen olumsuz etkiler sebebiyle konuşmasının gecikmesidir (Çakır, 2004, s. 126). Bu etkenler:

- *Duygusal Çatışma:* Anne ve babanın çocukla yeterince vakit geçirmemesi sebebiyle sevgi ve şefkat yönünden çocuğun doyurulmamasıdır. Kardeşe

gösterilen ilgiyi yanlış anlayıp, kardeş kıskançlığı yaşayan çocuklarda görülebilir (Tabak, 2007, s.32). Kaza sonucu şok geçiren, aşırı korku yaşayan çocuklarda da duygusal çatışma görüldüğü için konuşma gecikebilir.

- ▶ *İlgisizlik*: Çocuğun başarılarının ve gayretlerinin yakın çevresi tarafından ilgi görmemesi ve ödüllendirilmemesi sonucu konuşması gecikir (Bolat, 2011, s. 24). Çocukla yeterince konuşulmaması, ona kitap okunmaması ve masal anlatma gibi sözlü uyarıcıların eksik bırakılması dil gelişiminin eksik kalmasına sebep olur.
- ▶ *Aşırı Düşkünlük*: Yeterince konuşma fırsatı verilmeyen, çocuğa sorulmadan tercihleri onun adına yapılan veya her istediği anında yerine getirilen aile ortamında büyüyen çocuklarda konuşma gecikmesi görülür. Çocuk konuşmaya ihtiyaç hissetmediği için çaba da göstermemeye başlar. Bunun sonucunda yaşlıları konuşma başladığında bile hala konuşma konusunda geride olduğu görülür. Ayrıca çevresi ve yaşlıları tarafından kabul görmedikleri için sosyal gelişimleri de zedelenir (Dağlı ve Beyazsaçlı,2010, s. 3).

2.1.10. Dil ve Konuşma Güçlüğü Çeken Çocukların Eğitimleri

Birlikte yaşamının en güzel örneğini oluşturan insanın en temel iletişim aracı dil ve konuşmadır. Konuşma eğitiminin amacı çocukları hayata hazırlarken her açıdan güçlü ve donanımlı olmalarını, dil kurallarına uyarak kendilerini doğru ve etkili biçimde anlatabilmelerini sağlamaktır (Okur ve Göçen, 2012, s. 90).

Dil ve konuşma güçlüğü çeken çocukların eğitimleri, toplum bakımından bireyin bulunduğu ortamlarda rahatça konuşarak kendini ifade etme ve dinleyenlere keyif verebilme özelliğini kazanmasıdır. Bir tartışma ortamında kendi düşüncelerini karşıdakileri kırmadan dengeli ve kibar davranarak savunabilmesidir. Günlük hayatta insanlardan bitecek her işte, ihtiyaç duyduğu iletişimi karşılayacak her türlü beceriyi kazanmasıdır.

Kişilik bakımından kendine güvenen, konuşmalarıyla ikna edebilen, kendini ve çevresini doğru anlayabilen bireyler yetiştirmektir. Canlı, neşeli ve samimi bir dile sahip olan bireyler arkadaş edinme, kişilik ve benlik gelişimi yönünden zorlanmamaktadır.

Bireyin iş hayatında, aile yaşamında, toplumla olan iletişimde istikrarlı ve başarılı olmasını sağlamaktır (Kuru, 2013, s. 89).

Söyleyiş bakımından bireyin doğru ve akıcı konuşabilmesi, sözcükleri düzgün telaffuz edebilmesi, vurgu ve tonlamaları yerinde yapabilmesidir (Güneş, 2014, s. 22). Kültürel öğeleri konuşmasında kullanabilme, nerde ne konuşacağını bilme, uygun olan ve olmayan sözcükleri seçebilme yeteneğini kazanmasıdır.

Bildirme bakımından bildiğini, duyduğunu veya öğrendiğini başkalarına ifade edebilme, kendisine sorulan soruları net bir şekilde cevaplayabilme, zor durumda kaldığında konuşma hâkimiyetini kaybetmemeyi öğrenmesidir (Öztürk ve Altuntaş, 2012, s. 342). Dinlediklerini anlayıp hızlı düşünebilme becerisini kazanabilme, açık ve anlaşılır bir iletişim kurabilmesidir.

Dil ve konuşma güçlüğü çeken çocuklar için farklı eğitim yaklaşımları geliştirilmiştir. Bunlardan bazıları:

2.1.10.1. Sağaltıcı Yaklaşım: Düzgün iletişim kurmayı çocuğa öğretebilmek için gerekli olan uygun dil biçimlerini, düzgün yapıları ve söz dizimini kavratmaya çalışan yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre eğitim ortamının bazı özellikleri olması gerekir. Öğretim ortamında çocuğun yanında çoğunlukla *therapist* bulunur. Çocuk rahatsız olmasın diye öğretim dışındaki bütün uyarıcılar ortamdaki kaldırılır (Toğram, 2006). Öğretim için gerekli olan uyarıcı materyaller dikkatlice ve amaca uygun şekilde seçilir. Bu yaklaşım, öğretmenin ve öğrencinin yapacaklarını önceden belirler. Kullanılacak teknikler, çocuğun vereceği tepkilere göre neler yapılacağı önceden bellidir. Öğretim süreci yapılandırılmış olarak uygulanır. Öğretimin kontrollü bir ortamda yapılması ve istenilen becerilerde kendini geliştirmesi için sınırsız olanakların olması çocuğu konuşmaya mecbur bırakmaktadır. Her ne kadar istenilen beceriler elde edilse de gerçek hayatla öğretim ortamı arasında fark olduğu için, öğrenilenler doğal ortama aktarılamayınca bu yaklaşım sınırlı kalmıştır (MEB, 2007, s. 23). Çocuk doğal ortamda, terapide öğrendiklerini genelleymemiştir.

2.1.10.2. Doğal Yaklaşım: Bahsettiğimiz sınırlılıklara sahip olan sağaltıcı yaklaşıma alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşıma göre öğrenim

teknikleri, çocuğa dili edindirirken ve iletişim becerilerini kavratırken normal çocukların geçirdiği süreçleri yaşayarak dil ve iletişim becerilerini bu konuda eksik olan çocuklara öğretmektir. Çevrenin çocuğu iletişim için cesaretlendirmesi ve oyunlar, resimler, öyküler ve karşılıklı konuşmalar gibi etkinliklerle iletişimi kolaylaştırması amaçlanmıştır (Çelik, 2015). Doğal dil öğretim yöntemleri:

- **Fırsat Öğretimi:** Doğal bir ortamda, tesadüfi olarak çocuk ve yetişkin arasında bir iletişim olanağının sağlanmasına izin verilmesidir. Yetişkin, çocuğun bir şeye ihtiyaç duyarak kendisiyle temasa geçmesini bekler. Çocuğun yaş ve becerilerine göre bu durum işaret etme veya ağlama gibi şekillerde gerçekleşir. Çocuk bunu yaptıktan sonra yetişkin *ne istiyorsun?* diye sorarak onu konuşmaya teşvik eder. Çocuğun tepkisine göre konuyu genişletmeye çalışır. Çocuk bu iletişime tepki vermezse sorgulayıcı tavırla tepki verilmeye çalışılır. Konuşması için ipucu verilebilir. İstenilen tepki verilince yetişkin bu tepkiyi onaylar ve çocuğu ödüllendirir (MEB, 2007, s. 24).
- **Bekleme Süreli Öğretim:** Aşamalardan oluşur. Uygulama yapılacak ortam dil ve iletişim becerileri için hazır hale getirilir. Çocuğun çok sevdiği bir oyuncuğu yüksek bir yere koyulur. Yetişkin durumdan habersiz gibi davranır ve çocuk istenilen tepkiyi verene kadar bekler. Çocuk hiç tepki vermezse çocuğa bakar ve bir şey isteyip istemediğini sorar. Bu durum çocuk iletişime geçene kadar devam eder. Çocuk iletişim kurmaya başlayınca yetişkin istediğini ona verir. Çocuğun doğal ipuçlarına cevap vermesini sağlayıp onu iletişimi başlatan konumuna getirmektir (Toğram, 2006).
- **Tepki İsteme Modeli:** Dil becerileri öğretiminin bireysel olmaktan çıkarılıp sınıf ortamına uyarlanması amaçlanmıştır. Yetişkin, çocuktan istenilen tepkiyi vermesini bekler veya ona model olur. Tepki isterken çocuğun en az yardımla istenilen iletişimi kurması amaçlanır. Çocukların ilgisini çekecek nesnelere sınıfa getirilir ve ulaşılabilir şekilde öğretmene yakın olarak bırakılır. Çocuk nesnelere birine yaklaşınca

hangisini almak istersin veya bu nedir? şeklinde soru sorarak çocuğun tepki vermesini sağlamaya çalışır. Doğru tepki anında ödüllendirilir ve nesne çocuğa verilir. Çocuklar tepkisiz kalırsa öğretmen *buradan neyi almak istersiniz?* gibi sorular sorarak iletişimi başlatmaya çalışır (Çelik, 2015).

2.1.10.3. Bütüncül Yaklaşım: Bu yaklaşımın ilkesi, öğretimin bütün olarak, anlamlı ve kişiyle ilgili olmasıdır. Çocuk dili öğrenirken kısımlar halinde değil dilin konuşulduğu normal çevre içinde bütün olarak öğrenir. Dil bireyin çevreyle olan ilişkisinden etkilenir, gelişir ve değişir. Dilin bir bütün olarak anlaşılması dil edinimini ve dilin inceliklerinin anlaşılabilmesini kolaylaştırır (MEB, 2007, s. 25).

2.1.11. Çocukta Oluşabilecek Konuşma Problemlerini Önleme

Gelecek nesillerin konuşmalarında kusursuz olup duygu ve düşüncelerini iyi ifade edilmesi istenilen bir durumdur. Bunu gerçekleşmesi için toplumun bilinçlenmesi ve bu konuda hazırlıklı olması gerekir.

Dil ve konuşma bozukluklarının bir kısmı yapısal bozukluklar sebebiyle oluşmaktadır. Özellikle hamilelik sürecindeki annelerin bilinçlendirilmesi, beslenme konusuna önem verilmesi ve doğum anında dikkatli olunması, bebeğin yapısal olarak zarar görmesini engellemek açısından önemlidir.

Yapısal bozukluğu olmadığı halde konuşamayan çocuklar olmaması için, konuşmanın gelişim dönemlerinde çocuk konuşmaya teşvik edilmeli, konuşma çabaları hemen ödüllendirilmelidir. Yaşlılarıyla sık sık birlikte olmasına izin verilmeli toplumdan koparılmamalıdır (Çakır, 2004, s. 132).

2.1.12. Çocuğun Dil Gelişimi ve Konuşma Gelişimiyle İlgili Etkinlikler

Erken çocukluk çağında dil edinimive gelişimini teşvik etmek amacıyla yapılan bireysel etkinliklerin yanında grup etkinlikleri de yapılabilir. Müzikli oyunlar, tiyatro denemeleri, çocuk oyunları, hikâye dinleme, macera uydurma, masal anlatma ve ana dili çalışmaları çocuğun dilini geliştirmesi için çok faydalı olmaktadır (Muslugüme, 2016, s. 20). Bunun yanında çocuğa doğru model olan yetişkinlerin dil ile ilgili davranışları çocuğun gelişimine katkı sağlayacaktır.

Eğitim kurumlarında Türkçe dil uygulamaları dersinde tekerleme ve bilmece söyleme; fıkra anlatma gibi etkinlikler yapılması alıcı ve ifade edici dilin gelişmesi için çok faydalı olmaktadır.

Gruplar halinde yapılan çalışmalarda ocuk daha çok zevk alacağı için dilinin akıcılığı, dil bilgisi kurallarının kullanımı, ses tonunun ayarlanması ve anlamlı cümleler kurma gibi yetenekleri daha çabuk gelişecektir. Ayrıca birey, konuşma yardımıyla çevresiyle iyi ilişkiler kurar; işbirliği, problem çözme ve çatışmalarla mücadele etme yeteneği kazanır (Güneş, 2014, s.14) .

Konuşma eğitimi (Kurudayıoğlu, 2003, s. 298-307) için okul ortamında kullanılabilir bazı etkinlikler şunlardır:

- a. **Hatıranı Paylaş:**ocukların yaşadığı küçük olaylar bile onlar için büyük maceralar olabilir. Onlar bir olayı hayal gücü ile süsleyip lezzetlendirebilir. Sınıf ortamında hatıralarından özgürce seeeği bir konuyla ilgili konuşmasını isteyip onu serbest bırakmalıyız. ocuk özgürce konuştuğunda özgüveni artar ve dili gelişir.
- b. **Gezini Anlat:** ocuklar yeni yerler keşfederken çok heyecanlıdır. Dünya onlar için gizemli bir masal diyarı gibi olabilir. Gezip gördüğü yerleri sınıfta anlatmasını istemek, ocuk için dil gelişimi açısından faydalı olduğu kadar keyifli de bir etkinlik olacaktır. Bu etkinlik, gezdiği ve gördüğü yerleri daha dikkatli incelemesini sağlar ve gözlem gücünü arttırır.
- c. **Masal Anlat:** ocuk sevdiği ve kendi seçtiği bir masalı sınıfta arkadaşlarına anlatır. Masalın tamamını hatırlaması, olay sırasını karıştırmaması çocuğa dil gelişimi açısından çok fayda sağlar(Muslugüme, 2016, s. 26). ocuk hata yapsa bile kesinlikle sözü kesilmemeli, hatası yüzüne vurulmamalıdır.
- d. **Haber Sunucusu:** ocuk yaşına uygun ve ruhsal gelişimine zarar vermeyecek haberleri televizyondan veya gazeteden öğrenip sınıfta arkadaşlarına anlatır. Bu etkinlik için sınıfta televizyon şeklinde bir büyük kutu ve spiker olacak ocuk için bir masa ortamı hazırlanarak eğlenceli hale getirilebilir.

- e. **Trafik Işıkları:** Her çocuğa bir trafik lambası rengi verilerek yayalar ve arabalar için toplam altı rengi temsil eden altı çocuk seçilir. Işıkların görevleri öğretmenin desteğiyle öğrenilir ve sınıfta anlatılır. Şiir şeklinde olursa daha güzeldir. Trafik bilicinin kazandırılmasına da yardımcı olur.
- f. **Tahmin Edelim:** Öğretmen sınıfa çocuğun seviyesine uygun olarak seçtiği bir masal veya öyküyü getirir, sesli olarak okur. Okuduğunu yarım bırakır ve çocuklardan okuduğu parçanın sonunu tahmin etmesini ister. Her çocuğun konuşmasına izin verilmeli ve hiçbirinin sözü kesilmemelidir.
- g. **Hayal Dükkânı:** Öğretmen bu etkinlik için istediği şekilde bir dükkân düzeni kurabilir. Seçtiği çocuğa, olmayan bir şeyi varmış gibi yapıp dükkândan “*bir parça hayal*” verme taklidi yaparak eline uzatır. Çocuk da almış gibi yapar ve önceden düşündüğü hayalini arkadaşlarına anlatmaya başlar. Bu etkinlik beynin hayal gücü ile ilgili kısımlarını çalıştırdığı için hem dil hem de beyin gelişimine yardımcı olur.
- h. **Tartışma Programı:** Çocukların gündemine uygun bir konu seçilip iki gruba ayrılan çocuklara bunu tartışmaları söylenir. Tartışmanın kavga olmadığı, tartışma usulleri, birbirini dinleme ve sabırlı olma gibi davranışlar hakkında bilgi verilir. Sonra çocuğun tartışma esnasında bunları uygulaması istenir. Bu Etkinlik çocuğun empati kurmayı öğrenme ve karşısındakini anlayarak iletişim kurma yeteneğini geliştirir.
- i. **Dramatizasyon:** Çocukların çok ilgisini çeken ve her yaşta çocuğun dersi eğlenceli bulmasını sağlayan bu etkinlik bütün yaş grubu çocuklara uygulanabilecek çok genel bir türdür. Konuşma eğitiminde önemli bir rol oynar (Uçgun, 2007, s. 65). Okul öncesi çocuk gruplarında basit ve kısa metinler seçilip, kostüm ve dekora önem verilmesi gerekir. Çocuk için çok yararlı ve katılımı yüksek olan bir etkinliktir.
- j. **Kukla Oynatma:** Çocuklara herhangi bir metin vermeden doğal halleriyle kuklaları konuşturmaları istenebilir veya metin hazırlayıp oynatmaları söylenebilir. İlg çekici ve zevkli bir etkinliktir.

- k. **Arkadaşını Tarif Et:** Çocuklar sırayla seçilip söz hakkı verilerek sevdiği bir arkadaşını veya nesneyi fiziksel özellikleriyle tarif etmesi istenir. Zorlanırlarsa öğretmen örnek olarak bir öğrenciyi tarif ederek yol gösterir. Sonra yine çocuklar devam eder.
- l. **Tekerleme:** Çocuğun telaffuz yeteneğini geliştirmek için yapılacak en faydalı etkinliklerden biridir. Çocuklar ahenkli söz dizimlerini çok severler (Muslugüme, 2016, s. 24). Öğretmen koro halinde söyleterek tekerlemeleri öğretebilir. Sonra çocuğun bireysel olarak söylemesi istenebilir.
- m. **Hayvanları Anlatalım:** Çocuklar çok sevdiği bir hayvanı her yönüyle anlatırlar. Bu esnada evcil hayvanları olup olmadığı sorulabilir, varsa anlatmaları istenebilir. Zararlı hayvanlar hakkında bilgi verilebilir veya hayvanlara karşı nasıl davranmamız gerektiği de anlatılabilir.
- n. **Kulaktan Kulağa:** Öğrenciler ortamın müsaitlik durumuna uygun ise halka şeklinde oturtulur. En başta oturan öğrencinin kulağına bir somut bir nesnenin ismi fısıldanır. Daha sonra öğrenci duyduğu ismi yanındakine söyler. Bu şekilde son öğrenciye kadar devam eder. En son duyan öğrenci duyduğunu sınıfa söyler. Komik ve katılım düzeyi yüksek bir etkinliktir. Çocuğun kelimeyi düzgün telaffuz etme yeteneğini geliştirir.
- o. **Bizim Satıcılar:** Çocuklardan birisi herhangi bir şeyin satıcısı olarak görevlendirilir. Diğerleri de müşteri olarak yerinde oturarak bekler. Çocuk sırayla bütün arkadaşlarını dolaşarak sattığı şeyi kabul ettirmeye çalışır (Uçgun, 2007, s. 66). Çocuğun girişimcilik ve ikna kabiliyetini dilsel olarak ifade edebilmesine yardımcı olacak bir etkinliktir.
- p. **“Bu Nedir?” Etkinliği:** Çocukların benimsediği bazı nesnelere, araçlar veya malzemeler bir kutuya koyulur. Sırayla her çocuk ayağa kalkar ve kutunun yanına gelir. Gözlerinin kapatıp bir nesne alır ve havaya kaldırır. Diğer çocuklar nesnenin ismini söyleyince gözlerini açar ve seçtiği nesneye bakarak ne işe yaradığını ve özelliklerini anlatmaya başlar.

Benzer etkinlikler çocuğa dil gelişimi konusunda destek olan eğitimciler tarafından üretilip uygulanabilir. Oyunla yapılan her şey çocuğa keyif vereceği için diğer her türlü destekleme çabasının her zaman bir adım önünde olacak ve çocuğa en üst düzey faydayı sağlayacaktır.

2.1.13. Çocuğun Dil Becerilerinin Gelişiminde Anne ve Baba Etkisi

Bebekler doğduğu andan itibaren hali hazırda iletişim halinde olan insanlarla etkileşime geçer. Etkin bir iletişim ortamı olmayan, sosyal ilişkilerin az olduğu dağlık veya farklı sebeplerle seyrek nüfuslu bölgelerde bile bebekler iletişimin varlığını fark eder. Aklının yardımıyla dış dünyayı tanımaya başlar, seslenmenin farkına varıp kendi sesini de kontrol etmeye çalışırlar (Çiçek, 2002, s. 120).

İlk dönemlerde çok fazla olamasa da on ay civarında çok hızlı gelişim göstererek basit şekillerde iletişim kurmaya çalışırlar. Hayat boyu devam eden dil gelişiminin, en önemli olduğu dönem olan *2-3 yaş aralığı* en büyük gelişim gösterilen zamandır (Demir ve Küntay, 2013, s. 295).

Çocukların dil gelişiminin evrensel olarak sırası aynı olmakla birlikte gelişim hızı değişmektedir. Her çocuk önce kelimeleri öğrenir, sonra cümle kurar fakat bu süreç bireysel olarak farklılık gösterir (Yapıcı, 2004, s. 6). Bu farklılıklar çocuğun ilerleyen zamanlardaki akademik başarısında da etkili olmaktadır.

Bebeklerin herkes tarafından bilinen en belirgin yetenekleri dili öğrenmek ve kullanmaktır.Çeşitli bilimsel açıklamalarla desteklenen bu görüşe rağmen dilin yeterince kullanılmadığı, bebeğin gözlemlemesi gereken iletişim yeterince açığa çıkmadığı ortamlarda bebeğin dil gelişimi yetersiz veya düşük seviyede olmaktadır.

Bebekle sürekli birlikte olan insanların iletişim özellikleri bebeğin dil gelişiminin nasıl olacağını belirler. Bebeğe yöneltilen dildeki sözcüklerin çeşitliliği, somut ve soyut sözcüklerin sayısı, bebeğin dile toplamda muhatap olduğu süre, soru sorulup sorulmaması gibi konular bebeğin dilini etkilemektedir. Özellikle annesiyle olan iletişimi çok önemlidir. Çocuk ile annesi arasında kurulan bağ beden, ruh, gönül ve sözcüklerle oluşturulur. (Çavuşoğlu, 2006, s. 40)

Çocuk duyduğu dilin düzenini, yapısını ve istisnalarını öğrenmek için çevresinden işittiklerini temel olarak alır. Birbirine soru soran insanları duyduğunda veya kendisine soru sorulduğunda, soru sorma kalıplarını öğrenir.

Demir ve Küntay'a (2013)göre ebeveynlerin çocuğun dil ve iletişim becerileri üzerindeki etkisi kelime gelişimi, gramer gelişimi, edimsel gelişim ve akademik gelişim olarak dört kısımda incelenir.

2.1.13.1. Kelime Gelişimi: Bebekler sık duyduğu kelimeleri, kendi ismini ve basit tek heceli sözcükleri altı aydan itibaren anlamaya başlar, bir yaş civarında sözcük üretir, iki yaşından sonra çok hızlı şekilde sözcük dağarcıklarını arttırmaları. Çocukların sözcükleri öğrenme şekilleri benzer olsa da sözcük dağarcığının genişliği, niteliği ve yeni sözcüklerin eklenme hızı bakımından her çocuğun durumu farklıdır. Sözcük gelişimindeki farklılıklar büyüdükçe daha anlaşılır olmakta, ilkökul çağındaki çocukların sözcük dağarcığındaki sayıların birbirinden şaşırtıcı derecede farklı olduğu görülebilmektedir. Sözcük dağarcığı daha geniş olan çocukların, daha dar olan çocuklara göre okul başarısı fazla olmaktadır. Çocukların sözcük dağarcığının gelişimine hız veren en önemli faktör olan çevrenin odak noktası ailedir. Çocuğa yöneltilen dilin kalitesi, ebeveynlerin çocuklarıyla ne sürede konuştuğu, ne kadar birlikte vakit geçirdiği sözcük dağarcığının gelişim hızını etkiler (Muslugüme, 2016, s. 19).

Ailenin sosyoekonomik durumu, çocuklarla birlikte yapılan aktiviteler, evdeki oyuncak sayısı, ebeveynlerin ruhsal durumu ve stres düzeyi de çocuğun öğreneceği kelimelerin sayısını ve çeşidini etkiler. Bu konudaki araştırmalarda, orta sosyoekonomik düzeylere sahip anneler ve çocukları gözlemlenmiş, doğal ev ortamında benzer sürelerde çocuklarıyla muhatap olan annelerin kullandığı sözcük sayılarının büyük ölçüde farklı olduğu görülmüştür. Annenin kullandığı sözcük sayısının az veya çok olmasının çocuğun kullandığı sözcük sayısının az veya çok olmasını belirlediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte yüksek sosyoekonomik düzeyde olan annelerin çocuklarına daha çok vakit ayırdığı ve sözcük dağarcığına daha çok katkı yaptığı gözlenmiştir (Keskin, Okur, Ömeroğlu, 2015, s. 84). Koşulların elverişli olduğu yüksek sosyoekonomik ortamlarda çocuklar sözcük dağarcıklarını daha iyi geliştirebilmektedir. Ailesiyle yurtdışı tatiline çıkıp

dünyanın farklı yerlerini gezen, farklı kültürlerle tanışan, dünya mutfaklarından yemek yiyen ve bu deneyimi ailesiyle yaşama şansını yakalayan çocuk ile tatil yapmak için zamanı olmayan, maddi imkân bulamayan, stres ve bedensel yorgunluk sebebiyle çocukla kaliteli zaman geçirme şansı yakalayamayan aileye ait bir çocuğun sözcük dağarcığının gelişiminde farklılıklar görülmesi doğaldır. Altıok (1971) az gelişmiş toplumlar ile gelişmişlik düzeyi yüksek olan toplumlar arasında dil gelişimi açısından gelişim düzeyi yüksek toplumlar lehine farklılıklar görülebileceğini söylemiştir. Farklılıkların kaynağı kalıtım değil çevresel faktörlerdir. Ebeveynlerin çocuğa yönelttiği dilin kalitesi de önem arz eder. Bazı araştırmacılar, sözcük dağarcığından çok ebeveynin sözcük dağarcığının kalitesinin önemli olduğunu söylemiştir. Sözcük dağarcığının kalitesini belirleyen etken sözcüklerin çeşitliliğidir. Yüksek eğitim ve gelir düzeyine sahip aileler çocukla konuşurken daha çeşitli sözcükler kullanmakta ve çocuğun sözcük dağarcığının genişlemesinde kaliteli katkı yapabilmektedir.

Çocuğuna kaliteli bir sözcük dağarcığı vermek isteyen anne çocuğuyla birlikteken önce ona *ekmek* demeyi iyice öğrettikten sonra ekmeği göstererek bu sözcüğü tekrar tekrar söyler. Daha sonra ekmeğin bir gıda olduğunu anlatarak *gıda* sözcüğünü de ekmeği göstererek çocuğuna öğretir. Çocuk ekmek ve gıda bağlantısını anladığında bu sözcüğü dağarcığına ekler ve kullanmaya başlar. Ebeveynlerin konuştuğu konuların çeşidi de çocuğun dil gelişimini etkiler. Geçmiş, gelecek gibi soyut konularda konuşmak, sebep sonuç ilişkisi kurmak, fikir ve düşünce ağırlıklı tartışmalar yapmak çocuğun sözcük dağarcığını günlük konuşmalardan daha fazla geliştirir.

Dil gelişimine katkı sağlayan diğer bir etken ebeveynlerin kullandığı jestler, mimikler, el ve kol hareketleridir (Demir ve Küntay, 2013, s. 300). Her yaşta insan konuşurken el ve kol hareketlerinden, jest ve mimiklerden yararlanır. Çocuklar konuşmaya başlamadan önce küçük hareketlerle iletişime kurmaya başlar, bu hareketlerden çocuğun en zaman ve nasıl konuşacağı anlaşılabilir. Bununla birlikte çocuk kendi jest ve mimiklerini oluştururken ebeveynlerini örnek alır. Ne sıklıkla ve nasıl kullanacağını ebeveynlerine göre belirler. Yapılan araştırmaların sonuçları bunu destekler niteliktedir. Çocuğun dil gelişimi esnasında sözcük söyleme çabalarının

desteklenmesi, doğru sözcüklerin ödüllendirilmesi de diğer bir katkı sağlama yöntemidir.

Çocuk bir hece söyleyip durduğunda hecenin kalan kısmını tamamlamak, etrafı gezmeye teşvik etmek, nesnelere inceleyip isimlerini telaffuz ettirmek veya yemek yerken yiyeceklerin ismini söyletmeye çalışmak gibi etkinlikler çocuğun öğrenme hızını yükseltmektedir. Çocuğun konuşmadığı dönemde annenin işaret edip adını söylediği ve bunu sıklıkla yaptığı nesnelere, çocuk konuşmaya başladığında daha çabuk öğrenilip telaffuz edildiği gözlenmiştir. Çocuğun ailesiyle etkileşiminde evrensel olarak kabul görmüş ve herkes tarafından faydalı olduğu bilinen kitap okuma etkinliği dil gelişimi için üst düzey katkı sağlamaktadır (Muslugüme, 2016, s. 20).

Anne veya baba çocuğunu yanına alıp ona kitap okuduğunda normal hayatta öğretme fırsatını bulmadıkları sözcükleri de çocuğa kazandırmaktadır. Sözcük çeşitliliği açısından da düşünüldüğünde kitaplar günlük hayata göre çok daha fazla çeşitte sözcük içermektedir. Resimli hikâye ve masal kitapları, fotoğraflı ansiklopediler ve çocuklar için özel hazırlanmış öğretici kitaplar içerdiği renkli ve dikkat çekici görsellerle çocuğun ilgisini çekerek onu öğrenmeye ve konuşmaya teşvik etmektedir. Ebeveyn kontrolünde gerçekleşen bu öğrenmeler dil gelişimini ciddi anlamda arttırmaktadır (Demir ve Küntay, 2013, s. 302). Okuma yazma bilmediği halde eline aldığı resimli kitabın sayfalarını çevirerek kitaptaki olayların birebir aynısını anlatan küçük bir çocuk görebiliriz. Çocuklar kendisine okunan bir kitabın tekrar okunmasından rahatsız olmadığı gibi zamanla kitaptaki olayları öğrenmenin verdiği zevkle kitabı anlatmaya da başlar. Öğrendiği her hikâye, masal veya farklı bir metin çocuğun zihinsel gelişimini arttırdığı için doğrudan olarak dil gelişimine katkı sağlar.

2.1.13.2. Gramer Gelişimi: Bir dilin anlamlı olabilmesi, istenilen mesajı karşı tarafa düzgün bir şekilde iletebilmesi o dilin kelimelerinin gramer kuralları dâhilinde düzenli ve kurallara uygun olarak dizilmesiyle gerçekleşir. Türkçede çoğunlukla sözcüklerin sonuna gelen ekler gramer ilişkilerini belirler. Eklemeli dillerde cümle oluşumu sözcüklerin bir araya gelmesiyle yapılabildiği gibi sözcüklerin sonuna gelen yapım ve çekim ekleriyle de oluşturulabilir. Kurduğu cümleye bakarak, sözcüklerin

sıralanışından veya gerekli eklerin düzgün eklenip eklenmediğinden çocuğun gramer bilgisini ne derece geliştiğini görebiliriz. Yapıcı'ya (2004) göre gramerin öğrenilmesi çocuğun duyduğu konuşmalardan kendince anladıkları ve bunları soyutlayarak ortaya çıkardığı bilgilerden oluşmaktadır. Dil yeteneğinin gelişimi ile gramer gelişimi arasında ciddi bir bağ vardır. Sözcük gelişimi ile benzerlik göstermekle birlikte gramer gelişimi bakımından çocuklar arasında ciddi farklılıklar görülmektedir. Çocukların kurduğu cümlelerdeki sözcük sayısı, anlam düzgünlüğü, kurallara uygunluk ve cümle uzunluğu gibi etkenler çocuğun gramer becerisini göstermektedir.

Çocuklar gramer bilgisi için gerekli altyapıyı çevresinden duyduğu dilden edinerek oluşturur. Bu konuda en çok örnek aldığı kişiler anne ve babasıdır. Ebeveynler çocuklarıyla konuşurken daha dikkatli ve düzgün cümleler kurarlar. Çocuk bu cümleleri dinleyerek gramer içeriğini alır. Özellikle anneler çocuğa herhangi bir iş yaptırmak istediğinde cümleleri arka arkaya farklı şekillerde kurarak çocuğun anlaması için uğraşırlar. Aynı anlama gelen farklı cümleleri duyan çocuk bu yapıları da dağarcığına kaydeder ve ileride kuracağı cümlelerde öğrendiği bu yapıları temel olarak alır. Çocukların kurduğu cümlelere bakıldığında fiilleri nasıl kullandığı, yan cümle ve soru cümlesi gibi kalıpları ne kadar farklı şekillerde kullanabildiği gramer yeteneğinin anlaşılması için yeterlidir (Demir ve Küntay, 2013, s. 306). Ebeveynlerin çocuklarına aktarabildiği gramer becerisi, ailenin eğitim durumuna ve gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir. Gelir düzeyi ve eğitim durumu yüksek olan ebeveynlerin daha uzun cümleler oluşturduğu, cümle yapılarını çeşitlendirebildikleri ve yan cümleleri daha çok kullanabildikleri görülmüştür. Eğitim düzeyi düşük ekonomik durumun elverişsiz ortamlarda büyüyen çocukların ise gramer bilgisinin yeterince gelişmediği tespit edilmiştir. Özellikle kırsal kesimlerde eklerin kullanımında yöresel söyleyişlerden kaynaklanan sıkıntılar olabilmektedir (Çiçek, 2002, s. 121).

Denizli yöresine özgü bazı söyleyişler diğer bölge insanları tarafından anlaşılammakta veya komik bulunarak gülümsemelere sebep olabilmektedir. Eğitim ve askerlik gibi sebeplerle farklı şehirlere giden

Denizlili vatandaşlar gittiği bölgenin insanı tarafından bazen yanlış anlaşılakta ve sıkıntı yaşamaktadır. Gittiği bölgede *sen duragoy, ben geliyon* veya *beni bi çay yapıve gari* diye cümle kuran bir Denizlili bölgenin söyleyişinde kaba bir mana ifade eden bu cümle yüzünden bölge insanı tarafından tepki görmekte fakat söylediği cümleyi açıklayınca da gülümsemelerle karşılaşılabilmektedir. İstanbul Türkçesi temel alınarak cümlelere bakıldığında gramer olarak sözcüklerin sonuna gelen eklerde hata olduğu görülmektedir. Ailesinden bu şekilde cümle yapılarını duyan çocuk da aynı yapıları kullanmakta, ilkokula başladığı zamanlarda öğretmenlerin yardımıyla bu yanlışlıklar düzeltilebilmektedir.

2.1.13.3. Edimsel Gelişim: Sözcük ve gramer bilgisi gelişiminden sonra çocuk dilini şakalaşmak, başından geçenleri anlatmak, arkadaşlarıyla sohbet etmek, düşüncelerini söylemek ve karşısındakileri inandırmak gibi farklı amaçlarla kullanmaya başlar. Bu tarz kullanım becerilerinin gelişimi ömür boyu devam etmekte, üzerine gidildikçe gelişmeye devam etmektedir. Ebeveynler çocuklarının dil gelişimini, içinde yaşadıkları toplumun yazılı ve yazısız kurallarına uygun olacak şekilde geliştirmek isterler. Çocukların hikâye anlatırken olay sırasına dikkat etmeleri, olayın yerini ve zamanını bilmeleri, kahramanları tanımaları, kahramanların amacını ve duygularını doğru olarak ifade etmeleri edimsel dil becerilerinin gözlenmesi için gereklidir (Demir ve Küntay, 2013, s. 307). Ebeveyninin yardımını alarak küçük yaştan itibaren çocuklar hikâye anlatmaya başlar. İlk anlattıkları hikâyelerin olay sırası karışık, mantık yönünden düzensiz ve tutarsızdır. Genelde rastgele sıralanmış birbiriyle bağlantısız cümlelerin birleşmesinden oluşur ve çok kısadır. Üç yaşından sonra hayal ürünü hikâyeler anlatılmaya başlar fakat bu hikâyeler de içerik ve mantık olarak düzenli değildir. Altı yaşından sonra hikâyeler düzene girmeye başlar, kahramanlar ve amaçları tutarlı olur. Biraz daha detaylı ve uzun hikâyeler anlatırlar. Bu alandaki gelişim üzerine gidildikçe artmaya devam eder. Anlatımın kalitesi bakımından çocuklar arasında farklılıklar görülebilir. Görülen bu farklılıkların temelinde ebeveynlerin çocukla olan diyalogu vardır. Küçük yaşlardan itibaren çocuğa hikâye anlatma konusunda yardım eden, çocuğa sorular sorarak onun gelişimine katkı sağlayan ailelerin çocukları bu konuda

kendini çok daha iyi geliştirebilmektedir (Muslugüme, 2016, s. 25). Çocuğa hikâye ile ilgili soru sorulduğunda çocuk hatırlamayabilir. Ebeveynler umutsuzluğa kapılmamalı çocuğa küçük ipuçları vererek onu hatırlamaya teşvik etmelidir. Geçmişle ilgili konuları çocukla daha çok konuşmalı her zaman destekleyici ve düzeltici bir rol oynamalıdır. Anlatımının düzgün olmasına dikkat eden ebeveynlerin çocukları ilerleyen zamanlarda bir öncekinden daha uzun, daha düzgün ve detaylı hikâyeler anlatabilmektedir. Çocuğunu anlatma hususunda teşvik etmeyen ebeveynler, hikâyeye anlatırken birçok hata ortaya çıktığını görünce paniğe kapılmaktadır. Bu tür ebeveyn davranışları incelendiğinde çocuğa fazla soru sormadıkları, geçmişten konuşmadıkları, çocuğun cevap veremediği noktalarda umutsuzluğa kapılıp pes ettikleri, farklı ve geliştirici konular yerine hep aynı şeyleri konuştukları görülmüştür. Çocuğa hikâyeye anlatmayı öğretirken önce olayın temel hatlarını doğru anlayıp karşısındakilere anlatmayı öğretmeli daha sonra detayları anlatmaya teşvik edilmelidir. Ebeveynlerin eğitim durumu ve gelir düzeyinin çocuklarına ayırdığı vakit, birlikte anlattığı hikâyenin içeriği, anlatılan hikâyeye sayısı gibi yönlerden farklılık gösterdiği tespit edilmiştir (Demir ve Küntay, 2013, s. 309).

2.1.13.4. Akademik Yetilerin Gelişimi: Okul yaşamı başlayınca çocuğun akademik anlamda bazı beceriler edinmesi gerekir. Çocukların okuma, yazma ve hesap yapma gibi beceriler açısından birbirinden farklı olduğu görülür. Eğitim yaşamını geleceği bu farklılıklara bakılarak tahmin edilebilir. Okumayı çabuk öğrenen çocukların üniversiteyi bitirme oranının yüksek olduğu gözlenmiştir. Çocuklar arası farklılığın sebebine bakıldığında ebeveyn ile çocuk arasında etkileşimin ne zaman başladığı ve nasıl olduğu karşımıza çıkmaktadır. Çocuğuyla çok erken etkileşime geçip harflerin karşılığı olan sesleri doğru telaffuz etmeyi öğreten, dil gelişimini destekleyen ebeveynlerin çocukları, akademik becerilerini daha çabuk geliştirebilmektedir (Demir ve Küntay, 2013, s. 313). Sözlü ve yazılı dili çabuk kavrayan çocuklar yetiştirebilmek için ebeveynlerin küçük yaşlarda birlikte kitap okuma etkinliklerine yeterli vakit ayırmaları gerekir. Okuyamasa bile harflere ve sayılara göz aşinalığı olan çocuklar, olmayanlara göre çok daha hızlı akademik becerileri elde edebilirler. Ailesiyle kaliteli

vakit geçiren ve farklı konularda sıkça sohbet eden çocukların kelime bilgisi yüksek olduğu için okuma esnasında okuduğu sözcüğü çözebilmesi daha kolay olur. Özellikle az kullanılan sözcükleri okumakta zorlanan çocuklar, daha önce bu sözcükleri pek fazla duymadıkları için zorluk yaşamaktadır. Bakkala ekmek almaya giden ve para verip üstünü geri getiren bir çocuk, bu süreçte yaptığı konuşmalardan hesap yapabilme yeteneğinin temellerini oluşturabilir. Ayrıca ailesiyle kurduğu iletişimde sayıları daha çok duyan, birlikte nesnelere sayı değeri veren ve oyuncaklarını sayan çocuklar okul yıllarında matematik alanında daha çabuk ilerleme kaydeder.

Çocuğun hayat boyu mutluluğu ve her alanda başarının anahtarı olan dil yeteneği ebeveynlerinin çocuğa olan ilgisinden ve sevgisinden beslenmektedir. Yeterli vakit ayrıldığında, doğru şekillerde destek verildiğinde her çocuk ihtiyacı olan bilgi ve becerileri edinebilmektedir.

Aile desteği olmadan, çocuğun maddi ve manevi gelişimi yarım kalacak, olması gerekenler yerine, elindekini kabullenen, gayret etmeyen ve mutsuz bireyler yetişecektir. Bu açıdan bakıldığında ulusun devamlılığı ve toplumun gelişmişliği ebeveynlerin çocuğun küçük yaşlarında verdiği desteğe bağlı olduğu görülmektedir.

2.1.14. Çocukta Özgüven Gelişiminin Dil Gelişimine Etkisi

Kendini tanıyan, yeteneklerinin sınırını bilen, neşeli ve kendine güveni olan bireyler toplumda özgüveni tam olan bireyler olarak adlandırılır. İnsanı diğer varlıklardan ayıran benlik duygusu ve bu duygunun gereği olarak psikolojik güç sahibi olmasıdır.

Özgüveni tam olarak yetişen çocuklar ne istediğini bilen, hayata olumlu bakan, ileriye dair hedefler koyan, çevresiyle sağlıklı iletişim kurabilen ve her ortamda kendini ifade edebilen bireyler olurlar.

Tam bu noktada iletişimin temeli olan dil ve özgüven ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Özgüveni eksik olan birey, dili edinmek ve öğrenmek için gerekli olan her türlü davranışta da geri kalmaktadır. Bu sebeple dillenmek ve dillendirmek konusunda bireyi desteklemek hayatın anlamı olarak görülmeli ve herkes tarafından desteklenmelidir (Çavuşoğlu, 2006, s. 43).

Ailede sıcak ve rahat bir ortamda çocuk kendini göstermeye başlar. Küçük yaşlardan itibaren ailesinden aldığı sevgiyle hayatı anlamlandırmaya çalışır. Bu süreçte ailenin tavrı sert olmamalı, çocuğa aşırı disiplinli davranmamalıdır (Muslugüme, 2016, s. 18).

Çocuklar kendisine söyleneni değil gördüğünü yapar. Büyüklerinin ona söylediklerinden çok onların ne yaptıklarını dikkatle izler ve aynısını yapmaya çalışır. Hangi konuda nasıl davranacağını büyüklerinden öğrenir. Çocuğun özgüveni ebeveynlerine duyduğu güvene dayanır (Tatlılıoğlu, 2012, s. 86). Bu anlamda özgüvenini geliştirme noktasında ebeveynlerinden kırıncı ve kötü davranışlar gören çocuk kendini önemsiz hissedecek ve ileriki yaşamında aynı tavırları sergileyecektir.

Kendisiyle konuşulmayan, söyledikleri onaylanmayan çocuk hayatının devamında konuşmak istemeyecek, konuşanların hatalarıyla alay etme ve onları susturma yoluna gidecektir.

Ebeveynleri tarafından davranışları onaylanmayan çocuklar yaptıklarının sonucunu anlayamazlar. Doğru davranışı ödüllendirilmeyen yanlış davranışı engellenmeye çalışılmayan çocuk bir süre sonra bunu merak etmekten vazgeçer. Ortaya kafası karışık kontrolsüz ve özgüveni eksik bir birey çıkar. Çocuk yetiştirmede anne baba tutumları altı grupta incelenmiştir (Günalp, 2007, s. 41-55).

a. Baskıcı-Otoriter Ebeveyn Tutumu:

Çocuğun ne istediği veya ne düşündüğü önemsenmeden sert kurallar koyarak neyi yapıp neyi yapmayacağına karar veren ebeveyn tutumudur. Bu gruptaki ebeveynler çocuğa sadece komut verip yapmasını beklerler. Çocuğun yapabileceklerinin sınırını önemsemezler. Ailede sürekli kavga bolca dayak ve şiddet vardır (Tatlılıoğlu, 2012, s. 87). Böyle yetiştirilen çocukların motivasyonu hep düşüktür, benlik saygısı azdır.

Yeteneklerinin ne düzeyde olduğunu merak etmeyip hep daha fazlasını yapmasını beklerler. Anne ve baba çocuklarını dinlemez, anlamaya çalışmaz, sürekli baskı ve eleştiri ile itaat etmesini sağlamaya çalışır (Gök, 2010, s. 24). Sürekli mükemmel olmak zorunda kalan çocuk bir süre sonra bıkkın ve çökmüş bir duygusal yapıya girerek özgüvenini yitirmektedir. Sürekli tedirgin, sinirli ve kavga etmeye hazır halde olurlar.

b. Çocuğu Merkeze Alan Gevşek Ebeveyn Tutumu:

Çocuğuna aşırı hoşgörü sunan veya onu hiç dikkate almayan ihmalkâr ebeveynler olarak iki kısımda incelenir (Güenalp, 2007, s. 45). Gereğinden fazla hoşgörülü olan ebeveynler çocuğunun her istediğini yerine getirir. Taleplerinin doğru veya yanlış olmasına bakmaksızın tedarik eder.

İsteklerine hemen boyun eğip çocuğunu şımartır, tutarsız ve dengesiz davranır. Çocuğun özgürlükleri sınırsızdır, ahlaki noktada doğru ve yanlış ayırt edemez. Bulunduğu ortamdaki herkes ona hizmet etmelidir. Çocuğun davranışlarının sınırı yoktur. Bu tarzda yetiştirilen çocuklar okula karşı isteksiz, inatçı ve saldırgan tepkiler verir (Bolat, 2011, s.25).

Çocuklarına karşı ihmalkâr ve sorumsuz olan ebeveynler kendi yaşamlarını her zaman çocuklarınınkinden daha fazla önemser. Sosyal yaşamları, ilgi alanları ve zevkleri çocuğundan daha değerlidir.

Çocuğunun gelişimiyle, ilgi ve ihtiyaçlarıyla meşgul olmazlar. İlgisiz kalan çocuk sinirlenir, etrafa saldırır. Geçimsiz ve kontrolsüz olur. Çevresindeki büyüklerden sürekli ilgi ve sevgi bekler.

c. Dengesiz Ebeveyn Tutumu:

Değişken ruh hali içinde olan ebeveynler bugün hoş gördüğu bir davranışı yarın şiddetle cezalandırabilmektedir. Bu durum çocuk açısından yaptığı davranışların hangisinin yanlış hangisinin doğru olduğunun ayırt edilmesini güçleştirir. Kendi kanatlarıyla uçmayı öğrenemez (Tatlıhoğlu, 2012, s. 87).

Bazen de anne ve baba arasındaki görüş ayrılıkları sebebiyle çocuğun kafası karışabilmektedir. Annenin olumlu tepki verdiği bir davranışa baba olumsuz tepki verince çocuk bocalar. Anne ve babasına karşı intikam isteyen tavırlar içine girebilir (Bolat,2011, s. 25).

Davranışının doğru veya yanlış olmasına değil ne zaman ve kime göre olduğuna bakmaya başlar. Bu şekilde yetişen çocuklarda özgüven eksikliği çokça görülür. İlerleyen yaşamlarında kaçakçılık, hırsızlık, yankesicilik gibi davranışlar da görülebilir. Kendi kendini kontrol edebilen dengeli bireyler yetiştirebilmek için ebeveynlerin tutarlı olması çok önemlidir.

d. Aşırı Koruyucu Ebeveyn Tutumu:

Ebeveynlerin çocuğunun kendi kendine gelişebilmesine izin vermeyip her işinin anne ve baba tarafından yapıldığı; çocuğa gösterilen özenin gereğinden fazla ve tutarsız olduğu tutumdur (Dağlı ve Beyazsaçlı, 2010, s. 3).

Çocuk kendi başına sokağa çıkıp arkadaşlarıyla oynamak için izin alamaz. Kendi yemeğini yemesine izin verilemez; ne kadar yiyeceğine kendi karar veremez. Elbiselerini ve nasıl giyineceğini seçemez. Bu durumun sonucu olarak çocuk anne ve babasına bağımlı hale gelir, hiçbir işini kendi halledemez (Günalp, 2007, s. 50).

Okula olan uyumu ve ders başarısı olumsuz etkilenir. Aşırı koruyucu ebeveyn tutumları farklı sebeplerle oluşabilmektedir. İlk çocuğun ölümü, çok geç çocuk sahibi olmak gibi nedenlere bağlı olarak bu tarz davranışlar ortaya çıkabilmektedir.

e. Kayıtsız Ebeveyn Tutumu:

Çocuğuyla olumlu iletişim kuramayan aksine sürekli hatalarını ve eksikliklerini yüzüne vuran ebeveyn tutumudur. Kendi iç dünyalarında duygusal çöküntüye uğramış, iş hayatındaki aşırı stres yaşayan veya ekonomik sıkıntılar yüzünden zor şartlar altında ezilmiş ebeveynler çocuklarına zaman ayıramazlar. Ayrıca istenmeyen bir durumda doğan çocuklar da bu duruma maruz kalmaktadır (Gök, 2010, s. 32).

Çocuğun kendisinden beklediği sevgiyi gösteremezler. İçinde buldukları kötü durumu çocuklarına da yansıtarak onu görmezden gelir veya hiçbir isteğine karşılık vermezler (Bolat, 2011, s. 24). Böyle bir yetiştirme tarzının sonucunda saldırgan ve tehlikeli davranışlar sergileyen bireyler ortaya çıkmaktadır.

Çocuğun doğru ve yanlış davranışlarına hiçbir tepki vermeyen ebeveynleri, ona herhangi bir kural da koymazlar. Sevgi ihtiyacını karşılayamamış olan çocuk kendini değersiz görür, toplum içine girse bile aşırı davranışları sebebiyle sağlıklı ilişkiler yürütemez.

f. Demokratik Ebeveyn Tutumu:

Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının farkında olarak onu doğru davranışa yönlendirme eğiliminde olan; bu süreçte de baskı ve şiddetten uzak durarak samimi bir ortam

oluşturan ebeveyn tutumudur. Ebeveynler, çocuğa kendi benliğini anlama ve tanıma fırsatı vererek sağlıklı bir birey olarak var olmasına izin verirler (Tabak, 2007, s. 57).

Çocuğun yapabileceklerinin sınırını çizirken onun da görüşlerini alarak, neyin doğru neyin yanlış olduğunu tartışarak karar verir (Günel, 2007, s. 53). Çocukla kaliteli vakit geçirir, onu sabırla dinlerler. Bu şekilde yetişen çocuk hem özgüveni yüksek hem de kendi sınırlarını bilen denetim mekanizmasına sahip bireyler olur.

Çocuğa çizilen kuralların dışına çıkıldığında, ceza vermek yerine ona bu konuda yardımcı olmak amacıyla kuralların neden var olması gerektiği ve uygulanmadığı takdirde ne tür sonuçları olabileceği anlama düzeyine uygun olarak anlatılır (Bolat, 2011, s. 26). Ebeveyn korkutan veya cezalandıran olmak yerine yardım eden ve destekleyen konumundadır.

Olumlu tutum sergileyen anne ve babaların çocukları sahip olduğu özgüvenin meyvesini her alanda aldığı gibi dili edinme ve öğrenme noktasında da alır. Özgüveni yüksek olan çocuk yaratıcıdır.

Hayaller kurar, kurduğu hayalleri çevresine anlatır. Konuşmaya istekli olduğu için sürekli büyükleri ve arkadaşlarıyla sohbet ederek kendini ve sözcük dağarcığını geliştirir. Okul yaşamında aktif olarak boy gösterir, akademik başarısının verdiği neşeye daha da ilerlemeye istekli olur (Gök, 2010, s. 34).

Özgüven ilk olarak ailede elde edildikten sonra okul çağına gelinmesiyle birlikte arkadaşlar ve öğretmenlerle olan ilişkiler de özgüven oluşumu üzerinde etkili olmaya başlar.

Başarıyı elde eden öğrenciler sürekli takdir toplar ve özgüven gelişimi olumlu yönde ilerler. Arkadaşlarla kurulan olumlu diyaloglar ve işbirliği çocuğun özgüven duygusunu besler. Çocuk olmanın verdiği bazı olumsuz hal ve davranışlar ise ciddi sıkıntılara sebep olabilmektedir. Fiziksel görünümünde bir bozukluk olan öğrenciler diğerleri tarafından alay konusu edilebilmektedir. Tahtaya çıktığında veya oyun oynarken dış görünüşüyle alay edilen çocuğun özgüven gelişimi eksik kaldığı için, kendini ifade etmekten zamanla uzaklaşarak konuşmaktan nefret etme noktasına kadar gelebilmektedir.

Bu tür özgüven eksikliği yaşayan çocuklar dil gelişimiyle paralel olan sözlü etkinliklere kesinlikle katılmamakta, yazılı etkinliklerde ise yazdığını okumamakta ısrar edip sert bir tavır göstermektedir. Doğal olarak dil gelişimleri de eksik kalmaktadır.

2.1.15. Konuşma Eğitimi ve Benmerkezci Konuşma

İnsanı insan yapan en önemli özelliklerden biri olan konuşma becerisi, diğer becerilerden bir adım daha üstündür. Hayatı boyunca kişinin her konuda başarısı ve başarısızlığının altında yatan en temel etkidir. Çocuğu hayata hazırlayan eğitim kurumları olan okullarda bu beceriye ayrı bir önem verilmelidir. Okuma ve yazma gibi önemli becerilerin altyapısını oluşturan konuşma öğretmen ile öğrencisi arasındaki iletişimin ne kadar kaliteli olacağına da belirleyicisidir (Okur ve Göçen, 2012, s. 90) .

Okula gelen öğrenciler çok farklı çevrelerden gelen; farklı ekonomik düzeyde ve farklı eğitim seviyesine sahip ailelerin çocuklarıdır. Her çocuğun dili edinme ve öğrenme noktasında aldığı destek eşit derecede olmamaktadır. Buna paralel olarak dilsel becerilerin gelişiminde görülen farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında dil eğitiminin ciddi ve sürekli yapılmasının gerekliliği anlaşılmaktadır. Konuşma eğitiminin amacı çocuğun anlama ve anlatma becerilerini geliştirmektir. Konuşma bir anlatma yeteneği olmakla birlikte toplumla olan ilişkilerinde anlama yeteneğinin de ayrılmaz bir parçasıdır (Ünal ve Özer, 2016, s. 671) .

Okula gelen çocuğun zaten dili öğrenmiş olması beklendiği için bu konu üzerinde yeterince durulmadığı zaman zaman görülmüştür. Tecrübeli eğitimciler her çocuğu tek tek dinleyip, konuşma noktasında sıkıntı çeken çocukların üzerine özellikle düşerek, onların bu konudaki sıkıntısını gidermeye çalışmaktadır (Demir, 2010, s. 424).

Çocuk okula gelmeden önce ailesinden, yakın çevresinden ve bulunduğu semtin insanlarından duyabildiği kadarıyla dili öğrenir. Bunun sonucu olarak çeşitli bozukluklar ortaya çıkabilir. Mahalli söyleyişler ve argo çocuğun diline girmiş olabilir (Öztürk ve Altuntaş, 2012, s. 343). Bunları düzeltmek amacıyla çocuğu incitmeden yanlışlarının üzerine gidilmelidir.

Öğretmenler bu sıkıntıların üzerinde özellikle durmalı bunun giderilmesi için yazılı, görsel ve sözlü kaynakları çocuklara sunmalıdır. En uygun ve ortak kullanıma müsait dilin İstanbul Türkçesi olduğunu çocuğa benimsetmelidir.

Çocuğun toplum içindeki tavrı, toplumla olan iletişim şekli ve toplumda kuracağı ilişkilerin nasıl ocağının sinyallerini verdiği ilk yer okuldur. Küçük yaştan itibaren sınıf içindeki konuşmalar, bir konuyu anlarken sorduğu sorular, arkadaşlarıyla olan problemlerini çözerken yaptığı konuşmalar, arkadaşları ile oynarken söylediği sözler onun ileriki yaşamında takınacağı iletişim tavrını belli eder (Demir, 2010, s. 425).

Okulda verilmeye çalışılan konuşma becerileri de tam bu noktada, çocuğun öncelikle dili düzgün kullanıp başarılı bir iletişim kurmasını sağlamak, daha sonra ahlaka aykırı bir konuşma şekli varsa bunu yok etmek, karşılıklı saygı ve sevgi çerçevesinde sabırla birbirini dinleyebilen nazik çocuklar yetiştirmektir (Doğan, 2009, s.188). Bu becerilerin doğru edinilmesi sonucunda çocuk toplum içinde sosyalleşme noktasında sıkıntı yaşamadan var olabilmekte, aksi halde oluşabilecek sorunlardan kurtulabilmektedir.

Okula başlayan çocuklar sınıf içinde arkadaşlarıyla rahatça konuşabilmeli ders içi ve ders dışı faaliyetlerde eşit derecede söz hakkına sahip olarak konuşabilmelidir. Bu hakkı yeterince elde eden çocuklar sevilme ve saygı duyulma ihtiyacını giderdiği için daha dengeli bireyler olurlar. Öğretmen konuşma becerilerinin gelişimini desteklemek amacıyla sınıf ortamında öğrencileri grup halinde problem çözme, işbirliği yapma ve birlikte hareket etme noktasında yönlendirmeli ve desteklemelidir (Güneş, 2014, s. 4).

Okula gelmeden önce çocuğun dili benmerkezci dildir. Benmerkezci konuşma sırasında çocuk kimsenin kendisini dinleyip dinlemediğine bakmaz. Sadece kendisi hakkında konuşur, kimseden cevap beklentisi içinde değildir. Çevresi ile iletişim kurma ihtiyacı hissetmez.

Benmerkezci konuşma sırasında çocuk sesli konuşur, söyledikleri dışarıdan duyulur. Benmerkezci konuşma esnasında çocuk düşüncelerini rahatça söyleyebildiği için bu durum eğitim açısından fırsata çevrilebilir. Bu şekilde de olsa çocuğun konuşması sağlanabilir. Bazı çocuklar sert ebeveynler tarafından fazla söz hakkı verilmeden ve sürekli susturularak büyütüldüğü için konuşma konusunda fazla gelişmemişlerdir. Bu eksiklik okulda rahat ve baskının olmadığı bir ortamda giderilebilir (Demir, 2010, s. 426).

Ailelerinden otoriter bir tavır gören çocuklar okulda çekingen ve duygusal olabilmektedir. Bu tür çocuklar utandıkları zaman saldırgan tavırlar sergilemekte veya

ağlayıp duygusal tepkiler vermektedirler (Tatlılıoğlu, 2012, s. 88). Öğretmenler için iletişim kurması en zor öğrencilerdir. Böyle öğrencilere karşı öğretmenlerin yumuşak ve samimi tavırlar sergileyip onlarla yakınlaşması kendilerini rahat hissetmelerini sağlaması gerekir.

Samimi tavırlarla birlikte çocuğun kendini rahat hissedeceği etkinlikler ve ortamlar oluşturulmalıdır. Böyle rahat ortamlarda çocuk benmerkezci konuşma ile duygu ve düşüncelerinin açıkça ifade eder.

2.1.16. Çocuğun Aktif ve Pasif Kelime Hazinesi

Toplum halinde yaşayan insanın en güçlü iletişim aracı olan dil, duygu ve düşünceleri ifade etmeye yarayan, sözcük adı verilen küçük ses birliklerinden oluşur. İnsanlar bu ses birliklerini birleştirerek cümle kurar ve kendilerini ifade eder.

Banguoğlu (1995) her dilde anadilden temel bir *kelime hazinesinin(motprimitif)* bulunduğunu söylüyor. Daha yeni zamanlarda ise *üretim* ve *birleşim* yöntemleri ile oluşturulmuş veya yabancı dillerden gelmiş kelimeler de dâhil olmakla birlikte *kelime dağarcığının* ortaya çıktığını ifade ediyor. Deyimleri, atasözleri, fıkraları da dilin kelime zenginliklerinden sayıyor.

Toplum içinde yaşayan çocuğun sahip olduğu kelime hazinesi onun anlama, anlatma ve dünyayı anlamlandırma kapasitesini ifade eder. Çocuğun kelime hazinesinin genişliği, düşüncelerinin sınırları noktasında avantaj sağlar. Türkçe eğitiminde kelime hazinesine önem verilmesi gerektiğini buradan da anlayabilmekteyiz.

Kelime öğretimi çocuğun eğitim hayatı boyunca elde edeceğinin başarının temelidir. Zengin bir kelime dağarcığı olan çocuk, her alanda başarının anahtarını eline almış demektir.

Yapıcı'ya (2004) göre dilde, aktif dil ve pasif dil olarak bir ayrım söz konusudur. Pasif dil, çocuğun dinlerken veya okurken anladığı, anlamını bilmediği kelimelerden oluşur. Aktif dil ise çocuğun konuşma etkinliğine yansıyan kelimelerden meydana gelir.

Çocukların sahip olduğu kelime hazinesinin incelenmesi için yapılan çalışmalara bakıldığında ağırlıklı olarak 4-6 yaş arası çocukların incelendiği görülmüştür. 4 yaş altındaki çocuklar için yapılmış kayda değer pek bir çalışma yoktur (Keskin, Okur, Ömeroğlu, 2015, s. 91).

Kelimeler konuşmanın anahtarı olmakla birlikte, anlamanın da vazgeçilmez parçalarıdır. Kelime dağarcığı kısıtlı olanlar, metinleri düzgün okuma ve okuduğunu anlama noktasında ciddi sıkıntı çekerler.

Çocuğun kelime hazinesinin istenilen seviyeye gelmesinde anne ve babanın gayretli ve bilinçli olması lazımdır. Ebeveynler çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmeli, farklı oyunlarla çocuğun kelime bilgisini arttırmalıdır. Boyama kitapları, bitki ve hayvan figürleri, resimli hikâyeler ve lego birleştirme oyunları gibi etkinliklerle çocuğun kelime hazinesi geliştirilmelidir.

Ülkemizdeki okullarda eğitim gören öğrencilerimizin kelime dağarcıkları incelendiğinde sonuçların pek de iç açıcı olmadığı son zamanlarda eğitim camiasının gündemine sıklıkla gelmektedir. Kendilerini ifade etme noktasında sorun yaşayan çocuklarımız, özellikle Türkçe derslerinde bu sıkıntılarını açıkça fark ettirmişlerdir.

Kaygının ve korkunun bir yana bırakıldığı samimi ortamlarda bile rahatça konuşamayan, kendini yeterince anlatamayan çocuklarımız, okul içi faaliyetlerde ise daha kritik durumdadır. Kelime hazinesinin yetersizliği konuşma, okuma ve anlama becerisini yeterince kullanamamasına sebep olmaktadır. Çocukların kelime hazinesinin zenginleşmesinde ve okuma alışkanlığının gelişim göstermesinde çocuk kitaplarının özellikle de masal ve öykülerin büyük önemi vardır. Kitaplardan uzak yetişen çocukların ilerleyen yaşamlarına bu durumun olumsuz etkileri karşılıklarına çıkabilir.

Öğretmenlerimizin ifadesiyle, *tahtaya kalkıp iki lafi bir araya getiremeyen*, herhangi bir konuda duygu ve düşüncelerini kısaca özetler misin denildiğinde *iki üç cümleden fazla bir şey söylemeyen* öğrenciler çoğunluktadır. Daha da kötü olan, akademik başarısına göre nitelediğimiz *başarılı öğrenci* ve *başarısız öğrenci* diye ayırdığımız öğrenci profillerinden, başarılı olan kısımda da aynı sıkıntıları ve yetersizlikleri görmekte oluşumuzdur.

Derslerinin tamamında başarısız olan bir öğrencinin, konuşmak söz konusu olduğunda çok başarılı olabilmesi; derslerinin tamamında başarılı olan bir öğrencinin ise konuşmak söz konusu olduğunda hiçbir performans gösterememesi ayrı bir muammadır.

Geçmişe oranla, teknolojik gelişmeler sayesinde yeni şeyler görmek, yeni kelimeler duymak, yeni bilgiler öğrenmek ve keşfetmek bu kadar kolaylaşmışken

çocuklarımızın kelime ve bilgi düzeyleri müthiş artış göstermesi gerekirken aksi yönde bir durum ortaya çıkması bu konunun önemine dikkat çekmektedir.

Çocuk bilgisayar veya televizyonun başına oturduğunda bilimden sanata, uzaydan yeryüzünün derinliklerine, binlerce yıl öncesinden fantastik geleceğe kadar her türlü şeyi görme ve duyma noktasında kolaylıkla erişim sağlayabilmektedir. Özellikle internetin kullanımıyla birlikte bilgiye ulaşmak, problem çözmek, araştırma yapmak ve kişisel gelişim için her türlü imkânın elde edilebilir olması kolaylaşmıştır (Emir, 2011, s. 43).

Öğretmenlerin her kademedede uyguladığı serbest veya kontrollü yazma çalışmalarında öğrencilerimizin benzer cümleleri tekrar ettiği, aynı düşünce üzerinde dönüp durduğu gözlenmiştir. Okuma, yazma ve konuşma noktasındaki sıkıntı öğrencilerin sınav başarısının da aşağılara çekmekte, özellikle Türkçe dersinde atasözleri, deyimler, cümlede anlam ve paragrafta anlam içerikli sorularda doğru sonucu bulamamaktadır. Bir sözcüğün anlamını bilemediği için soruda takılıp kalan, sınavı kötü geçen öğrenciler olabilmektedir.

Kırsaldan uzak, beton duvarlar içinde büyüyen çocuklarımız şehrin ona sunduğu şartlar dışında bitki ve hayvan isimlerini bilememekte, köy dilini bilmeyip bunlarla alakalı kültürel konuları da anlayamamaktadır.

Tezek, katır, berber, muallim, mektep, maya, talebe gibi kırsalda çok kullanılan sözcükleri bilmeyen bir öğrenci bu konudan ne kadar sorumludur bilemeyiz fakat sözcük dağarcığında olması gerektiği kesindir.

Yaşam boyu edindiğimiz tüm kelimeler, bizim kelime servetimizi meydana getirir. *Söz varlığı, sözcük dağarcığı, kelime serveti, söz hazinesi, sözcük dağarcığı* gibi isimlerle karşılanırsa da bu kavramlar aynı anlamı ifade etmektedir.

Aksan (2000) *söz varlığı* kavramının diğerlerinden farklı olduğunu, bir ulusun atalarından miras kalan en eski sözcüklerle birlikte her türlü kültürel sözcüğün bu kavram kapsamına girdiğini vurgulamıştır. Türk Dil Kurumu ise bu kavramların aynı anlamda olduğunu belirtmiştir.

Çocuk çevreden duydukları kadarıyla bile ciddi bir sözcük dağarcığına sahip olabilir. Fakat bu dağarcığı kullanmadığında eğitim hayatı, toplum veya yakın çevresi açısından bir kıymeti olmayacaktır.

Öğretmenlerimiz ve ebeveynler bu konuda çocuğu teşvik etmeli, söz dağarcığını arttırmaya ve mevcut söz dağarcığını kullanmaya teşvik etmelidir. Okullarımızda kelime öğretimi noktasındaki sistemsel eksikliklerin giderilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Sözcük dağarcığı konusu biraz daha incelendiğinde aktif ve pasif kelime dağarcığı terimleri birçok akademik kaynakta gözümüze çarpmaktadır. Çevresiyle etkileşime geçtiği anlar boyunca konuşma, okuma, dinleme ve izleme durumlarında birçok sözcüğü edinebilir. Bu sözcükleri kullanmasa bile pasif kelime dağarcığına katmıştır (Oflaz, 2015, s. 698).

Pasif kelime hazinesi, kişi tarafından konuşma veya yazma esnasında kullanılsa bile duyduğunda ne anlama geldiğini bildiği sözcüklerden oluşur. Günlük yaşamda seçtiği ilgi alanı, mesleği veya mecbur kaldığı durumlar gibi çeşitli sebeplerle konuşmalarında ve yazılarında sürekli kullandığı sözcükler ise aktif kelime hazinesidir. Aktif kelime hazinemiz, pasif kelime hazinemize göre hep daha az kalmaktadır. Anlamak için ağırlıklı olarak pasif kelime hazinemizi kullanırken, derdimizi anlatmak içinse daha çok aktif kelime hazinemize müracaat etmekteyiz.

Çocuklarımızı dinlediğimizde aktif kelime dağarcığı olarak yeterli seviyede olmadıklarını gözlemleyebiliriz. Tasvir noktasında kullandıkları sözcüklerin çeşitlilikleri az, sesteşlik ve anlamdaşlık noktasında sözcükler üzerindeki hâkimiyetleri yeterli değildir.

Birbirleriyle iletişim kurdukları zamanlarda kısıtlı sözcüklerle konuşup anlaştıkları gözlenebilmektedir. Atasözleri ve deyimlerin kullanılması ve anlaşılması her geçen gün azalmaktadır. Aktif kelime hazinesi ve pasif kelime hazinesi arasındaki fark büyüdüğünde ise ciddi bir sorun ortaya çıkıyor. Çocuklarımız duyduğunu anlayan ama derdini anlatamayan, kendini iyi düzeyde ifade etmekten yoksun kişilerden oluşuyor. Oysaki Türkçe gibi kökleri en derinlerde olan hazine niteliğindeki dilimiz, çocuklarımızın bu kötü duruma düşmesine hiç de müsait bir dil değildir. Modern yaşamla birlikte aile içi iletişimin azalması sonucu çocuklar konuşma ve dili kullanma

noktasında yanlış ve uygunsuz kullanımlarla dolu televizyon ve internet dilini kendisine model alarak öğrenme yoluna gitmektedir (Okur ve Göçen, 2012, s. 88). Bunun neticesinde böyle vahim derecede kötü sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Zengin dilimiz, birleştirme ve türetme konusundaki kolaylığı ve gücüyle kendini ifade etmek isteyen bir insan için her şeyi en derin ayrıntısına kadar ifade etme gücü veren biçilmiş bir kaftandır. Diğer toplumlarla eskiden beri süregelen etkileşimler sonucu ihtiyaç hissettiği birçok sözcüğü kendine almıştır (Paylan, 2015, s. 124). Dilimiz kullanıldığı ilk günden beri doğayla, canlıyla iç içe olan Türk kültürünün canlılığıyla, her zaman kavramları ve nesnelere karşılama noktasında istenileni vermiştir.

Kelime hazinesinin artırılmasında akla gelecek ilk nokta çocuğun kazanması gereken en önemli kelimelerin neler olduğudur (Özbay ve Melanlıoğlu, 2008, s. 34). Günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri her türlü durumda amacına ulaşması için gereken sözcükler, eğitim hayatı ve mesleki yaşamında başarılı olabilmesi için gerekli sözcükler, aile ve arkadaş çevresinde duygu ve düşüncelerini açıkça ifade etmesine yardımcı olacak sözcükler başta gelmelidir. Bu sözcükleri kazanmış çocuklar her yerde kendini belli etmekte, diğerlerinden kolayca ayırt edilebilmektedir.

Aktif kelime hazinesini artırmak, pasif kelime hazinesinde bulunan sözcüklerin gün yüzüne çıkarılmasıyla da mümkün olabilmektedir. Evde, okulda veya sokakta oynarken konuşan, tartışan, kavga eden veya iltifat eden çocuk pasif kelime hazinesindeki sözcükleri de kullanmak mecburiyetinde kalacak, zamanla bunları aktif hale getirecektir. Sürekli okuyan ve dinleyen çocuğun pasif kelimeleri artarken, sürekli konuşan ve yazan çocuğun ise aktif kelimeleri artış gösterecektir.

2.1.17. Edinme ve Öğrenmenin Farkı

Çocukların dili edinme sürecinin henüz anne karnındayken başladığı herkesçe bilinen bir gerçektir. Doğduktan sonra da çevreyle olan etkileşimine bağlı olarak bu süreç devam etmektedir.

Konuşma becerisinin doğuştan geldiği ve insan zihninde genetik olarak var olduğu bu konuyla ilgilenen kişilerin çoğunluğu tarafından kabul görmüştür. İnsana sonsuz sözcük öğrenebilme ve istediği kadar çok cümle kurabilme imkânı veren bu dil yetisinin edinimi belli bir süreci kapsar.

Çocuk dili edinme sürecinde dilin her türlü özelliğini önce zihninde depolar, belli bir düzeye gelince kullanabilmek için girişimlerde bulunur. Belli bir yaşa kadar çocuk hep gözlemci ve araştırmacıdır, dili aşamalar halinde edinmektedir.

En önemli görevi iletişim olan dilimizin çalışma şekli mesaj ve anlam üzerine kuruludur. Çocuğun dili edinmesi çevresinden çocuğa aktarılan mesajları anlaması ve biriktirmesi olarak gerçekleşir. Krashen dilsel yeteneklerin oluşumunda ve gelişiminde iki farklı süreç olduğunu ortaya koyar. Bunlardan ilki duyular üzerine merkezlenen kapalı *implicite*, bilinçsiz ve içgüdüsel süreçtir. Buna edinim *acquisition* denir. İkincisi ise biçim veya dilbilgisi üzerine kurulan bilinçli açık *explicite* süreçtir ve buna da öğrenme denir (Kara, 2004, s. 311).

Edinme, çocuğun dilini anlama ve kendini ifade etme aracı olarak kullanması sürecinde doğru ve düzgün iletişim kurabilmesinin altyapısının oluşturulmasıdır. Bu altyapının doğal gelişim sürecidir. Evde anne babasını dinleyen çocuk aile içi iletişimde kullanılan sözcükleri edinir.

Pazarda alışveriş yaparken pazarda en çok kullanılan sözcükleri edinir. Farklı uluslardan insanlarla veya farklı yörelerden gelmiş insanların olduğu ortamlarda bu insanlara özgü sözcükleri edinir. Edinme bilinçli ve bilinçsiz olarak sürekli gerçekleşmeye devam eder.

Günlük yaşamımızda farkında olmadan edinim davranışı içerisinde olduğumuz çokça an vardır. Sokakta yürürken duyduğumuz bir şeyi bir müddet sonra telaffuz ettiğimizi fark ederiz. Hâlbuki ona kulak verip dinlemişliğimiz yoktur. Öğrenip tekrar etmek gibi bir davranış içerisine de girmediğimizi biliriz.

Bazen durup dururken bir kelime dilimizin ucuna gelir ve söyleriz. Söylediğimiz kelimenin ne olduğunu veya neden söylediğimizi bilmediğimizi fark edince çok şaşırırız. Bunlar hep bilinç dışı sözcük veya cümle ediniminin sonuçlarıdır.

Televizyonlarda veya radyolarda duyduğumuz ve hiç beğenmediğimiz bir şarkıyı daha sonra mırıldandığımızı fark etmek çok can sıkıcı bir durumdur. Şarkıyı beğenmediğimiz için zaten dinlememiştir. Öğrenmek için de herhangi bir gayret sarf etmeyiz hatta dinlememek için kanalı değiştiririz. Bu istenmeyen durumun sebebi o şarkıyı çok fazla duymaktır. Biz istemesek de beynimizin bu şarkıyı edinmesidir (Şenel, 2006).

Öğrenme ise bir dilin yapısı, kulları ve özellikleri ile ilgili bilgilerin isteğimiz dâhilinde yani bilinçli olarak kazanılması veya geliştirilmesi sürecini kapsar. Öğrenme bir dilin gramer yapısının kazanılması ve bu kazanım sonucunda düzgün bir ifade yeteneğinin ortaya çıkması ile tamamlanır (Kara, 2004, s. 312).

Bilgiyi öğrenebilmemiz için, onu bize öğretecek bir öğretmen ve onun rehberliğinde bir öğretme süreci gerekir. Edinme süreci, öğrenme sürecine doğru gider; fakat öğrenme sonucunda her zaman edinme gerçekleşmeyebilir.

Sigara içmenin zararlı olduğunu küçük yaşlardan itibaren öğreniriz. Çocuklarımıza da sigaranın zararlarını anlatırız. Belirli gün ve haftalarda bu konuya dikkat çekmek için konferanslar düzenlendiği bilinir. Televizyonlarda ve radyolarda bilinçlendirme amaçlı kamu spotları, kısa filmler sıkça yayınlanmaktadır.

Sigara paketlerinin üzerinde verdiği zararlara dair resimleruyarıcı semboller bulunur ve sigara içmenin sonucunda ortaya çıkan hastalıklar yazılıdır. Okullarda öğretmenler sürekli bu konuya değinir, varsa bu alışkanlığı edinen öğrenciler cezalandırılır. Bütün bunlara rağmen sigaraya başlayan çocukların ve içmeye devam eden yetişkinlerin sayısı azalmak bir yana dursun sürekli artmaktadır. Çocuklarımız sigaranın zararlı olduğunu *öğrenmiş* olsa da, sigara içme alışkanlığını *edinmiş* oldukları için zararlı olduğunu bile içmeye devam ederler. Edinilmiş bir davranışı öğrenmeler yoluyla değiştirmek çok zordur.

Çocuklarımızın dilini doğru ve etkin bir şekilde kullanabilmesi için edinim sürecini öncelikli kılmak gereklidir. Sadece bilgi toplamak dilde gelişmeyi sağlamaz. Krashen bu konudaki görüşlerini (Kara, 2004, s. 312) aşağıdaki beş hipotez ile açıklamıştır:

2.1.17.1. Edinme ile Öğrenmenin Zıtlığı Hipotezi:

İnsanlar için bir dili doğru bir şekilde kullanmanın şartlarından biri edinme diğeri ise öğrenmedir. Edinme bilinçsizce ve sürekli olarak gerçekleşirken, öğrenme bilinçli ve istenilen zamanlarda ortaya çıkar.

Edinme sürecinde kişi dil bilgisinin ve biçimlerin farkında olmazlar. Edinme süreci dili anlamaya yönelik bir süreçtir. Öğrenme ise dilin kurallarını bilip iletişim kurmak için konuştuğumuz anda, bu kurallara dikkat etmeyi gerektirir.

Kitap okurken, film izlerken veya bir gösteriyi seyrederken, o sırada konuşulan dili ediniyoruz ve edindiklerimiz bilinçaltında muhafaza ediliyor. Öğrencilik hayatı boyunca Türkçe derslerinde dilbilgisi kurallarını öğrenen bir birey kendisiyle sohbet eden bir yabancıyla, konuşması esnasında Türkçe sözcüklerde yaptığı yanlışlarını anında tespit edebiliyor fakat bunun hangi dilbilgisi kuralının ihlali olduğunu söyleyemeyebiliyor.

Türkçe alanında uzman kişiler haricinde diğer bütün Türkçe konuşan bireyler büyük oranlarda sözcük ve cümle hatalarını tespit edebilir fakat bunun hangi kuralın ihlali olduğunu açıklayamaz. Bu durum hayat boyu edindikleri dilin kurallarını ve dilbilgisini unutmadıklarını ve bilinçaltında muhafaza ettiklerini gösteriyor.

Öğrenmek bilinçlidir, edinme gibi farkında olmadan yapılamaz. Yaşamımız boyunca kendimizi ifade etmek için konuşuruz. Hata yaparsak karşımızdaki bunu düzeltir ve biz de bunu düşünerek tekrar aynı hatayı yapmamaya çalışırız. Bu sayede kuralları isteyerek ve pratik yaparak elde ederiz.

Öğrenciyken girdiğimiz Türkçe veya diğer sözel derslerde konuştuğumuz veya yazdıklarımızda yanlış olduğunda öğretmenlerimiz hatalarımızı düzeltir. Biz de hatalı olduğumuz noktaları tekrar düşünüp bunlar için gerekli doğru kuralları benimseriz. Aynı şekilde, sonradan öğrendiğimiz bir dili konuşurken cümle kurmadan önce düşünürüz. O dilin kurallarını gözden geçirir, kurduğumuz cümlenin kurallara uyup uymadığına bakarız. Uygunsa cümleyi kurarız.

Bazen de bir cümleyi düşünmeden söyleyip hata yaptığımızı fark edince geri döner aynı cümleyi düzelterek söyleriz. Bütün bunlar öğrenme sonucu elde ettiğimiz kuralların varlığı sayesinde.

Krashen'e göre dile hâkim olmamızı sağlayan şey edinimdir. Edinim, öğrenmeden daha mühim ve önceliklidir (Kara, 2004, s. 312). Eğitimde kişisel farklılıkların olduğu herkes tarafından kabul edilmesine rağmen, dil edinimi dünyanın her yerinde bütün bireylerde aynı şekilde gerçekleşir.

Bir çocuğun doğup büyümesindeki fiziksel süreç gibi, tüm bireyler önce anne karnında gelişir, dünyaya gelir. Bebeklik dönemini yaşar ve ilerleyen zamanlarda yetişkinliğe doğru yol alır. Tüm dünyada bu durum aynıdır. Kimse yetişkin fiziğinin özelliklerine sahip olarak doğmaz.

Birinci dili yani anadili edinmek herhangi bir gayret gerektirmez. Doğuştan gelen dil edinim cihazımız hep açıktır, ömür boyu dil edinmeye müsait olarak bekler.

2.1.17.2. Doğal Sıra Hipotezi:

Çocuklar dili edinmeye başladığı andan itibaren dilbilgisi kurallarını da edinmeye başlar. Karshen'in bu hipotezine göre dilbilgisi ile ilgili kurallar belli bir sıra ile edinilir. Bazı kurallar erkenden edinilirken bazıları ise daha geç edinilmektedir.

Çocuğun bu kuralları edinme noktasında çabucak edindiği veya edinmesinin daha uzun sürdüğü de olmaktadır. Tezimizin konusuyla bağlantılı olarak, dildeki hatalar ve konuşma bozuklukları bu doğal edinme sürecinin belirtileridir.

2.1.17.3. Monitör veya Editör Hipotezi:

Krashen'e göre her insanda, sözcük veya cümle üretimi sırasında, bu üretilenlerin biçimini düzenleyen ve değiştiren bir *denetleyici* diğer adıyla bir *monitör* vardır. Bu denetleyici, kişi sözcük veya cümle üretirken, üretmeden önce ve ürettikten sonra çalışabilir (Kara, 2004, s. 312).

İlk dilimizde yani anadilde her zaman kurallara dikkat ederek konuşmayız. Dil konusunda uzman kişiler dışında birçoğumuz dili doğru olduğunu hissettiğimiz şekilde kullanırız.

Her insanın monitörünün performansı aynı değildir, başarı durumları kişiden kişiye değişir. Monitörünü en etkili şekilde kullanmaya çalışan bireylerin konuşmalarının yavaşladığı görülür. Monitör aşırı derecede kullanma taraftarı olan kişilerin konuşmaları akıcılıktan uzaklaşmaktadır.

Diğer yandan monitör kullanma taraftarı olmayan veya yetersiz derecede monitör kullanıcıları ise dili öğrenememiş veya dilin kurallarını kullanmaya gerek duymayan kişilerdir. Bu kişilerin konuşma esnasında yaptığı hatalar karşı tarafı rahatsız edebilmektedir. Ayrıca ifade ve kullanım yanlışları iletişim sorununa sebep olabilmektedir.

Günlük yaşamımızda monitör kullanımı faydalı olmakla beraber, monitörümüzü kullanmak için yeterli zamanımızın olması da gereklidir. Aceleyle işe giderken yolda bir arkadaşımızla karşılaştığımızda onunla ayaküstü sohbet ederken monitör kullanma

şansımız olmayabilir. Bir an evvel gideceğimiz yere varma düşüncesiyle kuralları aklımıza getiremeyiz. Kuralları bilmek, onları doğru ve etkili kullanabilmek için yeterli olduğumuz anlamına gelmez.

Bankacılarla konuşurken, konuşma esnasında kullandıkları bankacılık sektörüne ait sözcük ve kavramlar müşteriler tarafından çoğu zaman anlaşılammaktadır. Fakat bankacılar bunun farkında olmazlar. Kendileri yıllarca bu kavramları kullanıp benimsedikleri için karşısındakinin anlamasına şaşırırlar. Aynı şey Türkçe öğretmenleri için de geçerlidir.

Yıllarca aynı dilbilgisi kurallarını ve Türkçe dersi konuları öğrencilerine öğreten bir öğretmen bir süre sonra bunların çok basit olduğuna kanaat getirir ve öğrencilerinin bunları öğrenme noktasında zorlanmalarını şaşkınlıkla karşılar. Öğretmene göre bu konular veya kurallar çok basittir, öğrencilerinde bir problem olduğunu bile düşünebilir. Hâlbuki yılların verdiği benimseme sonucu öyleymiş gibi görünsede bu konuları ve kuralları anlamak o kadar da kolay değildir.

Kuralları tam olarak bilsek de beynimiz sözcükleri veya cümleleri hem üretip hem doğruluğunu kontrol edemez. İnsan konuştuklarında veya yazdıklarında kendi hatasını hemen fark edemez. Öğretmenlerin hazırladığı sınavları birbirine kontrol ettirmesi ve birbirlerinin yanlışlarını düzeltmesi buna en güzel örnektir. Yılların birikimiyle dilin kurallarına hâkim olmuş öğretmenler bile dikkatsizlik sonucu hatalar yapabilmektedir. Bu da beynimizin hem üretip hem de düzeltmeyeceğinin göstergesidir.

Denetim mekanizması olan monitörün doğru kullanabilmesi için aşağıdaki şartların oluşması gerekmektedir:

1. *Yeterli vakit:* Bilinen kuralların doğru bir şekilde kullanılması için yeterli vakte sahip olunması gerekmektedir.
2. *Odaklanma:* Sözlener sözcüğün veya kurulan cümlenin yapısının doğru olup olmadığını anlamak için tüm dikkatimizi toplayarak ürettiğimiz sözcük ve cümlelere yoğunlaşmamız gerekir.
3. *Dilbilgisi altyapısı:* Monitörünü kullanacak kişinin dili iyi öğrenmesi ve dilin kurallarını uygulaması gerektiğini bilmesi gerekir.

Bütün bunlar değerlendirildiğinde monitör kullanımının en uygun olduğu anın dilbilgisi sınavları olduğu görülmektedir. Dilbilgisi sınavında bütün dikkatimizi sınava veririz. Sınavı doğru sonuçlandırmak için bütün kuralları gözümüzün önüne getiririz. Bunun için ayrılan bir süre de olduğu için monitör kullanımı üst düzeydedir. Günlük yaşamda gerçekleşmeyen koşullar ancak böyle sınavlarda tam olarak gerçekleşmektedir.

Okullarda öğretmenlerimizin yapmaya çalıştığı şey iletişim kurmaya engel olmadan monitörünü etkili kullanabilen çocuklar yetiştirmektir. Hem düzgün konuşan hem de sağlıklı iletişim kuran bireyler toplumumuzu ileriye taşıyacaktır.

2.1.17.4. Anlaşılabilir Mesaj Hipotezi:

Edinim sürecinde çocuğun, uzunca bir müddet sessiz kalarak sadece anlamları biriktirdiği bir gerçektir. Diğer bütün edinimler bunun sonucunda ve buna bağlı olarak gerçekleşir. Öğrenmede ise anlam edinilmeden önce yapılar kavranmaya çalışılır.

Mesaj hipotezi, dil konusunun zamana dayalı olarak nasıl iyi düzeye kadar geliştiğinin cevabını vermeye çalışır. Dil konusundaki gelişme durumu, sahip olduğumuz dil seviyesinin biraz üstündeki yapıları öğrenerek ilerler. Yani bildiğimize yakın olan, bildiğimizden biraz daha üstün anlam ve yapıları öğrenerek dilimizi geliştiririz (Kara, 2004, s. 312).

Dil seviyemizi geliştirmenin en güzel yolu okumak ve anlaşılabilir konuşmaları dinlemekle olur. Çocuklarımızı gözlemlediğimizde okuyan ve seviyeli konuşmalar yapanların diğerlerine göre yazma ve konuşma çalışmaları sırasında daha üretici olduklarını görürüz. Üretim yeteneği öğretmen tarafından verilemez. Kişi kendi üretim yeteneğini kuvvetlendirir.

2.1.17.5. Filtre Hipotezi:

Bu hipoteze göre edinilen anlam ve kavramların anlaşılması, öğretici ile ilişkilerin iyi olması, edinen kişinin moralinin iyi olması, özgüveninin tam olması gibi filtrelerden etkilenir. Dili edinen çocuğun motivasyonu düşük olursa, özgüven eksikliği olursa, sürekli endişeli ve korku içerisinde olursa edinme iyi gerçekleşmez. Dil edinimi birçok faktörden etkilenir (Kara, 2004, s. 312).

Neşeli ve iletişime açık bir çocuk kendisi gibi diğer çocuklarla sohbet ederken dili edinme noktasında üst düzey gelişim gösterebilir. Kaygı olmayan ortamlarda sohbet eden bireyler de aynı şekilde dili verimli seviyede edinebilir.

Özgüveni yüksek olan ve motivasyonu iyi durumda olan çocuklar dili daha rahat edinirler. Toplum içinde sosyalleşmekten korkamayan, kendini utandıracak şeylerden çekinmeyen çocuklar dili edinme noktasında hızlı gelişim göstermektedirler.

Değindiğimiz faktörler dili edinme noktasında bazı çocukların beyinlerinin bu işe açık olması bazılarının ise kapalı olmasının sebebinin açıklamaktadır. Öğrenci bu faktörler sebebiyle beynini kapatmışsa anlamları anlasa bile edinme noktasında başarılı olamayacaktır.

Sınıfta utandırılmış ve aşağılanmış bir öğrenci duygusal yönden düşük seviyede olacağı için sınıfta faydalı bilgiler edinmeye beynini kapatmıştır. Sınıfı utanılacak veya küçük düşülecek bir yer olarak görmektedir.

Çocukların dili edinmeye en müsait olduğu an kaygı seviyesinin en az olduğu sıcak ve samimi ortamlardır. Bu anlarda edindiği anlaşılabilir mesajların içerdiği anlamlar dilini geliştirir.

Edinme süreci her yerde öğrenme sürecinden daha önemli olarak ön plana çıkıyor. Edinme olmadan yapılmış öğrenmeler, birbiri üzerine rastgele yığılmış tuğlalar gibi geçici ve güvensiz olduğu anlaşılıyor. Edinme, çimento misali öğrenmeleri sağlamlaştırıyor, anlamlı ve kullanılabilir hale getiriyor.

James Asher de öğrenme kuramı, ruh bilim ve hümanistik yaklaşımlardan yararlanarak geliştirdiği Tüm Fiziksel Tepki Yöntemindebu konuyu el almıştır.Asher'e göre beynin farklı bölümleri farklı işlevler üstlenir. Beynimizin sol yarısının dil ile ilgili etkinliklerde; sağ yarısının ise davranışla ilgili etkinliklerde daha baskın olduğunu tespit etmiştir (Yavuz, 2011, s. 32).

Dil beynin sağ bölümünün çalışmasıyla kazanılır. Sol beyin, sağ beyin çalışmasını izler ve öğrenir. Yeterli düzeyde öğrenme sağ beyin tarafından oluşturulduğunda sol harekete geçer (Kara, 2004, s. 313). Çocuklar konuşma aşamasına geçmeden önce kendi dillerini edinme ve anlama çabası içerisindeyler. Anadilini edinirken ebeveynlerinin ve yakın çevrelerinin emir ve komutlarını anlar, bunlara tepki

verirler. Yeni doğmuş bir bebek aylarca ebeveynlerini dinler, çevresine kulak verir. Belirli bir süre sonucunda işittiği sesleri anlamlandırmaya başlar ve belli tepkiler verir. Daha sonra kendini konuşmaya müsait hissettiğinde konuşmaya başlar.

Tüm Fiziksel Tepki Yöntemi sözlü emirlerin yerine getirilmesine dayalı fiziksel etkinlikler aracılığıyla, öncelikle işittiğini anlama yeteneğini daha sonra da zorlama olmaksızın sözlü ifadeleri başlatmaya yönelik bir yöntemdir. James Asher bu konuda (Yavuz, 2011, s. 32-33) üç varsayım ortaya atmıştır:

1. *Biyo-Program Varsayımı:* Doğuştan sahip olduğumuz bu program ana dili edinimi için en uygun yolu seçer. Çocuklara konuşmaya başlamadan önce duyduğunu anlama edinimi kazanırlar. Duyduğunu anlamak, anne ve babasının sözlü komutlarını anlama ve bunlara tepki verme ile ortaya çıkar. Çocukta duyduğunu anlama yeteneği gelişince, fazla zorlanmadan konuşma becerisi görülmeye başlar.
2. *Beynin İş Bölümü Varsayımı:* Sağ ve sol beynin öğrenme işlevleri birbirinden farklıdır. Beynin iki ayrı lobunda değişik öğrenme işlevleri belirlenir. Çocuk anadilini sağ beyin lobunun işlevi olan fiziksel eylemlerle edinir.
3. *Kaygı:* Çocuğun kaygı düzeyinin fazlaca yüksek olması ve öğrenme ile öğrenilecek şeyler arasına kaygı dâhil olduğunda, edinme ve öğrenme engellenmiş olur. Başarılı bir dil edinimi için kaygının ortadan kaldırılması gerekir. Stres, korku, endişe çocukların dil ile aralarındaki en büyük engellerden biridir. Çocuk için eğlenceli ve rahat bir ortam oluşturulmak dil edinimi için idealdir.

Son zamanlarda beynin yapısı ile edinme ve öğrenmenin ilişkisi araştırılmaktadır. Beynin öğrenme işini nasıl gerçekleştirdiğine dair sorular, bu araştırmaların doğmasına sebep olmuştur. Beynin yapısı ve bireysel farklılıklara göre edinme ve öğrenmedeki değişiklikler anlaşılmaya çalışılmıştır.

Beynin sağ lobunu çok kullanan çocukların zorluk çekmesinin sebebi eğitimin sol beyne göre ayarlanmasından mı kaynaklanır sorusuna yanıt bulmak bunlardan biridir. Beynimizdeki milyarlarca hücrenin büyük çoğunluğu düşünme ve öğrenme için çalışmaktadır.

Yeni ve eski bilgilerin birleştirilmesi beynimizi saran sinir hücreleri sayesinde olmaktadır. Aşağıda önerilen beynin dil gelişimi ile ilgili hususlar (Altmışdört, 2013, s. 58-59), öğrenme noktasında bireye önemli ilerleme fırsatı sağlayacağı düşünülmektedir:

- a. Çocuk doğduğu andan itibaren beyne ne kadar bilgi girişi olursa beynimizdeki snaptik bağlar o kadar saçaklanıp çoğalmaktadır. Yeterince bilgi girişi olmazsa bu saçaklanma da az olmaktadır.
- b. Beyninin farklı loblarını kullanan çocukların öğrenme biçimleri birbirinden farklılık göstermektedir. Bu durum öğrenme ortamında dikkate alınmalıdır.
- c. Beynin farklı yarım küreleri farklı öğrenme şekillerine tepki verdiği için, dil öğrenen çocuklara görsel, işitsel, dokunsal gibi farklı uyarılar sunulmalıdır.
- d. Beynimizin bazı bölümleri yaşam boyu edindiğimiz deneyimlerle sonradan şekillenmektedir. Bu sebeple çocuğun istediği öğrenme deneyimlerini yaşamasına izin verilmelidir.
- e. Uzun ve sıkıcı dersler yerine kısa süreli belleğe hitap edecek parçalar halinde bilgiler çocuğa sunulmalıdır.
- f. Kalıcı öğrenmelerin sağlanması ve beynin tüm kısımlarının faaliyete geçmesi için öğrenme yöntemleri, hafıza teknikleri ve öğrenme stratejileri belleği uyanık tutmak için kullanılmalıdır.
- g. Bireylerin dikkat süreleri ve zaman ilerledikçe beyninin yorulması dikkate alınarak öğrenme periyotları düzenlenmelidir.
- h. Dikkati dağıtacak fazla uyarınlı öğrenme ortamları yerine daha sade ortamlar tercih edilmelidir. Öğrenmenin yapıldığı ortamın çevresi de buna uygun olarak düzenlenmelidir.

Konuyla ilgili yazdıklarımızın genelinden de anlaşıldığı gibi edinme ve öğrenme birbiriyle iç içe olsa da ciddi anlamda birbirinden farklılık göstermektedir. Dile dair en kalıcı öğrenmelerin temelinde sağlıklı bir edinme mutlaka yer almaktadır.

Edinme olmadan yapılan bir öğrenme çimento olmadan duvar yapmaya çalışmak gibi boş ve kalıcı olmayan bir uğraştan ibarettir.

2.1.18. Çocuğun Dil Gelişiminde Televizyon, Tablet ve Bilgisayarın Etkileri

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte kitle iletişim araçları da oldukça gelişmiş, sahip olunması kolay ve ucuz bir hale gelmiştir. Radyolara olan rağbet azalsa da

televizyonlar artık her evin olmazsa olmazlarından biridir. Üstelik gelişen teknoloji ile birlikte bilgisayarın yaptığı her şeyi yapabilen televizyonlar üretilip piyasaya sürülmeye başlanmıştır.

Televizyonlarda çocuklar için hazırlanan programlara bakıldığında çok farklı türde oldukları görülebilir. Şiddet içerikli çizgi filmler, sevgi ve öğüt içerikli çizgi filmler, çocuk dizileri, çocukların yarıştırdığı ödüllü programlar, eğitici ve geliştirici programlar ve çocuk filmleri olmak üzere birçok program çocukların izlemesine hazır halde sunulmaktadır.

Bilinçli olarak seçilen bazı faydalı programlar ebeveyn gözetiminde çocuklara aşağıdaki (Tönel, 2007, s. 2)(akt. Emir, 2011, s. 38) faydaları sağlayabilmektedir.

- a. Televizyonda izlediği programlarda geçen birçok kelimeyi kendi sözcük dağarcığına katabilir.
- b. Yaratıcı düşünme ve üretme noktasında çocuğa eğlenceli fikirler kazandırabilir.
- c. Televizyonda izlediği farklı coğrafyaları, farklı türde hayvanları, insan hareketlerini ve yiyecekleri tanıyıp bilgi sahibi olabilir.
- d. Teknoloji, mekanik elektronik veya bilim gibi konuları merak edip kitaplardan araştırmasına ve ilgi alanı edinmesine yardım edebilir.
- e. Televizyondaki karakterlerle birlikte gülüp, oynayıp zıplayıp mutlu olabilir, özellikle sokağa çıkamadığı soğuk kış günlerinde sıkıntısını giderebilir.

Okula başlamadan önce çocukların en çok izlediği programlar çizgi filmlerdir. Hızlı, renkli, komik ve sürükleyici olması gibi sebeplerle çocukları kendine bağlamaktadır. Her çizgi film çocukların izlemesine müsait olmayabildiği için ebeveynlerin bu konuda hassas olması, sadece faydalı olanları seçip izleterek bu durumu çocuğun lehine çevirmelidir. Eğitici ve kaliteli çizgi filmlerin ebeveyn denetiminde düzenli ve kontrollü olarak izletilmesinin çocuğun zihinsel gelişimine faydalı olduğu anlaşılmıştır (Muslugüme, 2016, s. 16). Televizyon sayesinde öğretme imkânı bulamayacağımız şeyleri öğretebilir, evde fırsat bulamayacağımız deney, kurgu veya araştırmaları izleyip kendi yaşamış gibi tecrübe etmesine yardımcı olabiliriz.

Şiddet içerikli bilim kurgu, savaş ve macera türü film ve çizgi filmler ebeveynler ve eğitimciler tarafından kesinlikle uygun görülmeyip izlenmesi sakıncalı olarak

nitelendirilmektedir. Sosyal ortamlarda veya okulda bu tarz programları izleyen çocuklar gördüğü şeylerden etkilenip argo, küfür ve kavgaya teşvik içerikli sözcükleri hiçbir sebep yokken söylemekte ve çevresindekilerden tepki almaktadır. Ayrıca ilerleyen yaşamlarında iletişim noktasında ciddi sıkıntı çekmektedirler. Şiddet içerikli yayınlar sonucunda çocuğun çevresi ile bağları azalarak, içe kapanık mutsuz bir bireye dönüştüğü görülebilmektedir (Altıncılıç, 2014, s. 2). Günlük yaşamda karşılaştığı şiddet içerikli manzaralar da çocuk tarafından doğal karşılanmaya başlayacaktır.

Günümüzde eğitici ve geliştirici amaçla hazırlanan ve çocuklara fayda sağlaması ümit edilen birçok televizyon programı mevcuttur. Bu programların amacı çocuklara hayal gücünü kullanmayı öğretmek, erken yaşta bilgiyi edindirmek, dinleme ve anlama yeteneğini geliştirmek, sevgi ve saygıyı aşılama, temizlik ve doğa bilinci kazandırmak, işbirliği ve paylaşmanın önemini benimsetmek gibi olumlu davranışları kazandırmaktır. Bu programların en önemli amaçlarından biri de anadili gelişimini hızlandırıp okul çağına yetecek bir seviye kazandırmaktır (Haktanır, 2007, s. 107) (akt. Emir, 2011, s. 31). Her şeyde olduğu gibi faydalı olduğu düşünülen bu programların da fazlası zarar olup çocuklarımıza çok uzun zaman dilimlerinde izletilmemesi, günlük olarak belirli bir müddeti geçmemesi gerekir.

Belgesel tarzı veya kültürel varlıkların sergilendiği televizyon programlarının ebeveynlerin denetiminde çocuğa izletilmesi ise çok büyük faydalar sağlayabilir (Muslugüme, 2016, s. 15). Farklı ülkeleri gören ve o ülkeler ait bitkileri, hayvanları tanıyan çocuk büyük bir zevkle bunları tanımaya çalışacak, sorular soracak ve diliyle birlikte kültürünün de gelişmesine katkı sağlayacaktır. Çevresine anlatabileceği ilginç bilgileri olan çocuk konuşmaya ve iletişim kurmaya daha heveslidir.

İçinde yaşadığımız yüzyılda giderek tembelleşen ve çocuklara ayırdığı zamanı azaltan bazı sorumsuz ebeveynler çocuklarına bakma sorumluluğunu da televizyona devredip, düşüncesizce televizyon karşısına oturttukları masum çocuklarından ileride ruhsal problemleri olan, iletişim sıkıntısı çeken, erken yaşta maruz kaldığı kötü bilgilerin etkisiyle kafası karışmış bireyler yetiştirmektedir.

Son dönemde akıllı telefonların çoğalmasıyla birlikte tablet yaygınlığı da artmış, makul fiyatlarla herkes için uygun bir telefon ve tablet bulunabilmesi kolaylaşmıştır. Elbette bu araçların yaygınlaşması ve herkesçe kullanılabilmesi ülkemiz ve milletimiz için faydalı olmuş, bilgiye ulaşım kolaylaşmıştır. Öğrencilerin bilimsel ve kültürel

gelişimini artırmak için verilen ödevler bu teknolojik araçlar sayesinde internetten kolayca bulunabilmektedir. Ayrıca öğretmenlerle internet üzerinden iletişim kurma, öğrencilere ödev yollama, toplu bilgi dağıtım mesajı atma gibi faydaları da vardır (Tuncer, 2000, s. 206). Fakat bu araçlar faydasının yanında çocuklarımız için yepyeni sorunların başlangıcına da önayak olmuştur.

Aşırı derecede tablet kullanımı çocukları robotlaştırmakta, hiçbir şeyden zevk almayan mutsuz ve ruhsuz çocuklar ortaya çıkmaktadır. Çok küçük yaşlarda başlayan tablet ve bilgisayar kullanımının çocuğun matematik ve analitik yeteneklerini körelttiği okul çağına gelince öğrenme bozukluğu ve dikkat eksikliği çektiği, bazı uzmanlar tarafından halka anlatılmaktadır. En yakın arkadaşı bilgisayar olan, bir tuşa basarak bütün gününü geçiren, hiç konuşmayan, arkadaşlık ilişkisi kuramayan, teknoloji delisi bir nesil maalesef ortaya çıkmaya başlamıştır (Muslu ve Bolışık, 2009, s. 445). Konuşmayan ve iletişim kurmayan bir bireyin dili kullanma yeteneği gelişmediği gibi dili anlama yeteneği de yetersiz kalmaktadır.

Aile bireylerinin hepsinin kendine ait bir teknolojik oyuncakının olması bireylerin birbiri ile olan iletişimini kısıtlamıştır. Baba muhasebe kayıtları, haberler ve banka işlemleri gibi konular için dizüstü bilgisayarını ve telefonunu kullanır. Anne televizyondan haftalık dizilerini izler, aynı anda telefonundan arkadaşlarıyla mesajlaşır. Evin büyük oğlu/kızı telefonu ile sosyal medyada gezer. Küçükler, maalesef ki yürümeyi bile öğrenmeden tablet oynamaya başlamaktadır, tabletlerine yüklediği en son sürüm çevrimiçi oyunlarda ilerleme kaydedebilmek için yemek yemeyi bile unutarak oyun dünyasına gömülür. Sonuç olarak ortaya çıkan tabloya bakıldığında çocukları için vakit ayırmayan ebeveynler, hayata dair bilgileri edinmeleri gereken en temel kişiler olan ebeveynleriyle iletişim kurma ihtiyacı hissetmeyen çocuklar ortaya çıkar. En üzücü olan ise ebeveynler çocuklarının eline tutuşturdukları bu pahalı oyuncaklarla, istedikleri her şeyi anında ellerine vermekle iyi anne baba olduklarını düşünüp mutlu mesut hayatlarına devam etmektedirler.

Tarihin en eski çağlarından beri dil gelişimi, zihinsel gelişim ve yeni bilgilere ulaşmanın en faydalı ve en harika yolu olan kitap okuma alışkanlığı, dikkat çekici ve her şeye ulaşmanın en kolay yolunu en eğlenceli şekilde bize sunan tablet, televizyon, bilgisayar ve telefonlar karşısında gitgide değer kaybetmektedir. Çocuğunun kitap okumamasından şikâyet eden ebeveynler, öğretilerden bu konuya bir çözüm

bulmalarını istemektedir. Çünkü kaybolan okuma alışkanlığı ile birlikte çocuğun öğrenme gücü azalmakta, bunu paralel olarak akademik başarı da düşük olmaktadır. Okuma alışkanlığının çocuğa kazandırdığı zihinsel gelişim, anadilini doğru ve yeterli bir şekilde kullanma gücü, kelime dağarcığının gelişmesi, sağlıklı ve güçlü bir kişilik geliştirme, iletişimi becerilerinin gelişmesi gibi faydalarda mahrum kalmaktadır (Aksaçlıoğlu ve Yılmaz, 2007, s. 6). Akademik başarıların düşmesinde en büyük zararı gören Türkçe dersi olurken, bu durumdan en çok muzdarip olanlar Türkçe öğretmenleri olmuştur.

Çocukları harekete geçiren şey merak ve oyun isteğidir (Altunkılıç, 2014, s. 6). Bilgisayar, tablet ve televizyonlarda hazır olarak sunulan ve özellikle çocuğu etkisi altına alması için özenle yapılmış oyun ve programlar karşısında kitaplar, çocuğun gözüne sönük ve donuk görünmektedir. Kolayca elde edilebilen, bir tuşla saatlerce meşgul olunabilen oyunlar ve filmler çocuğu tembellikle birlikte kafasını kullanmamaya da alıştırmaktadır. Günümüzde herkesin sebebini merak ettiği sorunların başında kitaba olan çocuk ilgisinin azalması gelmektedir.

Bir çocuğa kitap okuma isteği kazandırmak ona verilecek en büyük ve en değerli hediyedir. Hayat boyu başarısının temeli olan dil yeteneğinin çok iyi düzeye gelebilmesi ancak okuma ile mümkündür. Televizyon tablet ve bilgisayarın esiri olmamış bir çocuk aşağıdaki sebeplerle (Aksaçlıoğlu ve Yılmaz, 2007, s. 7) kitap okumaya doğal bir ilgi duyacaktır:

- a. Kitapla tanışıp okuma davranışından hoşlandığı için,
- b. Boş zamanlarında en çabuk ulaşabildiği eğlence aracı kitap olduğu için,
- c. Eğitimde başarısını arttırabilmek için,
- d. Ebeveynlerini veya özendiği kişileri kitap okurken görüp onları model aldıkları için,
- e. Okuldan kitap okuma ödevleri veya proje çalışmaları verildiği için,
- f. Toplumda saygın olabilmek, arkadaş çevresinde itibar kazanabilmek veya bir gruba ait olabilmek için okur.

İcat edildiği yıllarda çok büyük boyutlu ve çok pahalı olmasıyla öne çıkan bilgisayarlar geçen zaman zarfında giderek küçülmüş ve ucuzlamıştır. Bugün bilgisayar sahibi olmak çok kolay ve ucuzdur. Örneğin Amerika'da 1984 yılında evinde bilgisayar bulunan aile oranı %18 iken 2000 yılına geldiğinde bu oran %51 seviyesine ulaşmıştır.

Ülkemizde *DİE* tarafından yapılan *Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanımı* isimli çalışmada bilgisayar kullanımının %18, internet kullanımının %14 olduğunu ve önceki yıllara göre hızla artış gösterdiğini tespit etmiştir (Muslu ve Bolışık, 2009, s. 445). Bu durum her evde bir bilgisayar olmasını tetiklemiş, çocukların ebeveynlerinden bilgisayar talep etmesini arttırmıştır. Bilgisayar kullanımının da bazı olumlu ve olumsuz sonuçları olduğu aşikârdır.

Bilgiye ulaşımı kolaylaştıran internet ile birlikte bilgisayar müthiş bir bilgi edinme ve öğrenme aracı olarak bilinçli çocuklara rehber olabilmektedir. Dünyaya açılan bir kapı olarak çocuğun gelişimine müthiş bir katkı yapabilir (Tuncer, 2000, s. 206). Ufkunu açıp vatani ve milleti için benzersiz çalışmalar yapmasının ipuçlarını elde etmesine yardımcı olabilir.

İlgi duyduğu konularda araştırma yapıp öğrenme isteğini ve yeteneğini arttırabilir. Bunun sonucunda ebeveynlerinden alacağı olumlu tepkilerle başarı duygusunu tatmin edebilir. Öğrenme ile başarı duygusunu tatmin eden çocukların başarılı olması daha kolay olabilmektedir.

Eğitim hayatında yaşanan olumsuzluklardan biri olan uzun süre hastalanma veya yatağa mahkûm olma sebebiyle okula gidemeyen bir çocuk kaçırdığı dersleri internetten dinleyip/izleyip devam edemediği derslerin açıklarını kapatma noktasında ilerleme kaydedebilir. Ayrıca istediği şekilde yönetebileceği ve kademeli olarak ilerleyebileceği programlara ve içeriklere erişim şansı olduğu için en iyi düzeyde öğrenmeye yardımcı olabilmektedir.

Çocukların bilgisayar kullanma sebepleri incelendiğinde oyun oynamak en başta gelmektedir. Daha sonra ödev yapmak, okul dersleri konusunda bilgi edinmek, merak ettiklerini araştırmak ve film izlemek gelmektedir (Aksaçlıoğlu ve Yılmaz, 2007, s. 11). Ebeveynlerin bilgisayar ile çocuk ilişkisi konusunda gereken duyarlılığı göstermemesi veya çocukların zekâsını kullanarak ebeveynlerinin kandırıp uzun süre bilgisayar başında kalması gibi sebeplerle bazı olumsuz durumlar ortaya çıkabilmektedir.

İnternet erişimine olan kolaylık çocuğun çevrimiçi oyun oynama, sosyal medyada gezinti, blog yazma gibi konularda bağımlı olmasına sebep olmaktadır. Özellikle oyun bağımlılığı oynanan oyunların içeriğine göre ciddi zararlar verebilmektedir. Şiddet düşkünlüğü, sosyal uyumsuzluk ve internet üzerinden çeşitli

tehlikelere maruz kalma sıkıntısıyla birlikte zamanla sosyal yaşamdan kopmayla birlikte içine kapanıklık ortaya çıkmaktadır (Çelen, Çelik ve Seferoğlu, 2011, s. 648). Oyun bağımlısı olan çocuklar ödev yapmamakta, sınavlara hazırlanmamakta ve kitap okumamaktadır. Bu durum okul başarısını düşürdüğü gibi öğretmen öğrenci ilişkisinin de gitgide kötüleşmesine sebep olmaktadır. Beyni akşamdan kalma oyun görüntüleriyle dolmuş ve yorulmuş bir çocuk okulda anlatılan hiçbir şeyi anlayamamaktadır. Velilerin bu durumun farkına varıp müdahale etmeye çalıştığı zamanlarda çocuk ile ailesi arasında ciddi kavgalar yaşanmakta, aile içi huzursuzluk meydana gelmektedir. Konuşmayan, yazmayan, iletişim kuramayan kısacası hiçbir dilsel aktiviteye ihtiyaç duymadığını zanneden bir çocuğun dil gelişimi bu olumsuz durumdan çok ciddi zarar görmektedir.

Televizyon, tablet ve bilgisayarın ortaya çıkardığı zararlı sonuçlar büyük ölçüde benzerlikler göstermektedir. Hepsi de yanlış kullanıldığı zaman çocuğu ait olduğu doğal ortamından koparıp eve kapanan sağlıksız ve içine kapanık sorunlu bireylere dönüştürmektedir. Okul başarısı düşük, öğretmenini sevmeyen, öğretmenin sevmediği, arkadaşlarıyla konuşmayan, ailesiyle kavgalı bir çocuğun durumu zamanla iyice kötüleşmektedir. Okumayan, kaliteli bir bilgi birikimi olmayan çocuklar geleceğe dair hayaller kurmamakta, kendisine hedef koymamaktadır. Ana dilini de düzgün kullanamayan çocuk hayatının geri kalanında başarısız olacağı için bu duruma düşen çocuklara ciddi yardımda bulunulmalı, mümkünse bu durum ortaya çıkmadan veliler bilinçlendirilmeli, çocuk için faydalı olan yönde desteklenmelidir.

2.1.19. Sözcüğün Oluşumu

Ne zaman ve nasıl doğduğu ile ilgili pek fazla bilgi sahibi olamadığımız dile dair merak edilen pek çok husus vardır. Kavram ve dil arasındaki bağın rastgele mi yoksa nedenli olarak mı oluştuğu sorusu bunlardan biridir.

Çok eski zamanlarda başlayan dil üzerine yapılan araştırmalarda, konuyu araştıran dilciler bu bağlantının doğal veya rastlantısal olduğu noktasında çatışma içinde olmuşlardır (Demirci, 2014, s. 26). Sürekli gelişen ve değişen dünyamızda dil de zorunlu bir değişim ve gelişim içerisindedir.

Bir dilin kelime hazinesi onun sermayesi kabul ediliyorsa, o dildeki sözcük üretimi de milli bir üretim olarak kabul edilir. Her dil bu ihtiyacını karşılamak adına

kendi içinden yeni sözcükler üretmeye çalışmıştır. Buna kelime yaratmak (nêologisme) neolojizm adı verilir (Banguoğlu, 1995, s. 154). Yeni icatlar, yeni ihtiyaçlar, yeni meslekler veya keşfedilen yeni yerler doğal veya rastlantısal bir sözcük türetme mecburiyetini doğurmuştur.

Gelişen dünyada insanların ihtiyaçlarına paralel olarak yeni sözcüklerin türetilmesi gerekmektedir. Her toplumun gelişim alanı ve gelişim düzeyi farklı olduğu için ortaya çıkan sözcükler de farklı olmaktadır.

Vardar' a (2002) göre sözcük türetmek; türetme ya da bileştirmeyoluyla sözlükbirimlerden yeni birimler yaratılmasını sağlayan dilsel üretim süreçlerinin tümü olarak tanımlanır.

Kendi has yaşamıyla her toplum birbirinden ayrılır. Aynı ülke içerisinde yöreler arasında bile ciddi farklılıklar olduğu düşünüldüğünde türetilen sözcüklerin çeşitlilik göstermesi pek de şaşırtıcı değildir.

Sözcük türetme bir üretkenliktir. Eklerle sözcük türetmeden farklı olarak başka yöntemler de vardır. Anlam etkilenmesi, birleştirme, çeviriyle aktarma, derleme, eksiltme, genelleşme, hece birleştirme (yarıdan birleştirme), ikilemeler, örneksene, karma, kırpma, ödünçleme, tarama, uydurma ve yerel sözcük türetme (halk etimolojisi) olarak çok çeşitli yöntemler mevcuttur (Hazar, 2015, s. 1650).

Dilin ilk kez edinilmeye başladığı zaman bebeklik çağıdır. İhtiyaçlarını anlatmak ve çevresiyle iletişim kurma isteği duyan minikler dili kullanma aşamasında çeşitli sözcükler söylemektedir. Bunların bazıları bizim tarafımızdan dil yanlışlığı olarak görülür.

Literatürde, yeni kelimeler türetmek için üç araç kaydedilmiştir. Bunlar *birleştirme*, *türetme* ve *dönüştürme*. Birleştirme dildeki en üretken araçtır. Çocuklar basit taksonomileri kendileri inşa edebilirler. Türetme de çocukların kelime dağarcığını genişletmeleri için ayrı bir seçenek olup son eklerin yardımıyla yeni bir varlığı isimlendirip bunun sözlükteki bir boşluğu doldurmasını sağlayabilirler. Dönüştürme ise aynı zamanda bir *sıfırtüretme* olarak bir sözcüğün yalın halinde hiçbir değişiklik olmadan farklı bir kategoriye geçmesi halinde sözcük oluşumunun meydana gelmesidir. Bunlardan farklı olarak araştırmalar sonucunda elde edilen verilerde tespit edilen *tipik/karakteristik deyiş (characteristic expression)*, *uydurma/atmasyon (made-up)*

words) ve *değiştirim (substitution)* sözcük oluşturma yöntemleri bulunmuştur (Bal ve Sofu, 2014, s. 80).

Bazıları ise aktif olarak kullanımda olmasa bile büyükleri hayrete düşürecek kadar şaşırtıcı derecede doğru ve mantıklı sözcüklerdir. Sözcüğün oluşum şekilleri aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir.

2.1.19.1. *Analoji (Örnekseme)*

Vardar (2002) örneksemeyi; dilbilgisel ya da sözlüksel örneklere uygun yeni öğeleryaratılmasına, dilsel birimler arasındaki bir bağıntı aracılığıyla kurulan bir orantıdan kalkılarak yeni biçimler oluşturulmasına, kimi öğelerin anlıkta ilişki kurdukları başka öğelerin etkisiyle onlara benzer bir biçime girerek değişmesine yol açan süreç olarak tanımlamıştır.

Diller doğdukları günden beri kurallı ve kuralsız birçok gelişme ve değişime uğramıştır. Günlük yaşamda dilimizi kullanırken bile dil hala değişmeye devam eder. Bu değişim ve gelişim hiç durmaz.

Demirci'ye (2014) göre bir kelimenin veya yapının şekli örnek alınarak o kelimeye benzer yeni yapıların türetilmesine örnekseme denir. Analoji olarak da ifade edilen bu olayın temeli kıyas yoluyla türetmeye dayanır. Örnekseme yapmak için bir örnek bile yeterli olup yerli ve yabancı sözcüklerin tamamından örnek alınarak yapılabilmektedir.

Kurallar sonradan koyulduğu için dil, her zaman kurallardan önde gider. Dili kurallardan ibaret saymak büyük bir hatadır. İnsan bebekliğinde dili edinmeye başlayıp tam olarak öğrendikten sonra hep aynı dili konuşur. Fakat kuşaklar arasında dil farkları her zaman vardır.

Örnekseme sözcük oluşumu konusunda en önemlilerinden biri olmasına rağmen en geç fark edilenlerden biridir. Dilin oluşumunda, dildeki başlıca kelimelerin ortaya çıkmasında büyük katkısı vardır. Dilbilimciler örnekseme için *kural dışı türetme* adını kullanmaktadır.

Korkmaz *yakıştırma* adını verdiği bu durumu şöyle anlatır: “Şekil ve anlam bakımından dildeki bazı kelimelerin örnek alınması ve yakıştırma yolu ile onlara

benzetilerek yeni kelimeler türetilmesi; bir kelimedeki şeklin başka bir kelimeye aktarılması olayı” (1992, s.168).

Dilimizde yeni olan sözcüklerin birçoğu bazı türetme yöntemleri sayesinde eskiden var olan sözcüklerden değiştirilerek ortaya çıkmaktadır. Aslında hep eski sözcükleri değiştirip yeni yorumlarla tekrar kullanırız.

Türk Dil Kurumunun Dilbilim Terimleri Sözlüğünde *örnekseme* dört grupta (akt. Paylan, 2015, s. 116) ele alınmıştır:

“1. Madde Örneksemesi (Özümlemeli Örnekseme, İç Örnekseme): Çarşamba sözcüğünden örnekseme yapılarak *pençşembih* sözcüğünün *perşembeye* dönüştürülmesi gibi.

2. Şekil, Yapılış Örneksemesi (Yaratıcı Örnekseme, Dış Örnekseme): *Alacağım* kelimesine bakılarak, *Alacaksın* şeklinde kullanılması gereken sözcüğün *Alacağın* olarak örneksenmesi gibi.

3. Sözlükçe Örnekseme (Orantılı Örnekseme): *Yalancı* kelimesinin şekline bakıp *sahici* sözcüğünün örneksenmesi gibi. Yalan’dan yalancı yapılıyorsa *sahi* sözcüğünden de *sahici* yapılır mantığıyla orantı yapıldığı için buna orantılı örnekseme adı da verilir.

4. Anlam Örneksemesi: *Vefakâr* ve *fedakâr* kelimesinin taşıdığı olumlu anlamlara bakılarak *cefakâr* kelimesinin aslında olumlu olmayan anlamının tam tersi olarak kullanılması gibi. Bu haliyle şekil bakımından birer örnekseme olan ilk üç örneksmeden farklı tutulmaktadır.

Dilimizde var olan sözcüklerin çoğunluğu örnekseme sayesinde oluşmuştur. Dilimize sözcük kazandıran başlıca yol olan türetme de örneksmeden yararlanır. Sözcüğün sonuna gelen ekler sözcüğün yeni manalar kazanmasını sağlar. Ortaya çıkan yeni kelimelerde, ek ile kökün kurduğu birliktelik örnek alınarak buna benzer birliktelikler kurulmaya çalışılmıştır. Örnekseme bu açıdan bize çok fazla sözcük katmıştır.

Bir köye giden rahip köy meydanında oynayan çocukları görür ve yanlarına gider. Onları yanına çağırıp isimlerini sorar. İlk çocuk adının *Sam* olduğunu söyler. Rahip çocuğun adının doğru söylenişinin *Samuel* olduğunu anlatır. İkinci çocuğun adını

sorduğunda çocuk *Lem* diye cevap verir. Rahip onun da adının doğrusunun *Lemuel* olduğunu anlatır. Üçüncü çocuğa ismini sorunca çocuk hemen *Jimuel* diye atılır. Rahip gülmeye başlar çünkü çocuğun adı *Jim* olduğu için arkadaşlarının ismine bakıp kendi isminin de doğrusunun bu olduğuna karar vermiştir. Hâlbuki çocuğun adı doğrudur. Buradan anlayacağımız, her örneksene halk dilinde nispeten bir kabul görür. Ortaya çıkan yeni kelime, dile adapte edilen örneksenyerek türetme işinin aslını bize gösterir (Erenoğlu, 2006, s. 312).

Örneksene diğer sözcük oluşturma yollarına da öncülük etmiştir. Diğer dillerden gelen sözcüklere benzetilerek yeni sözcükler edinilmiştir. *İmge* diye Türkçeleşen sözcük aslında Fransızcadan dilimize geçmiş olan *image* sözcüğüdür. Örneksene her türlü sözcük oluşumuna kaynaklık eden bir öncü niteliğindedir. *Söylem* sözcüğü de *eylem* sözcüğüne benzetilerek türetilmiş örneksene ürünü bir biçimdir (Vardar, 2002, s. 155). Aynı şekilde *korkunç* sözcüğünden örneksene yapılarak *ilginç* sözcüğü dilimizde mevcuttur (Korkmaz, 1992, s. 168).

Tuna (1986, s. 50-52) *örneklenme (örneksene-analogie, analogy)* adıyla belirlediği terimi, “belli bir şeklin veya fonotik eğilimin etkisiyle, benzer sözlerde, aynı şekil veya fonotik eğilimin genelleşmesi olayıdır” şeklinde açıkladıktan sonra (akt. Erenoğlu, 2006, s. 313) sınıflandırır:

I. İç Örneklenme

1. Gerçek Örneklenme (Gramatikal)

- a. Ses Örneklenmesi (Fonotik): *kidin* > *kiyin*
- b. Ses-Şekil Örneklenmesi: *ben+iñ +se* > *benimse*
- c. Şekil Örneklenmesi: Fr. mekanizasyon / atmasyon

2. Mana Örneklenmesi: *süt beyaz* / *züt siyah*

3. Yanlış Örneklenme (Analogy Fosse): +sA (bir şeyi istemek) ve +sI (...gibi saymak) eklerinin yakınlığından meydana gelen sözler: *küçümse-* / *mühim+se-* (*mühim+si*).

II. Dış Örneklenme (Analogie Logique / Yaratıcı Örneklenme (Logical Analogy))

1. Şekil Örneklenmesi: imam / uzam, biçim/yayım, yüksün/gereksin-
2. Mana Örneklenmesi: yansı-, gerçekleş-

III. Yazı Örneklenmesi:eder>eyer/eğer, ödle>öyle/ öğle.”

Sözcük oluşturma işiyle birlikte dilimizin her aşamasında örneklemenin etkisi görülür. Dilde kabul görmüş bir durum diğer şekillere örnekseme aracılığıyla aktarılır. Cümle bazında yatay ve dikey dizilimlerdeki değişimler aslında birer örnekseme örneğidir. Yatay dizilim demek cümlenin kuruluşu demektir. Dizilim içindeki cümle örneksenerek yeni cümle oluşturulur. *Bu gün hava güzel* cümlesi örnek alınarak *az önce kardeşim arandı* cümlesi oluşturulabilir. Dikey dizilim demek cümlede birbirinin yerine kullanılan sözcüklerin oluşturduğu yapı demektir. Yukarıdaki iki cümlede bu *gün* ile *az önce* sözcükleri, *hava* ile *kardeşim* sözcükleri ve *güzel* ile *arandı* sözcükleri dikey dizilimde yer alan ve örneksemeye başvurulmuş kuruluşlardır (Paylan, 2015, s.119).

Dilin kurallarına zıt olduğu veya dilin bozulmasına sebep olduğu iddia edilse de örnekseme dilin içinde doğal olarak vardır. Dili konuşan insanlar örneksemeyi kendiliğinden kullanır, herhangi bir yol göstermeye ihtiyaç duymazlar.

-*msa* eki ile *azımsa-*, *özümse-*, *küçümse-* gibi birkaç kelimedenden esinlenerek oluşturulan, dilimizde benzeri var olmadığı halde *gülümse-*, *çekimse-*, *anımsa-*, sözlerindeki gibi fiilin köküne aynı ekin geldiği zamanlar olabilmektedir. *Azımsa-*, *özümse-*, *küçümse* örnekleri *ben-im-se* kelimesindeki gibi aitlik ekinden örnekseyerek ortaya çıkmıştır. Muharrem Ergin (Ergin,1992, s.174) bunu şöyle açıklamaktadır:

“-*msa*, *-mse*, yapma veya olma ifade eden fiiller yapar. İşlevlik sahası geniş değildir. Ancak birkaç misalde görülür. *Az-ım-sa-*, *ben-im-se-*, *iyi-m-se-*, *kötü-m-se-*, *küçü-m-se-* misallerinde bu ek vardır. *Gül-üm-se-* fiili de bu misalleri andırıyor. Fakat onda *-msa* eki bir fiilden fiil yapma eki olarak görünmüyor. *-mse* ekinin buraya isimden yapılmış fiillerden benzetme yolu ile gelip yerleştiği ve *gül-ü-mse*'nin kişileşmiş bir şekil olduğu anlaşılmaktadır. Böyle değilse *gül-* fiilinden *-mile* yapılmış bir isim *-se* ile fiil yapılmıştır diye düşünülebilir.”

Gülümse- fiilinin ortaya çıkışı ile ilgili bu açıklamayı örnekseyerek türetmenin bir misali olarak anlayabiliriz. *Birliktelik* sözü isimlere eklenen *-lık* ekinin *-te* bulunma haline isim gibi kabul edilerek eklenmesi ile ortaya çıkmıştır. Bu yapı, *-lık* eki almış normal bir isim gibi çekim eklerini de kullanmaktadır. *Yaşıtsözcüğünden* örneksenerek

koşut, *kurultay* sözcüğünden örneksenerek *danıştay*, *sayıştaysöz*leri ortaya çıkmıştır. *Gardrop* sözü Fransızcadaki anlamı ile *elbise saklanan yer* demektir. Ama bu eşya dolaba benzediğinden dilimizde buna çok defa *gardolap* dendiğine şahit olmuşuzdur (Erenoğlu, 2006, s.314).

Aksan (1995, s. 105) Şiir Dili ve Türk Şiir Dili kitabında yer verdiği *Uzak Çağrışımlar* terimiyle örneksenin ne olduğunu açıklayıp örnek veriyor:

“Bizim *uzak kavram bağlantıları* olarak nitelediğimiz bu öğeler kimi zaman dilde, aşağıda ele alacağımız *sapma*’lar ve *yeni türetmeler*’le sağlanmaktadır. Tek tek öğelerin neden olduğu çağrışımlara örnek olarak aynı konudaki başka çalışmalarımızda da değindiğimiz bir sözcüğü göstermek istiyoruz: *Cemal Süreyya*’nın bir kitabına da ad olan şiiri, **Üvercinka** adını taşıyor. Bu Türkçede olmayan, şairin ürettiği bir öğedir. Saussure’ün “göstergenin çağrışım ilkeleri” başlığı altında ele aldığı konuda belirttiği gibi, göstergeler, kendileriyle ses yakınlığı olan başka göstergeleri çağrışırlar. Örneğin Türkçede olmayan *mülendis* gibi bir sözcüğü duyan Türklerin zihninde (yaptığımız deneylerde buna tanık olduk) ilk çağrıştırılan öge buna sesçe çok yakın olan *mühendis*’tir. *Dörek* de doğrudan doğruya *börek*’i çağrıştırmaktadır. Şairin bilinçli olarak kullandığını sandığımız *Üvercinka* da böylece, her şeyden önce güvercini çağrıştırmaktadır. Şiirde sözü edilen kadınla ve bu göstergeyle ilgili tasarımlar okuyan/dinleyen zihninde canlanmaktadır. Sözcüğün sonundaki *-ka* ise İslav kadınlarına getirilen bir küçültme ekidir. Gerek güvercin tasarımı, gerek İslav kadınları imgesi şiirde anlatılan kadınla birleştirilmekte, böylece, okuyan/dinleyen zihninde değişik ve zengin bir tasarımlar yumağı oluşturmaktadır.”

Teknoloji ve bilimin ilerlemesiyle ortaya çıkan yeni buluşlar, sonrasında keşfedilecek yeniliklere kapı aralamaktadır. Bir buluşun devamında ortaya çıkan yeni buluşlara isim verilirken önce uydurma(yakıştırma) yapılmakta daha sonra bu uydurmalarından örnekseme yapılarak yeni isimler türetilmektedir.

Dili yeni edinmeye başlamış çocukların oluşturduğu kullanım şekilleri örnekseme yoluyla oluşmaktadır. Çocuklar dili edinmeye ailesinden ve yakın çevresinden duydukları ile başlar. Duyduğu sözcük ile yapılan işi veya nesneyi eşleştirerek öğrenir. Lego parçaları gibi topladığı sözcükleri, yerinde kullanarak dilde ustalaşmaya çalışır. İhtiyaç duyduğu yeni sözcükleri ise o güne kadar edindiği kelime dağarcığından seçtiği bir sözcükten örnekseme yaparak türetmeye çalışır.

2.1.19.2. Yakıştırma (Uydurma)

Dünya genelindeki dillerin çoğunun oluşumunda uydurma vardır. Dillerin sahip olduğu başlıca sözcükler de bu yolla türetilmiş düşünülmemektedir. Yeni sözcük, keşfedilmemiş şey anlamına gelen *coinages* sözcüğüyle de İngilizce olarak ifade edilmektedir (Paylan, 2015, s. 44). Olmayan bir sözcük yaratmak, yepyeni bir sözcük ortaya çıkarmak olarak anlaşılabilir.

Aksoy (1981) Arapçada bulunmayan Arapça uydurma kelimeler olan *tatmin*, *tesir*, *teessüs*, *isticvap*, *istihsal*, *peşinen*, *felaket* gibi kelimeleri yüzlerce yıl boyunca kullandığımızı ifade ediyor. Atatürk'ün *açı* ve *üçgen* sözcüğünü; İnönü'nün *gelenek* sözcüğüne benzeterek *görenek* sözcüğünü uydurduğunu belirtiyor. Hali hazırda da bu gibi birçok kelime kullanılmaya devam etmektedir (s. 457).

Söylenişinden ve hâlihazırda kazandığı kötü anlamından dolayı kulağa biraz garip gelse de uydurma, dilimizdeki kelime üretim yollarından biridir. Dillerin doğuşunda kabul gören yaygın görüşe göre nesnelere, varlıkları ve kavramları isimlendirme sürecinde zaten uydurma yöntemi kullanılmıştır (Demirci, 2014, s. 150).

Uydurma kelime kategorileri için, çocuklar fonetik esaslara dayalı kendi icat ettikleri kelimeleri kullanmaktadırlar. Bu nedenle kullandıkları bazı kelimeler o anki durumun veya bağlamın içinde olmayan birisi için tahmin edilemezdir. *Bu evde koko oturuyor, bumbu içeceğim, daydaylarım oturuyor, kuşlar gugularıyla uçar, gugugibi cümlelerdeki uydurma sözcükler sadece o an, orada bulunan kişiler tarafından anlaşılabilir* (Bal ve Sofu, 2014, s. 87).

Dil devrimiyle birlikte uydurma sözcük üretimine hız verilmiştir. Yabancı sözcükler yerine öze dönüş amaçlı uydurma sözcükler bulunmuştur. TDK tarafından başlatılan özleşme hareketleri birçok kesim tarafından eleştirilmiştir. Bazı dil bilginleri bu konuya destek vermiş, bazıları ise şiddetle eleştirmiştir. Eleştirilerin başlıca sebebi olarak uydurma sözcüklerin devletin baskısıyla mecburi olarak dile girmesidir. Normalde bir sözcüğün halkın dilinden doğarak herkes tarafından anlaşılabilir beğenildikten sonra dile girmesi gerekmektedir. Fakat dil devriminin olduğu dönemin şartları düşünüldüğünde, buna pek müsait bir ortamın olmadığı anlaşılabilir. Eleştirilerin başka bir sebebi ise kural eksikliğidir. Uydurma ile sözcük türetilirken kuralsız hareket edilmesi tepki toplamıştır. Bazı dilciler Türkçenin ses dizgesine uyulması şartıyla uydurmayı desteklemiştir (Paylan, 2015, s. 44).

Uydurma kelimeler daha çok teknolojik ve bilimsel buluşlarda, sanattaki yenilik ve özgünlük ihtiyacında, mesleklerde ihtiyaç duyulan sözcüklerde ve gençlerin sosyal ortamlarında bazı durumları veya ihtiyaçları ifade ederken kullanılmaktadır.

Sosyal medyanın gelişmesiyle dilimize giren ve herkes tarafından benimsenen birçok uydurma sözcük şu an dilimizde aktif olarak kullanılmaktadır. Bazı sosyal medya araçlarının adı bile uydurmadır.

Uydurma sözcükler üretildikleri ülkenin sınırlarını aşarak diğer ülkelerin ve toplumların da diline girmektedirler. Teknolojik veya sanatsal olarak ileride olan toplumlar sahip oldukları uydurma sözcüklerin daha zayıf olan toplumların diline girmesiyle, o toplumlarda etki sahibi olmaktadır.

2.1.19.3. Kalıplaşma

Dilimizdeki ekler yapım eki ve çekim eki olarak iki şekilde ele alınır. Türkçenin zenginliği ve gücü bu eklerle türetilen kelimelerden gelir. Yapım ekleri, eklendiği sözcüğün anlamını değiştirerek yepyeni bir sözcük yapar. Yapım ekleri yapıcı çoğaltıcı eklerdir. Çekim ekleri, eklendiği sözcüğün anlamını değiştirmez, yeni kelimeler türetmez.

Kalıplaşma söz konusu olduğunda bu durum tamamen farklılaşabilmektedir. Yapım ekleri ve çekim eklerinin görevleri ve işleyiş şekilleri değişebilmektedir. Çekim ekleri de eklendiği kelime ile anlamca bağ kurup kaynaşabilir. Yapım ekleri gibi farklı anlamda kelimeler de türetebilir (Paylan, 2015, s. 55).

Dur- fiiline getirilen geçmiş zaman eki *-miş* çekim ekidir. Fiilin yapılaş zamanının geçmiş zamanda olduğunu bildirir. Fiilin anlamını değiştirmez veya yeni bir sözcüğe çevirmez. Fakat halk dilinde bu sözcük zamanla uzun bir ömre sahip olması istenen evlada isim olarak verilmiştir. *Durmuş* ismi çok yaşayan, uzun ömürlü olan, ortadan kaybolmayan yani duran kişi anlamını kazanmıştır. *Durdu ve Duran* isimleri de buna benzer oluşumlardır.

Dön- fiiline getirilen *er-* geniş zaman eki de çekim ekidir. Fiilin yapılaş zamanının geniş zaman çerçevesinde olduğunu bildirir. Türk mutfağının vazgeçilmez lezzeti olan ve dönerek pişen soslu et olan geleneksel yiyeceğimiz *Döner* kalıplaşma yoluyla ortaya çıkmıştır.

2.1.19.4. Son Ekleme(Suffixation)

Üretim yolları kelime tabanları ve belli bir anlatım için onlara eklenen eklerden, üretim eklerinden meydana gelir. Üretim yoluyla kelime oluşturmak demek bir taban ile

bir eki belirli kurallar çerçevesinde belirli bir kavramı ifade etmesi için bitiştirmek anlamına gelir. Türkçede sözcük kök ve gövdeleri, isim ve fiil kök ve gövdelerinden oluşur. Bunlara gelen ekler de birbirinden farklıdır. Dört ek türü vardır:

- 1.İsimden İsim Yapan Ekler
- 2.Fiilden İsim Yapan Ekler
- 3.İsimden Fiil Yapan Ekler
- 4.Fiilden Fiil Yapan Ekler (Şenel, 2009, s.103)

Dilde var olan gelişme ve değişimler her dilde farklıdır. Türkçemiz de bitişimli dillerden olup sözcük çekimi ve üretimi sadece sonekler *suffixe*ve ses kurallarına bağlı eklemeler *suffixation* yöntemiyle yapılması sebebiyle kelime ve söz büyük ölçüde değişime uğrar (Banguoğlu, 1995, s. 23).

Bu yöntem ayrıca çocukların sözsöz yenilikler için kendince edindiği dil kurallarından yola çıkarak kullandıkları kelimelerin sonuna eklediği eklerle yapılan sözcük oluşturma yöntemidir. Bu yöntemde-*dır* ekiyle yapılan ettirgen yapılar öne çıkmaktadır.***Çalıştırma*** *yapalım bunları derken* aslında *çalıştıralım* ifadesini kast ettiği halde sonuna eklediği eklerle fiili isimleştirmiştir.*Bu otomobili girdirdim* diyen çocuk hedef olarak yerine *koydum* veya *soktum* sözcüklerini kast etmektedir. *Burası, burasını yandırıyor* şeklindeki ifadesinde ise asıl söylemek istediği *yakıyor* sözcüğüdür (Bal ve Sofu, 2014, s. 86).

Parkta oynayan çocuğun annesine *anne beni kaydırağa çıktır* diyerek kaydırağa çıkma ihtiyacını annesine anlatmak amacıyla *çık-* fiilinin sonuna *-tır* yapım ekini getirebilmesi şaşırtıcıdır. Dilimizde aktif olarak kullanılmasa da dil kurallarına uygun ve çok doğru bir kullanım örneğidir.

2.1.19.5. Kısaltma

İnsan doğada en kolay ayakta kalabilen, çabuk adapte olabilme özelliğiyle diğer canlılara üstünlük sağlayabilen akıllı bir varlıktır. Aklını kullanan insan her şeyin kolay yolunu keşfetmeye çalışmış, sürekli yeni yollar ve yöntemler bulmuştur. İnsan için en makul olanı en kolay ve en kullanışlı olanıdır.

Dilde de aynı mantığı kullanan insanlar, kendilerini ifade etmekte kullandıkları sözcükleri veya nesnelere isim olarak verdikleri sözcükleri mümkün olduğunca kısa ve kolay olacak şekilde kullanma eğiliminde olmuşlardır. Bu kısaltmaların bazen dilleri daha ilerde gösterme çabası olarak bile yapıldığı olmuştur.

Demirci'ye (2014) göre kısaltma birden fazla yolla yapılan ve dillerde yaygın olarak kullanılan kelime üretme yollarından biridir. Ancak türetme ve birleştirme kadar yaygın değildir. Bütünleme sınavı için *büt*, matematik dersi için *mat* sözcüğünün kullanılması buna örnek gösterilebilir.

Vardar'a (2002) göre bir sözcüğü veya sözcük öbeğini olduğundan daha kısa hale getirmeye kısaltma denir. İki farklı şekilde gerçekleşebilir: Güdikleme yoluyla kısaltma yani *otomobil* yerine *oto* denilmesi ve eksilti yoluyla kısaltma yani *patlıcan kızartması* yerine *kızartma* demek gibi.

Kısaltmalar yazılı ve sözlü iletişimde zamandan ve enerjiden tasarruf ettirdiği için özellikle gelişmiş toplumlarda kalabalık şehirlerde veya işlerin yoğun olduğu insan topluluklarında çok tercih edilmektedir (Paylan, 2015,s. 97).

İnsanlar günlük kullanımda söylenişini uzun bulduğu veya söylemekte zorlandığı sözcükleri bilerek ve isteyerek kısaltma çabası içerisindeyler. Kısaltılmış hali daha cazip gelmekte, aynı dili konuşan insanlar tarafından, bu kısaltmaların makul olanları hemen benimsenmektedir.

Günlük hayatta sıkça kullandığımız kurum, mekân, unvan gibi çoğunlukla birkaç sözcükten oluşan bazen de bir sözcükten meydana gelen yapılara kısaltma denir. Dilde kolaylık olması için belli harflerin seçilerek yapıldığı bu yöntem, modern zamanlarda sıkça kullanılan bir yol olmuştur. Herkes tarafından benimsenip sıklıkla kullanıldığı için bir sözcük gibi değişmez bir yapıya sahip olurlar. GATA, TÖMER, İTÜ, MİT örneklerindeki gibi (Kalfa, 2005, s. 201).

Kurum ve kuruluş isimlerinin kısaltılarak oluşturduğu TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi), ODTÜ (Ortadoğu Teknik Üniversitesi) kısaltmalara örnektir. Ayrıca günümüzde hepimizin sıkça kullandığı kelime yerine geçen bazı kısaltmalar da vardır. AVM (Alışveriş Merkezi) , ABD (Amerika Birleşik Devletleri), NASA (National Aeronautics and Space Administration)

ve TDK (Türk Dil Kurumu) gibi kısaltmalar günlük yaşamımızda kelime yerine kullandığımız kısaltmalardır.

Milletlerarası ve milli tanınmış kısaltmalar sözlükte gösterilir. Özel kısaltmalar ise yayımlarda veya cetvel halinde verilir. Yeni zamanlarda çok kelime kurum adlarının veya cins adlarının ilk harf veya hecelerini nokta olamadan yan yana getirerek kısaltma yapmak yaygınlaşmaktadır. *ABD* (Amerika Birleşik Devletleri), *AET* (Avrupa Ekonomik Topluluğu), *TEK* (Türkiye Elektrik Kurumu) gibi (Banguoğlu, 1995, s. 130).

Bazı sözcüklerin anlamını değiştirmeden kısaltarak yeni ve daha kullanışlı sözcükler ortaya çıkardığımız da olmuştur. Fotoğraf sözcüğü yerine *foto*, santimetre sözcüğü yerine *santim*, telefon yerine *tel*, numara yerine *no* ve milimetre yerine *milim* kısaltmalarının çok aktif olarak kullanıldığına hepimiz şahit olmuşuzdur. Bu sözcüklerin dilimize kazandırılması hep kısaltma sayesinde.

2.1.19.6. Ödünçleme

Bir dilin ihtiyaç duyduğu sözcükleri başka dillerden alarak kendi bünyesine katmasıdır. Bu alım işlemi sırasında, alınacak kelime özümsemeli, dilin yapısına uygun hale getirilmeli, anlamca uyum göstermeli ve ses yapısıyla uyumlu olmalıdır. Ne var ki bazı sözcüklerin hiç değişime uğramadan alınıp kabul edildiği de olmuştur (Paylan, 2015, s. 124).

Başka dilden öge almak ya da bir sözlükbirimi bir dilbilgisi sınıfından başkasına geçirme olarak da açıklanan ödünçleme aşırı boyutlarda yapıldığı zaman dilin dengesinde ve saydamlığında bozulmalar görülür. Türk Dil Devrimi böyle bir tehlikeye karşı alınmış etkili bir tedbirdir (Vardar, 2002, s. 15).

Yeryüzünde dünya ile bağlantısı olmadan varlığını sürdüren birkaç kabile dışında başka dillerden etkilenmeden var olabilen dil yoktur. Bütün diller birbirinden etkilenir. Bu etkileşim esnasında en çok gerçekleşen durum kelime alışveriştir. Ödünçlemede *alıntı* ve *verinti* olmak üzere iki terim vardır. Alınan sözcüklere *alıntı* veya *ödünçkelimeler* denirken, verilenlere Karaağaç (2008) *verinti* terimini kullanmayı tercih eder (akt. Demirci, 2014, s. 332).

Diller ne kadar gelişmiş olursa olsun birbiri ile etkileşime geçtiği takdirde kendi aralarında sözcük alışverişi yaparlar. İletişim kanallarının gelişmesiyle dünya küçücük

bir yer haline dönüşmüş, her türlü teknolojik gelişimler veya sosyal buluşlar sayesinde insanların ulaşabildiği sınırlar genişlemiştir. Uzak diyarlarda farklı kültürlerde yaşayan insanlar birbirlerini kolayca görebilmektedir. Bu durum dillerin etkileşimini de hızlandırmış, sözcük ödünçlenmesini artırmıştır.

Ödünçleme bir terimi kaynak dilden erek dile yazılışını yapısını ve fonolojisini muhafaza ederek aktarmaktır. Sager'e (1990) (akt. Karaman, 2009) göre ödünçleme *doğrudan ve uyarlamalı ödünçleme* olarak ikiye ayrılır. Doğrudan ödünçlemede terimin ses bilgisi, yazılışı ve yapısı erek dile uyarlanır, anlamsal değişime uğramaz. Türkçedeki *yoğurt* kelimesinin İngilizceye *yoghurt* olarak geçmesi gibi. Uyarlamalı ödünçlemede ise terim anlamsal olarak erek dilde değişime uğrar. Arapçadan alınan *hukuk ve ilahiyat* sözcükleri gibi.

Teknolojik, ekonomik ve kültürel yönden gelişmiş olan toplumların dilleri diğer dillere daha çok sözcük vermektedir. Ödünçlemenin yönü, gelişmiş toplumlardan gelişmemiş toplumlara doğru yani yukardan aşağıya doğru olmaktadır (Paylan, 2015, s. 125). Kitap sözcüğü Arapçadan, maç sözcüğü İngilizceden gelmektedir. Çünkü bu terimler ait olduğu milletlerde, bizden daha önce keşfedilmiş ve kullanılmaya başlanmıştır. Biz ise bu sözcükleri alıp dilimize kattık.

Sözcük alışverişinin birçok farklı sebebi vardır. Coğrafi sebeplere bakıldığında çevresi çok çeşitli devletlerle sınırlı olan ülkemiz, bu devletlerden sözcük almıştır. Yan yana olmak, ticari ilişkiler kurmak, savaşmak ve akrabalık bağları bu alışverişi başlatmıştır.

Orta Asya'dan başlayan göçleri sırasında Anadolu'ya kadar olan mesafede karşılaştıkları toplumlarla olan temasları sonucunda dilimize birçok yeni sözcük girmiştir. Ayrıca değişen coğrafyada yeni yaşam koşullarının getirdiği zorunluluklar olmaktadır. Bu zorunluluklar da dilimize yeni terim ve kavramların girişini hızlandırmıştır.

Farklı ulusları barındıran toplumlarda sözcük alışverişi de fazla olmaktadır. Fetihlerle genişleyen Osmanlı topraklarında yaşayan milletler arasında birçok sözcüğün değiş tokuş edildiği görülmüştür. Avrupa'nın ücra bir köşesinde küçük bir köyde Türkçe yemek isimleri duymak, Türkçe yazılar görmek ne kadar şaşırtıcı olursa olsun açıklaması ödünçleme ile yapılabilmektedir.

Nişanyan (2013, s. 341)geçmişte gazetelerde yazdığı çeşitli yazılarını topladığı *Kelimebaz* adlı kitabında *fasulye* sözcüğünün nasıl ödünçlendiğini *21 Kasım 2009* tarihli yazısında anlatmaktadır.

“Eski Yunancada **Phaleos**bu gün yediğimiz fasulyeden farklı olarak bilimsel *adivicia sativa* olan küçük taneli pek de tatlı bir şey olmayan, Anadolu’da yaşayan insanların *fiğ* dedikleri bir fasulye türüdür. Eski zamanlarda çok bilinen ve on bin yıldan uzun zamandır yetiştirilen bir bitki türüymüş. Yunancası ve Latincesi *faba* olan ve geliştirilmiş bir tür olanı ise doğu Akdeniz’den bu coğrafyaya getirilmiştir. Bizde sadece fasulye ezmesine *fava* denir. Arapçada ise **bakılla** yani sebze demek. Ne kadar önemli bir bitki olduğunu buradan anlayabiliyoruz. Amerika kıtasına has bir bitki olan bugünkü fasulye ise Avrupa’ya geldiğinde eski ismi buna uyarlanmış. Rumcası **Pasoli** olarak geçer.Türkçede bilinmeyen bir sebeple Rumcadan gelen balık sebze isimlerinin hep çoğul biçimleri kullanılır. Böylece **Pasolia** sözcüğünden *fasulya* olmuş. Daha sonra sözcüğün sonundaki *a* harfi inceltirilip kibarlaştırılmıştır.”

Gelişmiş toplumlar din, teknoloji ve sanat alanında *verinti* açısından baskın olsa da felaketler, coğrafi olaylar ve kültür söz konusu olduğunda az gelişmiş küçük toplumlar da gelişmiş toplumlara kelime verebilmektedir. *Kamikaze, tsunami, yoğurt, Buda, lama, safari* gibi sözcükler bölgesel olsa da tüm dünya dillerine yayılmıştır (Demirci, 2014, s. 332).

Suriye’deki savaştan kaçıp gelen mültecilerin ülkeye yayılmasıyla kültürel ve ticari bazı yenilikler ülkemize girmiştir.Suriye’den gelen mülteciler Türkçeyi öğrenmiş; bize de bazı kendi dillerinden sözcük öğretmişlerdir. Memleketlerindeki yemekleri sattıkları dükkânlarına gittiğimizde, sevilen yemek isimlerinin Türkler tarafından öğrenildiğini görebiliriz. Bu yemek isimleri zamanla ödünçleme yoluyla dilimize girecektir.

Dilimize en çok sözcük veren dillerden başta geleni Fransızcadır. *Filtre, roman, forum, parti, plan, general, kanal, virgül, kart, fuar, ceket, delege, komedi, gaf, ambalaj, ipotek, kazak, onur, alfabe, koleksiyon, analiz, sansür, müze, bagaj, bisküvi, bisiklet, terörist, krema, bobin, borsa, büfe, sempati, bürokrasi, kanepesentez, resepsiyon, kültür, demokrasi, hipodrom, endüstri, mikrop, risk, sekreter, sosyal, sistem, telgraf, üniversite, doktora* bu kelimelerden bazılarıdır (Paylan, 2015, s. 132).

Günümüzde dünya dili haline gelmiş olan İngilizce dilimize en çok sözcük katan dil haline gelmiştir. Özellikle bilim dilinin İngilizce olması her yeni teknolojik ve bilimsel gelişmeyle birlikte yeni İngilizce sözcükleri dilimize sokmaktadır. Dilimiz açısından bu durumun çok kötü sonuçları olmakla birlikte dil bilincini geliştiren çalışmalar bu bozucu etkiye engel olabilmek için mücadele etmektedir.

2.1.19.7. Yerlileştirme

Kelimelerin geçirdiği tarihsel değişimler tam olarak incelenmeden yapılan bir etimoloji insanları ikna etme şansına sahip değildir. Sağlam delillere dayanmadan yakıştırma ve uydurma ile sözcük yapma yöntemine yerlileştirme denir. Dilimizde yaygın olarak kullanılan *bakkal* sözcüğünü ele alırsak, kökü Arapçada *bakl* yani *sebze* anlamındadır (Demirci, 2014, s. 142). Halkımızın kastettiği *bakkal* ise *bakl* sözcüğünden türetilen isimle tam örtüşmemektedir.

Dünya üzerindeki bütün dillerde var olan bir türetme şekli olan yerlileştirme, bütünüyle halkın zekâsına ve hayal gücüne dayalı olarak ortaya çıkan kelimelerde görülür (Paylan, 2015, s. 151). Yerlileştirme ait olduğu toplumun milli ve manevi değerlerinin süzgecinden geçtiği için ulusal nitelikleri de içinde barındırır.

Banguoğlu'na (1995) göre dilin kelime yapma yolları iki şekilde tezahür eder. Birincisi halkın ihtiyaç duyduğu anda dili yapısına uyumlu ve pratik olarak türettiği yeni sözcüklerdir. Buna *halkça yapım (formation populaire)* adı verilir. İkincisi ise ilim, din ve sanat hayatını gerektirdiği yeni kavram karşılıkları olarak dilin yapısıyla uyumlu olan, aydın kişilerce ortaya çıkarılmış yeni sözcüklerdir. Bu sözcüklere ise *bilgince yapım (formation savante)* adı verilir.

Yerlileştirme başka dillerden alınan sözcüğün, halk tarafından yorumlanıp anlamlandırılarak sonucunda bilinmeyen bir kelimenin bilinir hale gelmesidir. Halk kendine göre yorumladığı sözcüğü özümser, yeni bir kelimeye dönüştürerek diline kazandırır. Bu durum yerlileştirme yolunun diğer bir türetme şekli olan ödünçlemeden farkının ortaya çıkmasının sağlar.

Kelimeler halkın diline düştüğünde söyleniş ve anlam bakımından ilk hallerinde olduğu gibi kalamazlar. Halkımız kelimelerdeki söyleyişleri kolaylaştırır, ihtiyaç duyduğu anlamları yorumladığı kelimeyle ilişkilendirir. Söylerken zorlandığı

kelimelerden hoşlanmaz. Dilin sürekli değişen ve gelişen bir varlık olmasında en etkin rolü oynayan sebep budur.

Halk tarafından yorumlanıp yanlış köklere bağlanan bazı kelimeler vardır. Bu kelimelerin nerden geldiği bilinemediği için söz dağarcığımızda ses olarak benzeyen bazı kelimelerle ilişkilendirilip kabullenilir. Halk arasında *yedi emin* olarak telaffuz edilen sözcük aslında *yedd-i emin*, *kameriye* sözcüğü ise *kamelya* olarak halkın süzgecinden geçip ortaya çıkmıştır. Halk tarafından yerlileştirilen sözcükler günlük dilde kullanılmasıyla birlikte zamanla dilde yayılmaya başlar. Herkes tarafından doğru ve makul bir sözcük haline gelir. *Ortanca* adıyla bildiğimiz halk arasında esprilere bile konu olan söz kalıpları ile meşhur olan bu çiçek isminin aslı Fransızcaya dayanmaktadır. Fransızca aslı olan *Hortensia* sözcüğüyle hiçbir alakası olmadığı halde dilimize böyle dâhil olmuştur (Akalin, 2014, s. 835).

Trask (2015)(akt. Boz, 2016) halk etimolojisi diye tabir ettiği yerlileştirmeyi, yapısı geçirimsiz olan bir sözcüğün yeniden yapılandırılarak daha geçirgen hale getirilmesi olarak tanımlıyor. Buna örnek olarak *bridegroom* sözcüğünü irdeliyor. İngilizcede önceleri erkek anlamına gelen *guma* sözcüğü varken bu sözcük gelin anlamındaki *bryd* kelimesiyle birleşerek *brydguma* sözcüğünü oluşturmuştur. Zamanla gizemli bir şekilde *guma* sözcüğü düşmüş ve *bridegroom* sözcüğü ortaya çıkmıştır. İlginç olan nokta ise *groom* sözcüğü *uşak* anlamına geldiği halde bugün *at bıkcısı* anlamında kullanılıyor.

Yerlileştirme yoluyla ortaya çıkan bazı sözcüklerin oluşumu halk arasında anlatılan ve gerçek olup olmadığı tam olarak bilinmeyen bazı efsanevi hikâyelere dayanır. Örneğin *Burdur* adıyla bilinen güzel ilimizin adının nerden geldiği, o bölgede yaşayan bazı vatandaşlarımız tarafından bir hikâyeye açıklanır. Burdur halkına göre atalarımız Orta Asya'dan göçüp Burdur yakınlarına geldiğinde burayı yurt tutmaya karar vermişler ve çevrelerine bakınmaya başlamışlar. Baktıkları her yer çok güzel olduğu için bir türlü karar verememişler. En sonunda bir şeye karar vermişler. Bir ok atıp okun düştüğü yere otağı kurup orayı merkez yapacaklarmış. Ok atılmış ve düştüğü yere kadar gitmişler. Okun düştüğü yeri bulan kişi *burada dur* demiş. Bu sözcüklerden zamanla söylene söylene *Burdur* olmuş ve o bölgenin ismi böyle kalmış. Bu hikâyenin kulağa makul gelmesiyle birlikte *Burdur* isminin daha önce burada kurulmuş olan

Latince bir yerleşim yerinin isminden gelme ihtimali de oldukça yüksektir. Fakat halk nezdinde böyle bir yorumlama yapılır ve buna daha çok itibar edilir.

Türkçe kökten gelen bazı sözcükler zamanla gözden düşerek halk dilinde kullanımı azalır. Bu sözcükler artık tek başına pek duyulmazlar. Deyim içinde veya ikileme adını verdiğimiz söz öbeklerinde görülürken bu sözcükler yaşanan zamana uydurulur gibi yeni bir şekil alırlar. Eski Türkçe bir sözcük olan *töz* kelimesi *kök* yani *kulağın kökü* anlamında kullanılırken günümüzde halk tarafından *kulaktozu* haline getirilerek kullanılmaya başlamıştır (Akalin, 2014, s. 835).

Bizans devletinin egemen olduğu zamanda *İkoniasminden* değiştirilmiş olan *Konya* ilinin ismi *kon* ile *ya!* ünlemine bağlandığı, *Giresun* adlı şehrimizin isminin ise Fatih Sultan Mehmet Han'ın paşasına verdiği *Giresun!* fermanına bağlanıp bu şekilde ortaya çıktığına inanılmaktadır (Önder, 1966)(akt. Köksal, 2007, s. 31) .

Yerlileştirme bazen de bir kişinin hayal gücüyle ortaya çıkıp yayılabilen sözcüklerden olur. Mantı dükkânı açmaya karar veren Ankaralı bir esnaf, dükkânına çok turist gelmesinin istediği için, onların en iyi anlayacağı dilin bu olduğunu düşündüğünden İngilizce bir sözcüğü dükkânına isim olarak seçmek istemiştir. İngilizce sözlüğe baktığında hayal kırıklığına uğrar. Çünkü mantı sözcüğünün İngilizce karşılığı yoktur. Bunun yerine *mantık* anlamına gelen *logic* kelimesini bulmuştur. Bu kelimeye Türkçede meslek ismi türetmeye yarayan *-ci* ekini getirerek kendince *mantıcı* anlamına gelen *logici* sözcüğünün ortaya çıkarmıştır.

2.1.19.8. Derleme

Morfolojik olarak aslında sözcük üretme yöntemi olmayan derleme önceden var olan sözcükleri toplumun tamamına kazandırma yöntemidir. Halk dilinde var olan sözcüklerin bölgesel olarak toplanıp günlük dile katılmasıdır (Demirci, 2014, s. 152).

Şenel'e (2009) göre derleme yabancı kelimelerin dilde fazlalaşması yüzünden dilden atılan sadece halk dilinde varlığını sürdüren Türkçe kelimelerin derlenip *Derleme Sözlüğü* adıyla yayımlanmasıdır.

Derleme yolu halkın dilinde kullanımda olan fakat yazılı kaynaklara aktarılmamış sözcüklerin toplanması ve kaydedilmesi işidir (Paylan, 2015, s. 79). Bu çalışma dilimizde ihtiyaç duyulan sözcükleri bulmak için yabancı sözcük kullanma

gafletine düşmek yerine zaten dilimizde yüzyıllardır var olan sözcükleri bulup gün yüzüne çıkarma çabasıdır. Birçok kıymetli hoca tarafından yapılan bu çalışmalar sayesinde kendi öz malımız olan sözcükler bulunup kaydedilmiştir. Daha sonra bu sözcükler halk dilinde kullanılmaya teşvik edilerek, yabancı sözcüklerin dilimize girişi engellenmiştir.

Köylerde konuşulan sözcüklere bakıldığında hiç duymadığımız veya duyunca yanlış telaffuz edildiğini düşündüğümüz birçok sözcük duyarız. Bu sözcükler araştırıldığında yanlış sandığımız kullanımın aslına en yakın ve doğru kullanım şekli olduğunu şaşırarak fark ederiz. Zaman içinde oluşan değişimlerle halkın dini, dili ve kültürü baskıyla veya zulümle değiştirilmeye çalışılsa da halk öz değerlerini hep yaşatır ve korur. Bu sebeple dilin en güvenilir kaynağı hep halkımız olmuştur.

Derleme yoluyla Türkçenin söz varlığına birçok sözcük katılmıştır. *Abartmak, albeni, almaşık, anı, asalak, aşama, atamak, ayırt, bağlam, bayındır, bitek, dayanak, devinmek, dolayı, eğitim, erek, gereksinmek, giysi, ilgeç ivedi, karşıt, nice, onarmak, onamak, ülkü, sav, yankı* bu sözcüklerden sadece birazıdır. Bu sözcükler dilimizin belleğinde zaten yer alıyorken şimdi sadece sözlü dilde değil yazı dilinde de kullanılır hale getirilmiştir. Daha sonra bu sözcüklerden ekleme yöntemiyle yeni sözcükler yapılmıştır. *Albeni* sözcüğünden *albenili*, *ivedi* sözcüğünden *ivedili* veya *ivedilik*, *oran* sözcüğünden *orantı*, *bayındır* sözcüğünden *bayındırlık*, *yankı* sözcüğünden *yankılanım* bu yolla türetilmiş sözcüklerdir (Akalın, 2014, s. 838).

2.1.19.9. Tipik/Karakteristik Değiş

Karakteristik değişler incelendiğinde çocukların bu yöntemi daha çok insan dışı varlıklarla ilgili olarak veya isim+fiilden oluşan pek de yaygın olmayan bazı sondan eklemeli sözcükler yerine kullandığı görülmüştür. *Kutu dandini yapıyor* derken insana has olan *uyuma* fiilinin yerine çocukça ifadesi olan *dandini* sözcüğünü kullanarak, cansız varlık olan kutunun durumunu *tipik/karakteristik deyişle* ifade ediyor. Kendisine sorulan *çocuklar niçin koşar?* Sorusuna *kuvvet getirmek için* cevabını veren çocuk bu ifadeyle aslında *kuvvetlenmek* veya *güçlenmek* diye bilinen sondan eklemeli yaygın kullanımı kast ediyor (Bal ve Sofu, 2014, s. 86).

2.1.19.10. Birleştirme

Dil kendi halinde bırakılarak gelişemez. Dili konuşanlar o dile katkı yapmadıkça zenginleşemez. İnsan müdahalesi olmadan dil ilerleme gösteremez. Gelişemeyen, zenginleşemeyen ve ilerleyemeyen bir dil çağa ayak uyduramadığı için bilim sanat ve teknoloji alanındaki ihtiyaçları ve yeni kavramları karşılayamaz. Bu sebeple her millet çeşitli kaynaklardan faydalanarak ortaya çıkardığı yöntemlerle yeni sözcükler türetir. Dil bu çabalarla zenginleşir ve güçlenir (Dizdaroğlu, 1962, s. 7).

Dilimizde yaygın olarak kullanılan sözcük türetme yöntemlerinden biri de birleştirmedir. Çeşitli birleştirme yöntemleri mevcuttur (Demirci, 2014, s. 147).

Sözcüklerden bazılarının hecelerinin yarısının veya parçalarının birleştirilerek ortaya yeni bir sözcük çıkarılmasına yarıdan bileştirme adı verilir. İlk sözcüğün başındaki hece ikinci sözcüğün sonundaki hece alınıp ilk halindeki anlamıyla ilişkili olacak şekilde yeni bir sözcüğün türetilmesidir.

Mobilyalarda veya döşemelerde kullanılan özellikle usta diye hitap ettiğimiz belirli meslek erbabının ağızında sıkça duyduğumuz *sunta* kelimesinin yabancı bir sözcük sananlarımız olmuştur. Hâlbuki bu sözcük yarıdan bileştirme yoluyla ortaya çıkmış Türkçe bir sözcüktür. *Suni tahta* anlamına gelen bu sözcüğün ilk ve son heceleri birleştirilmiştir.

Yarıdan bileştirme yöntemiyle oluşturulan *yaysat* sözcüğü *yayın satış* sözcüklerinden, denizde oluşan harekete verdiğimiz isim olan *gelgit* sözcüğü *gelip gitmek* sözcüklerinden, tekstil sektöründe sıkça duyduğumuz ve yabancı sözcük sandığımız *arge* sözcüğü *araştırma geliştirme* sözcüklerinden, evlerimizin yıllarca vazgeçilmez bir eşyası olarak kullanılan mobilyanın ismi olan *çekeyat* sözcüğü *çekip yatmak* sözcüklerinden, gençlerin en sık kullandığı *kanka* sözcüğü *kan kardeş* sözcüklerinden gelmektedir (Paylan, 2015, s.163).

Şenel'e (2009) göre *birleştirme* bir varlığı veya kavramı ifade etmek amacıyla iki ya da daha fazla sözcüğün kaynaşmasından yararlanılarak yeni sözcüklerin ortaya çıkarılmasıdır. *Alaşağı, albeni, sıkboğaz, kapkaç, gelgit, seçal, yapboz, veryansın, yazboz, sallabaş* gibi.

Çocukların yaptığı birleştirmelere bakıldığında *isim+isim* birleştirmelerinin ağırlıklı olduğu görülür. Bahsettikleri nesnenin türlerini tanımlamak için *isim+isim* birleşik kelimelerde köklerin kombinasyonlarını kullanırlar. *Adam kuş, çöpçü arabası, şarap çorbası gibi, anne lambası, salıncak böceği* gibi birleştirme sözcükler ortaya çıkarırlar (Bal ve Sofu, 2014, s. 84).

Son zamanlarda girişimci kişilerin açtığı yeni mekânların isimleri veya yeni ortaya çıkan nesnelerin isimleri de bu yöntemle belirlenmektedir. Yeni dükkân açan bir esnaf dükkânının dikkat çekmesi için veya dükkân sahibi iki kişi ise ikisinin de adını içermesi için yarıdan birleştirme yoluna başvurmuşlardır.

Bazen de çok ilginç şekilde yarıdan birleştirme yolunu tercih eden kişiler olabilmektedir. Futbolcu Suat Mamat'ın kızının isminin hikâyesi çok ilginçtir. Suat Mamat futbol maçında olduğu için kızının doğumuna şahit olamaz. Maçta atılan goller futbolcular Güngör ve Suat tarafından atıldığı için kızına bu isimlerin yarıdan birleştirilmesinden oluşan *Günsu* ismini vermiştir (Paylan, 2015, s. 166).

Yarıdan birleştirme zamanla oluşan veya kendiliğinden ortaya çıkan bir şey değildir. Diğer birçok dilde de kullanılan, bilerek ve amaçlı yapılan uğraşlar sonucunda ortaya çıkan bir türetme yoludur. Dilimizdeki kelime sayısının artmasına destek olarak kelime hazinemizi geliştirmemizi sağlayacaktır.

2.1.19.11. İkileme

İkilemeler aynı sözcüklerin, yakın ve karşıt anlamlı sözcüklerin ya da sesbenzerliği taşıyan sözcüklerin yinelenmesiyle oluşan sözcük öbekleridir (Heçilingirler, 2005, s. 41). İfade edilmek istenen duygu ve düşüncelerin anlamını pekiştirmek amacıyla bazı sözcüklerin tekrar edilmesiyle oluşan sözcük birleşmeleri de denilebilir. *Düşe kalka, lapa lapa, ufak tefek, ot çöp, çoluk çocuk, seve seve, eş dost, hışım akraba, irili ufaklı, çürük çarık ve mal mülk* ikilemelerimizden bazılarıdır. Bu ikilemeler zamanla kazandığı işlevsel anlamlarla değer kazanmış ve sözlük dağarcığımızı dâhil olmuştur.

Korkmaz (1992) ikilemeyi aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin tek bir sözcük gibi yan yana gelmesi olarak tanımlıyor. *Birer birer, delik deşik, köşe bucak, yalvarıp yakarmak, yorgun argın, düğün dernek, hışım akraba* sözcüklerini buna örnek gösteriyor.

Türkçede ikilemelerin sayısı oldukça fazladır. Hatipoğlu (1981) ikilemelerin yapı bakımından Türkçenin temellerine kadar inen bir özellik olduğunu savunur. Türkçenin yapısı başlı başına ele alınınca Türkçenin yaratma gücü ve zenginliğinin bir parçası olan ikilemelerin öneminin ortaya çıkacağını söyler.

İkilemeler oluşum şekillerine göre farklılık gösterirler. Aynı sözcüklerin tekrar edilmesi ile oluşan ikilemeler: *usul usul, hızlı hızlı, güzel güzel, tatlı tatlı, şırl şırl, pırl pırl, sıkı sıkı, dolu dolu* örneklerinde olduğu gibi.

Vardar (2002) ikilemeyi, anlama güç katmak amacıyla bir birimi, seslemi yineleme, aralarında benzerlik bulunan birimleri art arda kullanma olarak ifade ediyor. *Ölen ölene, güzel güzel, ev mev.*

Anlamdaş sözcüklerin birleşmesiyle oluşanlar: *şan şöhret, güçlü kuvvetli, zengin varlıklı, zarar ziyan, mutlu mesut, laf söz, evir çevir, ilgi alaka, sağlık sıhhat, köşe bucak, yorgun argın* örneklerinde olduğu gibi.

Karşıt anlamlı sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşanlar: *gide gele, düşe kalka, bata çıka, yata kalka, aşağı yukarı, iyi kötü, az çok, acı tatlı, ileri geri, büyük küçük, alt üst, dost düşman* örneklerinde olduğu gibi.

Benzer anlamlı sözcüklerin birleşmesinden oluşanlar: *yer yurt, ağrı sızı, eş dost, gelenek görenek, kılık kıyafet, sağ salim, yalan yanlış, üst baş, mal mülk, sorgu sual* örneklerinde olduğu gibi.

Anlam özelliklerine göre de oluşum farklılıkları gösterirler. Birinin anlamlı diğerinin anlamsız olduğu ikilemeler: *eski püskü, boy pos, yırtık pırtık, eğri büğrü, yarım yamalak, ezik büzük* örneklerinde olduğu gibi. Bazen de ikisi de anlamsız kelimelerden meydana gelir. *Çıtı pıtı, mırın kırın, eciş bücüş, ıvır zıvır, eften püften, kem küm* örneklerinde olduğu gibi.

2.1.19.12. Değişiririr (Substitution)

Anlatım ya da içerik düzleminde bir ögenin yerine bir başka öge bu değişikliğin öbür düzlemde de herhangi bir değişikliğe yol açıp açmadığını sınama işlemi; aynı dizilerde yer alan öğelerden birinin yerine dizimsel düzlemde bir başkasını koymadır. *Sel/tel* örneklerinde olduğu gibi (Vardar, 2002, s. 69)

Değişirim yöntemine değinildiğinde çocukların, ihtiyaç duyduğu kelimeyi yapmak için hedef kelimeyle benzer kategoride bulunan herkes tarafından bilinen bazı yaygın kelimeleri kullandığı görülür. *Bana mikrofonu çalsana* dediğinde asıl hedef kelime *plak* sözcüğüdür. Aynı doğrultuda *denizler geliyor* dediğinde *dalga* sözcüğünü; *bu seninplağın olsun* dediğinde *mikrofonu; tutarım, balta alır tutarım* dediğinde *olta* sözcüğünü hedef alarak ifade etmektedir (Bal ve Sofu, 2014, s. 86).

2.1.19.13. Metatez

Kelimelerin içindeki seslerin sırasında meydana gelen değişiklik veya seslerin kelime içindeki yer değiştirme olayıdır (Ulutaş, 2007, s. 117). Göçüşme veya yer değiştirme olarak da adlandırılır. Metatez oluşumu belli kurallara bağlı olarak ortaya çıkan bir durum değildir. Metatez oluşumunun sebebi araştırıldığında telaffuz kolaylığı veya söyleyiş rahatlığı amacıyla yapıldığı düşünülebilir. Ergin (1992) *yer değiştirme* adını verdiği metatez olayını; bir gramer birliğinde yan yana gelen iki sesin bazen yer değiştirdiği görülür ifadesiyle açıklar.

Metatez olayının dilimize söz zenginliği kazandırma açısından oldukça önemli faydalar sağladığını belirtmek gerekir. Sözcüğün içerisinde yer alan birbiriyle komşu veya birbirinden uzak harflerin yer değiştirmesi olan metatez sözcük türetme açısından verimlidir (Yıldırım, 1999, s. 657).

Nişanyan (2013, s. 375) geçmişte gazetelerde yazdığı çeşitli yazılarını topladığı *Kelimebaz* adlı kitabında metatez olayına değindiği bir yazısında şu örneği veriyor:

“Azericesi **öskürmek** olan bizim dilimizdeki **öksürmek** sözcüğünde *-s* ve *-k* metatez yoluyla yer değiştirmiştir. Bu sözcükte Azericesinin asıl olması, bizimkinin ise sonra olması gerekir. Çünkü bizde üzerinde pek kimsenin durmadığı *+gIr* eki vardır. Bu ek insan doğa seslerini taklit eden fiillerin yapımında kullanılır. Fakat uzun yıllar önce köreldiği için pek kullanılmamıştır. *Ba-gırmak, ça-gırmak, ö-gürmek, ge-girmek* gibi. Eşek sesinin aslı da *an-gırmak* sözcüğünden gelir. Bunlara en kuvvetli delil *sı-gırmak* sözcüğüdür çünkü ıslık çalmak ve cıvıldamak anlamındadır. Bugün *sığırıcık* dediğimiz kuşun isminin aslında *sı-gırcık* olduğu yani *sığır*’dan gelmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca *+sIr* diye bir ek olmadığına göre *aksırmak, tıksırmak ve öksürmek* sözcüklerinde */ks/* ikilisinin bulunması bunun ipucudur” (2013, s. 375).

Metatez genel olarak seslerin yer değiştirmesi olarak tanımlansa da daha çok ünsüz seslerin yer değiştirmesini örnek göstererek açıklanmıştır. Ünlü ile ünsüzün yer değiştirdiği metatez örnekleri fazla görülmemektedir.

Metatez olayı dillerin ses sistemiyle alakalı bir durum değildir. Belirli bir düzen veya ölçüye sahip olmadığı için dillerin ses tarihinin dışında yer alan bir olaydır (Karaağaç, 1991, s. 85). Günümüz Türkçesi olsun, geçmişte konuşulan Türk şivelerinde olsun birçok metatez örneği sıkça karşımıza çıkmaktadır. Yıllar içinde dilimizdeki birçok kelime metatez olayının Türk dillerindeki yaygınlığı sebebiyle değişime uğramıştır.

Genellikle sözcüğün içindeki bir harf veyabirden çok harfin yerinin değişmesiyle ortaya çıkan metatez olayı birbirine komşu olan seslerde meydana geliyorsa *yakın metatez*, uzak olan seslerde meydana geliyorsa *uzak metatez* olarak adlandırılır (Ulutaş, 2007, s. 118).

Dilbilimciler metatez olayının yaygınlığını sessiz harflerin karşılaşması sonucu ortaya çıkan söylenişin zorluğuna bağlamaktadır. Caferoğlu (1955) metatez olayının yalnızca Türk diline has olmadığını bütün dillerde görüldüğünü söylüyor. Ona göre metatez olayı bugüne kadar komşu veya uzak konsonantların yer değiştirmesi olarak düşünölmüş olsa da her şeyden önce diyalekt konuşanların konsonlar karşılaşmasından veya tokuşmasından ortaya çıkan deyim güçlüklerini gidermek amacıyla başvurdukları söylenebilir fakat metatez hadisesi yalnız konson değişme ve gelişmeleri ile ilgili değildir. Asimilasyon sonucu ortaya çıkan vokal yer değiştirmeleri de metateze dâhildir. *Hebar* sözcüğündeki *e-a* vokallerinin yer değiştirmesi sonucunda oluşan *haber*, *eskar* sözcüğündeki *e-a* vokallerinin yer değiştirmesi sonucunda oluşan *asker*, *elav* sözcüğündeki *e-a* vokallerinin yer değiştirmesinden oluşan *alev*, *anteri* sözcüğündeki *e-a-i* vokallerinin de yer değiştirmesi sonucunda oluşan *entari* sözcüğü de metatez olayının içinde ele alınması gerekir.

Banguoğlu (1995) *göçüşme (methatese)* olarak tabir ettiği metatez olayını; genel olarak söyleyiş kolay hale getirmek için yapılan, kelime içindeki iki sesin yerlerinin değişmesi olarak tanımlıyor. Göçüşmeyi; çoğu zaman açıklığı fazla olan sesin kelimenin başına, daha düşük olan sesin kelimenin sonuna kayması olarak ifade ediyor. Göçüşmenin çocuk dilinde (*langue enfantine*) de fazlaca görüldüğünü belirtiyor (s. 70).

Ulutaş (2007) metatez olayının Türkçenin hece sistemiyle bir bağlantısı olup olmadığını araştırdığı çalışmasında Türkçe dâhil birçok dilin hecede çekirdek görevindeki bir sesliden önce ve sonra gelecek olan sessizleri sınırlandırmak amacıyla bazı ses kurallarını uyguladığını tespit etmiştir. Bu çalışma kapsamında Anadolu'nun farklı bölgelerinde tespit ettiği bazı metatez örneklerine (Ulutaş, 2007, s. 121-123) aşağıda yer verilmiştir.

a. Sesli Harflerin Yer Değiştirmesi

Manevra > menavra,

Rızasıylan > razısınnan

Dikine > diken

b. Sesli İle Sessiz Harfin Yer Değiştirmesi

Komisyon > kumsiyon

Recep > ercep

Müzayede > imzayede

c. Sessiz Harflerin Yer Değiştirmesi (Uzak Metatez ve Yakın Metatez)

1. Uzak Metatez

Haydin > hadiyin

Kavanoz > kanıvız

Rezillik > ilezirlik

2. Yakın Metatez

Gömlek > gölmek

İbrik > ibrik

Yatsı > yastı.

Eski dönemlerde ve yabancı dillerden alıntı yoluyla dilimize geçen bazı metatez örnekleri kazandıkları yeni biçimiyle yazı diline dâhil olmuşlardır. Ağızlarda var olan

çoğu metatez örneği ise yazı diline dâhil edilememiştir. Metatez örneklerinin daha çok Türkiye'nin doğusunda yer alan bölgelerde, Türkiye Türkçesinin Doğu ağızlarında görüldüğü tespit edilmiştir (Ulutaş, 2007, s. 128).

2.1.19.14. Çocuk Dili

İnsan doğuştan dil yeteneğine sahip bir canlı olarak diğer canlılardan üstün olarak dünyaya gelir. Zekâsı ve konuşabilme yeteneği ile çevresine hükmetmiş, zamanla gelişmiş ve kendi kendinin de incelemeye başlamıştır. Geçmişte ve günümüzde bilim insanlarının en büyük merak konularından biri dedilin nasıl ortaya çıktığıdır.

Dil yeteneğinin ilk olarak çocukluk döneminde kazanılmaya başladığı düşünüldüğünde dilin ortaya çıkışı hakkında fikir sahibi olabilmek adına araştırmacılar ilk olarak çocukları incelemiştir. Çocuk dili üzerine bilinen ilk araştırma Herodot'tan nakledilen Mısır Hükümdarı Psammatik tarafından M.Ö VII. yüzyılda yeni doğmuş iki çocuk üzerinde yapıldığı iddia edilen deneydir. Yeni doğmuş iki çocuk herhangi bir dile maruz kalmayacak şekilde büyütülmüştür. Bu çocukların söyleyeceği ilk kelimenin ait olduğu dile bakılarak, insanlığın konuştuğu ilk dilin hangisi olduğunu tespit etmeye çalışmıştır. Çocukların konuştuğu ilk kelime olarak *bekos* dediği tespit edilmiştir. Bu sözcüğün Frigya dilinde *ekmek* anlamına geldiği araştırılarak tespit edilmiştir. Buradan hareketle Mısır kralı insanlığın ilk dilinin Frig dili olduğu kararına varmıştır (Demirci, 2014, s. 22).

Yetişkinler tarafından çocuğun dili, çoğunlukla gramer bilgisini kazanıp kazanmaması açısından değerlendirilir. Gramer kurallarını nasıl kullandığına bakılarak dili kazanma düzeyi anlaşılmaya çalışılır (Yapıcı, 2004, s. 5).

Çocuk dili ile ilgili yapılan birçok araştırma sonucunda çocukların dili, çevresiyle etkileşim sonucunda veya taklit ederek kazanıp daha sonra ürettiği görüşünde fikir birliği edilmiştir. Fiziksel bir sorunu olmadığı sürece dünya genelinde bütün çocuklar dili benzer şekillerde öğrenir.

Vardar'a (2002) göre çocuk dili, küçük yaştaki çocukların kimi sözcükleri bozarak ya da kendine özgü kullanımlara başvurarak oluşturdukları anlatımdır (s. 61).

Türkçe konuşan çocukların konuşmaya ilk başladıkları dönemde sessiz olan birçok harf yerine akıcı olan ve vokale yakın olmasıyla çocuk için telaffuz açısından

daha cazip olan *y* sesinin kullandığını görürüz. *Para* yerine *paya*, *armut* yerine *aymut* demeleri buna örnek gösterilebilir. Vokalin söylenişinin kolay olması ve *y* sesinin vokale yakınlığı çocuğun tercih sebebi olan vokalin söylenişindeki kolaylaştırma kuralı ile alakalıdır. Bu söylenişin Türkçe konuşan bütün çocuklarda aynı kelimelerde sıkça kullanıldığını hepimiz gözlemleyebiliriz.

Korkmaz'a (1992) göre çocuk dili, ana dilini edinmeye başlayan küçük çocukların söyleme güçlüğüne yenmek üzere bazı sözcükleri ses yapısı bakımından bozarak veya nesnelere kendilerine has isimlerle isimlendirerek yaptıkları anlatım: *Su* sözcüğünün *buv*, *gezmek* sözcüğünün *addâ*, *Nazmiye* isminin *Mamila* olması gibi (s. 38).

Dil gelişimi evrensel olarak birbirine benzese de çocukların kendi özgün sözcüklerini de ürettikleri görülür. Bu bağlamda üretilen özgün sözcüklerden dile kazandırılanlar da olabilmektedir. Çocuklar ana dillerini edinirken günlük dildeki sözcükleri kendi anladıkları şekilde yorumlarlar. İdiyolekt olarak da bakılabilecek olan bu durum çocuğun yakın çevresi yani anne, baba, dede, nine varsa kardeş tarafından anlaşılabilir (Demirci, 2014, s. 150).

Dil gelişimi esnasında dilimizin bir diğer özelliği olan üreticilik konuşma anında ortaya çıkar. Chomsky'e göre çocuklar ve yetişkinler konuşurken ihtiyaç duymaları halinde daha önce hiç duymadığı bir sözcüğü üretebilir, hiç duymadığı bir cümleyi kurabilir. Bu durum insanın hem konuşurken hem de dinlerken üretici bir hareket tarzı içinde olduğunu gösterir (Ergün, M.V., 1987)(akt. Yapıcı, 2004, s. 3). Bu konuyla ilgili olarak;

Esasında türetme en sade şekliyle “dilinde bir öğesinden çeşitli ekler veya büküm biçimleriyle yeni kelimeler türeterek farklı kavramların ifadesini sağlamak” olarak tanımlanabilir. Dildeki kelimeler bu yolla yenilerini doğurur ya da diğerleriyle bir araya gelerek birleşik sözcük olur (Şenel, 2009, s. 100).

Kendi algısına göre yorum yaptığı için her çocuğun hiç duyulmamış kelimeler üretme potansiyeli vardır. Çocukların çoğu da bilinen kelimeler üzerinde birbiriyle benzeşen ve metatez, analogi, yerlileştirme gibibazı bilindik kurallarla açıklanabilen ve dili doğru kullanan yetişkinler tarafından konuşma hatası olarak kabul edilen bazı yanlış kullanımlar yaparlar. Aynı konuşma hatasını birbirini hiç görmemiş birçok çocuktan

duyabiliriz. Fiziksel bir sıkıntı olmadığı sürece bu yanlışlar zamanla düzelir ve duyulmamaya başlar.

Günlük yaşamda her birey toplumun konuştuğu ortak dilden kendi yaşantısına veya içinde bulunduğu çevreye göre kendine mantığıyla yorumladığı sözcüklere bireysel tarzını da katarak kişisel bir dil konuşur. Konuştuğu birçok kelime toplumla aynı olmakla beraber çok farklı olanlar da vardır. Aynı gün içinde farklı yerlerde yaşayan birçok insan tamamen aynı sözcükleri kullanır.

Yemek için mola yerinde otobüsten inip restoranda oturan yüzlerce kişi garsona *bir çorba alabilir miyim?* veya *lavabo ne tarafta acaba?* diye sorarken aynı sözcükleri kullanır. Pazarda alışveriş yapan birçok bayan alacağı sebzenin fiyatını sorarken *kilosu kaçta bunların?* veya pazardaki fiyatların pahalılığını ifade ederken yöresellikle birlikte *bazar bek bahalı gardeş* diyen kadınlar aynı sözcükleri söyler.

Çocukların dil kullanımını esnasında yaptığı yanlışlar da bunun gibi bazen tamamen aynı bazen de benzersiz olabilmektedir. Nas (2003) eserinde, bu kullanımlara örnek olarak, okul öncesi çağıdaki bir çocuğun ışığı kapat yerine *elektriği söndür* dediğine yer veriyor. Buradaki *söndür* sözcüğünden hareketle de ışığı açmak istediğinde *elektriği yandır* diyerek *ışığı yak* anlamında kullanıyordu. Fakat çevresinde veya ailesinde yandır sözcüğünü kullanan kimsenin olmadığını da belirtiyordu. Aynı çocuk *hepsi* sözcüğü yerine *hepleri* sözcüğünü de kullanmaktadır (akt. İlhan, 2005, s. 158).

Çocukların yaptığı dil hatalarına bakıldığında edinmeye çalıştıkları gramer kurallarını uygularken yaptığı acemice hatalardan kaynaklandığını tespit edebiliriz. Yetişkinlerin gramer kurallarını uygulayışını ve dili buna göre kullanımını izleyen bir çocuk bu sistemi anlayıp taklit ederek dili kullanma yeteneğini elde etmeye çalışır.

Basitlik ilkesine göre çocuklar yalın halinden en az değişiklik isteyen sözcükleri tercih etmeyi severler. İlk olarak kelime köklerine daha çok güvenir ve kullanırlar. *Yastık atmak* yerine *yastıklamak* sözcüğü onlara daha basit gelir (Bal ve Sofu, 2014, s. 81).

Çocuklar kendilerine çok ilginç ve yepyeni gelen her şeyi tanımak için kullandıkları en önemli araç olan dili kullanırlar çok titiz hareket ederler. Dili kullanmayı öğrendikten sonra çevrelerine kulak verip yanlış kullanımları fark eder ve hemen düzeltmeye çalışırlar. Daha üç yaşında olan Gözde, Elazığ ağzını kullanan ve

yaşıtı olan arkadaşının konuşmalarını kendince düzeltme ve kendi dil mantığını kavratmamaya uğraşmaktadır. Elazığ ağzındaki söyleyişle *ellerim gohiyani ellerim kokuyor, bana ver* anlamında *bahan ver* ve *yuhum geli* yani *uykum geliyor* söyleyişlerini kendi öğrendiği dilin kurallarına uymadığını fark ederek düzeltmeye çalışmaktadır (İlhan, 2005, s. 158).

Evdeki eşyaları tanıdıktan sonra çocuk bunların kime ait olduğunu ifade eden ilgi ekleri ve iyelik ekleriyle oluşturulan kalıpları da kullanmaya çalışır. Evdeki eşyaları gözlemleyen çocuk annesinin sahip olduğu çantayı görüp kendi oyuncak çantasının da olduğunu anlatmaya çalışırken *bu benim çantam* diyeceği yerde *bu benim çantasımdı*yerek hatalı kullanım yapmaktadır. Bunun sebebi çevreden duyduğu cümlelerden *bu annenin çantası, bu babanın çantası, bu ablanın çantası* gibi örneklerin gramer yapısını kendince yorumlayıp kendi cümlesinin ortaya çıkarma çabasıdır.

Çocuk dilindeki yanlış kullanımların bir diğer sebebi olarak çocuğun yaptığı dil yanlışlarının ailesi ve yakın çevresindeki büyüklerce komik veya çok sevimli olarak kabul edilmesidir (Demirci, 2014, s. 150). Aileler binbir güçlükte yetiştirdikleri çocuklarının üzerine titrerken çocuğun her hareketinden keyif almakta özellikle zaman içinde sahip oldukları gelişimi gözlemlerken daha çok mutlu olmaktadır. Bu süreçte dil yanlış yapan çocuğun hatasını düzeltmek yerine onu kendi aralarında telaffuz edip gülmekte, yakın arkadaşlarına anlatmakta, akrabalarıyla sohbet malzemesi yapmaktadır. Özellikle dede ve nine ile çok vakit geçiren çocuklar her konuda istedikleri yerine geldiği için kurallarla sınırlanan bir tutumla yetiştirilmek yerine peşinden gidip bütün isteklerine cevap verilmeye çalışılarak büyütülürler. Sonuç olarak kimse çocuğun dil yanlışını düzeltme gereği duymaz ve çocuk da hatalı konuştuğunu fark etmez.

Bir diğer durum ise faydalı olacağı düşünülerek çocukça kelimelerle yine çocuğa hitap etmektedir. Yemek yedirmeye çalışan bir annenin *mamalay çok güseldemesi*, büyük kardeşin eve geldiğini anlatmak için *abiş eve ge'miş* diyen bir babanın konuşması buna örnek verilebilir. Çocuk için faydalı mı yoksa zararlı mı olduğuna dair farklı uzman görüşleri olan bu konunun bilinen bir zararı, çocuğun içinde bulunduğu dil evresi içinde takılı kalması ve bir üst dil evresine geçememesidir. Ait olduğu yaşın dil gelişim düzeyine ulaşamayan ve hala mevcut yaşından daha küçük

yaşta olan çocuklar gibi konuşmaya devam etmek bu durumun ortaya çıkardığı zararlı sonuçlar arasında gösterilebilir.

Doğuştan sahip olduğu dil yeteneği ile çevresinin anlamaya çalışan çocuklar, gözlemlediklerini anlamaya çalışırken ait olduğu milletin milli dilini ve dil istemini kullanırlar. Bu sebeple duygu ve düşüncelerini, ihtiyaçlarını dile getirirken ana dilinin mantığını kullanarak kelime üretimi yaparlar.

Boyna takılan kravatın özelliğine bakarak çocuk tarafından *takma* olarak isimlendirilmesi, su gibi sıvı içecek olduğu için *susadım* kelimesinden mantık yürüterek *kolasadım* demesi, sütün kaynatılırken köpürerek taşmasından hareketle kolanın köpürerek taşmasına *köpürcük* demesi ana dilin mantığıyla kelime yapıldığının bir göstergesidir. Oynanan oyunun sonunda *yenik* sözcüğünden yola çıkarak üretilen *kaybedik*, soğuk yenen tatlının ısınmış halini beğenmeyip *sıcamış* diyerek yememesi de buna örnektir (İlhan, 2005, s. 158).

Çayın anavatanı olan Çin'den çıkıp dünyaya yayılması sürecinde mandarin dilinde *ç'a* olan ismi dilimize *çay* olarak yerleşmiş ve ülkemizde kullanılmaya başlamıştır. Türkçenin uyum kurallarına aykırı olmadığı için de kolayca yayılıp benimsenmiştir. Bu sözcükten *çaysa-* şeklinde “canı çay istemek, çay içmeyi arzulamak” anlamında bir sözcük türetme önerisi bulunmaktadır. Araştırmamızda form 22'de *ça* sözcüğünü yukarıdaki gibi *çay* istemek için kullanılan bir örnek tespit edilmiştir. Kullanım kolaylığı açısından dil kullanıcıları için cazip gözükmektedir. Türkmen Türkçesinde de *çaaysıra-* örneğinin bulunması bu sözcüğün kabulünü desteklemektedir. Günümüz Türkçesinde de var olan *susa-* sözcüğü *çaysa-* sözcüğünün türetildikten sonra dil kullanıcıları tarafından benimseneceğinin işaretidir (Bulak, 2012, s. 72). Bu açıdan bakıldığında çocuğun ürettiği *kolasa-* sözcüğünün ne denli harika ve dil kullanıcıları tarafından benimsenmeye uygun bir üretim olduğunu açıkça görebiliriz. Çocukların sözcük türetme gücü, yetişkinler tarafından göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir.

Çocukların ürettiği kelimelere bakıldığında ilk fark edilen sesin ritimselliğine ve ses tekrarına dayalı kelimeler olduğu görülür. Genel olarak hecelerin tekrarıyla oluşturulan sözcüklerdir. Söylenişindeki rahatlık sebebiyle çocuğun tercih ettiği kelimeler olan *cici*, *dede*, *baba*, *mama*, *havhav*, *pisipisi*, *kaka* kelimeleri çocukların

ürettiği ve dilimize kattığımız sözcüklerden bazılarıdır. Bu sözcükler genel kabul görmüş ve sözlükte yer almış kelimeler olarak çocukların dile olan katkılarıdır.

Çocuklar günlük kullanım dilinin standartlarının dışında yepyeni bir dil üretebilmekte adeta dili yeniden keşfeden mucitler gibi olabilmektedir. Mantığa dayalı dil hatalarına değinen Can (2000)(akt. İlhan, 2005, s. 159) çocuğun yaptığı mantıklı dil yanlışlarının dili edinme sürecinde konuşulanların taklit edilmesi olayından farklı olarak çocuğun yaratıcı ve üretici olmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Meslek yapıcı ekler olarak bilinen *-cı -ci* ekiyle *ayakkabıcı* sözcüğünde olduğu gibi çocuk tarafından *aşırı genelleme* yapılarak *manavcı, bakkalcı* gibi sözcükler türetilmektedir.

Çocukların dili edinme noktasında önemli yer tutan süreçlerden biri de varlıklar arasındaki aitlik ilişkisinin konuşma esnasında kullanılmaya başladığı dönemdir. Çocuğun dış dünya ile kendisi arasındaki bağlantıları algılayıp bunları konuşmasında ifade edebilmesi onun zihinsel gelişimi açısından da ipuçları verir. 3 yaşında olan Yunus'un annesiyle orman hayvanlarının yer aldığı kitaba bakarken aralarında geçen konuşma esnasında annesinin *hani gözler?* sorusuna karşılık olarak kitaptaki kurt resminingözünün olduğu yere *gözüm* diyerek dokunmaktadır. Aynı resme bakarken annesinin *burnu hangisi?* sorusuna da kitaptaki kurdun burnuna dokunarak *burnum* diye cevap vermesi çocuğun kurdun kafası ile kendi kafası arasında bağlantı kurup konuşmasına yansıtılmaktadır. Yunus kendisinde var olan burun organının kurtta da var olduğunu *burnum* sözcüğüyle ifade etmekte fakat bu sözcüğü kullanırken kendi burnunun kendine, kurdun burnunun ise kurda ait olduğunu bilmektedir (Sarıca, 2007, s. 341).

Çocuğun konuşmasında ortaya çıkan dil kullanım hatası, onun aitlik eklerini kullanırken bu konuda öğrendiği ve benimsediği kendi kurallarını her şeye genellemesinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Doğru kullanımı öğrenene kadar, öğrendiği bu kuralı benzer durumların hepsinde uygulamaya devam edecektir.

Çocukların dili edinme sürecinde çevrelerinden duydukları sözcüklerin ve gramer kullanımlarının çok önemli olduğunu bütün uzmanlar doğrulamıştır. Söz konusu iyelik zamirleri olduğu zaman da durum çok farklı değildir. Kendisine çanta hediye edilen 3 yaşında bir çocuğun *Çantanı kim aldı?* Sorusuna *babam* demek yerine *baban* şeklinde cevap vermesi, çevresindeki insanlar tarafından babası kast edilirken sürekli *bu senin baban, baban eve geldi, baban seni çok seviyor* gibi cümlelerin içinde sürekli bu

sözcüğü duymasıyla yakından ilgilidir. Aynı şekilde annesine *Sanem* diyerek ismiyle hitap eden bir çocuğun bunu yapmasındaki ana sebep çevresindeki herkesin annesine hitap ederken sürekli *Sanem* diye ismiyle çağırmasından kaynaklanmaktadır (Kabadayı, 2012, s. 1568).

Çocukların dili kendilerine göre yorumlayıp yeni sözcükler türetmesi veya kendi mantıkları ile sözcükler arası bağlar kurarak kelime üretmesi sadece bizim dilimizde görülen bir hadise değildir. Clifford (1980)(akt. İlhan, 2005, s. 159) tespit ettiği bilgilerden hareketle, 4 yaşlarında İngiliz çocukların doğru kullanım olan *himself* yerine tipik olarak *hisself* terimini kullandığını ifade eder. Hâlbuki *hisself* kullanımını duyabilecekleri hiç kimse yoktur. Bu şekilde kendi bildikleri kurallardan doğru olmasa bile bir sözcük türetirler. *My, your, her* gibi kelimeleri *self* ile bir araya getirerek *myself, yourself, herself* gibi sözcük yapmayı öğrenirler. Bu noktadan sonra İngiliz dilinin bir istisna olarak bu kuraldan ayrıldığını öğrenene kadar kuralı uygularlar ve *hisself* demeye devam ederler.

Çocukların durumları ve olayları ifade ederken kullandığı bazı cümleler ve bakış açıları bazen büyükleri bile hayrete düşürecek kadar ince ve şaşırtıcı olabilmektedir. Okul öncesi çağda bir çocuğun yanmakta olan bir mumun üzerine cam bardağın kapatılması ile ateşin sönmesi olayına yaptığı *mum nefessiz kaldı* şeklindeki yorumu çocuğun bakış açısının benzersizliğini ortaya çıkarmıştır.

Çocukların kelime türetme noktasında tercih ettiği bir yöntem de yalın haldeki kökleri birleştirmektir. *Egzoz* sözcüğü yerine *araba dumanı* demegibi. Ayrıca kökleri ve ekleri de birleştirebilirler. *Makinist* sözcüğü yerine *vagonçeker* demek gibi (Bal ve Sofu, 2014, s. 81).

Çocuklarla çevreleriyle kurdukları etkileşimler sonucunda edindikleri sözcükleri daha sonra farklı durumlarda bilişsel gelişim düzeylerine göre değiştirerek kullanabilmektedir. Yetişkinler bu durumu hata olarak kabul etse de, çocuk o sözcükleri kullanırken kendince bir düzen göre hareket eder. Seslerde meydana gelen, çocukların hatalı kullanım örneklerinden bazılarınadeğirmek gerekirse *sükübe* sözcüğünü *süpurge* yerine; *yuvallak* sözcüğünü *yuarlak* yerine; *abakkabı* sözcüğünü *ayakkabı* yerine *cocola* sözcüğünü *çikolata* yerine; *cibis* sözcüğünü *cips* yerine kullanırkençocuktarafından sözcük içi seslerde hata yapılmıştır.

Çocuğun kendince bir düzene göre şekillendirme yapması sonucu ortaya çıkan dil kullanım yanlışları çocuğa has olabildiği gibi benzer yaş gruplarında ortak yanlışlar da görülebilmektedir. *Otomobil, otobüs, minibüs veya metrobüs* gibi her türlü ulaşım aracının çıkardığı sestene yola çıkarak *düdüdü* olarak adlandırılması bütün çocuklarda gözlemlenebilen bir dil yanlıştır (Sarıca, 2014, s. 555). Elde ettiğimiz verilerde *araba* sözcüğü yerine *düdüdü* sözcüğünü kullanan çocuğumuz mevcuttur.

Kelime oluşumunda sözcüksel kategoriler değişebilir ve buna sözdizimsel yer değiştirme denir. Anlamsal değişimler aynı zamanda kelime artışı anlamına gelir. Clark'ın (1993)(akt. Bal ve Sofu, 2014) iddiasına göre çocuklar ilk etapta fiili yapmak için isimlerden yararlanıyorlar. Daha sonra cümlelerin kullanımı artıyor. Anlamsal değişimlere gelince Clark(1995: Cited in Schipke&Kauschke, 2011)(akt. Bal ve Sofu 2014) belirtiyor ki 2 yaşındaki çocuklar ilk önce *general all-purpose* (GAP) yani genel çok amaçlı fiilleri kullanırlar. Mesela *manchen* kelimesini *make* için kullanmak gibi. Aynı şekilde Türkçede de çocuklar GAP fiillerini kullanırlar. Mesela *yapmak* sözcüğü kullanıldığı yere göre esnetilebilen bir kelimedir. Başka bir fiilin yerine de kullanılabilir. Çocuk *yapmadım* dediğinde *süpürmedim* ya da *silmedim* demiş olabilir ya da doğadan yansıma seslerle fiil oluşturabilir.

Annesinden bebek sözcüğünü öğrendikten sonra kendisinden yaşça veya fiziksel olarak küçük olduğunu düşündüğü bütün çocuklara *bebek* diye hitap etmesi, beyaz sakallı dedesiyle tanıştıktan sonra gördüğü bütün beyaz sakallılara *dede* demesi çocuklarda yanlış kullanıldığı sıklıkla gözlemlenebilen sözcükler arasındadır. Özellikle fiil olan sözcüklerin kullanımda ağırlık kazanan, çocuğun sözcük düzeyinde ortaya çıkardığı dil yanlışlarında, tespit ettiğimiz örneklerden bazılarına değinmek gerekirse *ditcem* sözcüğüyle *gideceğim*; *bapcam* sözcüğüyle *yapacağım*; *tuslalım* sözcüğüyle *tuzlayalım*; *onadım* sözcüğüyle *oynadım*; *didem* sözcüğüyle *gideyim*; *ciniyon* sözcüğüyle *çiğniyorum* demeyi amaçlarken fiil olan sözcüklerin kullanımında hatayapılmıştır.

Anlam şeffaflığı ilkesine göre çocuklar yeni kelimeleri önceden bildikleri kökler ve eklerle edinirler. Örneğin *basmak* sözcüğü yerine *tuşlamak* sözcüğünü kullanmak ya da *uçak* sözcüğü yerine *gökyüzü arabası* sözcüğünü kullanmak gibi (Bal ve Sofu, 2014, s. 81).

Çocuğun dil ve iletişim becerilerinin gelişimde önemli yer tutan gramer gelişimi de ailesinden ve yakın çevresinden duyup edindiği kurallarla şekillenmektedir. Çocuklar cümle kurarken de tamamen özgün cümleler ortaya çıkarabilmektedir. Bazen herkesin gözlemleyebileceği benzer cümle kurma yanlışları yapabilir.

Çocuk sözcükleri sıralarken cümlede tam olarak hangi kelimeyi önce, hangi kelimeyi sonra konuşacağını bilemediği gibi kelimelerin sonuna gelip anlamları ve sözcükleri bağlayıcı özelliği olan ekleri de kullanmayı tam olarak bilemez.

Yöresellik unsurunun da etkisiyle çocuğun dil yanlışları iyice artmakta, çevresinde müdahale eden büyükleri olmadığı sürece bu yanlışlar okula başlayıp öğretmenler tarafından düzeltilene kadar devam etmektedir. Öğretmenler, bu yanlışları düzeltebilmek adına yazı dilinin değişmezliği ve nesnelliğinden faydalanmalıdır.

Çocuğun bazı dilsel işlevleri edinmemesinden kaynaklanan cümle düzeyinde yaptığı bazı dil yanlışları (Sarıca, 2014, s. 559) aşağıda verilmiştir.

Çocuğun ürettikleri	Yetişkin dilinde karşılığı
Acı değil biber yedim tabakta.	Tabaktaki tatlı biberi yedim.
Bugün yarın mı?	Yarın denen zaman geldi mi?
Evvvelsi dün geldimmiş.	Önceki gün gelmiş.
Hiç yaşı yok	Henüz yaşına girmemiş
Saat 12 ye geç var	Saat daha 12 olmadı

Çocuğun dil hatalarının geneline bakıldığında bütün bu kullanım farklılıklarının kendini ifade etmenin temel unsuru olan dilde ustalaşma, dili etkili şekilde kullanarak ihtiyaç duyduğu iletişimi en iyi şekilde kurabilme amacını taşıdığı görülür. Bazı yetişkinler tarafından problem olarak görülüp şiddetle düzeltme yoluna gidilse de bu hatalar ciddi bir problem olarak görülmemeli, yapıcı ve geliştirici yöntemler denenerek çocuğun dilini geliştirme noktasındaki gayretine destek verilmelidir.

2.1.19.15. Mantıksallaştırma(Mantıksal Ad Verme)

Çocukların yaptığı dil hatalarının bir sebebi de çocuğun kendi mantığına dayalı kelime üretimi olan *mantıksallaştırma* (mantıksal ad verme) olayıdır. *Uçurum*

sözcüğünden mantık yürüten bir çocuk *çukurum* sözcüğünü üretmektedir. Buradaki mantık, uçurumların da derin çukurlar olmasından kaynaklanır. Çocuğun mantığına göre ikisi de çukur olduğu için benzer şekilde ifade edilebilir. *Testere* sözcüğünden mantık yürüterek *kestere* sözcüğünü üretebilmektedir. Testerenin de kesme özelliği olduğu için böyle söylemiştir (Demirci, 2014, s. 151).

Ülkemize yurt dışından gelip farklı diller konuşan yabancı insanları gören çocuk, onların *turist* olduğunu öğrenince konuştukları dili adlandırmak için kendi mantığıyla ürettiği *turistçe* sözcüğünü türetmiştir. Başka bir çocuk *emme* (emzik) ve *tak* (tabanca) sözcükleri için, emziğin emilen bir cisim olmasından mantık yürüterek *emme* sözcüğünü, tabancanın patlarken çıkardığı şiddetli sestem *taksözcüğünü* mantıksal ad verme tekniğiyle türetmiştir. *Gelen* sözcüğünü evlenip eve *gelin* olarak gelen genç kızdan mantık yürüterek türetiliyor. *Ölüm böceği* sözcüklerini ısırıldığı zaman zehirleyip öldüren *örümcek* anlamında kullanıyor. Ayrıca hava *açık kalmış* dediğinde o an için havanın *güneşli* olduğunu kendi mantığıyla ifade ediyor. *Döndön* sözcüğüyle çocuk, iç aksamı dönerek içinde çamaşırların yıkandığı *çamaşır makinesini* kast ediyor. *Yangın arabası* ifadesini yangın çıkınca geldiği için *itfaiye* yerine kullanıyor. Ayrıca *kumbara* sözcüğü yerine paralar içinde uyuyup büyüdüğü için *uyku tulumu* ifadesinin kullanmayı tercih ediyor. *Kalsiyum* istiyorum diyen çocuk aslında *yoğurt* istemektedir. Yoğurdun içinde bulunan kalsiyumdan mantık yürütmüştür. Havaya bakarak *patapata* dediğinde *helikopter* geçmektedir. Çıkardığı sestem mantık yürüterek bu ismi türetmiştir.

Uzun yıllar yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız ister istemez yaşadığı ülkenin gırtlak yapısından etkilenmekte, Türkçe konuşurken yapması gereken vurgu ve tonlamaları, sahip olduğu yabancı dilin verdiği alışkanlıkla yanlış yerde yapabilmektedir. Bu durum çevresindekiler tarafından fark edilerek konuşmasının acayip veya komik olduğu kendisine ifade edilmektedir. Benzer bir durum örneği uzun yıllar Amerika'da yaşayan bir dilbilim uzmanının başına gelmiştir. Hastanede tedavi olmak için doktordaki sırasını beklediği sırada yanındaki kişilere bazı sorular sormasının neticesinde konuşmasındaki farklılık hemen dikkatleri çekmiş ve *sen yurtdışı Türkçesi konuşuyorsun* diyerek konuşmasının farklılığını vurgulamışlardır. Bu cümleyle anlatmak istedikleri aslında *sende yabancı aksanı var* ifadesinden başka bir şey değildir. Burada *mantıksal ad verme* yöntemiyle daha önce hiç duyulmamış olan kendi özgün ifadelerini ortaya çıkarmışlardır.

2.1.20. Çocukların Dil Kullanımında Kurallaştırma Yanlışları

Çocuklar dil kurallarını öğrendikten sonra bu kuralları gerekli olduğu kullanımlarda uyguladığı gibi ilgili olmayan yerlerde de kullanma yoluna gitmektedir. Standart dilin kullanım örneklerinin dışında yeni kullanım örnekleri üretebilmektedirler. Yetişkinlerin kullandığı dil kuralları onlara karışık geldiğinde kendi edindikleri kadarıyla dil kurallarını geneller ve uygularlar.

Küçük yaşta çocukların dili gözlemlendiğinde konuşma esnasında yapılan hatalar arasında benzerlikler bulunduğu görülür. Araştırmalara göre çocukta kurallaştırma yapılmasına ihtiyaç oluşturan olan nedenler vardır. Bunlardan ilki çocuğun edindiği dile dair kuralları uygulamaya geçtiği zaman anımsamakta güçlük çekmesidir. Anımsayamadığı anda ortaya çıkan boşluğu *kurallaştırma* yaparak kapatmaya çalışır. Diğer bir sebep ise kurallaştırmadan faydalanarak sözcük dağarcığına yeni kelimeler ekleme isteğidir (Kabadayı, 2012, s. 1564).

Kurallaştırma yanlışları aşırı kurallaştırma ve eksik kurallaştırma olarak farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Aşırı kurallaştırma olayında çocuk, öğrendiği bir kuralı her durumda uygular. *Elmalar* sözcüğündeki *-lar* ekinin çoğul eki olduğunu öğrenen çocuk, aynı eki *erikler* olarak kullanması gerekirken *eriklar* olarak kullanıp aşırı kurallaştırma yapmaktadır. Eksik kurallaştırma ise çocuğun öğrendiği bir kuralı sadece o durum geçerli olduğunda kullanmasıdır. *Voleybolcu* sözcüğündeki *-cu* ekinin o sporla uğraşan kişiyi ifade ettiğini öğrenir fakat aynı şekilde *yüzücü* sözcüğünü söylemek yerine *yüzen adam* veya *yüzme yapan adam* şeklinde eksik kurallaştırma yapar. Başarılı olan ağabeyine tebrik *dilerim* diyen çocuk aslında tebrik *ederim* demeyi amaçlamaktadır. *Teyzemlere* gidelim diyen çocuk aslında *halamlara* gidelim demek istiyor. Akraba olarak, ilk önce teyzesini öğrendiği için kurallaştırma yaparak halasına gitmek istediğinde de teyze ifadesini kullanmıştır. *Didiyoz mu?* diye soran çocuk *geldik mi?* diye sormak istemekte fakat gitmek fiilini önce öğrendiği için kurallaştırma yapmaktadır.

Çocukların hatalı kullanım yapmasının bir diğer sebebi de Türkçenin genel kuralına göre olan *özne – nesne – yüklem* sırasıdır. Henüz dili yeni edinmeye başlamış olan çocuklar normal cümleleri kolayca anlayabildikleri halde farklı söz dizimleriyle karşılaşınca bocalamaktadır (Kabadayı, 2012, s. 1564). *Kedi, köpek tarafından*

kovalandı şeklinde kurulmuş edilgen bir cümlede, kovalayanın kim olduğu karıştırılmaktadır.

Okul öncesi dönemdeki çocukların yaptığı kurallaştırma yanlışlarına dair araştırma yapan Kabadayı, ana dili edinim sürecinde Türkçenin gramer kurallarından yapım ve çekim ekleri ile zaman tümlecinde 3-6 yaş çocukların yapmış oldukları *kurallaştırma* yanlışlarını (2012, s. 1566-1569) üç başlık altında tespit etmiştir.

2.1.20.1. Çocukların Yapım Eklerinde Yaptığı Kurallaştırma Yanlışları:

Çocuklarda en sık görülen kurallaştırma yanlışları isimden isim yapan yapım ekleri grubundadır. Türkçede meslek isimlerini türetmeye yarayan *-cı -ci -çı -çi* ekleri ile yapılan *simitçi, lokantacı, bozacı* gibi isimler kurallara uygun olarak ortaya çıkmıştır. Çocuklar ise bu isimlerdeki meslek yapan ekleri genelleyerek *manavcı, berberci, doktorcu* gibi kurallaştırma yanlışları yapmaktadırlar. Bu konuda tespit edilen, çocukların yaptığı kullanım hatalarından bazıları aşağıda cümleler halinde verilmiştir.

Biz *kasapçıdan* et aldık.

Garsoncu bana gazoz getirdi.

Ben *askerci* şapkası giydim.

Kurallaştırma yanlışlarının görüldüğü diğer bir durum da isimden fiil yapan yapım eklerinin kullanılışı sırasında çocukların doğadaki hayvan ve varlık seslerinin yansımaları olan sözcüklerden hareketle yaptığı tespit edilen yanlışlardır.

Köpek *havhavladı*.

Dedem *horuldadı*.

Ütünün buharı *foşladı*.

Ayrıca çocuğun *ben korkmam* derken korku davranışları göstererek bunu söylemesiyle aslında *ben korkarım* ifadesini hedeflediğini anlamaktayız. Çocuk *-ma, -me* olumsuzluk ekini kurallaştırarak dil kullanım yanlışı yapmaktadır.

Çocuklar soru kalıplarında yaptığı kurallaştırma yanlışlarını, soru ekini mevcut sınırlı şekillerinden dolayı, kişi ekinden sonra ve cümle sonunda kullanarak yaparlar. Bu kullanıma örnek olarak tespit edilen cümlelerden bazıları aşağıda verilmiştir.

Oyuncağı *alabilirim mi?*

Bebek *ağlamaz mısın?*

Ekmek *verersin mi?*

Bi kaşık *alabilimiziz?*

Anne çöpatım *mi?*

Defon *alım mı?*

Anne muz *alım mı?*

Yeşim *yapabilim mi?*

2.1.20.2. Çocukların Çekim Eklerinde Yaptığı Kurallaştırma Yanlışıları:

Çocukların ana dilleri olan Türkçeyi edinimleri sırasında çekim ekleri olan hal eki, aitlik eki, soru eki, fiil çekim ekleri, haber ve dilek kiplerinde yaptıkları kurallaştırma yanışılarının dil kurallarına karşı aşırı duyarlı olmalarından kaynaklandığı görülmüştür. Bu yanışılardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Bu resim *olar mı?*

Boyanı *alarım.*

Bu soruyu *biler misin?*

2.1.20.3. Çocukların Yaptığı Diğer Kavramlarla İlgili Kurallaştırma Yanlışıları:

Dil bilgisi kuralları ve eklerin yanlış kullanımı dışında bazı kavramlarda ortaya çıkan kurallaştırma yanışıları içeren cümlelerden bazıları aşağıda verilmiştir.

Öğretmenim, *tekçe* boyam var.

Telefonumda *sıfır* kontörüm var.

Kalemlerin *üçüsü* de benim.

Büyükleri dinleyerek zaman kavramını edinmeye başlayan çocuklar yakın geçmiş ve gelecek zaman kalıplarını kullanabilmektedir. Şimdiki zaman ağırlıklı konuşan bir çocuk, ilerleyen dönemde gelecek zamanı, en son olarak geçmiş zamanı

öğrenir. *Sabah, akşam, dün ve yarın* sözcükleri sıklıkla karıştırılır. Örneğin çocuk *dün* sözcüğünü *yarın* yerine kullanmaktadır. Bir iş yapma hususunda *dün yapalım* dediğinde aslında *yarın yapalım* demek istemektedir. Kahvaltısını anlatırken *sabah yedim* dediğinde aslında *akşam yedim* demeyi amaçlamaktadır. *Yarın yaptık* diye anlattığı işi *dün yaptık* demek istemektedir. Bunun benzeri olarak tespit edilen bolca örnek bulgular kısmında da mevcuttur.

Çocukların yaptığı kurallaştırma yanlışları ebeveynleri tarafından korkuyla karşılanmamalı, sert tepki verilmemelidir. Dili öğrenme gayreti içerisindeki çocuk verilen tepkilerden çekinerek dil gelişimini durdurabilir. Kurallaştırma yanlışları çocuğun sözcük dağarcığının gelişimine paralel olarak zamanla azalacak ve kaybolacaktır.

2.1.21. Diğer

Çocuğun geçirdiği öğrenme sürecinde yaptığı dil hatalarını incelemek amacıyla yapmaya başladığımız bu araştırmamızın daha önceki bölümlerinde hangikategorilere değineceğimiz sebepleriyle açıklanmıştır. Çok bilinen sözcük türetme yöntemleri dışında kalan, araştırmamız için tercih ettiğimiz sözcük türetme yöntemlerinden herhangi birisine de girmeyen hatalı sözcük kullanımları da *diğer* adı verdiğimiz bu kategoride ele alınmıştır.

Çocukların *diğer* kategorisinde yaptığı hatalı kullanımlar da kendi içinde dört grupta incelenmiştir:

2.1.21.1. *Olumsuzluk sözcükleriyle yapılan hatalı kullanımlar:* Değil, hayır, olmaz gibi olumsuzluk sözcükleriyle oluşturulan hatalı kullanımlardır. Buna örnek olarak *Form 58*'de *acıktım değil* sözüyle *acıkmadım* demek isteyen çocuğun kelimeleri birleştirerek cümle yapma çabası net bir şekilde görülmektedir. Ayrıca *Form 73*'te *yiyeceğim hayır* ifadesiyle *yemek istemiyorum* demeye çalışmaktadır.

2.1.21.2. *Soru cümleleriyle yapılan hatalı kullanımlar:* Çok bilinen soru kalıplarıyla (5N1K) veya mı soru edatıyla yapılan hatalı kullanımlardır. Örnek vermek gerekirse *Form 18*'de *Nereye gittik?* sorusunu soran çocuk aslında *geldik*

mi? sorusunu kast etmektedir. Ayrıca *Form 54*'te *geldi mi dimi?* şeklinde komik bir ifade kullanırken *geldi değil mi?* diye sormak istemektedir.

2.1.21.3. *Kavramların karıştırılmasıyla ortaya çıkan hatalı kullanımlar:* Çocukların, yetişkin dilindeki günlük hayatta belli bir mantığa göre ifade edilen sözcükleri tam kavrayamamasıyla ortaya çıkan hatalı kullanımlardır. Örneğin, *Form 9*'da *evvel gün önce* diyen çocuk *önceki gün* olanlarla ilgili konuşmaktadır.

2.1.21.4. *Ünlem veya vurgunun yanlış kullanılmasıyla yapılan hatalı kullanımlar:* Ya, hı, uı gibi ünlem ve vurgu için kullanılan sözcüklerle cümle kurmaya çalışırken yapılan hatalı kullanımlardır. Buna örnek olarak *Form 52*'de *geldin uh* sözüyle çocuk aslında *gelmedin*; *Form 31*'de *yedim uh* sözüyle *yemedim* demeyi amaçlamaktadır. Ayrıca *Form 19*'da *su hu* diyen çocuk *su içmek istediğini* anlatmaya çalışmaktadır.

2.1.22. Yabancıların Türkçe Dil Hatalarının Çocuk Dilindeki Hatalarla Benzerliği

İçinde bulunduğumuz yüzyılda milletimizin gayreti ve sürekli çalışmasıyla yükselen ve gelişen devletimiz sınırları içerisinde çok daha güçlü olmakla yetinmeyip dünya genelinde takip edilen, özenilen bir ülke haline gelerek farklı uluslar açısından çekici bir yer olma özelliğini hat safhaya çıkarmıştır.

Gelişim ve ilerlemenin çekiciliği dilimiz Türkçenin de diğer uluslar tarafından ilgisini çeken öğrenilip konuşulmak istenen bir dil haline gelmesini sağlamıştır. Dünya genelinde Türkçe öğrenilip konuşulan ülke sayısı gitgide artmaktadır. Artan siyasi ve ticari ilişkiler de Türkçe öğrenimine olan talebi arttırmıştır.

Yabancılar Türkçe öğrenirken çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Dilimizin çok eski ve köklü bir dil olmasından kaynaklı sahip olduğu kültürel birikimi ve anlam zenginliği sayesinde güçlü bir dil olması, öğrenilme aşamasında biraz emek gerektirmektedir. Türk kültürünü, gelenek ve göreneklerini, ağız özelliklerini tanımadan Türkçe öğrenmek belli ölçüde mümkün olsa da tam bir gelişim sağlanamamaktadır.

Türkçemizdeki sözcüklerin gerçek anlam, yan anlam, terim anlam ve mecaz anlam gibi farklı anlam özelliklerine sahip olması yabancıların kafasını karıştırmaktadır.

Atasözü ve deyimlerimizi anlamakta da zorlanan yabancılar, özellikle hem mecaz hem gerçek anlama gelenleri kavramakta zorluk çekmektedirler.

Yabancıların Türkçe öğrenirken yaptığı hatalara bakıldığında genellikle kendilerinin ifade etmek için kullandıkları konuşma ve yazma yeteneklerinde hataya düştükleri görülür. Yeni bir dil öğrenilirken ana dilin kuralları ve özellikleri öğrenilmesi hedeflenen dile aktarılabilir. Türkler İngilizce öğrenirken Türkçenin dil yapısına göre düşünüp İngilizce cümle kurduklarında ortaya nasıl yanlış bir cümle çıkıyorsa, diğer uluslardan insanlar da kendi dillerine göre düşünüp Türkçe konuşmak ve yazmak istediklerinde aynı şekilde hatalı cümleler ortaya çıkmaktadır. Şanal (2008) çalışmasında bu yanlışların aşağıdaki gibi (akt. Sarıca ve Od, 2015, s. 391) sınıflandırılmasını sağlamıştır:

1. *Diller Arası Hatalar (Interlingual Errors)*: Bu tür hatalara aktarım hataları da denir. Bu hatalar genellikle anadilinde düşünülenleri, hedef dile, olduğu gibi aktarmak suretiyle yapılmaktadır.
2. *Dil İçi Hatalar (Intralingual Errors)*: Bu hatalar daha önce öğrenilen dilin etkisiyle olan hatalar değildir. Bunlar hedef dilin yapısının, özelliklerinin, kurallarının öğrenciye yabancı gelmesi, dilin doğasında olan kavramların öğrencinin mantığına yerleşmemesi nedeniyle olan hatalardır.
3. *Gelişimsel Hatalar (Developmental Errors)* : Bu hatalar dil içi hataların bir alt dalı gibidirler. Öğrencinin hedef dille kurduğu bağın sınıf içi tecrübeler, ders kitabı, öğrencinin kendi çalışması ile sınırlı olması dolayısıyla oluşabilecek hatalardır. Dil içi hatalarla arasında çok az bir fark bulunmaktadır (Ghee Seah, 1981)(akt. Sarıca ve Od, 2015, s. 391).

Yabancıların Türkçe öğrenirken karşılaştıkları en klasik zorluklardan biri deharflerin yazılması, duyulması veya telaffuz edilmesidir. Yabancıların seslendirmede ve yazmada zorlandığı sesli harflerin *â, ı, i, o, ö, u, ü* ve sessiz harflerin *c, ç, ğ, h, l, ş, y* olduğu ayrıca bu konuda en çok zorluk yaşayan kişilerin ana dillerinde Arap ve Kiril alfabeti kullanan yabancılar olduğu tespit edilmiştir (Şengül, 2014, s. 336).

Arnit isteğ misin? diye soru soran Türkçeyi sonradan öğrenen bir yabancı aslında *armut ister misin?* anlamında çok basit bir soru sormaktadır. Bizim için telaffuzu çok

kolay olan bu cümlenin, Türkçeyi sonradan öğrenen yabancılar için telaffuz edilmesi oldukça güç bir durum olabilmektedir.

Gazi TÖMER’de B1 kurunda öğrenim gören yabancı öğrenciler üzerinde yapılan bir diğer araştırmada tespit edilen hatalardan bazıları seçilerek (Yelok ve Büyükikiz, 2010, s. 227-233) aşağıda verilmiştir.

/a/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

eşya yerine *eşye* okunması (Irak)

saç yerine *seç* okunması (Kırgızistan)

/c/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

cinci yerine *çinci* okunması (Tanzanya)

cinci yerine *cinsi* okunması (Rusya)

/ç/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

açıdan yerine *acıdan* okunması (Kazakistan)

araç yerine *aracokunması* (Suriye)

/e/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

Erzurum yerine *arzurum* okunması (Irak)

eşya yerine *işya* okunması (Filistin)

veyerine *va* okunması (Irak)

/ğ/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

coğrafya yerine *cografya* okunması (Moldova)

erkeğe yerine *erkeye* okunması (Güney Kore)

örneğin yerine *örneğın* okunması (Türkmenistan)

/ı/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

kısmet yerine *kısmet* okunması (Kenya)

kız yerine *kiz* okunması (Myanbar)

/i/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

diğer yerine *değer* okunması (Irak)

kirli yerine *kırlı* okunması (Irak)

/j/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

teknoloji yerine *teknoloci* (Kenya)

teknoloji yerine *teknoloci* (Tanzanya)

/k/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

kız yerine *giz* okunması (Tanzanya)

zevk yerine *zevg* okunması (Irak)

/ö/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

çözüm yerine *çozum* okunması (Rusya)

özlem yerine *ozlem* okunması (Amerika)

/r/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

her zaman yerine *hel zaman* okunması (Güney Kore)

/s/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

kismet yerine *kismet* okunması (Lübnan)

sevgi yerine *zevgi* okunması (Irak)

/ş/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

başka yerine *baksa* okunması (Tanzanya)

eşya yerine *esya* okunması (Çin)

/t/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

tuhaf yerine *duaf* okunması (Irak)

/u/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

bugün yerine *bügün* okunması (Moldova)

Erzurum yerine *erzürium* okunması (Lübnan)

/ü/ Sesinde Yapılan Yanlışlıklar

büyü yerine *buyü* okunması (Filistin)

dünya yerine *dunya* okunması (Çin)

küçük yerine *kuçuk* okunması (Amerika)

Ayrıca Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin yaptığı hatalara dikkat edildiğinde vurgu ve tonlamaları doğru şekilde yapamadıkları görülmüştür. Bazı kelimeler arasındaki farklılıkları ortaya çıkaran vurgu ve tonlamayı anlayamadıkları için, bu kelimelerin birbirinden farkını da anlayamamaktadırlar.

Yabancıların Türkçe öğrenimi sırasında yaptığı dil yanlışları hakkında Keshavars (1997) tarafından yapılan sınıflandırmada (akt. Sarıca ve Od, 2015, s. 392) *kural kısıtlamasını bilmeme, kuralların eksik uygulanması, aşırı genelleme ve yanlış kavramgeliştirme* olarak dört başlık belirlenmiştir. Sarıca ve Od (2015) tarafından bu sınıflandırmaya uygun olarak tespit edilen örneklerden bazıları seçilerek aşağıda sıralanmıştır:

Ben Türk Lise (Türk Lisesi'ne) gittim. (Fas)

En iyi bence *bizim şehir takım* (bizim şehrin takımı). (Libya)

Kartop (kartopu) oynamak için dışarıya çıktık. (Afganistan)

Afrika'nın yemeği (Afrika yemeği) yiyeceğiz. (Nijer)

Amcam evine (amcamın evine) gittim, zili çaldım. (Mali.)

Devlet okulda (devlet okulunda) okurken çok şeyler öğrendim. (Tunus)

Her ülkesinin klasik bir maçı (her ülkenin) vardır. (Mali)

Ayakkabının rengisi (ayakkabının rengi) kırmızı. (Suriye)

Hepsi arkadaşım (arkadaşlarının hepsi) geldi.

Ben *hepsi Türkiye yemeklerin* (Türk yemeklerinin hepsini) seviyorum.

Antalya *bir büyük ve bir güzel şehir*. (Büyük ve güzel bir şehir)

Sonra *bir güzel maç* (güzel bir maç) seyrettik.

Yapılan dil hatalarının geneline bakıldığında Türkçe öğrenmeye çalışan yabancıların kendi ana dillerinin sistemini Türkçenin dil yapısına uydurmaya çalıştığı için ortaya hatalı kullanımlar çıkmaktadır.

Günlük yaşamda özellikle büyük şehirlerde yabancılarla birlikte yaşayan veya çalışan vatandaşlarımız bu dil yanlışlarına birebir şahit olabilmektedir. Ana dili Türkçe olan bir Türk vatandaşı *benim diş fırçam* şeklinde konuşurken Türkçeyi sonradan öğrenen bir yabancı *benim diş fırçasım* diyerek dil hatası yaparak konuşmaktadır. Bunun sebebi çocuk dilinde olduğu gibi, kendisine ait olan eşyaları ifade ederken çevresindekilerin, *onun fırçası, onun çantası, onun odası* gibi sonunda 3.tekil kişi ekiyle konuştukları için, Türkçeyi sonradan öğrenen yabancı birey de bu kullanımı sürekli duyup kural olarak benimsedikten sonra kendine ait olan eşyaları bu şekilde sonuna 3.tekil kişi eki getirerek ifade ediyor. Aynı kural hatasını *benim el çantam* demesi gerekirken *benim el çantasım* diyerek de tekrarlamaktadır. İyelik ekleri ile ilgili öğrendiği bu ana kuralı uygulayarak ürettiği hatalı kullanımın farkında değildir. Böyle durumlarda ana dili Türkçe olan Türk vatandaşları dil bilgisi kurallarını doğru edindiği için gerekli kısaltmayı veya atmayı yapabilmekteyken yabancılar bu durumu anlayamamaktadır.

Türkçe öğrenmeye başlamadan önce farklı bir yabancı dil öğrenen veya anadilinde ilk önce özne sonra yüklem en son da nesne ile kurulan cümle dizimine aşına olan yabancılar, Türkçenin ilk önce özne sonra nesne ve en sonda yüklem olan cümle dizimini öğrenip kullanma konusunda ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Bu konuda sıkıntı yaşanan olumsuzluk eki, ad durum eki, yumuşak *ğ* gibi seslerin duyulamaması ve kendi dillerindeki söz varlığının yetersizliği gibi sebeplerden dolayı yapılan dil yanlışlarından birkaçı aşağıda verilmiştir (Mavaşoğlu ve Tüm, 2010, s. 6).

Ben otobüs iniyor.

Benim anne, benim abi hanım Polonya'da.

Bu yapma.

Aaç [ağaç] bak!

Düğün [diin] çok güzeldi.

Saatim yok. [Zamanım].

Otobüs kırıldı [bozuldu].

Utku ile demeç [sohbet] çok enteresandır.

Benim hanem [evim] Adana'da.

Diğer dillerde cümlelerin uzunluğu ve bağlaçların sayısı ile kullanım yerlerinin farklılığı Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen kişiler için ciddi bir sorun olabilmektedir. Kendi dillerindeki bağlaç kullanımını Türkçeye uygulayan yabancılar ortaya anlaşılmasız cümleler çıkarmaktadır. Buna örnek olarak aşağıda yer alan cümle (Subaşı, 2010, s. 12) gösterilebilir.

“Bazı insanlar para en önemli bir şey düşünüyorlar, her zaman çalışıyorlar, para kazanıyorlar ama sonra anlıyorlar bu çok önemli değil, çünkü onlar çok şeyler yapamazlar, mesela onlara çok yalancı konuşuyorlar, sadece para için vakit geçiriyorlar vb. ama herhalde biz para kazanmamız lazım normal yaşam için.”

Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin anadillerindeki ses olaylarının Türkçedeki ses olayları ile örtüşmemesi dil yanlışı yapmalarına, özellikle de yazma noktasında zorlanmalarına sebep olmaktadır. Konuyla ilgili araştırmalar için hazırlanan bir görüş formuyla yabancı öğrencilerin verdiği ifadelerin toplanması sonucunda elde edilen örnek bir cümle (Biçer, N., Çoban, İ. ve Bakır, S. (2014), s.130) aşağıdaki gibidir.

“Simdi bizde yazmada git-di yazılıyor. Yani ki -tı'dan sonra -di geliyor. Ama sizdesimdi bakıyorum ki -tı ikisi de -tı gibi kullanılıyor. Bu sözlerden sonra bizde -é harfi var sizde -e harfi varama bizde eski eski kullanılıyor. Simdi yazardım zaman bakıyorum ki yanlış yazdım onu düzeltisfalanyapıyorum böyle”

Fiil cümlelerinde bulunan zaman ekleri, şahıs ekleri ve özne yüklem uyumu sıkıntılı da yabancı öğrencilerin sıklıkla sorun yaşadığı noktalardandır. Kendi dillerinde olmayan ekler onları zora sokmaktadır. Ana dillerinde birden çok anlamı

ifade eden veya farklı kullanım özellikleri kazanmış kelimeleri de Türkçedeki bazı kelimelerle eşleştirip aynı özellikte kullanmak istediklerinde ortaya ilginç yanlışlar (Subaşı, 2010, s. 13) çıkmaktadır.

Sağlık eğer yok yani hayat yok, mutluluk yok.

Göller ki yüzmek uygun yok.

Bu yüzden her insan çok çalışmak ve sabırlı olmak lazım.

Şimdi uzaktayız onlar da ve ben de çok pişmanlık duyuyorum.

Sözcük türetimi noktasında da Türkçeyi sonradan öğrenen yabancılar açısından zorluklar bulunmaktadır. Sondan eklemeli olan dilimizi kendi dillerinin mantığına göre düşünüp Türkçenin kurallarını tam olarak kavrayamamaktadırlar. Anadiline göre çok farklı gelen bu durum karşısında aşağıda verildiği gibi yanlış sözcük türetimleri ortaya çıkmaktadır (Subaşı, 2010, s. 14).

Güven değil (güvenli değil anlamında)

Çalışma zorunda (çalışmak zorunda anlamında)

Eğitimsiz sorunlar (eğitimsizlik sorunları anlamında)

Bitmekten sonra (bittikten sonra anlamında)

Anadillerinde edindikleri sözcük dağarcıkları bazen yeni edinilen dildeki sözcük dağarcığını karşılayabilecek yeterlilikte olmamaktadır. Türkçeyi sonradan öğrenen yabancı öğrenciler bazı duygu, düşünce ve ihtiyaçlarını ifade ederken hangi kelimeyi kullanacaklarını bilememekte veya ihtiyaç duyduğu kelimeyi bulamamaktadır (Biçer, N., Çoban, İ. ve Bakır, 2014, s.130).

“Hep sorurum bi nasıl söyliyim ilk defa mesela bi okula girerken sorarken olar meselaarkadaşlara öyle geliyor yani bu ne bu ne sizin dilizce bunu ne.”

Genel olarak bakıldığında Türkçe öğrenen yabancıların dil yanlışları ile çocukların dil yanlışları arasında ciddi benzerlikler açıkça görülebilmektedir.*Erkeye, rengisi,çantasım, düzeltis, güven değil, olar, dilizcegibi* sözcükler çocuk dilindeki sözcük yanlışları ile tıpatıp uyuşmaktadır. Cümle kurulumundaki yanlışlara bakıldığında *otobüskırıldı,yüzmek uygun yok,yalancı konuşuyorlar,ben otobüs biniyorgibi* yanlış

cümle kurulumları da çocuk dilindekilere çok benzemektedir.İkisi de dili temelden başlayarak edindiği ve öğrendiği içinekinin kullanımı, tamlamaların kuruluğu, cümle içindeki öge diziliği ve kendi mantıklarına göre kuralları kullanmaya çalışmaları açısından Türkçede yapılan dil yanlışlarının birbirine çok benzediği görülebilmektedir.

2.2. İlgili Araştırmalar

Çocuk dili ile ilgili çalışmalara bakıldığında, okulöncesi ve ilköğretim seviyesinde yapılan çalışmaların kısıtlı olduğu gözlenmiştir.

Bal ve Sofu (2014) çocukların yeni sözcük oluşturmak için bileşik sözcük yapma, türetme ve dönüşmeyi kullandıklarını tespit etmiştir. Araştırmanın verileri 4 haftalık aralıklarla 0-2 yaş ve 4-8 yaş arasındaki 33 çocuktan toplanmıştır. Çocukların fiillerden çok isim türettiklerini gözlenmiştir. Ayrıca, bileşik sözcük oluşturma ve türetmenin yanı sıra tipik deyiş, değiştirim ve uydurma ulamlarının olduğu bulunmuştur.

Paylan (2015) çocukların ilk önce isimleri daha sonra fiilleri öğrendiğini tespit etmiştir. Çocuk dilinin insanoğunun dil mekanizmasıyla doğduğunu ve bu mekanizma ile yeni kelimeler türetildiğini göstermesi açısından, incelenmesinin çok önemli olduğunu ifade etmiştir.

Sarıca (2014) çocukların anadili edinim sürecinde yapmış oldukları bireysel eşleştirme örnekleri ve Fransızca hazırlık sınıfında okuyan öğrencilerin yapmış oldukları dilsel aktarımlar ile ilgili yapmış olduğu araştırmasında çocuk dilinde yapılan yanlışları tespit etmiştir. Araştırmanın verileri 2-6 yaş Aralığındaki 50 çocuğun Türkçe edinimi sürecinde ürettikleri ilk sözcükleri ve dil kullanımları ile Fransız Dili ve Edebiyatı hazırlık sınıfı öğrencilerinin Fransızca öğrenme sürecinde yapmış oldukları yanlışların gözlenmesiyle elde edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmamızda genel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar'a (1994) göre genel tarama modeli çok sayıda elemandan meydana gelen bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak için evrenin tümü veya ondan alınacak bir grup, örnek veya örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemelerinden oluşmaktadır.

Çalışma grubunda yer alan çocuklar doğal ortamlarında anneleri ile birlikte gözlenip elde edilen veriler kayda geçirildiği için nitel temele dayalı betimsel bir çalışmadır.

Seçilen çocuklarla ev ve okul ortamında soru sorma, oyun oynama, masal anlattırma gibi yöntemlerle iletişim kurularak konuşma esnasında yaptığı dil yanıtları tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen yanıtlar önceden hazırlanan veri toplama aracına kaydedilmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Ferhatlar Anaokulu, Rabia Ayrancı Gündüz Bakımevi ve Lale Bahçesi Çocukevi bünyesinde bulunan 2-6 yaş arası çocuklardan 43'ü erkek, 35'i kız çocuğu olmak üzere toplam 78 çocuk oluşturmaktadır. Çalışma yapılırken utangaçlık, korkma, çekingenlik veya inat etme gibi olumsuz tepkilerle karşılaşmamak ve çocuklarla sağlıklı iletişim kurulabilmesi noktasında annelerinden destek alma ihtiyacı hissedilmiştir.

Gönüllü olarak seçilen çocukların 2-6 yaş grubu aralığında olmasının sebebi, çocuklarda dil yanlışı görülme sıklığının en fazla olduğu dönem olmasından kaynaklanmaktadır. Daha ileri yaşlarda, anormal durumlar dışında çocuklarda dil yanlışı görülme olasılığı çok düşük seviyelerdedir. Doğal olarak bu araştırmanın belirlenen yaş aralığı dışında yapılması, istenilen sözcüklere ulaşılamayacağı için amacına hizmet etmediği gibi bilimsel açıdan herhangi bir anlam ifade etmeyecektir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmacı tarafından hazırlanan ve veri toplama aracı olarak kullanılan form üç kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda katılımcılar ve anneleri hakkındaki demografik

bilgilerin sağlıklı bir şekilde tespit edilebilmesi için çocuğun adı ve soyadı, yaşı, cinsiyeti; annenin adı ve soyadı, yaşı, eğitim durumu sorulmaktadır. İkinci kısımda konunun iyi anlaşılması ve tespit edilen verilerin doğru şekilde yazılabilmesi için bilgilendirici açıklamalar ve örneklere yer verilmiştir. Üçüncü kısımda ise tespit edilen verilerin yazılacağı üç ayrı veri bölümü bulunmaktadır. Bu bölümlerin en başında çocuktan elde edilen hatalı dil kullanımlarının yazılacağı kısmı ifade eden “*Çocuğun Kelimeleri*” kutucuğu, bu kelimelerin neyi kast ettiğini veya ne anlama geldiğini anlatan “*Annenin Açıklaması*” kutucuğu yer almaktadır. Çocukların hatalı dil kullanımları çakışıyor gibi görünse de aynı kelime ile farklı kavramı kast ediyor olabilmektedirler. Bu durum annenin açıklamasına başvurulmasını gerektirmektedir.

Araştırmanın değişkenleri çok daha fazla olabilir, araştırma yapılan konu çok daha çeşitli değişkenler eklenmesine müsaittir. Bizim amacımız, alanımız gereği sadece sözcükleri tespit etmek ve tespit edilen sözcüklerin alışlagelmiş yöntemlerin dışındaki diğer sözcük türetme yöntemleriyle olan ilişkisini bulmak olduğu için çok fazla değişkene bakma gereği görülmemiştir. Hâlihazırda bu değişkenler ile ilgili araştırmalar çokça mevcuttur.

Hedef gruba uygulanması düşünülen bu form öncelikle Türkçe alanında uzman olan üç kişiye gösterilmiştir. Daha sonra taslak form rastgele seçilen gönüllü on anne ve çocuğuna uygulanarak formun uygunluğu test edilmiştir. Bunun sonucunda formun ve tespit edilmek istenen verilerin katılımcıların anneleri tarafından doğru algılandığı ve çocuk dilinde bulunan hatalı sözcükleri toplama amacına hizmet edeceği görülmüştür.

Veri toplama zamanı 2016-2017 eğitim öğretim yılına denk gelen bu çalışmada seçilen kurumların günlük çalışma saatleri müddeti dâhilinde, çocukların isteklilik durumları göz önüne alınarak tamamlanmıştır. Araştırmacı tarafından her anne ve çocuğuna yapılan çalışmanın amacı ve uygulanış şekli hakkında bilgilendirici bir ön konuşma yapılmıştır. Verilen formları doldurma zorunlulukları olmadığı anlatılmış, istenilen veriler ele geçmediği takdirde formu boş bırakmaları gerektiği, kesinlikle kendi uydurdukları veya başkasından duydukları sözcükleri ilave ederek forma yazmamaları şiddetle vurgulanmıştır. Nitekim çok az sayıda olsa da bazı anne ve çocuklarının istenilen verilere ulaşamayıp formu boş bıraktıkları belirlenmiştir. Formlar uygulama sonunda araştırmacı tarafından toplanıp muhafaza edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Seçilen okullardaki 2-6 yaş arası gönüllü çocuklardan toplanan formlar sınıflandırılmadan önce araştırmacı tarafından titizlikle okunmuştur. Elde edilen 78 formdaki nitel veriler içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiş, kavramlar tespit edilmiş ve sayılmıştır. Bu tezde aynı zamanda yüzde ve frekans analizine de başvurulmuştur.

İçerik analizi tekniği, sözlü ve yazılı materyaller için kategoriler oluşturma, çözümlene ve nesnel değerlendirme imkânı sağlamaktadır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Tespit edilen kavramlar kategorize edilerek listelenmiş ve çözümlenmiştir. Ayrıca Türkçe alanında uzman olan üç kişiye gösterilerek kavramların tasnifi uygun bulunmuş ve görüş birliği yapılmıştır.

Sözcük oluşum yöntemlerine göre ayrılan verilerin örnekleri, çocukların bünyesinde bulunduğu kurumların adı, çocuğun cinsiyeti yaşı ve form numarası parantez içinde (*FA*: Ferhatlar Anaokulu; *LB*: Lale Bahçesi Çocukeyi; *RGB*: Rabia Ayrancı Gündüz Bakımevi; *Y*: Yaş, *K*: Kız; *E*: Erkek kısaltmaları kullanılarak) çalışmaya dâhil edilmiştir.

Örneğin; (*LB/K/Y6/Form 13*) Lale Bahçesi Çocukeyi'nde kayıtlı bulunan, 13 numaralı formdaki bilgilerin ait olduğu, altı yaşındaki kız çocuğunu belirtmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmamızın sonucunda elde edilen, 2-6 yaş arası çocuklar ve annelerine ait genel bilgiler Tablo 4.1.'de verilmiştir.

Tablo 4. 1.

Genel Bilgiler

<i>Form Numarası</i>	<i>Yaşı</i>	<i>Cinsiyeti</i>	<i>Toplam Dil Kullanım Yanıtı</i>	<i>Annesi</i>	<i>Yaşı</i>	<i>Eğitim Durumu</i>
Form 1	2	Erkek	24	Anne 1	30	Ortaokul Mezunu
Form 2	5	Erkek	3	Anne 2	38	Lisans Mezunu
Form 3	6	Erkek	7	Anne 3	30	Lisans Mezunu
Form 4	6	Kız	5	Anne 4	33	Lise Mezunu
Form 5	6	Kız	1	Anne 5	32	Lisans Mezunu
Form 6	6	Kız	6	Anne 6	32	Lisans Mezunu
Form 7	6	Erkek	2	Anne 7	39	Lisans Mezunu
Form 8	6	Erkek	3	Anne 8	35	Lisans Mezunu
Form 9	5	Erkek	9	Anne 9	30	Lisans Mezunu
Form 10	4	Erkek	3	Anne 10	29	Önlisans Mezunu
Form 11	5	Kız	2	Anne 11	30	Lisans Mezunu
Form 12	4	Kız	5	Anne 12	38	İlkokul Mezunu
Form 13	3	Kız	8	Anne 13	32	Lise Mezunu
Form 14	6	Erkek	16	Anne 14	34	Ortaokul Mezunu
Form 15	5	Kız	22	Anne 15	35	İlkokul Mezunu
Form 16	3	Erkek	17	Anne 16	25	Lisans Mezunu
Form 17	3	Erkek	17	Anne 17	38	Lisans Mezunu
Form 18	4	Erkek	12	Anne 18	38	Lisans Mezunu
Form 19	5	Erkek	13	Anne 19	38	Lisans Mezunu
Form 20	5	Erkek	15	Anne 20	38	İlkokul Mezunu
Form 21	3	Kız	15	Anne 21	31	Lise Mezunu
Form 22	4	Kız	15	Anne 22	23	Açık Öğrt Lise Mez.
Form 23	6	Erkek	11	Anne 23	35	Önlisans Mezunu
Form 24	5	Erkek	15	Anne 24	40	İlkokul Mezunu
Form 25	3	Kız	15	Anne 25	34	Yüksekokul Mezunu

Tablo 4. 1.

Genel Bilgiler

<i>Form Numarası</i>	<i>Yaşı</i>	<i>Cinsiyeti</i>	<i>Toplam Dil Kullanım Yanlışı</i>	<i>Annesi</i>	<i>Yaşı</i>	<i>Eğitim Durumu</i>
Form 26	6	Erkek	15	Anne 26	32	Lise Mezunu
Form 27	3	Kız	13	Anne 27	32	Lise Mezunu
Form 28	5	Erkek	5	Anne 28	30	Lisans Mezunu
Form 29	6	Erkek	6	Anne 29	33	Lisans Mezunu
Form 30	6	Kız	2	Anne 30	31	Lise Mezunu
Form 31	6	Kız	9	Anne 31	28	Önlisans Mezunu
Form 32	6	Erkek	2	Anne 32	38	Lise Mezunu
Form 33	5	Erkek	4	Anne 33	31	Lisans Mezunu
Form 34	3	Kız	15	Anne 34	29	Lisans Mezunu
Form 35	2	Erkek	22	Anne 35	34	Lisans Mezunu
Form 36	3	Erkek	12	Anne 36	33	Lisans Mezunu
Form 37	4	Erkek	15	Anne 37	32	İlkokul Mezunu
Form 38	4	Erkek	15	Anne 38	45	İlkokul Mezunu
Form 39	2	Erkek	13	Anne 39	27	Lise Mezunu
Form 40	3	Kız	11	Anne 40	35	İlkokul Mezunu
Form 41	4	Kız	19	Anne 41	39	İlkokul Mezunu
Form 42	4	Kız	15	Anne 42	35	Lisans Mezunu
Form 43	3	Erkek	8	Anne 43	28	Lise Mezunu
Form 44	4	Kız	10	Anne 44	41	Lisans Mezunu
Form 45	4	Kız	7	Anne 45	40	Lise Mezunu
Form 46	5	Kız	2	Anne 46	35	Lisans Mezunu
Form 47	3	Kız	36	Anne 47	34	Lisans Mezunu
Form 48	2	Kız	10	Anne 48	33	Lise Mezunu
Form 49	3	Erkek	12	Anne 49	36	Lise Mezunu
Form 50	5	Erkek	14	Anne 50	35	Lisans Mezunu
Form 51	6	Erkek	12	Anne 51	39	Lisans Mezunu
Form 52	3	Kız	14	Anne 52	35	Lisans Mezunu
Form 53	3	Kız	11	Anne 53	31	Lise Mezunu
Form 54	4	Kız	18	Anne 54	28	Lise Mezunu
Form 55	2	Kız	18	Anne 55	33	Lisans Mezunu
Form 56	6	Kız	12	Anne 56	28	Lise Mezunu
Form 57	2	Erkek	18	Anne 57	30	Lisans Mezunu
Form 58	2	Kız	17	Anne 58	36	Ortaokul Mezunu
Form 59	5	Erkek	10	Anne 59	32	Lisans Mezunu

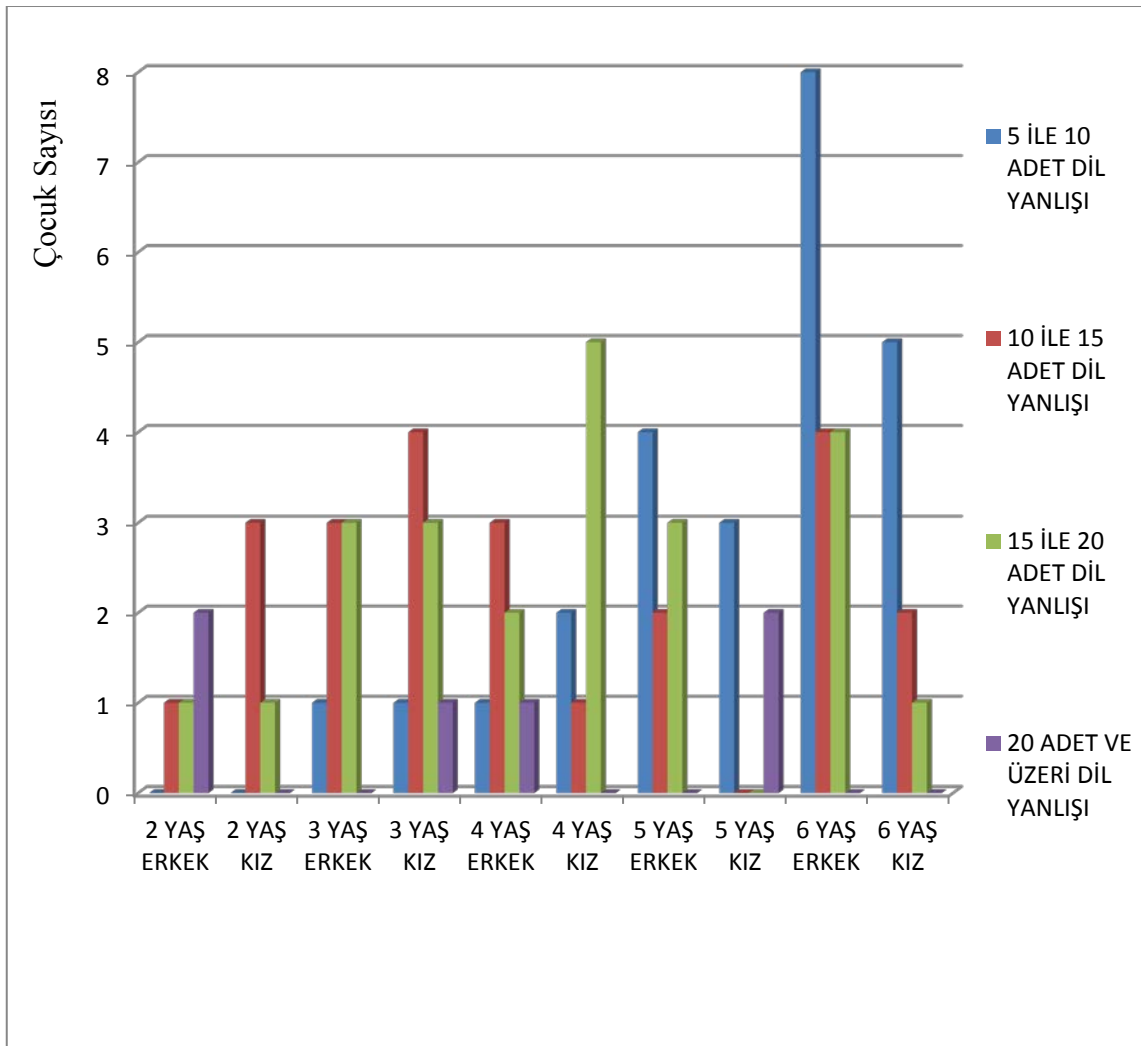

Tablo 4. 1.

Genel Bilgiler

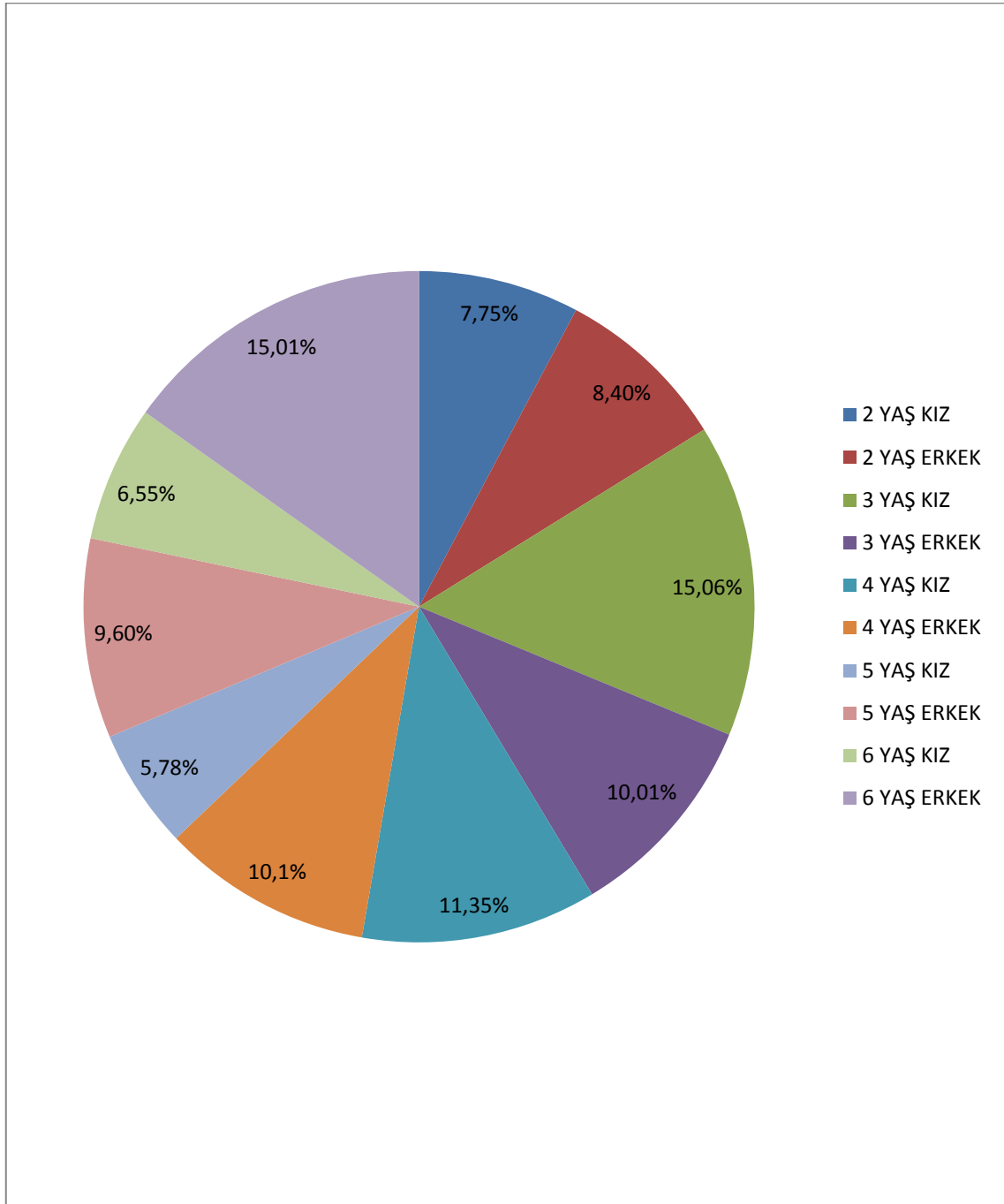
<i>Form Numarası</i>	<i>Yaşı</i>	<i>Cinsiyeti</i>	<i>Toplam Dil Kullanım Yanlışı</i>	<i>Annesi</i>	<i>Yaşı</i>	<i>Eğitim Durumu</i>
Form 60	4	Erkek	14	Anne 60	36	Lisans Mezunu
Form 61	4	Kız	15	Anne 61	37	Lise Mezunu
Form 62	6	Erkek	15	Anne 62	37	Lise Mezunu
Form 63	3	Erkek	15	Anne 63	38	İlkokul Mezunu
Form 64	6	Erkek	5	Anne 64	45	İlkokul Mezunu
Form 65	6	Erkek	17	Anne 65	34	İlkokul Mezunu
Form 66	4	Erkek	22	Anne 66	33	Ortaokul Mezunu
Form 67	6	Kız	9	Anne 67	30	Önlisans Mezunu
Form 68	2	Kız	14	Anne 68	33	İlkokul Mezunu
Form 69	3	Erkek	12	Anne 69	33	İlkokul Mezunu
Form 70	6	Erkek	13	Anne 70	38	İlkokul Mezunu
Form 71	6	Erkek	14	Anne 71	33	İlkokul Mezunu
Form 72	2	Kız	12	Anne 72	26	Ortaokul Mezunu
Form 73	5	Kız	24	Anne 73	36	Lise Mezunu
Form 74	6	Kız	16	Anne 74	25	Lisans Mezunu
Form 75	6	Erkek	0	Anne 75	29	Lise Mezunu
Form 76	6	Erkek	1	Anne 76	41	İlkokul Mezunu
Form 77	5	Kız	3	Anne 77	34	Lisans Mezunu
Form 78	4	Erkek	12	Anne 78	35	Lise Mezunu

Araştırmamız için seçilen 2-6 yaş arası çocuklarla yapılan çalışmalar neticesinde araştırmaya uygun bulunan 78 formdan elde edilen sonuçlara bakıldığında yaş ve cinsiyete göre ayırdığımız 43'ü erkek, 35'i kız olan çocukların konuşma esnasında yaptıkları toplam dil yanlışı adetlerine göre dağılımı Şekil 4.1.'deki gibidir. Renkli sütunlar ait olduğu renklerle verilen sayı aralığında, o aralıkta verilen adet kadar dil yanlışı yapan çocuk sayısını göstermektedir.

Şekil 4.1. Dil yanlışı genel durum grafiği

Formlarla toplayarak tespit ettiğimiz, 78 çocuktan elde edilen toplam 916 adet dil yanlısının yaş ve cinsiyete göre yüzdelik dağılımı Şekil 4.2.'deki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 4.2. Toplam dil yanlışı sayısının yaş ve cinsiyete göre oran grafiği

Tablo 4. 5.

5 Yaş Grubu Kız Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlışları

<i>Form Numarası</i>	<i>Yaşı</i>	<i>Cinsiyeti</i>	<i>Toplam Dil Kullanım Yanlışı</i>	<i>Çocuk Dili</i>	<i>Uydurma</i>	<i>Mantıksal Ad Verme</i>	<i>Metatez</i>	<i>Kurallaştırma</i>	<i>Son Ekleme</i>	<i>Değiştirim</i>	<i>Tipik K.D.</i>	<i>Diğer</i>
Form 73	5	Kız	24	17	3	2	0	0	0	0	0	2
Form 11	5	Kız	2	0	0	0	0	0	2	0	0	0
Form 77	5	Kız	3	2	0	0	0	1	0	0	0	0
Form 46	5	Kız	2	0	0	0	1	1	0	0	0	0
Form 15	5	Kız	22	11	7	1	2	1	0	0	0	0

Tablo 4. 6.

6 Yaş Grubu Kız Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlışları

<i>Form Numarası</i>	<i>Yaşı</i>	<i>Cinsiyeti</i>	<i>Toplam Dil Kullanım Yanlışı</i>	<i>Çocuk Dili</i>	<i>Uydurma</i>	<i>Mantıksal Ad Verme</i>	<i>Metatez</i>	<i>Kurallaştırma</i>	<i>Son Ekleme</i>	<i>Değiştirim</i>	<i>Tipik K.D.</i>	<i>Diğer</i>
Form 67	6	Kız	9	3	4	1	1	0	0	0	0	0
Form 31	6	Kız	9	7	0	0	0	0	0	0	0	2
Form 6	6	Kız	6	2	2	0	1	0	0	0	0	1
Form 4	6	Kız	5	3	0	0	1	0	0	0	0	1
Form 30	6	Kız	2	0	0	0	1	1	0	0	0	0
Form 74	6	Kız	16	11	1	1	0	2	0	0	1	0
Form 56	6	Kız	12	7	0	0	3	1	0	0	0	1
Form 5	6	Kız	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0

Araştırmamızda 2-6 yaş arası 78 çocuktan elde edilen toplam 916 adet dil yanlışının, kategorize edildikten sonra 43 erkek öğrencinin dil yanlışlarının yaş grubuna göre dağılımı Tablo 4. 7., Tablo 4. 8., Tablo 4. 9., Tablo 4. 10. ve Tablo 4. 11.'de verilmiştir.

Tablo 4. 7.

2 Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlışları

<i>Form Numarası</i>	<i>Yaşı</i>	<i>Cinsiyeti</i>	<i>Toplam Dil Kullanım Yanlışı</i>	<i>Çocuk Dili</i>	<i>Uydurma</i>	<i>Mantıksal Ad Verme</i>	<i>Metatez</i>	<i>Kurallaştırma</i>	<i>Son Ekleme</i>	<i>Değiştirim</i>	<i>Tipik K.D.</i>	<i>Diğer</i>
Form 35	2	Erkek	22	13	3	6	0	0	0	0	0	0
Form 39	2	Erkek	13	12	0	0	1	0	0	0	0	0
Form 1	2	Erkek	24	13	7	4	0	0	0	0	0	0
Form 57	2	Erkek	18	12	4	0	2	0	0	0	0	0

Tablo 4. 8.

3 Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlışları

<i>Form Numarası</i>	<i>Yaşı</i>	<i>Cinsiyeti</i>	<i>Toplam Dil Kullanım Yanlışı</i>	<i>Çocuk Dili</i>	<i>Uydurma</i>	<i>Mantıksal Ad Verme</i>	<i>Metatez</i>	<i>Kurallaştırma</i>	<i>Son Ekleme</i>	<i>Değiştirim</i>	<i>Tipik K.D.</i>	<i>Diğer</i>
Form 63	3	Erkek	15	7	0	1	5	0	0	0	2	0
Form 16	3	Erkek	17	16	1	0	0	0	0	0	0	0
Form 69	3	Erkek	12	9	1	1	1	0	0	0	0	0
Form 17	3	Erkek	17	16	0	0	1	0	0	0	0	0
Form 36	3	Erkek	12	12	0	0	0	0	0	0	0	0
Form 43	3	Erkek	8	6	1	0	0	0	0	0	0	1
Form 49	3	Erkek	12	11	0	0	0	1	0	0	0	0

Tablo 4. 9.

4 Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlışları

<i>Form Numarası</i>	<i>Yaşı</i>	<i>Cinsiyeti</i>	<i>Toplam Dil Kullanım Yanlışı</i>	<i>Çocuk Dili</i>	<i>Uydurma</i>	<i>Mantıksal Ad Verme</i>	<i>Metatez</i>	<i>Kurallaştırma</i>	<i>Son Ekleme</i>	<i>Değiştirim</i>	<i>Tipik K.D.</i>	<i>Diğer</i>
Form 78	4	Erkek	12	10	1	0	0	0	0	0	1	0
Form 66	4	Erkek	22	15	2	1	3	0	0	0	1	0
Form 60	4	Erkek	14	9	0	2	0	0	0	0	3	0
Form 38	4	Erkek	15	13	0	0	2	0	0	0	0	0
Form 10	4	Erkek	3	1	0	0	0	0	1	0	1	0
Form 37	4	Erkek	15	14	0	0	1	0	0	0	0	0
Form 18	4	Erkek	12	4	0	0	2	2	0	0	3	1

Tablo 4. 10.

5 Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlışları

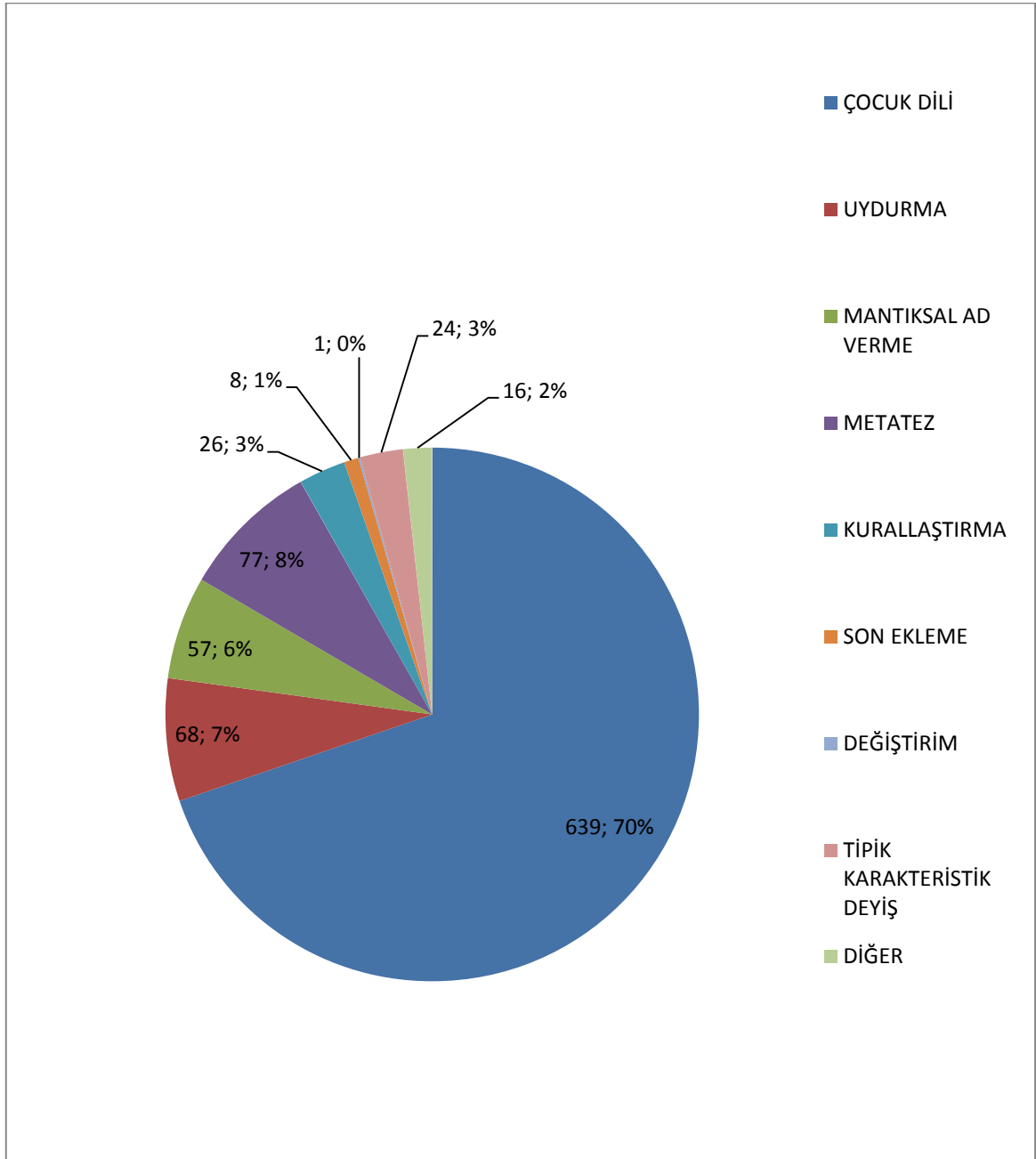
<i>Form Numarası</i>	<i>Yaşı</i>	<i>Cinsiyeti</i>	<i>Toplam Dil Kullanım Yanlışı</i>	<i>Çocuk Dili</i>	<i>Uydurma</i>	<i>Mantıksal Ad Verme</i>	<i>Metatez</i>	<i>Kurallaştırma</i>	<i>Son Ekleme</i>	<i>Değiştirim</i>	<i>Tipik K.D.</i>	<i>Diğer</i>
Form 20	5	Erkek	15	8	3	1	2	1	0	0	0	0
Form 59	5	Erkek	10	7	0	0	1	1	0	0	1	0
Form 24	5	Erkek	15	11	1	0	2	0	0	0	1	0
Form 50	5	Erkek	14	11	1	0	1	0	0	0	1	0
Form 33	5	Erkek	4	2	0	0	2	0	0	0	0	0
Form 9	5	Erkek	9	4	1	2	1	0	0	0	0	1
Form 28	5	Erkek	5	1	0	1	2	1	0	0	0	0
Form 2	5	Erkek	3	1	0	0	1	1	0	0	0	0
Form 19	5	Erkek	13	8	1	2	0	1	0	0	0	1

Tablo 4. 11.

6 Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Sınıflandırılmış Dil Yanlılıkları

<i>Form Numarası</i>	<i>Yaşı</i>	<i>Cinsiyeti</i>	<i>Toplam Dil Kullanım Yanlılığı</i>	<i>Çocuk Dili</i>	<i>Uydurma</i>	<i>Mantıksal Ad Verme</i>	<i>Metatez</i>	<i>Kurallaştırma</i>	<i>Son Ekleme</i>	<i>Değişirime</i>	<i>Tipik K.D.</i>	<i>Diğer</i>
Form 70	6	Erkek	13	6	1	0	3	0	0	0	3	0
Form 51	6	Erkek	12	10	0	1	0	0	0	0	0	1
Form 65	6	Erkek	17	13	2	0	1	1	0	0	0	0
Form 62	6	Erkek	15	11	0	0	2	0	2	0	0	0
Form 71	6	Erkek	14	7	4	3	0	0	0	0	0	0
Form 64	6	Erkek	5	2	1	1	1	0	0	0	0	0
Form 32	6	Erkek	2	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Form 29	6	Erkek	6	3	0	0	2	0	0	0	1	0
Form 26	6	Erkek	15	14	0	1	0	0	0	0	0	0
Form 3	6	Erkek	7	2	0	0	2	1	2	0	0	0
Form 75	6	Erkek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Form 8	6	Erkek	3	0	0	0	2	0	0	0	1	0
Form 14	6	Erkek	16	12	3	0	0	1	0	0	0	0
Form 23	6	Erkek	11	6	0	0	2	1	1	0	1	0
Form 76	6	Erkek	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Form 7	6	Erkek	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0

Çocukların konuşmaları sırasında ürettikleri dil yanlışları incelenerek kategorize edildikten sonra ortaya çıkan listelerden sözcük türlerinin adedi ve yüzdelik dağılımı Şekil 4.3'teki gibidir. Dil yanlışlarını kategorize ederken, amacımız alanımız gereği sadece sözcükleri tespit etmek ve tespit edilen sözcüklerin alışlagelmiş yöntemlerin dışındaki diğer sözcük türetme yöntemleriyle olan ilişkisini bulmak olduğu için çok bilinen sözcük türetme yöntemleri buraya dâhil edilmemiştir. Bazı sözcük türetme yöntemlerine ise formlarda hiç rastlanmamıştır.

Şekil 4.3. Sözcük türlerine göre dağılım ve yüzdelik oran grafiği

Formlardan tespit edilen 916 adet dil yanlısının 639 tanesi *çocuk dili*, 68 tanesi *uydurma*, 57 tanesi *mantıksal ad verme*, 77 tanesi *metatez*, 26 tanesi *kurallaştırma*, 8 tanesi *son ekleme*, 1 tanesi *değiştirim*, 24 tanesi *tipik karakteristik deyiş*, 16 tanesi ise bunların dışında kalan *diğer* kategorisine dâhil edilmiştir.

Çocuğun konuşma esnasında yaptığı hatalı dil kullanımlarına bakıldığında zaman zaman aynı sözcüğün farklı ortamlardaki birden fazla çocuk tarafından kullanılış şeklinin çakıştığı gözlemlenmiştir. Çoğunlukla ise çocukların sözcükleri tamamen farklı ve benzersizdir.

Denizli ilinde yapılan bu araştırmada tespit ettiğimiz *farklı çocukların aynı kelimedede çakışan veya benzer kullanımlarına* örnek vermek gerekirse:

Metatez Kategorisinde

Muftak

Mutfak

Kullanan Çocuk

FA/K/Y6/FORM 4

FA/E/Y6/FORM 7

LB/K/Y4/FORM 44

Denizli ilinde yapılan bu araştırmada tespit ettiğimiz *farklı çocuklar tarafından, aynı kelimedede farklı kullanım şekliyle* hatalı kullanım yapıldığına örnek vermek gerekirse:

Uydurma Kategorisinde

Bum

Düm

Bumbum

Bumbu

Su

Kullanan Çocuk

RGB/K/Y5/FORM 15

FA/E/Y5/FORM 9

RGB/E/Y5/FORM 50

FA/K/Y3/FORM 47

4.1. Kategorize Edilmiş Dil Yanlıları

Çocukların hatalı kelimeleri annesinin de bulunduğu ortamda önceden hazırlanan forma kaydedildikten sonra, çocuğun neyi kast ederek bu kelimeyi söylediği, annesinin açıklamasına başvurulduktan sonra formda ait olduğu kutucuğa yazılmıştır. Çocuğun konuşmasında tespit edilen hatalı dil kullanımlarının neyi kast ettiği veya ne anlama geldiği, çocuğun annesinin açıklamasıyla anlaşılabilir.

Formlardan elde edilen veriler parantez içinde verilen kısaltılmış kodlarıyla ayrı ayrı listelenmiştir. (*FA*: Ferhatlar Anaokulu; *LB*: Lale Bahçesi Çocukeyi; *RGB*: Rabia Ayrancı Gündüz Bakımevi; *Y*: Yaş, *K*: Kız; *E*: Erkek.)

Örneğin; (**LB/E/Y5/Form 12**) Lale Bahçesi Çocukeyi'nde kayıtlı bulunan, 12 numaralı formdaki bilgilerin ait olduğu, beş yaşındaki erkek çocuğunu belirtmektedir.

4.1.1. Yakıştırma (Uydurma) Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler

RGB/K/Y2/FORM 72

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Pisi	Kedi
Düdü	Otomobil
Ummak	Öpücük
Mama	Yemek

RGB/E/Y3/FORM 43

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Atta	Dışarı

FA/K/Y6/FORM 6

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Gurklamak	Geçirmek
Pırlamak	Gaz Çıkarmak

RGB/E/Y5/FORM 19

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Duda	Araba

FA/E/Y2/FORM 57

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Hüft	Su
Mayna Hüft	Maden Suyu
İbbat	İtfaiyeci
Go	Top

RGB/E/Y3/FORM 16

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Ik	Süt

FA/K/Y5/FORM 73

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Babak	Elma
Düm	Su
Kapkap	Ayakkabı

RGB/E/Y2/FORM 1

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Kaka	Dışkı
Mamma	Ekmek
Nennen	Uyumak
Bibi	Kuş
Eş	Yemek
Puv	Su
Füf	Sıcak

RGB/E/Y4/FORM 66

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Tıkı	Ayakkabı
Çiçi	Su

RGB/K/Y5/FORM 15

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Bum	Su
Babba	Ayakkabı
Düdü	Araba
Atta	Gezme
Bibi	Kuş
Mam	Ekmek
Vıvın	Motor

RGB/E/Y6/FORM 70

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Buca	Su

RGB/E/Y5/FORM 20

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Atta	Gezme
Debem	Kalem
Buv	Su

RGB/E/Y6/FORM 65

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Bıçbıç	Banyo
Atta	Gezme

RGB/K/Y3/FORM 25

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Va

Su

RGB/E/Y6/FORM 71

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Atta

Dışarı

Düdü

Araba

Alo

Telefon

Hüpde

Çay

RGB/E/Y2/FORM 35

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Heen

Araba

Füü

Su

Ni

Fil

RGB/K/Y6/FORM 74

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Mam

Yemek

FA/E/Y5/FORM 9

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Düm

Su

RGB/E/Y5/FORM 50

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Bum

Su

RGB/K/Y2/FORM 55

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Çuburker

Çubuk Kraker

FA/K/Y3/FORM 47

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Bumbu

Su

RGB/E/Y4/FORM 78

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Adda

Dışarı

RGB/E/Y5/FORM 24

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Üde

Süt

RGB/K/Y2/FORM 48

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Hafıs

Muhafız

RGB/K/Y3/FORM 21

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Atta

Gezme

RGB/K/Y3/FORM 40

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Mama

Yemek

RGB/K/Y6/FORM 67

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Babba

Ayakkabı

Açita

Hoşça kal

Bucici

Su

Dut

Yoğurt

LB/K/Y4/FORM 44

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Cambadak

Tepetaklak

RGB/K/Y3/FORM 34

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Düm

Su

Cicifim

Çizgi Film

LB/E/Y6/FORM 64

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Vaa

Uçak

RGB/E/Y6/FORM 14

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Mamma

Ekmek

RGB/E/Y3/FORM 69

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Buh	Su

4.1.2. Son Ekleme (Suffixation) Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler**FA/K/Y5/FORM 11**

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Algeldim	Alıp Geldim
(Beni Şuraya) Çıktır	Çıkar (Yukarıya)

FA/E/Y4/FORM 10

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Komikletti	Komik Şeyler (Söyledi)

RGB/E/Y6/FORM 62

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Spenmek	Süpermen
Okumuyu	Okumayı

FA/E/Y6/FORM 3

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Vatangaç	Vatandaş
Öğretmengil	Öğretmenim

RGB/E/Y6/FORM 23

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Senle (Gör)	Sen de (Gör)

4.1.3. Tipik/Karakteristik Deyiş Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler

RGB/E/Y3/FORM 63

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Bucak (İstiyorum)	Kucak (İstiyorum)
Çırlıçılak (Oldum)	Sırılsıklam (Oldum)

FA/E/Y4/FORM 10

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Gün	Dün

RGB/K/Y4/FORM 54

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
(Hastayken) Nane Portakal (İstiyorum)	Nane Limon (İstiyorum)

RGB/E/Y4/FORM 78

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Boya	Boru

RGB/E/Y5/FORM 24

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Dönüm Günü	Doğum Günü

FA/E/Y4/FORM 60

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Uykumda (Gördüm)	Rüyamda (Gördüm)
Alman (Yedim)	Alman Çikolatası (Yedim)
İsveçli (Yedim)	İsviçre Çikolatası (Yedim)

RGB/K/Y4/FORM 41

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

(Köpek) Şoht Etti

ANNENİN AÇIKLAMASI

Köpek Gitti

RGB/E/Y4/FORM 66

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Balgım

ANNENİN AÇIKLAMASI

Balık

RGB/E/Y6/FORM 70

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Osman (Çardaktan)

Sizin Havuz (Çok Büyükmüş)

Zincir (Var)

ANNENİN AÇIKLAMASI

Asmam (Çardaktan)

Sizin Deniz (Çok Büyükmüş)

İncir (Var)

RGB/E/Y5/FORM 50

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

(Kendi) Ülkenize Mi (Gideceksiniz?)

ANNENİN AÇIKLAMASI

(Kendi) Şehrinize Mi (Gideceksiniz?)

FA/E/Y6/FORM 8

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Soğusun İçeceğim

ANNENİN AÇIKLAMASI

Ilıklaşsın İçeceğim

RGB/K/Y6/FORM 74

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Beşbeş Vermek

ANNENİN AÇIKLAMASI

Para Vermek

RGB/E/Y4/FORM 18

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Ağa

Hala

Karanlık Mı?

Akşam Oldu Mu?

Güneş Mi?

Sabah Oldu Mu?

RGB/K/Y3/FORM 25

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Tuzdolabı

Buzdolabı

RGB/E/Y5/FORM 59

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Hiç Yaşı Yok

(Henüz) Yaşına Girmemiş

FA/E/Y6/FORM 29

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Midem Acıkmadı

Tokum

RGB/E/Y6/FORM 23

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Gol

Maç

4.1.4. Değişirir (Substitution) Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler**RGB/K/Y2/FORM 72**

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Menimde say

Beni de yaz

4.1.5. Kurallaştırma Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler

FA/K/Y6/FORM 56

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Dün

ANNENİN AÇIKLAMASI

Yarın

RGB/K/Y4/FORM 54

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

(Tepene) İneceğim

ANNENİN AÇIKLAMASI

(Sırtına) Bineceğim

RGB/E/Y5/FORM 20

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Dün (Yapalım)

ANNENİN AÇIKLAMASI

Yarın (Yapalım)

LB/E/Y5/FORM 2

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Sabah Yedim

ANNENİN AÇIKLAMASI

Akşam (Yemeği) Yedim

RGB/E/Y6/FORM 23

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Bugün (Oyuncak Günü)

ANNENİN AÇIKLAMASI

Yarın (Oyuncak Günü)

RGB/K/Y5/FORM 15

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Teyzemlere (Gidelim)

ANNENİN AÇIKLAMASI

Halamlara (Gidelim)

RGB/E/Y6/FORM 65

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Yarın (Yaptık)

ANNENİN AÇIKLAMASI

Dün (Yaptık)

RGB/E/Y5/FORM 19

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Didiyoz Mu?

ANNENİN AÇIKLAMASI

Geldik Mi?

FA/K/Y5/FORM 77

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Yarın (Gelmişti)

ANNENİN AÇIKLAMASI

Dün (Gelmişti)

FA/E/Y5/FORM 28

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

İstedim

ANNENİN AÇIKLAMASI

İstiyorum

RGB/K/Y6/FORM 30

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

(Tebrik) Dilerim

ANNENİN AÇIKLAMASI

(Tebrik) Ederim

RGB/E/Y3/FORM 49

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Yarın (Gittik)

ANNENİN AÇIKLAMASI

Dün (Gittik)

FA/K/Y2/FORM 58

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Ben korkmam

ANNENİN AÇIKLAMASI

Ben korkuyorum

RGB/K/Y6/FORM 74

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Aşağı	Yukarı
Sağ	Sol

RGB/E/Y6/FORM 14

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Dün (Geldik)	Bugün (Geldik)

RGB/E/Y4/FORM 18

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Akşam	Sabah
Bugün	Yarın

FA/E/Y6/FORM 3

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Yarın (Gittik)	Dün (Gittik)

RGB/K/Y3/FORM 52

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Dün (Geldim)	Yarın (Geleceğim)

FA/K/Y5/FORM 46

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Rica Dilerim	Rica Ederim

FA/E/Y6/FORM 76

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Yarın (Yaptım)

ANNENİN AÇIKLAMASI

Dün (Yaptım)

RGB/K/Y3/FORM 53

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Terlik Evi

(Yarın) Su Yoktu

(Hani) Yarın (Çok Seviyordun?)

ANNENİN AÇIKLAMASI

Ev Terliği

Su yok (Şu An)

Dün (Çok Seviyordun)

RGB/E/Y5/FORM 59

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Yarın (Gitmiştik)

ANNENİN AÇIKLAMASI

Dün (Gitmiştik)

4.1.6. Metatez Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler**LB/E/Y4/FORM 38**

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Centere

Daycanlık

ANNENİN AÇIKLAMASI

Tencere

Çaydanlık

RGB/E/Y4/FORM 66

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Kebelek

Kıpat

Şavtan

ANNENİN AÇIKLAMASI

Kelebek

Kitap

Tavşan

FA/K/Y6/FORM 4

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Muftak

ANNENİN AÇIKLAMASI

Mutfak

RGB/E/Y6/FORM 23**ÇOCUĞUN KELİMELERİ**

Kipat
Abakkayı

ANNENİN AÇIKLAMASI

Kitap
Ayakkabı

RGB/E/Y5/FORM 59**ÇOCUĞUN KELİMELERİ**

Dotames

ANNENİN AÇIKLAMASI

Domates

RGB/K/Y4/FORM 41**ÇOCUĞUN KELİMELERİ**

Şavtan
İhtirarlay
Dotames
Kipat
Kebelek

ANNENİN AÇIKLAMASI

Tavşan
İhtiyarlar
Domates
Kitap
Kebelek

FA/K/Y2/FORM 58**ÇOCUĞUN KELİMELERİ**

Tismah

ANNENİN AÇIKLAMASI

Timsah

RGB/E/Y6/FORM 70**ÇOCUĞUN KELİMELERİ**

Kipat
Verdimen
Kebelek

ANNENİN AÇIKLAMASI

Kitap
Merdiven
Kebelek

RGB/E/Y5/FORM 24

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Tokdor	Doktor
Gozaz	Gazoz

RGB/E/Y3/FORM 69

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Mevye	Meyve

FA/E/Y5/FORM 9

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Kaymon	Kamyon

RGB/K/Y3/FORM 34

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Yufus	Yusuf

FA/E/Y2/FORM 57

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Kipat	Kitap
Porkatal	Portakal

RGB/E/Y6/FORM 65

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Aşkam	Akşam

RGB/K/Y5/FORM 15

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Vosgoven

Çepete

ANNENİN AÇIKLAMASI

Vosvogen (Volkswagen)

Peçete

RGB/E/Y2/FORM 39

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Komacan

ANNENİN AÇIKLAMASI

Kocaman

FA/E/Y6/FORM 7

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Muftak

ANNENİN AÇIKLAMASI

Mutfak

RGB/K/Y4/FORM 54

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Nurama

ANNENİN AÇIKLAMASI

Numara

LB/K/Y4/FORM 45

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Abakkabı

Skıtır

ANNENİN AÇIKLAMASI

Ayakkabı

Stıkır

RGB/K/Y6/FORM 30

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Ömürcek

ANNENİN AÇIKLAMASI

Örümcek

RGB/E/Y3/FORM 63

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Labovotuar	Laboratuvar
Futmak	Mutfak
Çepete	Peçete
Karpotal	Portakal
Hattıravelli	Tahterevalli

LB/E/Y5/FORM 2

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Heşmire	Hemşire

RGB/E/Y5/FORM 50

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Bügun	Bugün

FA/K/Y6/FORM 6

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Aryan	Ayrılan

RGB/K/Y3/FORM 53

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Muftak	Mutfak

RGB/E/Y6/FORM 62

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Kelam	Kalem
Kipat	Kitap

FA/K/Y6/FORM 56

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Büskivü	Bisküvi
Kipat	Kitap
Domdurna	Dondurma

RGB/K/Y2/FORM 68

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Mırıs	Mısır

RGB/E/Y3/FORM 17

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Dotames	Domates

RGB/E/Y4/FORM 37

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Kastanomu	Kastamonu

FA/E/Y6/FORM 29

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Öğliyen	Öğleyin
Fankastit	Fantastik

RGB/K/Y2/FORM 55

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Farpüm

Parfüm

FA/K/Y3/FORM 47

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Yasaşın

Yaşasın

Muftak

Mutfak

RGB/K/Y3/FORM 25

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Çıpak

Bıçak

Muftak

Mutfak

FA/E/Y6/FORM 8

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Fokotopi

Fotokopi

Pernave

Pervane

LB/K/Y4/FORM 44

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Muftak

Mutfak

Rıvdan

Rıdvan

RGB/K/Y3/FORM 52

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Tulavet

Tuvalet

FA/E/Y5/FORM 28

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Kayrola	Karyola
Kebelek	Kelebek

RGB/E/Y5/FORM 20

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Porkatal	Portakal
Çepete	Peçete

RGB/K/Y3/FORM 40

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Futmak	Mutfak

LB/K/Y4/FORM 42

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Gozaz	Gazoz

FA/K/Y5/FORM 46

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Ömürcek	Örümcek

RGB/K/Y6/FORM 67

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Lüften	Lütfen

RGB/E/Y4/FORM 18

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Pembegül	Pembe Gül
Semşiye	Şemsiye

FA/E/Y5/FORM 33

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Bilgisayar	Bilgisayar
İtikane	İki tane

LB/E/Y6/FORM 64

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Yüra	Rüya

FA/E/Y6/FORM 3

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Aşkam	Akşam
Porkatal	Portakal

4.1.7. Mantıksallaştırma (Mantıksal Ad Verme) Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler**RGB/K/Y4/FORM 54**

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Kalsiyum (İstiyorum)	Yoğurt(Kalsiyum İçerdiğinden)
Bu Olmamış (Yemek İçin)	Bu Yemek İyi Pişmemiş (Anlamında)
Titrerim	Üşüyorum (Demek İstiyor)
Bozulmuş (Uçlu Kalem İçin)	Ucu Bitmiş (Demek İstiyor)

FA/E/Y5/FORM 28

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Gak

Yumurta

RGB/K/Y6/FORM 67

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Cici

Elbise

RGB/K/Y3/FORM 34

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Cikcik

Kuş

Ütürü

Horoz

RGB/E/Y6/FORM 26

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Bilili

Tavuk

RGB/E/Y2/FORM 1

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Dondon

Dondum (Üşümek)

Gol

Topa Vurmak

Şekerli

Tatlı (Lezzetli Şeyler İçin)

Havhav

Köpek (Sesinden)

RGB/E/Y6/FORM 14

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Havhav	Köpek
Möömöö	İnek
TığılTığıl	Anahtar (Çevrilme Sesinden)

FA/E/Y4/FORM 60

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Yangın Arabası	İtfaiye
Uyku Tulumu	Kumbara (Paralar İçinde Uyuyor)

RGB/K/Y2/FORM 72

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Emme	Emzik
Tak	Tabanca
Haphap	Köpek

RGB/K/Y3/FORM 27

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Emmek	Ekmek
Havhav	Köpek
Cikcik	Kuş
Möö	İnek
Cici	Ayakkabı

FA/E/Y6/FORM 51

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
(Ben Çok)Doyukum	Ben Tokum (Doymaktan Mantıkla)

RGB/E/Y3/FORM 69

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Emme

ANNENİN AÇIKLAMASI

Emzik

FA/E/Y5/FORM 9

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Sıcaklamak

Uzungün Önce (Geldim)

ANNENİN AÇIKLAMASI

Terlemek

Dün (Geldim)

RGB/E/Y2/FORM 35

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Deh

Dızz

Mivv

Möö

Ürürü

Meemee

ANNENİN AÇIKLAMASI

At (Binenlerin Söylediğinden Mantıkla)

Elektrikli Süpürge (Sesinden Mantıkla)

Kedi (Sesinden Mantıkla)

İnek (Sesinden Mantıkla)

Horoz (Sesinden Mantıkla)

Koyun (Sesinden Mantıkla)

RGB/E/Y5/FORM 19

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

No Ni No Ni

Çuf-çuf

ANNENİN AÇIKLAMASI

İtfaiye (Siren Sesinden)

Tren

FA/K/Y5/FORM 73

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Ölüm Böceği

(Hava) Açık Kalmış

ANNENİN AÇIKLAMASI

Örümcek (Isırınca Öldürüyor)

(Hava) Güneşli

RGB/E/Y4/FORM 66

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Yayıyo (Eşyalarını)

ANNENİN AÇIKLAMASI

Yerleşiyor

LB/E/Y6/FORM 64

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Patapata

ANNENİN AÇIKLAMASI

Helikopter (Sesinden)

RGB/K/Y5/FORM 15

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Taktak

ANNENİN AÇIKLAMASI

Tezgâh (Mutfaktaki)

RGB/E/Y3/FORM 63

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Tıss

ANNENİN AÇIKLAMASI

Kola (Çıkardığı Sesten)

RGB/K/Y3/FORM 53

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Gelen

(Saçlarım) Öte Yana (Gelsin)

ANNENİN AÇIKLAMASI

Gelin

Tek Tarafa (Toplansın)

RGB/E/Y5/FORM 20

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Tık Tık

ANNENİN AÇIKLAMASI

Saat (Sesinden)

RGB/K/Y2/FORM 68**ÇOCUĞUN KELİMELERİ**

Çıtır
Çıt Çıt

ANNENİN AÇIKLAMASI

Leblebi
Çekirdek

RGB/K/Y4/FORM 41**ÇOCUĞUN KELİMELERİ**

Havaya Şimşek (Atıldı)
Öppek (Geldi)
Gakka

ANNENİN AÇIKLAMASI

Havai Fişek (Atıldı)
Köpek (Geldi)(Öpmek İsteddiği İçin)
Yumurta (Tavuk Sesinden)

RGB/K/Y6/FORM 74**ÇOCUĞUN KELİMELERİ**

Ayakşam

ANNENİN AÇIKLAMASI

Akşam (Ay Doğuyor)

RGB/K/Y2/FORM 55**ÇOCUĞUN KELİMELERİ**

Sıcaklatmak

ANNENİN AÇIKLAMASI

Boğmak (Bunaltmak)

RGB/K/Y3/FORM 25**ÇOCUĞUN KELİMELERİ**

Uzaksız

ANNENİN AÇIKLAMASI

Yakın

RGB/K/Y3/FORM 52**ÇOCUĞUN KELİMELERİ**

Terlidim

ANNENİN AÇIKLAMASI

Sıcak (Artan Sıcaklık)

RGB/E/Y6/FORM 71**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Döndön

Çamaşır Makinesi (Dönerek Yıkıyor)

Birbir

Para (Bir Lira)

Cikcik

Kuş

4.1.8. Çocuk Dili Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler**FA/E/Y2/FORM 57****ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Çukuota

Çikolata

Üsgaygüyü

Rüzgârgülü

Abaka

Ayakkabı

Abbet

Ahmet

Su Aygırı

Su Aygırı

Mâna

Makarna

Kelolo

Keloğlan

Hakaka

Harika

Bibe

Biberon

Maybu

Mayo

Denis

Deniz

Dêdik

Geldik

RGB/E/Y2/FORM 1**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Babo	Baba
Anene	Anneanne
Ane	Anne
Dedem	Dede
Abiy	Abi
Dezi	Teyze
Tale	Kale
Düt	Süt
Şiş	Çiş
Gelmiş	Gel
Acıy	Acıyor
Emme	Yiyecek
Tob	Top

FA/K/Y6/FORM 5**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Amulans	Ambulans
---------	----------

RGB/E/Y4/FORM 66

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Baklal	Bakkal
Titek	Çiçek
Day	Çay
Seker	Şeker
Gumurga	Kumru
Mutda	Mustafa
Ahtar	Anahtar
Abiyo	Araba
Palov	Pilav
Anana	Anneanne
Ditcem	İçeğim
Didelim	Gidelim
Yavlı	Yağlı
Danta	Çanta
Bu	Su

RGB/K/Y2/FORM 72

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Ditti	Gitti
Ellelim	Ellerim
Balle	Babaanne
Bakum	Topum

RGB/E/Y3/FORM 43

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Lütpen	Lütfen
Gey	Gel
Annı	Anne
Ditcem	Gideceğim
Eee	Çiş
Öretmem	Öğretmen

FA/K/Y2/FORM 58

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Künkü	Çünkü
Oncak	Oyuncak
Omaş	Olmaz
Egmeg	Ekmek
Akaş	Arkadaş
İmmat	İmdat
Yuhaha	Yumurta
Tukaka	Çikolata
Şufe	Şule
Fafa	Fatma
Çokla	Çok yaşa
Zebeb	Zeynep
Topak	Toprak
Minnak	Minik

RGB/K/Y2/FORM 68

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Aba	Abla
Abid	Abiş
Cüt	Süt
Adıyom	Atıyorum
Mamanne	Babaanne
Onadım	Oynadım
Bapcam	Yapacağım
Dok ödedim	Çok özledim
Hoddadal	Hoşça kal
Dülüş	Gülseren
Loloş	Hiranur

RGB/K/Y5/FORM 15

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Titek	Çiçek
Düt	Süt
Serda	Serdar
Cangurudan	Cankurtaran
Öğümcek	Örümcek
Çuğlat	Çikolata
Hıhhıh	Çorba
Bebe	Leblebi
Dicem	Yiyeceğim
Dütlü	Sütlü
Abiy	Abi

FA/K/Y6/FORM 6

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Pikmik	Piknik
Makkaj	Makyaj

RGB/K/Y2/FORM 55**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Çukala	Çikolata
İtetet	İnternet
İçeyim	İçerim
Huna	Şuna
Teleton	Telefon
Kayd	Kâğıt
Baydak	Bardak
Ceyen	Ceren
Ayane	Anneanne
Telezyon	Televizyon
Tolet	Tuvalet
Bisküvü	Bisküvi
Çakal	Çatal
Memesu	Meyve Suyu
Bicik	Biricik

FA/K/Y5/FORM 77**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Cibis	Cips
Möbetçi	Nöbetçi

RGB/E/Y2/FORM 35

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
İçe	Çiçek
Cenne	Cennet
Bup	Top
Üzü	Üzüm
Eç	Aç
Mu	Muz
Alva	Helva
Eme	Emel
Uğul	Uğur
Eke	Ekmek
Segi	Sevgi
Ih Ih	Kalk
Del	Gel

RGB/E/Y3/FORM 49

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Tekme	Tekne
Müseyin	Hüseyin
Helikter	Helikopter
Kayamon	Kamyon
Alaba	Araba
Yolur	Ne olur
Şalj	Şarj
Fılın	Fırın
Tellik	Terlik
Yamaz	Namaz
Alarmısın?	Alır Mısın?

LB/K/Y4/FORM 44

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Yamazın	Ramazın
Tıyıtı	Tırtıl
Yusuk	Yusuf
Mikrofil	Mikrodalga Fırın
Baydak	Bardak
Vavi	Mavi
Ayi	Dayı

RGB/K/Y2/FORM 48

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Bistik	Fıstık
Ditmek	Gitmek
Deliyor	Geliyor
Mişne	Vişne
Lacibet	Lacivert
GipsLim	Çizgi Film
Diyemiyon	Diyemiyorum
Meyme Suyu	Meyve Suyu
Kafür	Kuaför

RGB/K/Y6/FORM 67

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
İde	Feride
Babadi	Babaanne
Eeg(Olmuş)	Çirkinleşmiş

FA/K/Y3/FORM 47**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Tefon	Telefon
Gayı	Dayı
Aggabı	Ayakkabı
Nonuma	Dondurma
İceleler	İyi Geceler
Muggaf	Mutfak
Foşaba	Fatoş Abla
Kabuj	Karpuz
Isdak Mendil	Islak Mendil
Forkakal	Portakal
Tuslalım	Tuzlayalım
Geyzem	Teyzem
Baldak	Bardak
Ötüz	Öküz
Keyem	Kerem
Tikolata	Çikolata
Aççaş	Açacağız
Baska	Başka
Dumanda	Kumanda
Mebe Suyu	Meyve Suyu
Varbi	Ver Bir
İsmirek	İstemeyerek
Alımibiliriz	Alabilir miyiz?
Atım mı	Atalım mı?
Gonmuştı	Konmuştı
Yababilimis	Yapabilir miyiz?
Alımmı	Alayım mı?
Şaşın	Saçın
Şoyan	Soğan
Muş	Muz
İşletcem	İzleteceğim

Buşafa
Godün mü

Mustafa
Gördün mü?

RGB/K/Y3/FORM 21

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

İna	Nar
Dapı	Kapı
Düt	Süt
Koka	Toka
Tefte	Defter
Mantüron	Pantolon
Seket	Ceket
Sekidek	Çekirdek
Abane	Babaanne
Şışım	Çışım
Paya	Para
Ame	Anne
Paşda	Pasta
Muttak	Mutfak

RGB/K/Y3/FORM 25

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Töpek	Köpek
Ayı	Arı
Kibiş	Kibrit
Tel	Kel
Adimama	Kalın Ekmek
Çukota	Çikolata
Aşag	Aşağı
Dittim	Gittim
Mindim	Bindim
Duz Gibi	Buz Gibi

RGB/K/Y3/FORM 52

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Alaba	Araba
Paya	Para
Kayıt	Kâğıt
Yünapark	Lunapark
Şuluk	Suluk
Telefizyon	Televizyon
Denisle	Denizli
Telefelik	Teleferik
Fantiltör	Vantilatör
Klama	Klima

LB/K/Y4/FORM 42

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Deliyom	Geliyorum
Bağıyma	Bağırma
Yaya	Dayı
Çoçola	Çikolata
Ebbek	Ekmek
Didiyoz	Gidiyoruz
Eley	Eğer
Abakı	Ayakkabı
Demek	Yemek
Daşık	Kaşık
Badak	Bardak
Şeni	Seni
Dedim Dedim (Dapıştırdım)	Yedim Yedim (Yapıştırdım)
Nümeysel	Rümeysel

FA/K/Y5/FORM 73

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Cizve	Cezve
Ayı	Arı
Day	Çay
Tedi	Kedi
Hemide	Hem De
Cüt	Süt
Pop	Top
Cıcak	Sıcak
Şemşiye	Şemsiye
Tuşlar	Kuşlar
Mamanne	Babaanne
Gayil	İsmail
Kememek	Kelebek
Ebbek	Ekmek
Konför	Kuaför
Kabiye	Kurabiye
Çitolata	Çikolata

RGB/K/Y3/FORM 40

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Ümmüyan	Ümmühan
Teyik	Terlik
Yamazın	Ramazan
Gıygıy	Gırgır
Dit	Git
Dülmedim	Gülmedim
Lababo	Lavabo
Kekkame	Şeker Ver
Şen	Sen

RGB/K/Y3/FORM 53

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Mismirah	Bismillah
Kavetsin	Kahretmesin
Seviyoğum	Seviyorum
Avı	Arı
Yağabbe	Yarabbi

FA/K/Y6/FORM 4

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Yüften	Lütfen
Ayapkabı	Ayakkabı
Bügün	Bugün

RGB/K/Y3/FORM 27

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Yımita	Yumurta
Yinge	Yenge
Nanan	Nane
Mımını	Babaanne
Oynıcem	Oynayacağım
Donduru	Dondurma
Püsgedik	Bisküvi
Lilifer	Nilüfer

RGB/K/Y3/FORM 34

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Ayaba	Araba
Teyefon	Telefon
Haya	Hala
Çikuta	Çikolata
Amut	Armut
Memek	Yemek
Yamazın	Ramazın
Ayakkı	Ayakkabı
Çeviyom	Seviyorum
Ayyat	Anlat

FA/K/Y6/FORM 31

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Manne	Babaanne
Islakmil	Islak Mendil
Tis	Çiş
İsan	İshal
Maket	Market
Süle Emre	Süleyman Emre
Muna	Mushaf (Kurân)

FA/E/Y5/FORM 28

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Kapka	Şapka

RGB/K/Y3/FORM 13**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Delcem	Geleceğim
Abam	Ablam
Bebep	Zeynep
Mol	Mor
Tımızı	Kırmızı
Didiyoz	Gidiyoruz
Donuma	Dondurma
Töye	Köye

RGB/K/Y4/FORM 61**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Öje	Oje
Geylin	Ceylin
Eyek	Elek
Seker	Şeker
Ema	Elma
Buya	Buraya
Eyik	Erik
Kuyama	Kulağıma
Eldiyen	Eldiven
Geyiyo	Geliyor
Koyktum	Korktum
Ziy	Zil
Okuu	Okul
Bakus	Baykuş
Maymuy	Maymun

RGB/E/Y2/FORM 39

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Otobes	Otobüs
Salı	Sarı
Eşil	Yeşil
Mami	Mavi
Alaba	Araba
Ayakka	Ayakkabı
Oğuk	Soğuk
Ödek	Ördek
Ti Film	Çizgi Film
Yüzgay	Rüzgâr
Ayı	Arı
Edis	Şeker

LB/K/Y4/FORM 45

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Makgej	Makyaj
Fenev	Fenerbahçe
Kahfe	Kahve
Yuya	Rüya
Makustan	Yalandan

RGB/E/Y3/FORM 36

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Adi	Abi
Feriştan	Feriştah
Pakbule	Makbule
Ditti	Gitti
Çelezyon	Televizyon
Mami	Mavi
Abyam	Ablam
Süle	Sura
İlizce	İngilizce
Öyetmen	Öğretmen
Gösteriye	Gösteriyi
Abakado	Avokado

RGB/E/Y3/FORM 69

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Cüt	Süt
Bop	Top
Öne Mi	Öyle Mi?
Dadık	Kaşık
Doğur	Yoğurt
Memek	Yemek
Bopbo	Ayakkabı
Mımısı	Kırmızı
Obban	Osman

RGB/K/Y4/FORM 22**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Güpürge	Süpürge
Küyek	Kürek
Cu	Su
Ça	Çay
Paya	Para
Tayak	Tarak
Badak	Bardak
Kopyo	Kablo
Abam	Arabam
Bisilet	Bisiklet
Tablet	Tablet
Akkabımı	Ayakkabımı
Ame	Anne
Adıyo	Ağlıyor (Bebek)
Didem	Gideyim

LB/K/Y4/FORM 12**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Didiyoz	Gidiyoruz
Donduma	Dondurma
Boyon	Balon
Dül	Gül
Ciniyon	Çiğniyorum

RGB/E/Y3/FORM 17

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Memek	Yemek
Didiyo	Gidiyor
Torba	Çorba
Hüt	Süt
Otul	Okul
Utuma	Yumurta
Utet	Tuğçe
Banne	Babaanne
Mikmek	Şimşek
Mamul	Yağmur
Potutal	Portakal
Men	Ben
Mamul Ayo	Yağıyor (Yağmur)
Çidin	Çirkin
Yut	Yusuf
Davatıl	Savaşır

RGB/K/Y4/FORM 54

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Nepes	Nefes
Tapak	Kapak
Tota	Toka
Yemet	Yemek
Tonuşma	Konuşma
Aleyelam	Aleykümselâm
Secacet	Sadece
Çindi	Şimdi
Deldim	Geldim
Çitolata	Çikolata

FA/K/Y6/FORM 56

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Tabam	Tamam
Böce	Böcek
Kolfiver	Kalorifer
Kaplumba	Kaplumbağa
Yimek	Yemek
Kayvaltı	Kahvaltı
Bene	Beni

RGB/E/Y3/FORM 63

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Yüzgar	Rüzgâr
Yış	Yeşil
Alı	Arı
Salı	Sarı
Deme	Gelme
Mincem	Bineceğim
Müt	Süt

RGB/K/Y4/FORM 41

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Düt	Süt
Danta	Çanta
Badladdı	Patlattı
Day	Çay
Docuk	Çocuk
Eppek	Ekmek
Mamyi	Mavi
Üvercin	Güvercin
Püskedik	Bisküvi
Badi	Dadı

LB/E/Y4/FORM 38

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Babali	Babaanne
Anni	Anne
Yadyo	Radyo
Ayı	Arı
Teylik	Terlik
Soyudu	Soğudu
Ayamadım	Alamadım
Panyon	Pantolon
Men	Ben
Şavşan	Tavşan
Opek	Köpek
Öyetmen	Öğretmen
Ayaba	Araba

RGB/K/Y6/FORM 74

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Anni	Anne
Yeğek	Yelek
Du	Su
Cıpcı	Ceviz
Otudum	Oturdum
Tup	Top
Tay	Çay
Çiko	Çikolata
Aşağa	Aşağı
Doni	Dondurma
Yayın	Yarın

RGB/E/Y3/FORM 16

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Eke	Efe
Moncuk	Boncuk
Hamti	Hamza
Öbüs	Otobüs
Kay	Kar
Abidi	Araba
Püsük	Bisküvi
Enene	Anneanne
İkaka	İki Tane
Oynoş	Oyuncak
Mindi	Bindi
Bakiye	Bakalım
Kaye	Kara
Korkiyom	Korkuyorum
Iyin	Oyun
Atım	Adım

RGB/E/Y4/FORM 78

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Ayı	Arı
Del	Gel
Sükübe	Süpürge
Eppek	Ekmek
Bu	Su
Ayaba	Araba
Gicem	Giyeceğim
Paka	Parka
Aba	Abla
Büt	Süt

FA/E/Y4/FORM 60**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Dalı	Dayı
Mufmag	Mutfak
Kulabiye	Kurabiye
Angala'nın	Ankara'nın
Hüseli	Hüseyin
Öyle Diymi?	Öyle Değil Mi?
Bene	Bana
Ayıcım	Arayacağım
Telfon	Telefon

RGB/E/Y4/FORM 37**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Logum	Lokum
Fıstık	Fıstık
Şemsime	Şemsiye
Lebbidi	Leblebi
Çukota	Çikolata
Daşınıyo	Kaşınıyor
Döydüm	Gördüm
Kıtyı	Kıtır
Yapyak	Yaprak
Didiyo	Gidiyoruz
Del	Gel
Apla	Abla
Üvean	Üvey Anne
Eme üü	Hemen Uyu

RGB/E/Y4/FORM 18

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Nay	Nar
Anene	Anneanne
Du	Su
Bül	Gül

FA/E/Y4/FORM 10

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Yuvallak	Yuvarlak

RGB/E/Y5/FORM 20

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Doppa	Pantolon
Biskime	Bisküvi
Uffak	Mutfak
Kappa	Şapka
Desse	Teyze
Dottata	Çikolata
Miycem	Yiyeceğim
Ebe	Eve

FA/E/Y6/FORM 29

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Tulafet	Tuvalet
Kalip	Kalp
Odu Mu?	Oldu Mu?

RGB/E/Y5/FORM 59

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Abakkabı	Ayakkabı
Tozon	Televizyon
DüleDüle	Güle Güle
Deliyom	Geliyorum
Bilsayar	Bilgisayar
Bulun	Burun
Otalık	Ortalık

RGB/E/Y5/FORM 50

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Yukmak	Mutfak
Şapba	Şapka
Ayı	Arı
Eykek	Erkek
Böyülce	Börülce
Yeden	Neden?
Yasıl	Nasıl?
Ye Zaman	Ne Zaman?
Ösledim	Özledim
Metoy	Meteor
Mağtuk	Portakal

FA/E/Y5/FORM 33

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Futfak	Mutfak
Bu	Su

RGB/E/Y5/FORM 24**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Topames	Domates
Mayni	Maymun
Hoyaz	Horoz
Akba	Ayakkabı
Leklam	Reklam
Abkan	Alp Kağan
Hemşiye	Şemsiye
Paya	Para
Uba	Çorba
Çeket	Ceket
Pop	Top

RGB/E/Y5/FORM 19**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Lalabo	Lavabo
Tuyalet	Tuvalet
Manyo	Banyo
Kıymızı	Kırmızı
Ala	Hala
Nanur	Aynur
Mamnon	Kamyon
Şöledim	Söyledim

FA/E/Y5/FORM 9**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Babane

Babaanne

Haya

Hala

Mutmak

Mutfak

Helba

Helva

RGB/E/Y6/FORM 65**ÇOCUĞUN KELİMELERİ****ANNENİN AÇIKLAMASI**

Bali

Bari

Dasen

Zaten

Kıymıjı

Kırmızı

Melemen

Menemen

Buba

Büşra

Üptüm

Öptüm

Bu

Su

İcal

Dijital

Gaygay

Bay bay

DüleDüle

Güle Güle

Cüt

Süt

Üle

Öyle

Pantolot

Pantolon

RGB/E/Y6/FORM 71

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Emmi	Amca
Daşık	Kaşık
Dalem	Kalem
Bütcüt	Bisküvi
Cuklat	Çikolata
Lelek	Yelek
İyikiDodu	İyi Ki Doğdun

LB/E/Y6/FORM 64

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Kıçıta	Çikolata
Ayabka	Ayakkabı

RGB/E/Y6/FORM 62

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Biy	Bir
Açı	Abi
Sigi	Silgi
Dödt	Dört
Keebek	Kelebek
Hoyaz	Horoz
Kummu	Kumru
Haıcı	Halıcı
Simesini	Silmesini
Pölüs	Polis
Yapıyoş	Yapıyoruz

FA/E/Y6/FORM 32

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Olmuyecı

Olmuyor ki

FA/E/Y6/FORM 3

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Binader

Birader

Üle

Öyle

LB/E/Y5/FORM 2

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Yapıyolum

Yapıyorum

RGB/E/Y6/FORM 26

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Yumuyta

Yumurta

Atış

Ateş

Gardeş

Kardeş

Galam

Kalem

Çoyba

Çorba

Üzgar

Rüzgâr

İnatar

Anahtar

İleen

Leğen

Anca

Amca

Nandı

Yandı

Didelim

Gidelim

Bislet

Bisiklet

Bende

Beni de

Vecen Mi?

Verecek Misin?

FA/E/Y6/FORM 7

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Paya

Para

RGB/E/Y6/FORM 14

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Bu

Su

Düt

Süt

Day

Çay

Tedi

Kedi

Tuş

Kuş

Ça

Çanta

Ka

Kamyon

Şavşan

Tavşan

Akabı

Ayakkabı

Töy

Köy

Mayo

Banyo

RGB/E/Y6/FORM 23

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

ANNENİN AÇIKLAMASI

Memek

Yemek

Mumurta

Yumurta

Şemşiye

Şemsiye

Şöpör

Şoför

Tevizyon

Televizyon

Yogan

Yorgan

RGB/E/Y6/FORM 70

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Epmek	Ekmek
Deval	Neval
Kalemon	Kamyon
Şavşan	Tavşan
Didelim	Gidelim
Üvercin	Güvercin

FA/E/Y6/FORM 51

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Ayabakı	Ayakkabı
Bop	Top
Tübla	Tuğba
Mümübüs	Minibüs
Vuttak	Mutfak
Deyemeyom	Diyemiyorum
Kavavıg	Karanlık
(Ya Ya Ya) Ta TaTa	(Ya Ya Ya) ŞaŞaŞa
Tota	Çikolata
Leyle	Leyla

4.1.9. Diğer Kategorisinde Tespit Edilen Sözcükler**FA/K/Y6/FORM 56**

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Bana Sevmiyor (Musun)?	Beni Sevmiyor (Musun)?

RGB/E/Y3/FORM 43

ÇOCUĞUN KELİMELERİ	ANNENİN AÇIKLAMASI
Ayagabıyı Giy Misin?	Ayakkabıyı Giydirir Misin?

FA/K/Y6/FORM 6

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Yarın mı?

ANNENİN AÇIKLAMASI

Yarın (Vakti Geldi Mi?)

FA/E/Y6/FORM 51

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Ata Bob Bin

ANNENİN AÇIKLAMASI

Bisiklete Bin

RGB/K/Y4/FORM 54

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Geldi Mi Dimi?

ANNENİN AÇIKLAMASI

Geldi değil mi?

FA/K/Y5/FORM 73

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Yiyeceğim Hayır

Mor Elma İstemek

ANNENİN AÇIKLAMASI

Yemek İstemiyorum

Kırmızı Elma İstiyorum

FA/K/Y2/FORM 58

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Acıktım değil

ANNENİN AÇIKLAMASI

Acıkmadım

RGB/K/Y3/FORM 52

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Geldin ıh

ANNENİN AÇIKLAMASI

Gelmedin

FA/K/Y6/FORM 4

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Bugün Yarın Mı?

ANNENİN AÇIKLAMASI

Yarın Oldu Mu? (Vakit Geldi Mi?)

FA/E/Y6/FORM 32

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Evveldi Dün

ANNENİN AÇIKLAMASI

Evveldi Gün

RGB/E/Y4/FORM 18

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Nereye Gittik?

ANNENİN AÇIKLAMASI

Geldik Mi?

FA/K/Y6/FORM 31

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Geldim İh

Yedim İh

ANNENİN AÇIKLAMASI

Gelmedim

Yemedim

RGB/E/Y5/FORM 19

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Su Hıı

ANNENİN AÇIKLAMASI

Su Ver

FA/E/Y5/FORM 9

ÇOCUĞUN KELİMELERİ

Evvel Gün Önce

ANNENİN AÇIKLAMASI

Önceki Gün

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Kültürel öğeler, basit bir insan topluluğunu millet yapan önemli unsurlardır. Kültürel öğeler milletin mensupları arasında sosyal bağlar oluşturarak, o milletin birliğini ve devamlılığını sağlar. Milleti oluşturan bireylerin kendi kültürüne hâkim olması, kültürünü benimsemesi ve onu koruması gerekir.

Bir milletin ortaya çıkışından bugününe gelene kadar elde ettiği kültürün aktarıcısı dildir. Dil kültürün yansıması olduğu için içinde bütün zenginlikleri ve incelikleri muhafaza eder.

Başlangıcından bugüne insanın kendini anlatabilmesini sağlayan en önemli vasıta, dil olmuştur. Dil, varlıkla sadece somut bir bağlantı değil, aynı zamanda anlam boyutunda da bir bağ kurmaya çalışır. Somut varlıktan hareketle, soyut kavramlara ulaşır. Zihinde oluşturulan soyut düşünceler, bu kez kelimelerle, yani dille somut bir şekilde ifade edilerek canlandırılır (Eroğlu, 2012, s. 394).

Dil, iki temel değer üzerine kurulur. Bunlardan birincisi insanı ve insana ait değerleri yakalayan, saklayan ve kapatan tarafıdır. İkincisi ise insana ait duygu ve düşüncelerin, sevinç ve kederlerin kısacası insan dünyasını ilgilendiren bütün sorunların, değerlerin açıklanması, ortaya konulmasıdır (İpek, 2015, s. 34).

İnsanlar arasındaki iletişimin kurucusu ve şekillendiricisi olan dil, çok farklı işaret sistemlerinden oluşan bir dizgedir. İletişim sürecini tüm boyutlarıyla etkilemektedir. Buna bağlı olarak, dilin eksik veya yanlış kullanımı, iletişimi olumsuz yönde etkileyip onun aksamasına neden olmaktadır. Doğru ve anlamlı bir şekilde kullanımı da iletişimi güçlendirmekte ve onu etkin kılmaktadır (Yalçın ve Şengül, 2007, s. 751).

Kaplan (akt. Erenoğlu, 2008, s. 66), bir dili bilmenin o dilde konuşulana ve yazılana anlamak; bizzat o dilde konuşmak ve yazmakla mümkün olacağını ifade etmektedir. Duygu ve düşünce dünyasına açılmanın bu şekilde mümkün olacağını anlatmaktadır. Bu sebeple okullarda dile büyük önem verilmeli, sadece öğretmenlerin

değil anne ve babaların da çocuklarına bütün kelimelerin, deyimlerin doğru söyleniş ve yazılışlarını öğretmeleri gerekmektedir.

Dilin korunması ve gelecek kuşaklara düzgün aktarılması noktasında bakılacak ilk yer, geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın en küçük yaştan itibaren dili nasıl kullandığının dikkatle incelenmesidir. Küçük yaştan itibaren dil bilinciyle yetiştirilen bir çocuk ile bu bilinçten uzak bir zihniyetle yetiştirilen çocuk arasında ciddi farklar olabilir.

Değişimin ve gelişimin çok hızlı yaşandığı günümüzde insanların ihtiyaçlarıyla paralel olarak ortaya çıkan yeni sözcük ihtiyacı toplumdan topluma değişmektedir. Toplumun kendi içinde de insanların ait oldukları çevresiyle bağlantılı olarak türetilen sözcükler birbirinden farklıdır. Söz konusu çocuklar olduğunda sözcük türetimi ve dilin kullanım hataları çok fazla olabilir.

5.2. Sonuç

Araştırmamızın çalışma grubu olarak belirlenen Ferhatlar Anaokulu, Rabia Ayrancı Gündüz Bakımevi ve Lale Bahçesi Çocukevi bünyesinde bulunan 2-6 yaş arası çocuklardan 43'ü erkek, 35'i kız çocuğu olmak üzere toplam 78 çocuktan elde edilen formlarda tespit edilen 916 adet dil yanlışının 639 tanesi *çocuk dili*, 68 tanesi *uydurma*, 57 tanesi *mantıksal ad verme*, 77 tanesi *metatez*, 26 tanesi *kurallaştırma*, 8 tanesi *son ekleme*, 1 tanesi *değiştirim*, 24 tanesi *tipik karakteristik deyiş*, 16 tanesi ise bunların dışında kalan *diğer* kategorisine dâhil edilmiştir. Bazı sözcük türetme yöntemlerine ise formlarda hiç rastlanmamıştır.

Denizli ilinde birbirini tanımayan, *farklı çocukların aynı kelime için yaptıkları bazı dil yanlışların çakıştığı* tespit edilmiştir. Aynı şekilde birbirini tanımayan, *farklı çocukların aynı kelime için farklı kullanım şekilleri* türettikleri de görülmüştür.

Araştırmamıza dâhil edilen 2-6 yaş arası kız öğrencilerin dil yanlışlarının sayısı incelendiğinde 6 yaş grubu kızlarda dil yanlış sayısı sayısının iyice azaldığı görülmektedir. Erkeklerde bu durum aynı olmamakla birlikte 6 yaş grubundaki erkek çocuklarda da yanlış sayısında nispeten azalma olduğu tespit edilmiştir. Hem daha büyük yaş gruplarında dil yanlışının nadir görülmesinden hem de 6 yaş grubunda yapılan hatalardaki bu azalmadan, araştırmamızı 6 yaş grubu ile sınırlama sebebimiz ortaya çıkmaktadır.

Çocukların yaptığı dil hataları kategorize edildikten sonra ortaya çıkan sonuçlarda uydurma kategorisine dâhil edilen sözcüklerde, Denizli ili genelindeki çocukların çoğunlukla benzer sözcükleri türettikleri görülmüştür. Bu türetme işini aynı hecenin iki kez söylenmesiyle yaptıkları tespit edilmiştir.

Tipik karakteristik deyiş kategorisinde çocukların türettiği sözcüklere bakıldığında, kavramların ne anlama geldiğinin ve nerde hangi kavramın kullanılması gerektiğinin ayrımını henüz kavramadıkları için bu hatalı sözcüklerin ortaya çıktığı anlaşılmıştır.

Kurallaştırma kategorisinde dikkat çeken nokta ise çocukların zaman, yer, yön, selamlaşma ve kalıplaşma anlamı içeren sözcüklerde sistemli hata yapmalarındır. Özellikle zaman ve yön anlamı içeren sözcüklerde, Denizli ilindeki çocukların dil kullanımlarında, birbiriyle çakışan kelime hataları sistematik olarak yapılmaktadır.

Araştırmamızda sayıca en çok dil yanlışı tespit edilen kategorilerden biri metatezdir. Metatez kategorisi incelendiğinde, Denizli ilindeki çocukların *-t*, *-p*, *-r*, *-s*, *-c*, *-ş*, *-f* harfleri içeren sözcüklerde sıklıkla metatez yaptıkları anlaşılmıştır. Özellikle *-t*, *-f*, *-ç* ve *-k* harflerinin aynı hecede, birlikte bulunduğu sözcüklerde Denizli ilindeki farklı çocukların türettiği metatez örneklerinin çakıştığı tespit edilmiştir.

Mantıksal ad verme kategorisinde çocukların varlıkların çıkardığı seslerden, kendilerinde uyandırdıkları hislerden ve görünüşlerinden mantık yürüterek türettiği hatalı dil kullanımlarının ağırlıklı olduğu anlaşılmıştır.

Araştırmamızda tespit ettiğimiz yeni bir sözcük türetme yöntemi olabilecek *diğer* kategorisi, akademik olarak sayıca çok fazla çalışmanın bulunduğu, çok bilinen sözcük türetme yöntemlerinin dışında kalmaktadır.

Çocuğun dil yanlışı ebeveynleri tarafından ayıp olarak görüldüğünde ve bu yanlışılar şiddetle düzeltildiğinde çocukların dili kullanımı üzerinde ebeveynlerin tutumunun da etkili olabileceği tespit edilmiştir.

Araştırmamızda veri toplama aracı olarak kullandığımız formumuza annenin yaşı ve eğitim durumunu talep eden kısımları da ekleyerek elde edilen veriler sonucunda, annenin eğitim durumu ve yaşı ile çocuğun dil yanlışılarının sayısı arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Ailenin maddi durumu ve sosyal çevresinin çocuğun dil kullanımı üzerinde etkisi olduğu bilinse de (bkz. s. 39) araştırmamızın sonuçlarında çocuğun dili üzerinde kayda değer bir etkisi olduğuna dair bir bulguya rastlanamamıştır. Bu konunun geniş bir yelpazede, uzun bir sürece yayılarak ve daha detaylı bir çalışmayla incelenmesi gerektiği tahmin edilmektedir.

Türkçe öğrenen yabancıların dil yanlışları ile Denizli ilinde yaşayan çocukların dil yanlışlarına bakıldığında aralarında ciddi benzerlikler olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmamızın veri toplama sürecinde, bazı annelerin sözcükleri formda doğru yerlere yazamadığı görülmüştür. Daha sonra yapılan incelemelerde kelimeler olması gereken kısımlara dâhil edilmiş, çözümlenmeler buna göre yapılmıştır.

Kendisine form verilen bazı annelerin de çocuklarının dil yanlışlarını hatırlayamadığı görülmüştür. Bu anneler daha önceki yaşlarda çocuğunun dil yanlışını yaptığını fakat bunları şu an hatırlamadıklarını ifade etmiştir. Bunun sonucunda çocuk, belirlediğimiz yaş grubuna dâhil olsa da araştırmamız için herhangi bir veri elde edilememiştir. Bu ve benzeri olumsuz durumlar sayıca çok fazla anne ile konuşma ihtiyacını doğurduğu için veri toplama işini zorlaştırmıştır.

5.3. Öneriler

- ▶ Dil gelişiminin desteklenmesi ve düzgün konuşabilmesi için ebeveynleri tarafından 2-6 yaş arası çocuklara, seviyesine uygun kitapların okunmasında fayda vardır.
- ▶ Çocukların dili kullanma çabası esnasında ortaya çıkan hatalı sözcüklere olumsuz tepkiler verilmemeli, şiddetle düzeltme yoluna gidilmemelidir. Bu sözcüklere toleranslı yaklaşım çocuğa rol model olmaya çalışılmalıdır.
- ▶ Milli, manevi, ahlaki ve kültürel değerlerin çocuğa kazandırılması dil yoluyla olduğu için çocuğun ebeveynleri ve yakın çevresi, hem konuşma üslubuna hem de konuşurken seçtiği kelimelere dikkat etmelidir. Çocuğun okul yaşamında ve ileriki dönemlerde toplumla çatışma içerisine girmemesi için bu gereklidir.
- ▶ Çocukların ebeveynleri ile birlikte, televizyon veya bilgisayardan eğitici ve konuşma gelişimine katkı sağlayıcı nitelik taşıyan programları izlemesi çocuğun dil gelişimi açısından faydalı olabilir.

- ▶ Araştırmamızda tespit edilen ve yeni bir sözcük türetme yöntemi olabileceği düşünülen *diğer* kategorisi sözcük türetme yöntemleri konusunda araştırılmaya değer niteliktedir.
- ▶ Çekirdek aile yerine kalabalık ailede ve akraba içerisinde büyüyen çocukların dili işitme yoluyla edinip kendisine gösterilen ilgiye cevap verme çabasıyla dili kullanması, çocuğun dil gelişimine çok faydalı olduğu için ebeveynlerin fazla koruyucu tutum sergilemek yerine çocuğun sosyalleşmesine izin vermeleri gerekmektedir.
- ▶ Çocuğun aktif ve pasif kelime hazinesinin geliştirilmesi için ailede ve okul ortamında kültürümüze ait bazı sözcüklerin doğru telaffuzunun öğretilmesi, Türk masallarını ve hikâyelerini okuyarak yapılabilir.

Eğitimciler, devlet adamları, aileler ve dil konusunda sorumluluk sahibi olan her birey kültürümüzün koruyucusu olan dili; geleceğimizin teminatı olan çocuklarımıza kazandırma noktasında üzerine düşenin bir fazlasını yapmaya gayret etmelidir. Milli teknolojimizi geliştirmemiz, kendi bilgisayar yazılımlarımızı yapmamamız, ulusal elektronik posta hesapları ve sosyal medya araçlarımızı ortaya çıkarıp ithal teknolojilerin yabancı sözcüklerinden dilimizi koruyup diğer milletlerin etkisinden kurtulmamız gerekmektedir. Kültürel özelliklerini koruyabilen; ana dillerinde bilim, sanat, edebiyat ve spor yapabilen çocuklarımız olması için bu şarttır.

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş.H. (2014, Kasım). Türkçede söz yapımı yolları ve sözlükselleşme. Poster Bildiri, XI: Milli Türkoloji Kongreleri Bildirileri Cilt 1, İstanbul.
- Aksoy, Ö. A. (1981). Uydurma. *Türk Dili*. 13 (350), 457-462.
- Akşaçlıoğlu, A. G. Ve Yılmaz, B. (2007). Öğrencilerin televizyon izlemeleri ve bilgisayar kullanmalarının okuma alışkanlıkları üzerine etkisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 21/2, 3-28.
- Aksan, D. (1995). Şiir dili ve Türk şiir dili. Ankara: Engin Yayınları.
- Aksan, D. (2000). Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim. Ankara: TDK Yayınları.
- Altinkılıç, Z. (2014). Televizyon izlemenin 1-6 yaş çocuk sağlığı üzerindeki etkilerine yönelik annelerin tutum ve davranışlarının belirlenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Altıok, F. (1971). Çocukta dilin oluşumu ve gelişimi. *A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, 115-132.
- Altmışdört, G. (2013). Dil edinimi ve dil öğrenimi olgusuna beyin ve dil gelişimi açısından bir bakış. *Ege Eğitim Dergisi*, 14, 41-62.
- Altuntaş, İ. (2013). Güzel ve etkili konuşmada yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının yeri. *International Journal of Language Education and Teaching*, 1, 35-42.
- Atamaz, F. (2007). İnmede konuşma bozuklukları ve rehabilitasyonu. *Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi*. 1, 11-15.
- Bal, Ö. A. ve Sofu, H. (2014). Lexical innovations in Turkish. *Turkish Studies*. 9/3, 79-89.

- Banguoğlu, T. (1995). Türkçenin grameri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları 528.
- Biçer, N., Çoban, İ. ve Bakır, S. (2014). Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin karşılaştığı sorunlar: Atatürk üniversitesi örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29), 125-135.
- Bolat, E. Y. (2011). Anne baba eğitiminin beş-altı yaş çocuğa sahip anne babaların çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarına etkisinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Caferoğlu, A. (1955), Anadolu ağızlarında metathese gelişmesi. *TDAY-Belleten*, Ankara: TDK Yayınları.
- Çakır, T. (2004). Çocukta dil gelişimi ve kuramsal yaklaşımlar. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sakaefd/article/download/5000003731/500004244> sayfasından elde edilmiştir.
- Çavuşoğlu, A. (2006). Ana dili, edinimi, önemi ve geliştirilmesi. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11/1, 37-46.
- Çelen, F. K., Çelik, A. ve Seferoğlu, S. S. (2011, Şubat). Çocukların internet kullanımları ve onları bekleyen çevrim-içi riskler. XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, Akademik Bilişim'11, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Çelik, S. (10.05.2015). Doğal dil yaklaşımı. (Online Web Sayfası). <http://yasamkonusmabozuklugu.com/icerikdetay.asp?id=12&Title=KONUSMA-BOZUKLUGU.html> sayfasından elde edilmiştir.
- Çevikaslan, A. (10.08.2009). Kekeleme. (Online Web Sayfası). <http://www.ahmetcevikaslan.com/kekeleme.html> sayfasından elde edilmiştir.
- Çiçek, A. (2002). 0-6 yaş grubu çocuklarda dil gelişimi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*. 4/1, 115-124.

- Dağabakan, D. ve Dağabakan F.Ö. (2007). Dil ve çocukta dil gelişim kuramları. <http://docplayer.biz.tr/10343501-Dil-ve-cocukta-dil-gelisim-kuramlari.html> sayfasından elde edilmiştir.
- DEMİR, Celal (2006). Türkçe/edebiyat eğitimi ve kişisel kelime serveti. *Milli Eğitim Dergisi*,169, s.207-225.
- Demir. Ö. E. ve Küntay A. C. (2013). Ana-babalık: kuram ve araştırma (dil ve iletişim becerilerinin gelişiminde ana baba etkileri). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Demir, T. (2010). Konuşma eğitiminde benmerkezci konuşmaya yönelik bir deneme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*,18/2, 415-430
- Demirci, K. (2014). Türkoloji için dilbilim konular kavramlar teoriler. Denizli: Anı Yayıncılık.
- Demirezen, M. (2003). Yabancı dil ve anadil öğreniminde kritik dönemler. *Dil Dergisi*,118, 5-15.
- Dizdaroğlu, H. (1962). Türkçede sözcük yapma yolları. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Doğan, Y. (2009). Konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik etkinlik önerileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7/1, 185-204.
- Dolunay, S. K. (2013). Ana dili ve ana dil terimleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi (ADED)*, 1/1, 32-37.
- Ekmekçi, Ö. (1987). Dil edinimi ve gelişiminin dilbilim kurallarına dayalı olarak incelenmesi. *Hacettepe University Publication*,30-36.
- Emir, Ö. M. (2011). Çocuk programlarının 60-72 aylık çocuk davranışlarına etkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

- Erdem, İ. (2013). Konuşma eğitimi esnasında karşılaşılan konuşma bozuklukları ve bunları düzeltme yolları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*,6/11, 416-452.
- Erenoğlu, D. (2006). Dilde örnekseyerek türetme ve Türkçedeki örnekleri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, 5/2,311-315.
- Erenoğlu, D. (2008). Mehmet Kaplan'ın dil üzerine görüşleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 36, 65-80.
- Ergin, M. (1992), Türk dil bilgisi. İstanbul: Bayrak Basım.
- Eroğlu, A. (2012). Sanatta araç olarak dilin önemi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38,393-401.
- Esen, A. (01.02.2012). İletişim (konuşma) bozuklukları. (Online Blog Arşivi). <http://ademesen.terapi.com/2012/02/01/iletisim-konusma-bozukluklari/> sayfasından elde edilmiştir.
- Gök, D. (2010). Anne tutumlarının öğrencilerin başarıları ve yetenekleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Güenalp, A. (2007). Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüvenduygusunun gelişimine etkisi Aksaray ili örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Güneş, F. (2014). Konuşma öğretimi yaklaşım ve modelleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3/1, 1-27.
- Hatipoğlu, V. (1981). İkileme (2.Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Hazar, M. (2015). Türkçede fono-semantik ve morfo-fonolojik yolla sözcük türetme. *International Journal of Languages' Education and Teaching*. 1648-1669, ISSN: 2198 – 4999.
- Hepçilingirler, F. (2005). Türkçe dilbilgisi (3.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- İlhan, N. (2005). Çocukların dil edinimi, gelişimi ve dile katkıları. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13,155-160.
- İpek, B. (2015). Bireyde dil bilinci. *Journal of Turkish Language and Literature*,1/2, 33-44.
- Kabadayı, A. (2012). Okul öncesi çocuklarının Türkçe ediniminde yaptıkları kurallaştırma hatalarının incelenmesi. *Turkish Studies*,7/3, 1561-1573.
- Kalfa, M. (2005). Dilimizde kısaltma sorunu. *Türk Dili Dergisi*, 639, 201-207.
- Kara, Ş. (2004). Ana dil edinimi ve erken yaşta yabancı dil öğretimi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17/2, 295-314.
- Karaağaç, G. (1991). Eski metatez örnekleri. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi VI*, 85-101.
- Karacan, E. (2000). Bebeklerde ve çocuklarda dil gelişimi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 4, 263-268.
- Karaman, B. İ. (2009/2). Terim oluşturma yöntemleri. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*,45-59.
- Karasar, N. (1994). Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler. Ankara: 3 A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- Kayıran, S. M., Şahin, S. A. ve Cure, S. (2012). Pediatri perspektifinden çocuklarda konuşma ve dil gecikmesine yaklaşım. *Marmara Medical Journal*. 25, 1-4.
- Keskin, F., Ömeroğlu, E. ve Okur, A. (2015). 0-6 yaş arasındaki çocuklara sözcük öğretimi ile ilgili çalışmaların incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi (ADED)*, 3/1, 80-95.
- Kınık, B., Okyay, Ö. ve Aydoğan, Y. (2016). 24-36 aylık çocuklarda aile katılımlı çevre eğitiminin dil gelişimine etkisinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 24/5, 2143-2156.

- Kılıç, M. A. (28.02.2017). Konuşma ve dil bozuklukları. (Online Web Sayfası). https://www.researchgate.net/publication/257838359_Konusma_ve_Dil_Bozukluklari sayfasından elde edilmiştir.
- Kol, S. (2011).Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 1-21.
- Korkmaz, Z. (1992). Gramer terimleri sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları 575.
- Köksal, H. (2007). Halk etimolojisinde yer alan bazı kelimelerle ilgili yakıştırmalar. *Gau J. Soc. & Appl. Sci.*, 3/5, 25-35.
- Kunt, B. (2016). 60-72 ay okul öncesi öğrencilerinin bilimselsüreç becerilerinin belirlenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi. Kütahya.
- Kuru, O. (2013). Akıcı konuşma problemi yaşayan ilköğretim 5. sınıf öğrencisinin konuşma becerisini geliştirme. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 1, 88-105.
- Mavaşoğlu, M. ve Tüm, G. (09.01.2017). Türkçenin yabancı dil (TYD) olarak öğretiminde Çukurova üniversitesinin uygulamaları, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi.http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/mustafa_ma_vasoglu_guldem_tum_turkcenin_tabanci_dil_ogretimi_cukurova.pdf adresinden elde edildi.
- Maviş, A. (2005). Söz söyleme ve insanları etkileme sanatı. İstanbul: Hayat Yayınları: 163 Başarı Dizisi: 49.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2013). Çocuk gelişimi ve eğitimi dil gelişimi, Ankara.http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Dil%20Geli%C5%9Fimi.pdf sayfasından elde edilmiştir.

- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2007). Çocuk gelişimi ve eğitimi dil ve konuşma güçlüğü, MEGEP (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi), Ankara. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Dil%20ve%20Konu%C5%9Fma%20G%C3%BC%C3%A7l%C3%BC%C4%9F%C3%BC.pdf sayfasından elde edilmiştir.
- Muslu, G. K. ve Bolışık, B. (2009). Çocuk ve gençlerde internet kullanımı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*. 8/5, 445-450.
- Muslugüme, E. (2016). Dil gelişimini destekleyici ebeveyn eğitim programının sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarının dil gelişimine etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Nişanyan, S. (2013). Kelimebaz. İstanbul: Propaganda Yayınları.
- Oruç, Ş. (2016). Türkçede ana dil ve ana dili. *Journal of Turkish Language and Literature*, 2, 311-322, doi: 10.20322/lt.15463.
- Öztürk, B. K. ve Altuntaş, İ. (2012). İlköğretim ikinci kademedeki konuşma eğitimine yönelik öğretmen görüşleri: nitel bir çalışma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 1/2, 342-356.
- Paylan, K. (2015). Türkçede kelime türetme yollarına genel bir bakış. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Porzig, W. (1995). Dil denen mucize. (V. Ülkü, Cev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları:617. (Orijinal çalışma basım tarihi 1950)
- Sarıca, N. (2007). Çocuk dilinde iyelik ilişkisi: Fransızca ve Türkçe üzerine bir karşılaştırma. *Türk Dili*, 664, 339-347.
- Sarıca, N. (2014). Ana dili ediniminde bireysel eşleştirme (Idiosyncrasie) ve ikinci dil öğreniminde dilden dile aktarım (Transfers Linguistiques). *International Journal of Language Academy*, 2/4, 554-563.

- Sarıca, N. ve Od, Ç. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde tamlama algısı sorunları. *International Journal of Language Academy*, 3/1, 389/398.
- Sinan, A. T. (2006). Ana dili eğitimi üzerine bazı düşünceler. *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, 4/2, 75-78.
- Subaşı, D. A. (2010). Tömer'de yabancı dil olarak Türkçe öğrenen Arap öğrencilerin kompozisyonlarında hata analizi. *Dil Dergisi*, 148, 7-16.
- Şahin, N. (1975). Dil psikolojisine giriş, yüksek lisans ders notları, çoğaltma. Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.
- Şenel, M. (2009/1). Kes-kopyala-yapıştır; yeni kelime türet. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 99-109.
- Şenel, S. (03.03.2006). Bir dili edinmekle ve öğrenmek arasındaki fark nedir? (Online Web Sayfası). <http://dilfelsefem.blogspot.com.tr/2006/03/bir-dili-edinmekle-ve-renmek.html> sayfasından elde edilmiştir.
- Şengül, K. (2014). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde alfabe sorunu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/1, 325-339.
- Tabak, N. (2007). İlköğretim 1.kademede davranış sorunları olan çocukların anne-baba tutumları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Tanrıdağ, O. (2009). Nöroloji pratiğinde konuşma ve dil bozuklukları. *Türk Nöroloji Dergisi*, 15, 155-160.
- Tatlıhoğlu, K. (2012). Okul öncesi dönemde anne-baba tutumunun çocuğun kişilik gelişimine etkisi. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*. 4/15, 83-91.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E., (2001). Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri, İstanbul: Epsilon Yayınları

- Toğram, B. (24.01. 2006). Dil ve iletişim becerilerinin öğretiminde kullanılan yaklaşımlar. (Online Web Sayfası). <http://www.rehabilitasyon.com/index.php?act=showarticles&act2=read&aid=999&cid=92> sayfasından elde edilmiştir.
- Topçuoğlu, F. (2011). Ana dili öğretiminde beceri alanları. İstanbul: Kerasus Yayınları.
- Tuncer, N. (2000). Çocuk ve internet kullanımı. *Türk Kütüphaneciliği*. 14/2, 205-212.
- Turan, F. ve Ege, P. (2003). Dil sorunu olan çocuklar için bütüncül dil yaklaşımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4(1), 31-43.
- Uçgun, D. (2007). Konuşma eğitimini etkileyen faktörler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 22, 59-67.
- Ulutaş, İ. (2007). Metatez olayı Türkçenin hece sistemiyle ilgili midir? *Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi)*, 43, 117-132.
- Ünal, F. T. ve Özer, D. (2016). Konuşma becerisi ile ilgili kaynakça çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/47, 671-686.
- Ünlü, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuklar için yemedavranışı değerlendirme ölçeğininTürk çocuklarına uyarlanması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Vardar, B. (2002). Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yalçın, S. K.ve Şengül M. (2007). Diliniletişimsüreci içerisindeki rolü veişlevleri. *Turkish Studies*. 2/2, 750-769.
- Yapıcı, Ş. (2004). Çocukta dil gelişimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 1/1, 1-17.

- Yavuz, N. (2011). Tüm fiziksel tepki-öykü anlatma yönteminin Japoncanın öğretiminde kullanılması. *Dil Dergisi*, 152, 30-44.
- Yelok, V. S. ve Büyükikiz, K. K. (2010). Türkçe öğrenen yabancıların okuma sırasında yaptıkları hatalar üzerine tespitler, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yeni çalışmalar. 8. Dünyada Türkçe Öğretimi Sempozyumu (6 -7 Mart 2009. Ankara Üniversitesi TÖMER) Bildirileri, 224-234. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yenibaş, R. (2007). 0-6 yaş grubu çocuk gelişimi eğitimi ve sağlığı. İstanbul: Ekbil Matbaacılık.
- Yıldırım, F. (1999). Çukurova ağızlarında ünlü göçüşmesi. 3.Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu), Bildiriler, Adana: Adana Valiliği, 657-664.
- Yoleri, S. ve Küçükyeşil, G. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarının mizaç özellikleri ile dil becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16/1, 20-38.

EKLER

Ek A: Veri Toplama Aracı**Değerli Ebeveyn,**

Bu araştırmanın amacı Denizli ili genelindeki 2-6 yaş arası çocukların konuşma esnasında yaptığı yanlışları tespit etmektir. Tespit edilen sonuçlar bilimsel araştırma için kullanılacak ve çocuklarımızın güzel Türkçemizi doğru kullanabilmesi için katkı sağlayacaktır.

Çocukların dil gelişimi diğer bütün gelişim aşamalarının temeli olduğu için çok önemlidir. Bu derece önemli bir konuda katkı sağlamanız bizi çok mutlu edecektir.

Soru ve önerileriniz için:

055xxxx xx xx

Çocuğun Adı:

Yaşı:

Cinsiyeti:

Annenin Adı:

Yaşı:

Eğitim Durumu:

Çocuğunuzun günlük konuşma dilinde yaptığı yanlışlıklara örnek olarak aşağıdaki tablolar verilmiştir.

Bu tablolarda herhangi bir işaretleme yapmanıza gerek yoktur.Çocuğunuzun ürettiği dil hatalarını(yanlış söylediği sözcükleri) diğer sayfadaki tabloya yazınız.

Bu kelimelere bakarak, siz de bu kelimelerin dışında çocuğunuzun yanlış söylediği sözcükleri diğer sayfaya yazınız.

(Aşağıdaki kelimeler sadece örnek verme amaçlıdır. Bu kelimeleri tabloya yazmayınız.

A. SES DÜZEYİNDE KARŞILAŞILAN YANLIŞ KULLANIM ÖRNEKLERİ		B. SÖZCÜK DÜZEYİNDE YAPILAN YANLIŞLIKLAR		C. BİÇİMSEL DÜZEYDEKİ YANLIŞLIKLAR	
Çocuğun Ürettikleri	Annenin Açıklaması	Çocuğun Ürettikleri	Annenin Açıklaması	Çocuğun Ürettikleri	Annenin Açıklaması
Ayabakka	Ayakkabı	Afiyeti tok olmak	Karnı tok olmak	Acı değil biber yedimyatabakta.	Tabaktaki tatlı biberi yedim.
Çukoka	Çikolata	Ağzıdurmak	Susmak	Ağır değil tencerede yapsaydın o zaman.	Öyleyse hafif tencerede yapsaydın.
Çukurum	Uçurum	Çılgınlanmak	Çılgına dönmek	Bugün yarın mı?	Yarın denen zaman geldi mi?

Ek B: Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler	
Adı	Mevlüt
Soyadı	BAYKAL
Doğum yeri ve tarihi	Denizli - 22.10.1988
Uyruğu	T.C.
İletişim adresi ve e-mail adresi	Yenişafak Mah. 1162 Sok. Numara: 2 Daire: 2 Merkezefendi/DENİZLİ mvl_t_bykl88@hotmail.com
Eğitim	
İlköğretim	Yeşilköy İbrahim Cengiz İlköğretim Okulu
Ortaöğretim	Lütfü Ege Anadolu Öğretmen Lisesi
Yükseköğretim (Lisans)	Marmara Üniversitesi
Yüksek Öğretim (Yüksek Lisans)	Pamukkale Üniversitesi
Yabancı Dil	
Yabancı Dil Adı-SINAV ADI-sınavın yapıldığı ay ve yıl	Alınan Puan
İngilizce-YDS-07.09.2014	40,000
Mesleki Deneyim	
Yıl (lar)	Mesleki Deneyim
2014- Halen	Özel Ferhatlar Ortaokulu Türkçe Öğretmenliği (Merkezefendi/DENİZLİ)